

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

♥ SEVİM AK
GÜNEŞİN ÇOCUKLARI

SEVİM AK GÜNEŞİN ÇOCUKLARI

Yatılı İlköğretim Bölge Okullarından İzlenimler

SEVİM AK

GÜNEŞİN
ÇOCUKLARI

YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE
OKULLARINDAN İZLENİMLER

Can Çağdaş

Güneşin Çocukları, Sevim Ak

© 2004, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2004

9. basım: Ekim 2019, İstanbul

Bu kitabın 9. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Cem Alpan

Düzeltili: Zühre Güldoğdu

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-3158-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514 Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

SEVİM AK

GÜNEŞİN
ÇOCUKLARI

YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE
OKULLARINDAN İZLENİMLER

ANLATI

Sevim Ak'ın Can Çocuk Yayınları'ndaki kitapları:

<i>Babamın Gözleri Kedi Gözleri</i> , 2002	<i>Şarkını Denizlere Söyle</i> , 2006
<i>Puf, Pufpuf, Cuf, Cufcuf ve Cino</i> , 2002	<i>Eskiler Alırım!</i> , 2007
<i>Vanilya Kokulu Mektuplar</i> , 2002	<i>Gemici Dedem</i> , 2007
<i>Dalgalar Dedikoduyu Sever</i> , 2003	<i>Horoz Adam ve Korsan</i> , 2008
<i>Karşı Pencere</i> , 2003	<i>Çilekli Dondurma</i> , 2009
<i>Lodos Yolcuları</i> , 2003	<i>Dörtgöz</i> , 2009
<i>Pembe Kuşa Ne Oldu?</i> , 2003	<i>Gözlerinde Güneş Var</i> , 2009
<i>Penguenler Flüt Çalamaz</i> , 2003	<i>Küçük Sırlar</i> , 2009
<i>Sakız Kızın Günleri</i> , 2003	<i>Sıcak Çikolatalı Yolculuklar</i> , 2010
<i>Toto ve Şemsiyesi</i> , 2003	<i>Puldan Taştan Lahanadan</i> , 2011
<i>Uçurtmam Bulut Şimdi</i> , 2003	<i>Toto'nun Sınıfı</i> , 2011
<i>Mahalle Sineması</i> , 2004	<i>Gökte Biri Var</i> , 2012
<i>Az Buçuk Teo</i> , 2005	<i>Saçlarında Soru İşaretleri</i> , 2012
<i>Domates Saçlı Kız</i> , 2005	<i>Gazete Fısıltıları</i> , 2014
<i>Kırık Şemsiye</i> , 2006	

SEVİM AK, 1985 yılından beri çocuk edebiyatıyla ilgileniyor. İlk kitabı *Uçurtmam Bulut Şimdi* (1987) ile Akademi Kitabevi Çocuk Edebiyatı Öykü Ödülü'nü aldı. Televizyon çocuk programları için senaryolar yazdı, oyunları Devlet Tiyatroları, Şehir Tiyatroları ve özel tiyatrolarca sahnelendi. *Horoz Adam* ve *Korsan* adlı kitabı IBBY'nin engellilere dair göze çarpan kitaplar kataloğuna seçildi. Kitaplarının bazıları Almanca, Hollandaca, Korece, Arapçaya çevrildi. Andersen ve Astrid Lindgren ödülleri adayı gösterildi.

**“Bütün bu yolculuklar geçmişİ yeniden yaşamak için mi?”
diye sordu. Şöyle de sorabilirdi aslında: “Bütün bu
yolculuklar geleceği yeniden bulmak için mi?”**

Görünmez Kentler – Italo Calvino

**Çeltiksuyu Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nun
depremde ölen 86 öğrencisi ve öğretmeni anısına...**

İçindekiler

Genişletilmiş Baskıya Önsöz	19
İlksöz	21
dokuz eylül	25
film	26
kuş	28
kum	29
sürmeli	31
altmış yıllık uyku	34
alkış	36
resim	38
gökkuşağı	40
baba	41
yarı çıplak	44
beklemek	46
dal	48
yarasa	50
albatros	52
yağmur	57
geyik	59
genç	62
yüzler	66

yol	67
sımsıkı	70
altın bilezik	72
çakıлтаşları	76
beyaz saç	77
kıl	79
kurşuni	81
yıldız	83
kaş	86
sevmek	87
pulur	89
ilk gün	91
korku	94
çay	95
ilk öykü	96
sarıkamış	99
rüya	101
nar gele	104
polis	108
dere	109
kurak	111
kar	113
arada derede	115
lale	118
gece	119
dağlar	122
yonca	123
çadır kadınlar	124
yaşam	126
soğuk	131
delice	134

ilkokul	136
hayal	137
kös	140
fırtına	143
kız babası	144
ahlat	146
karahan	149
gölüştük	152
bahçe	154
güzelsu	155
hoşap	157
ceylan	159
zar zor	162
ay	165
hestir	166
inan	169
tekoşın	173
din	176
oyun	178
şair	180
su	182
fotoğraflar	184
öykülerimiz	187
üç acı	190
güneş çocukları	191
çoban	194
ezik	195
çakır	196
elvis	197
güneşle	199
çocuk yüzleri	201

sır arkadaşı	203
çoban	204
bazlambaç	206
gümüşhacıköy	208
ala	209
benzerlik	212
arzu	214
sınav	216
keçiköy	216
çiğdem	218
bir öğretmen	220
deprem	223
duvarlar	228
munzur	230
güzel	232
che	234
lokal	235
bingöl	236
sarıçiçek	237
yas	238
anı	239
enkaz	241
yine eylül yine yollarda	243
arpaçay	247
hasret	248
çıkamaz	251
ardahan	253
şavşat'ın çocukları	255
borçka	260
chagall	262
mayısböceği	264

torul	266
alaca	271
gelecek	272
problem	273
şehit	275
mevsimlik	277
pertek	279
mayın çocuklar	280
gün ola	282
aşkale	284
evime gitsem	287
kutsal sayı	289
imamın manken kızı	291
nisandı	293
av	297
bir tutam hayat	298
yollarına gül serdim	301
giysim yok	303
külkedisi	304
melek	307
portakal	310
gülümseyiş ver	313
bugünler de geçer	316
başıma ne gelirse... ..	320
bir parça ay	322
aile düzeni	325
adı sabır	327
komutan	330
annem beni sever	332
hayırlısıyla bitse okul	335
savaşa özenen erkekler	338

hayal enstitüsü	341
kocaköy	346
yazı köyü	348
eylül 2006	352
yayladağı	354
reyhanlı	356
fevzipaşa	358
maraş	361
pazarcık	367
kara kedi	369
af	373
hayalet	376
çelikhan	377
hekimhan	379
pamukpınar	382
çerçiler	385
bir umut	390
boyabat	393
feke	395
tufanbeyli	399
Meraklısına	403
Kaynakça	423

Genişletilmiş Baskıya nsz

İLKYAR'ın Gezici Projeleri yedi yıl boyunca sürdü, sürüyor. Benzer ocuk yüzlerini, benzer öyküleri, benzer gelecek hayallerini işitmekten yorulmadın mı, sorusuyla karşılaştığında, benzerliği düşündüm hep. Bırakın bölgesel, ekonomik, coğrafı farklılıkları, 30 kilometre uzaklıktaki iki komşu beldenin okulları, çocuklarının dünyaları, sosyal yaşam, gelenekler o denli benzersizdi ki... Her yolculuğa ilkmış gibi ıkmalarımız, önceden bildiklerimizi unutulmalar torbasına tıkmamız, yolculuklarımızı tutkulu bir heyecana dönüştürmemiz, hiç ayrılmamışız, yolculuk kesintisiz sürüyormuş duygusu "gönüllü" olmakla anlaşılabilir ancak. Beni yıllardır uzak yollara, sisli dağların ardına sürükleyen yalın, saf bir merak duygusu olduğunu sanmıyorum. Medyanın "gerçeklik" görüntüleri silsilesinin yarattığı duyarsız, narkotik ruh halinden kaçmak, görüntüleri, sesleri, acıları, korkuları, yoksulluk ve yoksunluğu kendi duyularıyla tatmak, bana gösterilen hikâyeleri başka şekilde anlatma tutkusu mu, bunu da bilmiyorum. Bolca teşhir edilen yoksulluk görüntülerinin ardında tüketimin sürmesi için yapılan yatırımın, "güvenli yaşam"ı kaybetme korkuları yaratmanın yattığını bilmenin verdiği rahatsızlık duygusu mu, bundan da emin değilim. Yoksa yeni dünyanın psişik hilelerine, tuzaklarına yakalanmaktan, "en önemli ben ve benim hayatım" safsatalarına kapılmaktan, kr unutkanlıkta boğulmaktan mı katık hep beraber?

Bize sunulan yanılsamalarla dolu, sisli, puslu, tuzaklı dünyanın içinde bana doğru ve ahlaklı gelen şeylerden biri bu Mavi Otobüs'l yolculuklar oldu. Hiç ocuk olmamış, ilgiden, gelecek umudundan yoksun, kk yaşta ailenin geçim derdini üstlenmiş ky çocuklarının kaderinden sorumlu hissettik kendimizi, büyük kentlerden görülmeyen "teki dünyalar"dan kardeşler, evlatlar edinmek istedik. Dokunduğumuz ocukların yaşamları bugünden

yarına kolayca değişmeyecek de olsa, yıllardır el ele verip iğneyle kuyu kazar gibi yıktığımız sandığımız tabular tam hedefe yaklaşmışken karşımıza yeniden sert bir duvar gibi dikilince alabora olsak da yaşadığımız dünyanın değiştirilebilir olduğuna inancımızı, bireysellik yerine kolektif bir duruş koyabilme çabalarımızı korumaya çalıştık. Bizler birey olarak sorumluluk üstlenmek istemedikçe, sorunların bir köşesinden tutmadıkça, yolculuklardan tanıdığımız, öpüp okşadığımız köy çocuklarına yönelik görevler üstlenmedikçe, samimi, dürüst, sivil toplum kuruluşlarında koşulları eleştirip, gerçekleri gözler önüne sermedikçe, değişim için çaba sarf etmedikçe, çocuk haklarına sahip çıkmadıkça çağdaş Türkiye düşüncesinden de ödün verildiğini gördük. Acılar, öfkeler, kırgınlıklar, yoksulluklarla bir yatılı okula doldurduğumuz çocukların hayallerini çeşitlendirmek, gelecek umutlarını beslemek, sağlıklı bireyler olarak topluma kazandırmak görevlerini yalnızca devletten beklemenin kuşakların kaybedilmesinden başka bir sonuç getirmediyi yaşam bize ağır da olsa öğretiyor...

Yolculuğumuzun başladığı günlerden bugüne yatılı okul ve öğrenci sayısında artışlar oldu, YİBO, PİO ayrımları kalktı, okullaşan çocuklar eskiye göre çoğaldı. Sorunların hiçbirisi kökten çözüme ulaşmadı. Hatta sorunlar çeşitlendi, yenileri eklendi. Tek öğretmenli, öğretmen ayrıldığında kapanan köy okullarından sonra YİBO'lar eğitimin sürekliliği, çocukların sosyalleşmesi açısından toparlayıcı bir rol üstlendi. Okullarından evlerine her hafta gidemeyen, karda kışta bahçeye çıkamayan çocukların yararlanabileceği sosyal ortamların, spor tesislerinin kurulması, film-tiyatro gösterilerinin, tartışma platformlarının, sanatsal etkinliklerin gerçekleştirildiği kültürel kurumlar haline dönüşmesi ise emek, zaman istiyor.

2004 yılında bitirdiğim ilk kitabın ardına yeni yolculukları eklerken köy çocuklarının hüznü öykülerini silmeyi, umut dolu hikâyeler anlatabilmeyi, gelişimi paylaşabilmeyi çok istedim. Not defterimde ışıkla yazılmış sayfalar bugün de çok az.

Tüm yol anılarımı derlediğim bu genişletilmiş kitabı, her yolculukta Mavi Otobüs'ün bir numaralı koltuğunu bana ayıran, yorucu, sarsıcı ve umut veren deneyimleri birlikte yaşarken yılmığa düşmeyen, eksilmeyen enerjisini, kararlılığını, samimiyetini ve yüreğinin derinliğini gördüğüm sevgili dostum Hüseyin Vural'a adanmış istiyorum.

Sevim Ak
Haziran 2007

İlksöz

İLKYAR, ODTÜ, TEGV, ODTÜ Koleji destekli “Gezici Deneyler Projesi”nin otuz üç candan gönüllüsüyle 9 Eylül 2000 sabahı, Ankara’da başlayan yolculukla Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO) ve oralarda eğitim öğrenim görmeye çalışan köy çocuklarının dünyaları değdi yaşamıma. Dört yıl boyunca eylül aylarında on gün kesintisiz süren ve kış aylarında bazı hafta sonları gerçekleştirilen projelerle 62 yatılı bölge okulu ve Pansiyonlu ilköğretim okuluna (PIO), 15 köy okuluna gittik. ODTÜ’nün emektar Mavi Otobüs’ü taşıdı bizi. Amaç, köy çocuklarına siz de büyük kentlerdeki çocuklar gibi başarabilirsiniz, demekti, yeter ki isteyin, çalışın, biz tıkanığınız yerde arkanızda olacağız, demekti; bilimsel merakı, yaratıcı düşünmeyi, hayal gücünü kamçulamaktı.

Gidilen okullara 500-700 kitaplık kütüphane kuruldu, oyuncak odasını dolduracak kadar oyuncak, bilgisayarlar, satranç takımları, spor malzemeleri, müzik aletleri, ders araç gereçleri verildi. Her çocuğa birer kitap armağan edildi. En güzeli, ulaştığımız köy ve yatılı okullarda o gün boyunca tüm derslere biz gönüllüler girdik. Neler yoktu ki o derslerde... Çoğu yurtdışından gelmiş deney setleriyle anlatılan eğlenceli, düşündürücü fizik, astronomi, robot, kimya, müzikli kolay matematik, optik deneyler, origami, yaratıcı drama, müzikli oyunlar, müzik, resim, eğitimde motivasyon, bilgisayar, tarih, arkeoloji, öykü okuma, öykü yazma, bedenimizde yaşayan görünmez canavarlar...

Sabah 09.00’da başlayan etkinlikler, akşam 18.00’de bitiyor, gece film gösterisi, müzikli eğlence ve teleskopla gökyüzü incelemeleriyle sürüyordu. Sonrasında yatakhanelerde çocuklarla birlikte kalıyor; sırlarını, özlemlerini, yaşamöykülerini paylaşıyorduk.

Yolculuğumun ilk günlerinden beri beni derinden etkileyen köy çocuklarının öyküsünün yazılması gerekliliğine inanmıştım. Bū-

yük kentlerin tüketim çılgınlığına kapılmış, el bebek gül bebek büyütülen, en iyi eğitimi alabilmesi için büyük paralar harcanan çocuklarıyla; çocukluğu, oyunu, oyuncağı bilmeden yoksulluğun ve cehaletin sorunlarıyla boğuşan bu çocuklar, aynı ülkede birbirlerinin varlığından habersiz yaşıyorlardı. Küçük omuzlara ağır gelen sorumluluklar taşıyan, baskılar gören, sağlıksız koşullarda yaşayan köy çocuklarının ailelerinin çoğu kalabalık, parçalanmış ve olanaksızlıklar içindeydi. Çocukların kimi tarlada, bahçelerde çalışıyor, kimi çobanlık yapıyor, kimi hasta, yaşlı anne babasına bakıyor, eve gider gitmez mutfağa koşup yemek pişiriyor, tezek topluyordu. Gittikleri okullar tertemiz, güvenli, öğretmenli, az öğrencili okullar değildi; ağır eksikleri, yıllardır çözüm bekleyen sorunları vardı. Onlar okulsuz köyleri, öğretmensizliği, kardan, çığdan kapalı köy yollarını, selden, depremden yıkılmış okulları, kitapsızlığı, okula gelebilmiş bir kız öğrenci olmanın ayrıcalığını, yarının belirsizliğini biliyorlardı. O kadar yoksul, güçsüz, o kadar haklarından, insanca yaşam koşullarından habersizler ki, bizim kulplar bulup eleştirdiğimiz, daha iyisini istediğimiz okulları onlar için cennetti. Büyük kentlerde nelere su gibi harcanan 250-300 milyon liralara, bu çocukların bir yıllık yemek, giysi, yardımcı kitap masraflarını rahatça karşılayabilirdi. Ufacık destekleyici çabalar, arkadayım, başarisın demeler, çocukların önlerindeki sisleri dağıtabilir, okuma isteğini çoğaltabilir, yazgılarını değiştirebilirdi. Her şeyi devletten beklemeden özellikle ülkemizin doğu ve güneydoğusundaki okulların problemlerini (ek bina, güçlendirme, su, lojman, kütüphane, laboratuvarlar, oyun alanları, eğitim parkları, spor salonu, vs.) çözmeye yönelik çabalara katkı vermek, okumaya hevesli köy çocuklarına iyi bir eğitim için el uzatmak ufukları genişletebilir, bölgenin sosyal ve kültürel yapısında çok önemli değişimlere yol açabilirdi. Bugün bile çalışmalarını eğitim alanında sürdüren ÇYDD, TEGV, TOÇEV, TOG, İLKİYAR gibi vakıfların eğitime yaptıkları yatırım ve çabaların olumlu etkileri dalga dalga yayılmakta, başarı öykülerinin sayısı hızla artmaktadır.

İLKİYAR Gezici Projesi'nin öykü okuma, öykü yazma, kitap tanııtma etkinliğini yürütürken tuttuğum günlükler, gözlemlerim bu kitaba kaynaklık etti. Dersliklerde öykü okurken çocukların evlerinde duydukları masalları kendi dillerinden anlatma çabalarını sevimli bulurdum. Günlüğümün sayfalarına o masallar da bulaştı, ama esas hüznün bulaşmıştı, iç açıcı öyküler yazamadım.

Umuda, sevgiye aç köy çocuklarının hüznün kokulu öykülerinin bilinmesinin önemine inanıp beni yazmaya yönelten, yazarken

unuttuğum bazı anıları anımsamama yardımcı olan, titizlikle, inançla tasarladığı yolculuklar sırasında sorunların ağırlığından umutsuzluğa kapıldığım süreçlerde cesaretlendirici gücünü esirgemeyen Gezici Projeler'in mimarı İLKİYAR Vakfı Başkanı Prof. Dr. Hüseyin Vural'a, yöre masalları için arşivini sunan araştırmacı, yazar Turan Yüksel'e, fotoğraflarını kullanmama izin veren Engin Ertan'a, fotoğraf, doküman ve moral katkısında bulunan İLKİYAR gönüllüsü arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Bir gün köy çocuklarının neşeli öykülerinin de yazılacağı umuyla...

Sevim Ak
Haziran 2004

dokuz eylül

9 Eylül 2000 tarihini, yola çıkarken çantamın astarına yazmıştım. O gün henüz bilmiyordum, bu tarihin tutku dolu yolculuklarımın başlangıcı olduğunu.

Bir otobüs dolusu gönüllüyle bilinmeze bir yolculuktu bizimkisi. Çoğu üniversite öğrencisi gönüllüler, sabahın köründe sızlanmadan, az uykulu gecenin yorgunluğunu kimse-lere hissettirmeden yüklemişlerdi eşyaları otobüse. Hiç bas-madıkları topraklarla, önceden sesini, adını, rengini bilmedik-leri çocuklarla buluşmaya giderken çantalarına ilk neyi koy-muşlardı? Harita. Not defteri. Bir torba şeker. Walkman. Kalın bir kazak. Fotoğraf makinesi.

Benimki *Dağ Çiçeklerim*. 1940'lı yılların Sıdika Öğret-meni'nin anı kitabı.

Yüzümün cama bitişik yanı soğuk. Camın gerisinde toz-su, buğu tabakası.

Sis...

Sesleri, masalları, sözleri, bir anlatıcı edasıyla peşim sıra taşıyacağını henüz öğrenmemişim.

Başım cama yastı. Aklım bir İstanbul'da, bir yolda, bir sayfalarını karıştırıp durduğum kitabımda.

Git git bitmez bozkır.

Engeli, kıvrım kıvrım yollar.

Toz duman, göz gözü görmez...

Alçaklardan yel gibi, yükseklerden sel gibi vahşi tepeler aştık.

Dikilmedik bahçenin bitmedik narını yedik.

film

Siyah beyaz fotoğraflar. Sıdika Avar bir pikabın arkasında. Eşek sırtında. Köy yerinde yemenili, bol, tozlu pantolonla. Okulda etek ceketli. Karatahta başında.

"Nöbetçiyim bugün. Kalkma zilinin çalmasına yarım saat var. Aşağı katı dolaşmaya indim. Şaşırdım doğrusu: Büyük kızlar kalkmışlar, bir kısmı odun taşıyor, bir kısmı sobaları yakıyor, bir kısmı da mütalaa yapılan odaları temizliyor, erkek ve kadın hademeler de başlarında durmuş emir veriyorlar. Kadın hademeye sordum:

'Bu işleri hademeler yapmaz mı?'

Sobayı üfleyen çocuk başını kaldırdı, gözleri dumandan yaş içindeydi. Kollarında odun yüküyle gelen iki kızcağz da kapıdan girmişti. Hademe sinirli sinirli, sertçe söylendi:

'Helbet yapacaklar ya... Bunlar isyan eden Kürtlerin döller, dağ ayıları...'

Sıdika Avar 1939'da Elazığ Köy Enstitüsü'ne müdür olarak atanmış. Okulun özel yanı, bünyesindeki 100 öğrencili yatılı kız köy okuluymuş. Okulun kurulduğu ilk yıllarda öğrencileri köylerden jandarma toplanmış. Cipin giremediği, katırla dört-beş saatte ulaşılan dağ köylerinden topladığı kız çocuklarına hem annelik hem öğretmenlik etmiş. Kızlarını okula göndermek istemeyen çoğu babanın direncini, verdiği güvenle kırmayı başarmış. Su yüzü görmemiş çocukları okulun banyosunda yıkamış, saçlarındaki bitleri, sirkeleri tek tek temizlemiş, yeni çamaşırlar giydirmiş. Yerleşik uygulamaları kırmış:

"İlk önlemler: Öğrenciye 'kötü sözler' söylenmeyecek... kori-

doru ve dershaneleri hademe temizleyecek... Öğrenci, çamaşıra, sebze ayıklamaya, mutfak işine karıştırılmayacak, hamama giden hademeler önce küçük öğrencileri yıkayacak, en son kendileri yıkanacak..."

Sayfaları çevirdikçe 60 yıl öncesinde geçen bir film canlanıyordu gözümün önünde:

"Güllü, Pertek'e bağlı Mercimekdağı köyündendi. Annesi yazdırmaya getirmiş. Aile macerasını anlatmıştı: 'Dağ gibi kocam, iki yıl evvelki kış odun kesmeden dönünce hastalandı, öksürdü, kan tükürdü, bahar gelince de öldü. Geride 11 çocukla kaldım. Geçen kış da 10 çocuğum, babaları gibi öksürdüler. Hepsini önüme uzattım. Elimde bir tek bu kız kaldı. Bizim ev uğurunu yitirdi. Bu kış da bu bir tanemi elimden alırsa diye korktum. Sana iyi hatun dediler, merhametli dediler. Allah'ın emaneti, benim emanetim bu sana...'

Güllü'ye her sabah tavukların yumurtalarını veriyordum. Öğle yemeğinde de arkadaşlarından önce inip birkaç köfte atıştırıyordu. O yıl annesine kırmızı yanaklı bir Güllü götürdüm."

Sıdika Öğretmen'in yaşadığı yerlere ayak basacak, Güllülerin, Tetilerin, Sultanların, Fatmaların, Elmasların torunlarına "merhaba" diyecektik.

"Doğu köylerinin insanları kerpiç evlerin içinde karanlık bir dünyaya gözlerini açıyor, bugünkü yaşantıdan habersiz, bir karış öteki dünyayı tanımadan yavrulayıp göçüyorlardı. Bu geniş cehalet deryasında bizim okul bir ışık zerresi bile değildi."

Yüreğimdaki kuş kanatlarını açmış, sisten perdelerin ardındaki ışığı gözlerine dolduracağı anların hayalini kuruyordu.

*Burası Muş'tur
Yolu yokuştur
Giden gelmiyor
Acep ne iştir.*

Yemen savaşına gidenlere yakılmış türkü; sokaklarına, çatılarına, derme çatma yapılarına, insan yüzlerine hüznü değan kente bugün de aykırı düşmüyor. "Ağıtlar kenti" denmesinin nedenini kente girer girmez anlıyorsunuz: Kurtik Dağı'nın kuzeye bakan yamaçlarında Çar ve Karni derelerinin aktığı vadiler arasında kurulmuş Muş, Türkiye'nin en yoksul kenti. DİE verilerine göre İstanbul'da kişi başına milli gelir 4.037 dolarken, Muş'ta 660 dolarmış.

Kurtik Dağı'nın eteklerinden geçerken çobanın sevgilisi *Peride*'nin zengin ağa oğluna varmamak için yerin dibine girdiği yerde kalan saçlarının çimenlere dönüştüğünü anlatan söylenceyi tepedeki yeşilliklere doğru kayan sis bulutu yazmıştı gökyüzüne.

Urartu Krallığı döneminde sulama kanallarıyla beslenen verimli Muş Ovası'nın iki bini aşkın yıl sonra neden bu kadar acıklı durumda olduğunu ilk bakışta kestirmek güç. Yeterince sulanabilen alanlarda yer yer şekerpancarı, nohut, karpuz, kavun ekilmiş. Ağırlıkla yapılan iş ise hayvancılıkmış.

10-15 yıl önceki Muş'un hayvancılığını bilenler, "Muş Ovası'nı o zamanlar görecektiniz," diyorlar, "hayvan sürüleri ovaya öyle bir yayılırdı ki boş alan bulamazdınız."

İçsavaş, çatışmalar, yöre halkının Batı'ya göçü, derken bazıları açlıktan, bazıları ateş hattında kaldıklarından telef olmuş sürüler. Şimdi koskoca Muş Ovası'nda otlayan hayvanları parmağınızla tek tek sayabilirsiniz; o kadar azlar.

Türkiye'nin en büyük ovalarından biri olan Muş Ovası'nın verimli günlerinde, yaşlı bir masalcı dolanırmış ortarlarda. Fazla söze gereksinimi yokmuş. Bastonunu yere vurur, hiç süssüz konuşmuş:

“Kadınlar çok kız doğuracak!”

“Ovaya bir yıldız düşecek!”

“Aluç hiç vermediği kadar bol meyve verecek.”

“Kış hiç bitmeyecek.”

“Ay kaybolacak!”

“Savaş olacak!”

Önceleri kimse masalcının sözlerinin evlerine sızmasını istememiş. Uğursuz, mutsuz olayların habercisiymiş her kelamı. “Keçel karganın sözü geçse vart vere kar yağar,” deyip kulağının üstüne yatan da çıkmış; “Boşa gelmedi bu adam, bir bildiği var elbet,” deyip yüreği pır pır ederek bekleyen de.

Masalcıya kimse kıyamaz, eleştiremez, dokunamazmış. Kapılar ardına kadar açılır, her sözüne anlam biçilirmiş.

Aradan çok geçmemiş. Masalcının söyledikleri bir bir gerçekleşmiş.

Savaşlar, çatışmalar, baskınlar, yangınlar, büyük acılar yaşanmış. Boşalmış, kurumuş Muş Ovası.

Şimdilerde yine ara sıra kimilerine görünürmüş masalcı.

“Üç yüzyıllık yolda, tüylerinin her biri ayrı ses veren bir kuş var. Bu kuşu alıp gelerseniz, kuş bin renkli sesiyle ovanın üstünde uçarsa gülistan olur buraları,” dermiş.

Masalcının çağırısını duyan dilsiz bir genç, ala bir horozun kanadına binip kuşun peşine düşmüş. O gün bugün hâlâ uzaklardan gelen kanat çırpıntısına kulak verenler varmış.

kum

Malazgirt ilçesi, Urartular zamanında Menuas'ın kenti, Türk tarihinde 1071 Meydan Savaşı'nın başladığı yer olmakla adını duyurmuş, Muş'un merkezine 135 kilometre uzaklığa, denizden 1.550 metre yüksekliğe, Murat Nehri'nin güneydoğusuna kurulmuş. Bugün, eğitim düzeyinin düşüklüğü, okuma yazma oranının %70'lere kadar inışıyle ünlü. 100 kişinin taş çatlasa 10'u lise öğrenimi görmüş. Sineması, tiyatrosu hiç olmamış. Halk Eğitim Merkezi'nin tiyatro sah-

Aynalıhoca köy okulu inşaatı için Murat Nehri yatağından torbalarla kum taşıyor çocuklar.

nesi okul piyeslerinden başka oyun ne görmüş ne bilmiş. 10 ilköğretim okulu, bir PİO'su (Malazgirt 1071 PİO) olmuş.

Halkı tarımdan, hayvancılıktan başka bir iş bilmezmiş. "Tarlam gam, çiftim keder, sürdürükçe dert eker," diyen çiftçiler bilse bilse buğday, arpa, nohut, mercimek, ayçiçeği, şekerpancarını bilirmiş.

Aynalıhoca köyü, Malazgirt'in 73 köyünden asfalt yola da, suya da kavuşamamış, toprak evleri toza bulanmış "altı aydır kışı, kargadır kuşu" diye anılan köylerinden biri. Köydeki Şafiler, köpek beslemeyi günah bildiklerinden, koyun sürüleri köpeksiz çıkarmış otlaklara. Çobanlar akşam koyunları saymaya kalkar da birkaçının eksildiğini anlarsa, akşam ezanına dek kurtların yayıldıkları yerlerde dolanırlar, "Kıdor kıdor olesen," diye söylenir, dururlarmış.

İki derslikli Aynalıhoca Köy İlköğretim Okulu'nda, beş sınıfın oldum olası ya bir ya iki öğretmeni olmuş. Okul 1993'te teröre kurban gidip yakılınca, iki yıl okul nedir bilmemiş çocuklar.

1995'te derslikler onarılmış, haydi gelin, denilmiş çocuklara. Çıl yavrusu gibi dağılmış çocukları koydun ki bulasın. Erkek öğrenciler iş güç derdine düşüp başka kentlerin yolunu tutmuşlar çoktan; kızlar büyüdü diye babalar, koca yolu gözlemişler.

159 öğrenciyi toplayan okulun ne suyu ne tuvaleti varmış o zamanlar. 1997'de okula tayin olan öğretmen, köylülerle, öğrencilerle el ele vermeseymiş; bahçeye içme suyu getirmeseler, tuvaleti, derslikleri, lojman binasını yeniden yapmasalarmış, bugün köyün ilkokulu tarih olacakmış. İnşaat için günlerce Murat Nehri'nin yatağından torbalarla kum taşıyanlar, okul özlemi burunlarında tüten minik köy çocuklarıymış. Koyunlara, keçilere sarılmış uyurken, düşlerinde alfabenin resimlerinin dans ettiği çocuklar.

sürmeli

Mavi Otobüsümüz *"aşı çorti, lavaşı darı"* Aynalıhoca'ya akşam inerken girmişti.

Göklerin hâkimi güneş, gökyüzüne ne fısıldamıştı da ışıklarını çeke çeke uzaklara giderken aksi yönden doğan ayın ışığıyla günmüş gibi aydınlanmıştı ortalık.

Güneş, karşılama törenini aya mı bırakmıştı?

Ay, "Yalnız başa çıkamam, rüzgârı yardıma çağırayım," mı demişti; yoksa evleri, ağaçları, okulu, çocukları, bizi, her şeyi toza bulayan rüzgârın bir diyeceği mi vardı?

Ay neden güneş kadar parlaktı? Ayla güneş birbirlerinden neden kaçıyorlardı?

Sisli soluğunu kum taneciklerine doldurmuş, leke leke serpiştirmişti üstümüze. Taneler ses olmuşlar, söz olmuşlar, yere göğe söylenceyi fısıldamışlardı:

"Çok eski çağlarda ay ile güneş, zalim bir ananın çocuklarıymış. Annelerinin zulmüne dayanamayıp evden kaçmışlar. Bir kadın, dağın ardındaki iki gölden su içmelerini öğütlemiş. Soldaki gölden içen ay, sağdakinden içen güneş olup göğe çıkmış. Anaları da, arkalarından, 'Birbirinize kavuşamayasınız!' diye ilenmiş.

Aynalıhocanın süslü püslü, tozlu kızları.

O gün bugün ayla güneş bu yüzden buluşamazlarmış.”

Çocuklar, ayın güneş gibi parladığını görünce, “Gökyüzünde pencere, kalaylı bir tencere,” diye bağrışıp evlere koştular.

Gizli köşelere, yatak altlarına, dolap aralarına sakladıkları kutulardaki nazar boncuklu, pullu takıları, altın gümüş rengi madalyonları, allı morlu işlemeli çantaları çıkardılar. Tozlu, örümcekli aynaların karşısına geçtiler, aynadaki masum yüzlü çocuğa cömertçe armağan ettiler gizli takılarını, en yeni, en çiçekli giysilerini. Göz diplerine mercimek sürdüler, sürmelendiler. Bir tutam kınayı çaputla ellerine bağladılar, kınalandılar. Bileklerine gözboncuğu taktılar.

Neden sonra öğrendik: Ay, yılın bir gecesi dünyanın herhangi bir yerine gün ışığı kadar parlak, gümüşsü ışıklar gönderirmiş. Bunu çocuklar bilir, ayın en çok aydınlattığı yere doğru koşarlarmış. Işıklar bir toprak parçasını aydınlatmışsa elbirliğiyle toprağı kazar, bir yakut taşı, değerli bir hazine bulmayı umut ederlirmiş. Rüzgâr da işi kolaylaştırmaya kal-

kışır, çıkarılan toprağı önüne katar, dağıtmış.

Aynalıhoca köyünde ayın en parlak ışığı köy okuluna düşmüştü o gece.

Mor, kırmızı, pembe, allı, çiçekli giysiler, dantel tokalar, sarı zincirli, madalyonlu kolyelerle süslenmiş çıplak ayaklı çocuklar akşam saatlerinde okula doğru koştular. Gözlerine kaçan taneciklere, saçlarını donuklaştıran, keçeleastiren ince toprağı, rüzgâra aldırış etmediler. Hatta iplerdeki çamaşırları, pencere önlerindeki teneke saksıları uçuran, eteklerini havalandıran, kulaklarını yakan, ısıtmez kılan rüzgârı kovmak için teneke bile çalmadılar, taşa tutmadılar.

Aynalıhoca köyünün suskun kızları aya, sen doğma ben doğayım, diyecek kadar güzeldi. Sarı, kahve saçlı; çakır, kara, mavi gözlü, uzun kirpikli, hiç konuşmadan gözleyen kızlardan birini gözüme kestirmiştim. Kara kaşlı, sürmeli göy gözlü, nazar boncuklu kıza bakmaktan kendimi alamıyordum.

Ellerimi yanaklarına sürttüm, "Ne güzelsin! Kime benziyorsun sen? Annene mi?"

Kız sıkılgan bakışlarını uysalca indirdi yere, bir şey demedi. Yanı başındaki uzun boylu, yüzünden ağız dolusu gülüşünü hiç eksiltmeyen kız girdi aramıza.

"Türkçeyi az bilir o, abla. Kolay konuşamaz. Annesi bu köyün en güzel kadınıdır. Bu o kadar güzel değil. Yengesine benziyor."

"Ne? Kaçınıcı sınıfta?"

4. sınıf öğrencisi Kürt kıızı. Verdiğim öyküyü heceleye heceleye okuyabiliyor.

“İki.”

Çantamdan çıkardım kitabımı. Kapağını gösterdim sürmeliye.

“Ne yazıyor?”

Israrlı baktı, okuyacakmış gibi dudaklarını oynattı, sonra arkasını döndü.

“Okuyamaz. Anadilimiz Kürtçe bizim. Çoğumuz Türkçeyi okula gittiğimizde öğreniyoruz.”

Utanma sırası bende şimdi. Kürtçe düşünüp Türkçe konuşmaya çalışan çocuğun tutukluğunu ancak anladım.

altmış yıllık uyku

Elektrik gitti geldi, gitti geldi. Rüzgâr bir delirdi, bir duruldu, delirdikçe toprak yolun tozunu, çöpünü, çeşme başındaki kızların kovalarındaki suyu başımıza serpti.

Adının Ayfer olduğunu öğrendiğim kız, bir kâğıt parçasının ardından ceylan gibi koşuyordu. Evde bıraktığı defterinden koparmıştı sayfayı. Okula kâğıtsız kalemsiz mi gidecekti?

Rüzgâr dinler mi, kızın kâğıdını almış, kim bilir neredeki gizli hazinesine katmaya çalışıyordu. Kız izin vermedi rüzgâra. Yere konan kâğıdın üstüne olanca ağırlığıyla çöktü oturdu. Yanına iliştim.

“Kızlar hava karardığı için mi gelmediler?”

“Yoo... Kızların çoğunu okutmazlar burada.”

10 kardeşlermiş, 10'u da kız.

“İki ablam okumadı.”

“Neden?”

“Evde 2 bebek var. Onlara bakıyorlar. Annem hem çocuklara, hem tarlaya hem de ev işine nasıl yetişsin?”

“Bilmiyor mu baban, ilköğretim zorunlu.”

“Heee...”

Gülme krizi tuttu kızını.

“Gülme. Cezası var, üstelik milyar kadar büyük ceza.”

Ayfer eliyle, okulun on-on beş metre dışında toplanmış, merakla bizi seyreden, başları iğneoyalı tülbentlerle sıkılı kızlar topluluğunu işaret etti.

“Ha şuradaki kızların hiçbiri okumamış. Milyar ceza mı verecek şimdi babaları? Abla, dalga geçme bizimle. Bu köyü satsan milyar etmez, ha!”

Ayfer’i elinden tutup kaldırdım. Üstüne oturduğu kâğıdı kat kat katladı, eteğinin beline sıkıştırdı. Birlikte yemenili kızlar topluluğuna kaştık. Okula gitmenin, haklarını savunmanın, meslek sahibi olmanın yararlarından dem vurdum, başı çatkılı kızlara.

“Geç kalmış sayılmazsınız... Okumanın yaşı yok... Hemen bu yıl kaydolun... geçmiş yılları kapatın...”

“Biz katır kadar olmuşuz. Artık bize okul düşmez,” deyip gülüştü hepsi.

Başörtüleri, uzun bol giysileri, yanık, kurumuş tenleri yüzünden yaşlarını algılayamıyordum. Ayfer sıkıntımı sezmişti.

“13-14 yaşında bunlar. 15-16 yaşına gelsinler evlenirler.”

“Okula giden kardeşlerinizden öğrenin. Dışardan bitirir, diploma alırsınız.”

“Bizi adam yerine koymaz onlar.”

“Peki, siz kız çocuklarınızı okutacak mısınız?”

Başörtülerini göz diplerine kadar çekip gülüştüler.

“Bilemeyiz!”

Umutsuz, biraz da korkuyla Ayfer’e çevirdim başımı.

“Sen okursun, değil mi?”

“Ben 5. sınıftayım. Köy okulu beşe kadar. Malazgirt’teki yatılı okula gidip 8. sınıfa kadar okurum da... Babam...”

“Baban mı göndermez?”

“Babam istese bile amcalarım göndermek istemez. Erkekler arasında olmamı istemezler. İş, meslek sahibi kadın yok ki köyde abla... Ama bana sorsalar, okumak isterim.”

Cumhuriyet’e kanat geren Sıdika Öğretmen “Dağ Çiçeklerim” dediği köy kızlarının, kötü kalpli büyücülere, acı-

masız devlere yenik düşüp 60 yıllık derin bir uykuya yattığını iyi ki bilmiyor!

alkış

Hava iyice kararmış, evlerde yaşlılardan, hastalardan başkası kalmamıştı. Köylüler okulun duvarına gerili beyaz perdede ilk filmlerini izlemek için toplastılar bahçeye. Çocuklar sınıflardan taşıdığımız sıralara yan yana dizildi. Erkekler yere, duvar kenarlarına çöktü; kadınlar geride yemenilerinin uçlarını ağızlarına kapatarak kaçamak bakışlarını perdeye seyirttiler.

Rüzgâr esintisini kesmemişti, beyaz perdeyi dalgalandırdı, elektrik tellerini sarstı, çöpten heykelcikler yaptı, ortalığı buza kesti. Çocukların giysileri inceldi de inceldi, çocukları bir titremedir aldı. Teklifsiz yanaştılar, sokuldular önce; yetmedi, usul usul kollarımızın altına, oradan da ceketlerimizin, kazaklarımızın içine sıkıştılar. Koltukaltılarımızda ikişerden dört çocuk, gözlerimiz perdeye çakılı, sinemanın büyüüne kapıldık, gittik.

Gece iyiden iyiye çökmüştü artık. Okulun yan tarafındaki arsaya teleskop kurulmuştu. Ayın yüzeyindeki kraterlere bakmaya hevesli büyük, küçük çocuklar kollarını önündeki arkadaşının omzuna uzatıp "mesafe aldılar."

Merceğe gözünü dayayan, birkaç dakika sonra sevinçli, gizemli bir gülüşle arkasındakine verdi yerini. "İlk kez mutluluğu" okunuyordu yüzlerinden.

"Kraterleri gördünüz mü?"

"İ-h! Ayın üstünde lekeler var!"

"Amcamgilden duymuştum... güneş kızmış, ayın yüzüne çamur atmış."

Sarı, karman çorman saçlı, yedi-sekiz yaşlarındaki bir çocuğu kucakladım.

"Sen gördün mü ayı?"

Gözlerinde coşkulu bir parlamış. Hayallerini katmış gördüğüne, "Hem ayı hem güneşi gördüm," dedi.

Aynalıhoca köyünde bir ev.

Keloğlan da düşünde, başında ayı, ayağında güneşi, kalbinde yıldızı görmemiş miydi?

Rüzgâr köyün üstünde döne döne geziniyordu hâlâ. Her dönüşte hızını bir kat daha artırıyor, çatıları, bacaları, pencereleri yıkmaya çalışıyordu. Bembeyaz sis bulutunu bile savurmuş, darmadağın etmişti. Bulut kendini silikleştiren, grimsi bir buğu tabakasına dönüştüren rüzgâra meydan okumaya kararlıydı. Elektrik telinin üstünde bekleyen şahinin kanatlarına yapışkan terini değdirdi.

Bir bağrış duyuldu köyün içinden. Erkekler koştu.

Köyün en yaşlısı yüz yıllık Ayşe Nine'nin göztaşını kapmış rüzgâr. Ayşe Nine körmüş. Her sabah penceresinin önünde tuttuğu büyümlü taşı gözlerine sürerse, akşama kadar görürmüş gözleri. Köylülerin canhıraş bağrışlarına şahin havalandı telden, kanatlarını uzun uzun açarak köyün üstünde salındı. Soluklar tutuldu, başlar havaya dikildi, ağzı açık kalabalık, uzaklaştıkça silikleşen şahine kilitlendi. Topu topu beş dakika süren sessizlik, gökyüzünde yeniden beli-

ren şahin yakınlaştıkça gülüşler, fısıltılar, türkülerle dalgalandı.

Ay, deli rüzgâr, yemenili genç kızlar, sürmeli gözlü, çiçekli giysili çocuklar, gagasında göztaşını taşıyan şahinin Ayşe Nine'nin penceresinin önüne inişine alkış tuttular.

resim

Malazgirt ilçesinin Yaramış köyüne mavi kuyruklu bir güvercinin kanat çırpışını takip ede ede gelmiştik. Burası da içme suyundan, yoldan nasibini almamış; "seksen yerde yaresi olan", bereketi kıt köylerden biri. Gelinler kapıdan girerken kapı üstünde yumurtalar mı kırılmamış, eşiklere yağlar mı sürülmemiş, kuzuların ilk sütleriyle tarlalar mı sulanmamış, mutfaklara buğday başaklarından bereket demetleri mi asılmamış, hepsi yapılmış yapılmasına, yine de köye bereket getirilememiş.

Köylüler, sabah ezanına, ibiğine yıldız kokusu sinmiş horozun ötüşüne uyanmışlar. "Altı sudur içilir, üstü çimen biçilir," diye takıldıkları koyunlarına su vermişler. Gelinler "yeraltında kürkü goce"leri (soğanları) doğramış, kaynanalarına inat "hoşut dolması" sarmışlar.

Şu günlerde "gelen leyli giden leyli" diye salınmazmış köyde kapılar. Su yüzünden dargınlık girmiş köylüler arasına. İki ahali birbirlerine saldırmış, hatta bir gün önce küçük bir kız çocuğunu saçmalar yaralamış.

Dört derslikli ilköğretim okulunun verdiği, 5. sınıfa kadar eğitimmiş ancak. Okulun 102'si kız, 288 öğrencisi ve yedi öğretmeni, altı ay "uçan dağ" olan bu köyde bir umudu paylaşmışlar. Tarih, arkeoloji gibi dallarda öğrenim görmüş gençler, sınıf öğretmeni diye atanmışlar. Denklerini toplamış gelmişler, kendileri gibi konuşmayan çocuklara yeni bir dil öğretmeye.

Okullar açılalı birkaç gün olmasına karşın okula gelmeyenlerin sayısı gelenlerden çoktu.

"Neredeler?"

"Pancarda..."

Yaramış'ta okula kaydolmamış, uzaktan okulu seyreden kızlar.

“Ne zaman biter pancar işi?”

“Bir ay sürer...”

Okul bahçesinde gölgeliğe oturmuştum. Çevremi saran 2., 3. sınıf öğrencilerine öykü okumaktı derdim. Çocukların, Türkçe konuşacağım diye göbeği çatlıyordu. Anadilleri Kürtçe yavruların. Yormamak için sözsüz bir kitapla başlama-yı denedim. Behiç Ak'ın *Doğum Günü Hediyesi* elimde. Kitabın resimlerini çocuklara tek tek gösteriyor, öyküyü anlatmalarını bekliyordum. Gözüme karşıdaki duvara yapışık, el ele duran iki kız takıldı. Ürkek, ama merak doluydu bakış-ları.

“Siz de gelin kızlar...”

Kızlar sindiler, duvara iyice yapıştılar.

Yanımdaki erkek çocuk güldü.

“Onlar gelmez, ha!”

“Neden?”

“Gelmez, çünkü okullu değiller. Hiç okula gitmemişler, ha!”

“Olsun. Ben sadece resim gösteriyorum.”

“Resimden de anlamazlar, ha! Hiçbir şey bilmezler.”

Kızlar yanaşmıyorlardı, ama ben usulca grubu kızlara yanaştırıyordum. Resimleri kızların gözlerinin önüne tutuyordum, ısrarla kaçırıyorlardı gözlerini.

Ne olmuştu?

Seçimlerini kendileri yapamadıkları, adlarına başkaları karar verdiği için biri çıkıp da anlamaz bunlar, deyince anlamayı reddetmişler miydi?

gökkuşağı

Çocuklara *Toto ve Şemsiyesi* adlı kitabımdan “Gökkuşağı” öyküsünü okumaya başladım. Toto, annesinden gökkuşağının altından geçen her şeyin tersine döneceğini duyunca patlak topunu, zayıf aldığı matematik ödevini, kırık oyuncaklarını, kız arkadaşının asık yüzü fotoğrafını bir torbaya koyar, gökkuşağının altından geçirmek ister.

Öyküden sonra çocuklara sordum:

“Siz gökkuşağının altından neyi geçirmek isterdiniz?”

Karmakarışık, tozlu saçlarının arasından yaldızlı tokası parlayan kız:

“Delik ayakkabılarımı... Parlak, topuklu ayakkabılara döner mi?”

“Babamı... Babam inşaattan düştü, sakat kaldı.”

“Kardeşimi... Doğuştan sağır. Duyabilse...”

“Metin’i. Rakip takımın kalecisi. Hiç gol yemiyor.”

Demin karşı duvardaki kızlara anlamazlar diyen çocuk kaldırdı elini, kuşkulu.

“Ben ablalarımı geçirmek isterdim.”

Parmağı karşıdaki kızlara çevriliydi şimdi.

“Onlar benim ablalarım.”

Şeftali yanağını okşadım.

“Nasıl olmalarını isterdin?”

“Erkek olmalarını isterdim. Babam okula yollardı o zaman.”

Okula sırtını dönmüş taşevin önünde yaşlı bir adam, yün eğiriyordu. Bir omzuna siyah, ötekine renkli bir ip çilesi geçirmişti. Başının üstünde griye çalan sis bulutu dört dönüyordu.

“Dedem,” dedi kızlardan biri.

“Çağırsana... Bize eski masallardan birini anlatmasını isteyelim.”

Çocuk kaşlarını iyice yukarıda gerdi.

“Dilsizdir o,” dedi.

“Çok çalışır,” dedi yıldız tokalı kız. “Siyah ipi eğdiğinde gece, renkli ipleri eğdiğinde gündüz olur.”

Yaşlı adam renkli iplerden bir gökkuşağı örmüştü.

baba

1071 Malazgirt Pansiyonlu İlköğretim Okulu, 8 yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasından sonra kurulmuş yatılı okullardan biri. Okul binası, pansiyon binaları, öğretmen lojmanları uzaktan bakıldığında kiremit rengine ve beyaza boyalı sırça köşkler gibi gözükse de inşaat kalitesinin kötülüğünü ancak ayrıntılara bakarsanız anlıyorsunuz. Duvarlardaki ince ya da derin çatlakları, kapanmayan pencereleri, akmayan muslukları, ıslak tavanları, tıkanan pis su yollarını görenler, okulun ilk yılı olduğuna şaşmadan edemiyorlar. Binalar başlangıçtan beri birkaç müteahhit değiştirmiş, her biri sorumluluklarını yerine getirmeden inşaatı eksik bıraktıkça bu sakil duruma düşmüş. Çok amaçlı salon ve kitapsız bir kütüphane kurulmuşsa da, kışın altı ay sürdüğü hesaba katılmamış, kapalı spor salonu akıllara gelmemiş.

Öğrenci kapasitesi 600 olan okula henüz 338 öğrenci kaydolmuş. 80 köyden gelen 6. sınıf ve üstündeki gruba eğitim veren okulun kız öğrenci sayısı siz deyin yirmi, ben diyeyim yirmi beş. Çoğu okula en yakın köy olan Aynalıhoca'dan gelmiş. Yoksul köylü çocuklarının ilk gün okula giderken giyecekleri giysilerini bile almakta zorlanmış aileler. Çocuklar konu komşudan, abla, ağabeylerinden buldukları giy-

1071 Malazgirt PİO.

sileri geçirmiş üstlerine. Renkler, ölçüler uyumsuz, rasgele olsa da umursamamışlar. Devletin ihale açıp birkaç ay içinde dağıtacağı formalıklar, kazak, pantolon, çamaşır, kitap ve defterler için gün saymaya başlamışlar.

Suyu olmayan köylerden gelen çocuklar banyoları nasıl kullanacaklarından, muslukları nasıl kapayacaklarından habersizmiş. Banyolar kabin şeklinde, duşlu, modern gözükse de muslukların kimi açılmıyor, kiminin duşu akıyormuş. Sular yatakhanelere çıkış saatinde sel olup akıyor da kimse-nin aklına suyu kullandıktan sonra musluğu kapatmak gelmi-yormuş. Yöneticiler soruna şıppadak bir çözüm bulmuşlar:

“Pansiyon binasına günde sadece bir saat su verilecek!”

O bir saat ne kovalamaca yaşanmış! Banyo kabinini kapan, sırada bekleyenlerin bağıışlarına direnıp çarçabuk işi-ni bitirmeye bakarken, banyodan umudu kesen saçını, ayağı-nı, yüzünü musluk altına tutarmış. Süre bittiğinde musluk-lardaki tıss sesine sabunlu saçlıların, macun köpüklü ağızların korusu upuzun bir “aaaa!” çekermiş. Odalarda saklanan, ko-

valarda biriktirilip yatak altlarına, duvar kenarlarına sürülen içme suları, yedek sular koşarmış imdada. Suya yetişemeyen elindeki, yüzündeki, ayağındaki, saçındaki köpüğü havluyla siler, gece uykusuna kadar kaşınır durur, neden diye uzun uzun kafa patlatırmış.

Yatakhaneinin ranzaları korkuluksuz, üst katları çocuk boyuna göre yüksek yapılmış. Gece uykusunda ranzadan taş zemine düşenlerin yaralanma öyküleri çocukların dilinde sakız olmuş.

Kızlar diken üstündeydi o gün. Okullu olduklarına sevinemiyorlardı.

“Burada az kız var. Babam erkeklerin arasında okumamı istemiyor.”

“Neden kızlar gelmiyor?”

“Babalar yatılı vermek istemiyor. Laf çıkarıyorlar sonra. Kötü yakıştırmalarda bulunuyorlar.”

“Evde işler kalıyor, annem yetişemiyor. Okula gitsen ne olacak, diyor.”

“Yaşımız gelince evlendirirler bizi. Çalışmayacağına göre okumayı ne yapacan, derler.”

“Kızlar yatakhanesinin kapısını her gece kilitliyoruz. Dışarıdan tıkırtı gelse korkudan uyuyamıyoruz.”

Uzun boylu, ince, narin yapılı bir kız başını eğmiş, kollarını kenetlemiş, suskun duruyordu.

“Beni babam beşten sonra okula vermek istemedi.”

“Gelmişsin ama.”

“Geldim ama, gidebilirim.”

“Neden?”

“Annem bebek bekliyor, babam bebeğe sen bakacaksın, diyor. On yedi yaşında bir ablam var, o da evde. 3. sınıfa kadar okudu, ev işine bakıyor şimdi. Annem benim okumamı istiyor. Bari sen kurtar kendini, işin mesleğin olsun, diyor.”

Babası İstanbul’a ağabeylerinin yanına gidince annesi kızın kaydını yatılı okula yaptırmış.

“Babam İstanbul’dan geldiğinde beni evde göremeyince kıyamet kopacak.”

“Ne yapacaksın?”

“Ölürüm de dönmem.”

Tarlada çapa sallarken omuzlarına konan kuşun çağrısına uymuştu kızlar. Kuş, “Senin kısmetin yedi dağın ardında,” diye öyle çok şakımış ki, sonunda bir gün dev bir kuşun kanadına binip yedi dağı aşmışlar.

Yedi dağın ardındaki sırça saray şimdi yatılı okulları.

yarı çıplak

Beşçatak köyü Malazgirt'in kuş uçmaz kervan geçmez köylerinden. Akşam vakti evlerden maya, tava, kap kakak veren çok mu olurmuş bilinmez, köyün kısmeti pek yokmuş. Kadınlar yedi gün yedi gece, gün doğmadan uyanmış, kapı önü sulamış, süpürmüş, yedi sene beklettikleri yağmur sularını bahçelere serpmiş; erkekler gök gürlerken boş ambarlara vurmuş, hacet kapıları açılın diye dağlara taşlara dilekte bulunmuş; yine de kâr etmemiş.

Köy okulu “şeytan girmiş meclise” misali sessizliğe gömülmüş. Ne sıralara oturan ne bahçede ip atlayan ne de defterine çözdüğü problemi öğretmenim olmuş mu, diye soracak eksik dişli çocuklar varmış ortada. Evlerinde kapalı perdelerin gerisine, ahırlarda hayvanların dünyasına gizlenmiş çocuklar. Sorduk, soruşturduk, bu kez neden, kan davasıymış.

Peşimiz sıra gelen apak sis bulutu gevşemiş, tozsu parçacıklarını havaya serpmişti. Kapı önlerine çıkan çocuklar, “Huri kızları halı dokuyor,” diye bağırdıklarında anladık, sisin yağmura döndüğünü. Yörenin söylencesiyle ıslanıyorduk:

“Yüzyıllar önce güçlü bir padişahın birbiriyle hiç anlaşılamayan iki oğlu varmış, bunlar ne zaman bir araya gelse kavga ederlermiş. Padişah dayanamamış, oğlanlarını Kırklar Dağı'na sürmüştü. Kırk tepede dolanan oğlanların zamanla birer ailesi, çocukları, torunları olmuş. Sadece iki kardeş değil, ardından gelen kuşaklar da birbirleriyle hiç anlaşamamış. Düşman ailelerin bireylerinin senede birkaç kez yolu kesişir, karşılaşır karşılaşmaz da kavgaya dururlarmış.”

Malazgirt'te, köylüler ve öğrencilerle.

Beşçatak'ın düşman aileleri, o düşman ailelerden midir bilinmez, ama kavga eksik olmazmış köyde.

Çok yakın zamanda da iki büyük aile arasında ölümlerle sonuçlanan çatışma yaşanmış. Kadınlar başlarına toprak saçmışlar, karalara bürünmüşler. Yedi dükkânın süprüntüsü-nü, yedi kapının eşiğinden kesilen tahtaları tütsülemiş, evleri dumana boğmuşlar, yine de kavgayı kovamamışlar. Basit bir neden, hayvan otlattıkları alanlar, tarla sınırları, suyun paylaşılamaması, bazen de sıradan bir söz neden olurmuş silahların patlamasına.

Yine ne olmuş, ne bitmişse, kanlılar kapışmış, bir ailenin yandaşları çocuklarını okula göndermemişler.

Okulun yedi dersliğinde 62'si kız 220 öğrenci, yedi öğretmenin dilinden çıkacak sözleri beklermiş. Ders kitaplarının bile ulaşamadığı bir okulmuş burası. Öğretmendeki tek kitapla, ders notlarıyla 5. sınıfa kadar gelmeyi başaran kahraman öğrenciler çıkarmış.

O öğlen dersliklerden birinde fizik deneyleri gösterile-

cekti. Derse ben de girdim. Kapı açıldı. Bir adam, elinden tuttuğu çocuğu arka sıraya oturtup gitmeye yeltendi. Bakım, çocuğun alt kısmı çıplak, donu bile yok. Baba yüzümdeki şaşkınlığı gördü. Ellerini ne yapayım dercesine iki yana açtı. Dudağının kenarına eğri bir gülümseyiş yapışmıştı. Sınıftaki öteki çocukların giysileri de ondan pek farklı değildi. Yırık, yamalı pantolonlar, delik kazaklar; tozlu, eski, topukları, burunları yenmiş ayakkabılar.

Şaşkındım, çocukların yüzünde de şaşkınlık izleri arıyor, bulamıyordum. Olağan bir durumdu bu, kimse sınıfa yarı çıplak giren çocuğu yadırgamamıştı.

Bahçenin taşlı toprağında bir horozla, kara tavuklar yemleniyordu. Köy evlerinin çevresi kıraçtı. Ne bir tutam ot ne açmış bir çiçek vardı. Evlerin hemen yanı başına piramit şeklinde tezekler yığılmıştı. Okulun dibindeki, köyün tek ceviz ağacı nazlı nazlı göz süzüyordu. Yer demir, gök bakırdı.

Masallardaki gibi bir tezek kalıbını ceviz ağacının dallarına atsa biri, ağacın dalları verimli bir ovaya, yemyeşil tarlalara döner miydi?

beklemek

Konakkuran, Malazgirt'in tozu, hüznü, terk edilmişliği bilen beldelerinden biri. Uzun yıllar göç vermiş, geri dönen olmamış. Gidenin ardından kovalarla su dökmüşler, ayna tutmuşlar, fayda etmemiş, giden arkasına bakmamış. Kalan, "Fukaranın talanı bir örkenmiş (kul kendir)," demiş, yılmamış, gelecek güzel günleri beklemiş.

Yıllar varmış ay korkusuz doğmamış, insanlar güle eğlene evlerine dolmamış. Yeniayı ilk gören salavat üstüne salavat getirir, dedeler yanlarına köylerin yağız, işsiz gençlerini alır, tepeliğe çıkar, yeniaya dilekte bulunurlarmış. Dileklerin biri tutar da huzurlu, bereketli günler gelir, kör talihten kurtuluruz diye umutlanırlarmış.

Bebekler yaşını devirmeden yaşama elveda dermiş. Çocuklar yaşasın diye kırkı çıkmadan kapı dışına çıkarılmaz,

eşikte ağılatılmaz, yedi yaşına kadar yeni elbise giydirilmez, yedi evden toplanan kumaşlarla dikilen yedi parçalı giysilerle dolaştırılırmış. Tencerelerde tuz kavrulur, evler, bebeler tütsülenirmiş.

416 öğrencili, 11 derslikli Konakkuran Yatılı İlköğretim Bölge Okulu yörenin en eski okullarındanmış. Okulda eğitim, çatışmaların yoğun yaşandığı 1990'lı yıllarda kesintili sürdürülmüş. Hatta 1994-1998 döneminde öğretime hiç açılmamış, binaların bazıları yanmış. Terör, korucu korkusu, güvensiz ortam, işsizlik köyleri, okulları bir bir boşaltmış.

Çevrede tek ağaç yokken, okul bahçesinin akasya ve çam ağaçları, çölün ortasında bir vaha oluşturmuş. Okulun kapalı spor salonu, açık basketbol sahası olmasına karşın bilgisayar laboratuvarı ve çok amaçlı bir salon henüz acil ihtiyaçlar listesine girememiş.

Okula girişte yakamıza toz ve unutulmuşluk kokusu sinmişti. Binanın dökülmüş mavi boyası; toza, böcek yurmurtalarına bulanmış Atatürk köşesi; panolar, kırık camlar, parçalanmış sıralar kasvet saçıyordu.

Toz, üç yıl öncesinin çocuk seslerinin, sınıf anılarının üstünü saran koruyucu bir örtü müydü? Çocuklar toz bezlerine sarılsalar kaç yıldır yaşanan acıları canlandırmadan tozu kaldırabilir, eski okul günlerini yakalayabilirler miydi? Sıra kenarlarına karalanmış kopyalar, problem çözerken kemirilen tırnaklar, kış üşümeleri, sıra diplerinin gizli mesajları, duvarlara sinmiş sözler, pencerelerden fırlatılan dişler nasıl bulunurdu? Panolara asılmaktan yorgun, kimi aşağı sarkmış, kimi düşmüş, kimi düştü düşecek yazıların, fotoğrafların umutsuz bekleyişine son verebilirler miydi?

3. sınıf öğrencisi, 12-13 yaşlarındaki çocuk, üç yıl sonra yeniden geldiği okulunu ilk kez şaşkınlığıyla süzüyor, ürkek adımlarla sınıfını arıyordu.

“Öğretmenini gördün mü?”

“Yok... Başka bir şehre gitmiş, dediler. O kadar çok oldu ki! Yüzünü bile unuttum.”

“Sen ne yaptın üç yıldır?”

“Gece olacak diye korkuyordum. Köyümüzde evler yakıldı. Toprağımızı ekemedik. Kimse hayvanını otlatamadı. Babam yazlık sitelerde çalışmaya gitti. Annemi, kardeşlerimi bana emanet etti. Bak, pırpır olmuştum.”

Bol gelen kazağının önüne bir düğüm atarken herhalde zayıfladığını söylemek istemişti.

“Kardeşin var mı?”

“Var da evde. Gelmedi.”

“Niye getirmedi? O okumayacak mı?”

“O benden küçük. Bir ben okuyayım bakalım. Sıçan deliğe sığmadı, poççığine süpürge mi bağlayacak?”

Yüzü gülmüyor, zoraki konuşuyordu. Çocuk bakışları değildi bakışları. Gözbebekleri, aynı yaşlardaki Batılı çocukların gördüklerinden bambaşka görüntüleri saklıyordu besbelli.

Sadece öğretmenini, sınıfını değil, tarlaların şarkılarla ekilip biçildiği günleri, ekin biçme şenliklerini, yeni doğan buzağuları kutlama törenlerini, düğün eğlencelerini de unutmuştu. Köyünde komşuluklar, dostluklar bozulmuş, şüphe, kuşku gezinmeye başlamıştı evlerde.

Ne koyun olmuş tok ot yemişler, ne kuzu olmuş tok süt emmişlerdi.

dal

İlkokula gittiği gün ne hissetmişti acaba?

“Babam ilkokula başladığım gün, oku da bize benzeme, diye fısıldadı kulağıma. Birlikte gitmiştik okula. Okul yolundaki ilk gününde, ilk gördüğün kişi kadın olursa okuyamazsın, demişti. Ben hep havaya baktım.”

“Ne gördün?”

“Göç eden kuşları. Biz de göçeceğiz buradan. Antalya'ya belki. Babam devamlı bir iş bulursa... Türkücü olmak isterim ben. ‘Dağlarda meşelerde’yi iyi söylerim, ha...”

“Müzik aleti çalışıyor musun? Bağlama, cura, flüt...”

“Yok. Okulda öğretmezler mi? Müzik öğretmeni gelmiş mi?”

Çocuk, pencereden havalandırılan yazılı bir kâğıdın peşine düştü. Kaç yıl önce-
sinin sınav kâğıdıydı acaba?
Kâğıdı köşesinden yakaladı,
ekmekmiş gibi çiğnenme-
sin diye ağacın dalına taktı.

Birçok yatılı ilköğretim
bölge okulunda olduğu gibi
ne yazık ki bu okula da mü-
zik, İngilizce, beden eğitimi
öğretmeni atanmamıştı.

İlk boya kalemlerini re-
sim dersinde gören çocuklar
arasından mucize yaratanlar
çık-mış. Resim öğretmeninin
yüzünü kaşıtıran rüzgâr ılı-
man bir esinti değil, buruk
bir hıçkırık.

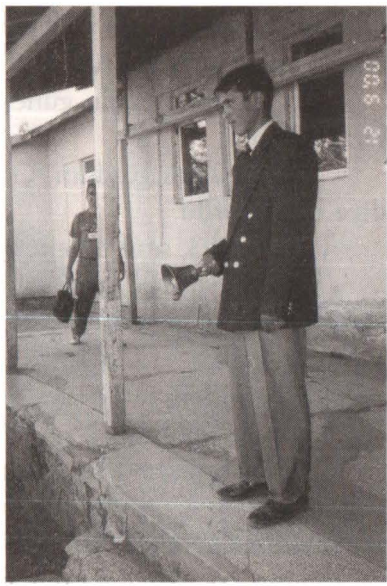
"Okula gelene kadar çobanlık yapmış bir öğrencim var.
Resim dersini ilk günden çok sevdi. Boyalara hayran hayran
dokunuyor, parmağının ucuna sürüp usulca kâğıdına sürtü-
yordu. Bugün çizdiği resimler yaşının çok üstünde. Resimlerini
eğitim fakültesindeki hocama gönderdim. Özel eğitim göre-
bilse başarılı bir ressam olabilir, ama ailesi ressam ne, bilmi-
yor bile. Ben de mutlu değilim burada, tayin istedim. Yeni
resim öğretmeni kim bilir kaç yıl sonra gelir!"

Çocuklar tüm güne yayılan etkinliklerimizin birinden
çıkıp ötekine girdiler. Bir dinlenme ânında hoplaya zıplaya
yürüyen, sinekkaydı tıraşlı, temiz formalı bir çocuğu yanıma
çağırdım, geldi.

"Neler gördün bugün?"

Formasının kolunu sıvadı. Elini güneşten kararmış kolu-
na sürdü.

"Güneş sadece derimi yakar sanıyordum. Bugün gör-
düm, fırıl-dağı çevirdi, ışığı yaktı. Çok büyük enerjisi varmış.

Konakkuran YİBO'da ders çanı çalıyor.

Güneşin ısıttığı sularla yıkanabiliriz, ampullerle güneşi gece bile evimize getirebiliriz.”

Sarı, dümdüz saçlı, güneşten çatlamış, kızarık yanaklı kız çocuğu,

“Gökkuşağını gördüm. Gökte değil, bir camın içinde!” diye bağıırıyordu.

Gecikmiş 3. sınıf öğrenci yine belirmişti yanımda.

“Gökkuşağını görünce en alt çizgisine bak, abla. Kırmızıysa, oy anam, yandın. Savaş gelir, kötülük gelir, ne bela düşünürsen gelir.”

Gözlerindeki sarı beneklere takılmıştım:

“Sarıysa,” dedim.

“Sarı hastalıktır. Sarı gördüm bir defa... annemin ciğeri su topladı.”

Dilimizde neşeli şarkılar, çığlıklarla altından geçmeye çalıştığımız çocukluğumun masalsı gökkuşağı, güvenecek dal arayan çocukların gözlerinde bir fal küresine dönüşmüştü.

yarasa

Yata Khanenin ranzaları eskimiş, dokunsan sallanıyor, sağa sola dönüşlerde, kıpırdanışlarda gacıır gucur gıcırdıyordu. Çeliği eğrilmiş, boyaları dökülmüş dolaplar kızların giysilerini, kitaplarını, özlemlerini, küçük sevinçlerini saklamıştı: gazetelerden kesilmiş şarkıcı, artist resimleri, Arapça dualar, tığ işi keseler, plastik çiçekler, küçük kardeşin patiği, pekiyi dolu karne, kırık ayna, barbi bebek reklamı, pastel boyalarla boyanmış elma ağaçlarıyla süslü bir köy resmi, üçgen, mavi-yeşil muskalar, en sevilen arkadaşın fotoğrafı...

Gece oldu mu okulun nöbetçi personeli güvenlik gerekçesiyle geniş, yüksek tavanlı koğuşta kalan beş kızın üstüne kapıyı kilitlermiş. Bunu duymak içimi ürpertti. Deprem ya da acil bir hastalık olursa...

Tuvaletler pislikle tıkanmış, kapkara suyla ağzına kadar dolmuş yalaklar, taşmak için son birkaç damlayı bekliyordu. Yata Khanenin duvarlarını çiçekli kâğıtlar değil, böcek ölüleri,

Kitabıyla baş başa kalmak için yalnızlığı seçmiş.

kan izleri, kurşun oyukları, kirli su lekeleri süslemişti. Yatakların kimi yerleri engebeli, kimi yerleri incelmış, çukurlaşmış, beyaz renkleri hareli kahveye, griye çalmıştı. Üstüne sermek için çarşaf dolabından çıkartılan, sözde temiz çarşaf-lardaki kırmızı, kahverengi lekelerin çağıştırdıklarıysa bin beterdi.

Kızlardan en küçüğüne sordum:

“Yatakhanenizi seviyor musunuz?”

“Çook. Burada evi hiç özlemiyorum.”

“Evde kaç kişisiniz?”

“On üç.”

“Eviniz?”

“Bir oda, mutfak.”

On üç kişi bir odada. Burası cennet o zaman.

Gece yarasalar giriyormuş odalarına.

“Işığı kapatırsak yollarını bulup giderler, ışık açıksa duvarlara çarpıp yaralanırlar. Ölen bile olur.”

“Abla, sen bilirsin belki... Yarasa kuş mu?”

“Evet.”

“Peki neden tüyleri yok?”

“Tüysüz kuş o. Peki, siz yaralarını gündüz görebiliyor musunuz?”

Kızlardan ön dişleri ileri çıkık olanı dilini çıkılttı.

“Yok.”

“O zaman yarasanın masalını anlatayım size.”

Kızlar yataklarına çıktılar, tek gıcırtı çıkarmadan masalı beklediler.

“Çook eskiden Hz. Süleyman’la Saba Melikesi Belkıs evlenmişler. Belkıs kaprisli bir kadınmış. Bir gece, ‘Bu yatakta uyuyamıyorum, bana kuştüyü yatak yaptı,’ diye tutturmuş. Hz. Süleyman kuşdilini bildiği için tüm kuşlara haber uçurmuş; gelsinler, tüylerini döksünler, diye buyurmuş. İlk, yarasa gelmiş, tüylerini döküp gitmiş. Ardından baykuş gelmiş, ama tüyünü vermek yerine kafa tutmuş.

‘Kuşlar tüysüz ne yapar? Kış günü soğuktan donsunlar mı istiyorsun?’

Hz. Süleyman baykuşu haklı bulmuş, kuşların tüylerini istemekten vazgeçmiş. Yarasa, tüylerini verdiğiyle kalmış. O gün bugündür yarasa tüyleri olmadığından utanır, gündüzleri uçamaz, hep geceleri dolaşır.”

Zayıf, yanakları içe çökük kız, yumruklarını gözlerine bastıra bastıra ağlamaya başladı:

“Kardeşim gibi,” dedi. “Annemgiller aşı vurdurmamışlar, çocuk felci oldu, bize aşı vurdurdular, bir şey olmadı.”

Saç diplerini sürekli kaşıyan, keçe saçlı kız pencereden karanlığa kaydırdı bakışlarını.

“Yarasa kurutur ninem. İlaç yapar.”

albatros

Korkut, Muş Ovası’nın doğusuna, denizden 1.300m yükseğe kurulmuş, kerpiç, taş evleriyle tanınan bir ilçe. Otsuz, çayırızsız, taşsı dağların arasından geçit bularak yolumuzu ararken, “Buralar boş mudur, kimseler yok mudur?” sohbeti başladı otobüste. Şoförümüz, “Bahçelerde kelem var, arka-

mızdan gelen var," dedi de o zaman gördük kara şahını. Ağzına bir tahıl parçası almış, çıplak dağlara koşuyordu. Meğerse, "bu dağda kuş oturur, kuş kuşa yem götürür" müş.

Korkut'un okuma yazma oranının % 70'leri aşmadığını duyunca ne yalan söyleyeyim, "dereler gölgelendi, sinem kane bulandı." Muşluların dilleri çok renkli. Gündelik dile işlemiş geleneksel maniler çocukların ağzında sakız olmuş. Yörenin okuma yazmaya ilgisizliği bile manilerde var:

*Yazı yazdım kış idi
Kalemim gümüş idi,
Daha çok yazacaktım
Parmaklarım üşüdü.*

Eskiden yeni doğanın göbekbağını havaya fırlatıp uzaklara atan köylü, artık okuyan oranı yükselsin diye okulun duvarına gömmeye başlamış. Bebekleri yola koymuşlar, okumuş biri gelsin de ad versin diye beklemişler. İlk dişini çıkaranın "diş hediği" merasiminde çocuğun önüne buğday, arpa, koyun kılı değil; makas, kalem, kitap, saat koymuşlar. Çocuk hangisine elini uzatırsa o mesleği yapacağına inanmışlar.

Tarım ve hayvancılıktan başkasını bilmeyen köylü, ilçenin 109 bin dekar tarım alanının yalnızca 19 bin dekarı sulanınca tarlasından kıt kanaat ürün almış. Ekili alanlarda buğday, arpa, nohut, fasulye, şekerpancarı, patates ve lahana (corti) varmış ancak.

Bir zamanlar Korkut'un Yunus Emre köyüne Karadenizliler yerleştirilmiş. Bu köyün halkı da Karadeniz'e

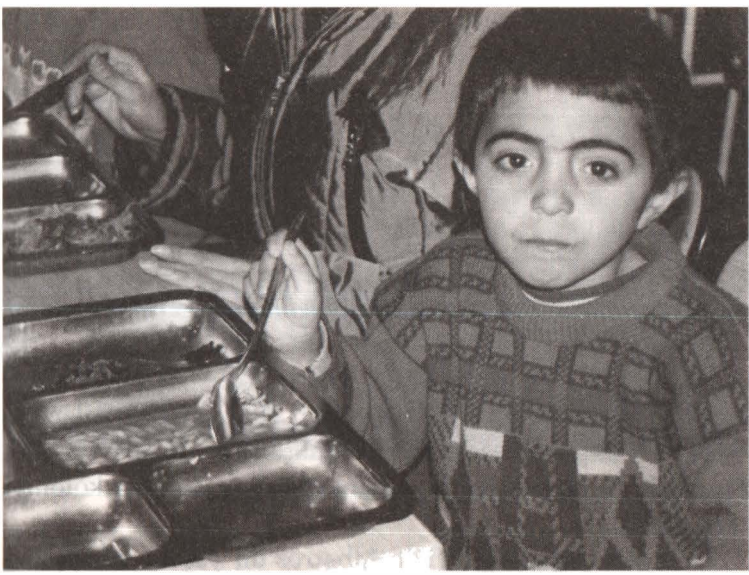
Okullu olamamanın utancı.

Cezaevinden bozma bir okul. Korkut Kümbet YİBO.

gönderilmiş. Yunus Emre, Karadenizlilerin elinde evrim geçirmiş, elektrige, suya, yola kavuşmuş, temizliğiyle örnek gösterilen şirin bir köy olmuş. Ağaçlar dikilmiş, çiçekler ekilmiş, pencereler, kapı önleri rengârenk saksılarla süslenmiş, evler şenlenmiş. Günün birinde bitişik köyle meraları kullanmak konusunda tartışma çıkıp da köylülerden biri öldürülünce Karadenizliler köyü topyekûn terk etmişler. Şimdi hiç Karadenizli yokmuş köyde.

1.125 öğrenci kapasiteli Kümbet Yunus Emre Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, Kümbet Cezaevi'nden bozmaymış. Okulun 11 dersliği cezaevinin hücreleri, yatakhane koşullarınıymış. Demir parmaklıklar, asma kilitli demir kapılar, göğü sınırlı görebilen taş avlu, gri duvarlar değiştirilmeden bırakılmış. Veliler, cezaevi havası çocuklarını olumsuz etkiler diye bu okula göndermeye çekinmişler. Okula hiç kız öğrenci kaydolmamış. 600'e yakın öğrencisinin hepsi erkekmiş. Okulun, daha doğrusu cezaevinin kapalı spor salonu bile yokmuş. Okula bir bilgisayar laboratuvarı, boğucu, havalan-

**Omuzları düşmüş. Akli köyünde...
Az yemek, bol ekmekle doydu o. Kardeşleri ne yiyecek evde?**

ması olmayan çok amaçlı bir salon kurulmuş. Resim, müzik, beden eğitimi öğretmeni ataması olmamış. Sınıf öğretmenleri, Eğitim Fakültesi yerine Tarih, Veteriner, Ziraat vb. fakülteleri mezunlarından seçilmiş.

Çocukların omuzlarını kısarak yürüyüşü, yabancıya ürkek, uzak bakışları, duvarların koyu grisine ters düşmüyordu. Konuklarına, "ahi geldi mahi geldi" diye gönülden sarılmıyorlar, kuşkulu süzüyorlardı. Mahkûmların acılı, kara yaşamının izleri demir parmaklıklardan, koğuşlardan, avludan silinmemiş hâlâ. Cezaevi, okula dönüştürülmüş de olsa taş avlusundan cıvıtlı çocuk sesleri yankılanmıyordu. Taze toprak, yaprak kokusu, kuş sesleri, göğün mavisinden habersiz öğrenciler, teneffüslerde mahkûmlar kadar suskun volta atıyordu. Gri duvarlara bakıp bakıp da köyünü, yurdunu özleyen çocuklar türkülerle eğlenmeyi öğrenmişler. Türkülerin en acılısını, en karasını kendi türkülerini bilmişler.

Avluya tek ağaç dikilmemiş, tek saksı çiçeği konulma-

miş. Hücrelerin, koğuşların demir parmaklıkları bile sökülmemiş. Gerekçesi; devir işlemlerinin henüz tamamlanmamış olması, Adalet Bakanlığı'nın bir gün binayı geri almak isteyebileceğiymiş.

Okulda rastladığım ayrıksı yüzlerden biri; sarı, kıvrıkcık saçları, mavi gözleri, yeşil takım elbisesi, dimdik duruşu, gülümser bakışıyla Albatros'tu. Adını öğrenememiştım, ama gün boyu içimden ona bu adla seslenip durdum.

Edebiyat sınıfında *Dalgalar Dedikoduyu Sever* kitabımdaki "Albatros" öyküsünü konuşmuştuk.

Öyküdeki Yiğit Albatros, dans tutkusu yüzünden sıradan bir albatros gibi yaşayamayan, dünyayı başkalarının değil, kendi gözüyle algılamaya çalışan bir deniz kuşuydu. Sonunda çemberin içinde kalamayacağını anlayıp koloniyi terk etmişti.

Sınıfın çoğunluğu Yiğit Albatros'un yaşam felsefesine karşı çıktı:

"Ötekiler gibi yaşamalı... yuvasını yapmalı... birçok yavrusu olmalı... onları beslemek için yiyecek peşinde koşmalı. Böyle yaşamazsa mutsuz olur... kolonidekiler dışlar... zaten o da barınamadı aralarında, başını alıp gitmek zorunda kaldı."

İçim daralıyordu ki, sarı dalgalı saçlı, mavi bakışlı bir genç, aydınlık gülüşüyle söz aldı, arkadaşlarına tek başına karşı çıktı, Yiğit Albatros'u savundu.

"Sıradan bir yaşamı olan çoktur. Ama, 'Kafama koydum, tutkularımın, hayallerimin peşinden gideceğim,' diyen kaç kişi çıkar? Dünyada çok şey Yiğit Albatros'lar olursa değişebilir ancak. Onları dışlamak saçmadır... Bana sorarsanız anlamaya çalışmak en iyisidir... Herkes aynı olsa dünya tatsız olurdu... Albatros gitmekle iyi yaptı, kendine benzeyen başka albatros'lar bulmuştur şimdi."

Hayranlığımı kazanıvermişti birden. Oysa sınıfa beş-on dakika geç girdiğini görünce kızmıştım içimden, söz vermek bile istememiştım.

Albatros'a gün boyunca kapıda bacada rastladım. Dinlenmek için bir sandalyeye oturduğumda önüme bir bardak çay koymuştu biri. Baktım, bizim Albatros.

Albatros.

Akşam yemek kuyruğuna girdiğimde biri omzumu dürtüp seslenmişti:

“Sizin yemeğiniz masada.”

Döndüm, gene Albatros.

Taş avludaki şarkılı, türkülü, danslı, halaylı gece eğlencesinde yanıma geldi.

“Söylediğim türküyü duydunuz mu?”

Okulun sesi güzel çocukları mikrofonun önüne geçip türkü, şarkı söylüyorlar, ben bir içeri, bir dışarı gidip geliyordum. Türküsünü duymamıştım.

“Neydi?”

“Bir yiğit gurbete gitse...”

Adını hâlâ bilmiyordum.

yağmur

Rüzgâr eline ne geçirse sürüklüyor, içimize soğuk bir ürperti salıyordu.

“Bu da bir şey mi,” dedi köylüler. “Siz rüzgârın ne belâ olduğunu bilmezsiniz. Zemheriden hamsine geçerken delirir, nefesleri keser, ağaçları devirir, damları uçurur.”

Kümbet Yunus Emre YİBO'da mutfak temizleyen çocuklar.

Eskiden bir kocakarı, rüzgâra meydan okumuş, bir kuyu kazıp dibine inmiş, rüzgârın gücü varsa beni buradan çıkarsın, demiş. Der demez de fırtınaya dönüşen rüzgâr, kadını kuyudan fırlatmış, dışarı atmış. Kocakarı fırtınası denen bu fırtınanın adı o günlerden kalmış.

“Bir de kuraklık iflahımızı söker. Sabahtan akşama göğe bakarsın... Bulut ararsın.”

Ardımızdaki sis bulutu toparlanmış, sıkışmış, şişman bir yastığa dönmüştü; olanca ağırlığıyla direniyordu rüzgâra.

“Bulutlar süs gibi durur gökyüzünde. Ha, şu şişman gibi... Gözünden damla yaş akmaz.”

Su, yağmur bu topraklarda kutsalmış. Düşte su görmek, deniz görmek başarı, bereket getirirmiş. Kötü düşler akan sulara anlatılırsa, su sıkıntıyı alır, uzaklara atarmış. Ay ışığında bekletilen sular, tarla suyuna katılırsa tarla bol ürün verirmiş. Kızlar evleneceği erkeği suda görür, su başında görülen düşlerin gerçek olacağına inanılırmış. Su “aydınlıktır” düşüncesiyle yola gidenin ardından berrak su dökülürmüş. İlk nisan yağmuruyla yıkanmak, yoğurt mayalamak, yemek pişirmek, bereket getirirmiş. Yağmur yağmaması felaketmiş, ekili alanlar kurur, verim ve gelir düşermiş.

“Yağmur duası bir çocuk oyunudur Muş'ta. Duymuş muydunuz? Adı da 'Çelim Çelim Çemçecük'tür.”

Tahta ve bez parçalarıyla yapılan gelinin adıymış Çelim Çelim Çemçecük. Çocuklar gelini manilerle kapı kapı gezdirir, her evden bir şeyler istermiş. Evin reisi gelinin üstüne

su döker, çocuklara şeker, çörek, sakız verirmiş. Çocuklar hep bir ağızdan şu tekerlemeyi söylermiş:

*Çelim çelim çemçecük
Çemçecüğe ne gele
İneklere ot gele
Bızavlara süt gele
Tarlada çamur tabakta hamur
Ver Allahım ver bir sürü yağmur.*

geyik

Biz, “Yağmur yağar göl olur, yolculara yol olur,” demiş, Kümbet’e veda etmişken, ardımıza gölge gibi sinmiş, donuk sis bulutu da bırakmıştı kendini aşağılara. Derelerden suyu emmiş emmiş toplamış, usul usul yükselmiş; yükselirken dağların yamaçlarındaki çobanlardan şiirlerini, türkülerini almıştı.

Otobüsümüzün homurtulu sesine şiirin müziği karışmıştı şimdi:

*Daha deniz görmemiş bir çoban çocuğuyum
Bu dağların en eski aşinasıdır soyum
Bekçileri gibiyiz ebenced buraların
Bu تنها derelerin, bu vahşi kayaların*

...

*Okuma yok yazma yok
Bilmeyiz eski, yeni
Kuzular bize söyler yılların geçtiğini.¹*

Bingöl, adı üstünde bin göllü bir memleket. Bir zamanlar Köroğlu’nun adamlarından biri, buralarda bir kuş avlamış. Kuşu bir kaynakta yıkarken kuş canlanıvermiş de kandan damlayan sulardan bin göl oluşmuş.

Günlerdir susuzluktan kir pasa batmış Mavi Otobüs’ün

1. Kemalettin Kamu’nun “Bingöl Çobanları” adlı şiirinden.

yolcuları, Bingöl-Erzurum yolu üstünde, merkeze 20 kilometre uzaklıkta, su kaynaklarıyla zengin Ilıcalar beldesine, "Bingöl'e yâr Bingöl'e, sular akar Bingöl'e," diye diye girmişti.

Ilıcalar Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, adını 1999 kışında okuldan köyüne dönerken donan üç öğrencisiyle duyurmuş. Yoğun karlı bir cumartesi sabahı okulun önünde ailelerini bekleyen üç çocuk, kimse gelmeyince köye yürüyerek gitmeye karar vermiş. Gözleri görmez eden tipinin engin beyazlığında yollarını kaybetmişler, haftalardır özlemini çektikleri evlerine kavuşamamışlar. Bir gün sonra çocuklarını aramaya çıkan köylüler, kucaklarında donmuş minik bedenlerle geri dönmüşler.

500 öğrencisinin 427'si erkek 73'ü kız olan okul ne oyun odası ne bilgisayar laboratuvarı ne kapalı spor salonuna sahip. Öğrenciler uzun kış günlerinde koridorlarda top, bilye, uzuneşek, kovalamaca, yağ satarım bal satarım oynarlarmış. Çocukların hafta sonları evlerine gidip gitmemelerini kışın soğuğu, karın kalınlığı, yolun kayganlığı, cepteki para belirlemiş. Anneler hafta sonu köyüne gelebilen yavruların küçük ellerini pazartesi sabahı una bastırır, yüzlerini aynaya tutarmış. Unu fukaraya verir, aynayı öteki haftaya kadar yüzüstü bırakırmış. Yolu açık olsun, her hafta sonu evine gidip dönebilsin diye!

Okulda tutuklu kalan çocuklar, hapis yaşamını eğlence- li kılacak oyunlar icat edermiş. Okul müdürü kolları sıvamış, bir yıl kadar önce televizyon, video ve bilgisayarı bağış yoluyla okula kazandırmış da okul günleri eskiye göre biraz daha renklenmiş.

Ilıca beldesinin yumuşak, dingin havası çocukların güleç, sevimli, huzurlu yüzlerine yansımıştı.

Bizi karşılayan sınıf öğretmeni anlatmıştı:

1. sınıf öğrencileri, geleceğimizi ve onlara hediyeler getireceğimizi duyunca bizi Noel Baba sanmışlar. Sabah kalkar kalkmaz yatakları, battaniyeleri, yastıkları altüst etmişler.

"Aaa! Noel Baba hediye bırakmamış!"

Sabah kahvaltıdan sonra bahçede sıraya girmişler, gözler havada, beklemişler.

“Neyi? Kuşları mı? Rengeyiklerini mi?”

“Geyik olmaz ki buralarda! Askeri helikopterler geçer vızır vızır. Noel Baba geyiklerin çektiği anlı şanlı kızağıyla gelmez ya... gelse gelse helikopterle gelir.”

Çocuklar gökyüzündeki her lekeye heyecanlanmış, bulutları, karartıları kuşa, helikoptere, ejderhaya benzetmiş, bazen sevinç çığlıkları atmış, bazen korkmuş, ağlamışlar.

Ejderhadan korkan çocuklara bir Diyarbakır masalı anlatmış öğretmenleri.

“Bir zamanlar Karadağ’da dolaşan bir dişi geyik varmış. Ülker yıldızını görür görmez ondan gebe kalmış. İlkbaharda tulum gibi bir şey çıkmış içinden, tulumu didiklemiş tekmelemiş, bir ejderha çıkarmış. Ejderhayı gören melekler gökten yere inmiş, kanatlarına ejderhayı bindirip gökyüzüne çıkarmışlar. Ejderha o gün bugün gökyüzünde bulutların sırtına biner, dolaşır, şakalaşmış. Yere hiç inmezmiş.”

Ilıcalar Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, aşağısından çayın aktığı bir vadiye kurulmuş. Okulun bahçesinden dağın yamacı boyunca yükselen Karlıova yolunu seçebiliyorsunuz.

Güneş yüksek dağların gerisine çekilmiş, akşam erken inmişti. Karlıova yönünden yükselen marş sesleri, 5-6 kilometre uzaklıktaki köyden etkinliklerimizi izlemeye gelen 60 çocuğun habercisiydi. Kargalar o gün soluksuz ötmüşler, çocukları iyi habere boğmuşlar. Çağrıyı alan okula koşmuş, öğretmenin peşinde sıraya girmiş, kargaları gözleye izleye bulmuşlar izimizi.

O gece çocukların tümüne kitap hediye edildi. Şarkılar, türküler eşliğinde dans edip halay çeken çocuklar unutamayacakları bir geceyi yaşadılar.

Arkadaşları eğlenirken bir grup çocuk pansiyon binasının merdivenlerine oturmuş, gecenin ışığında hediye kitapları okumaya çalışıyorlardı.

Ayın gümüşü ışıkları çocukların saçlarını okşuyordu.

Aydede evin nerede?

Su başında, derede...

genç

Genç, Bingöl merkezinin güneyine, denizden 1.125 metre yükseğe kurulmuş bir ilçe. İçinden geçen, yeşil yeşil akan Murat Nehri ilçeye can vermiş. Güneyindeki dağlık alandaki ormanların seyrekliğini görenler “ufak ufak ağlar-mış.” Ormanlık alan 1990-1995 yıllarında yaşanan çatışma-lar sırasında kesilmiş, yakılmış, kelleşmiş.

Tüm öğretmenlerinin erkek olduğu, asık yüzlü, eski bir okul Genç Yatılı İlköğretim Bölge Okulu. Okul, çatışma-la-rın yoğunlaştığı yıllarda kapatılmış, üç yıl ordu karargâhı ola-rak kullanılmış. Ordunun binalara yaptığı yeni ekler okulu büyütmüş. Bu nedenle yatılı ilköğretim bölge okullarının ortalama kapasitesi 520 kişi kadarken, bu okulunki 850'lere çıkmış.

Köylerde hâlâ kapısı kilitli okulların bulunması, okula kapasitesinin üstünde öğrenci alınmasına neden olmuş. 1.000'e yakın öğrencinin eğitim gördüğü okulun kapalı spor salonu ve çok amaçlı bir salonu yokmuş.

Genç, adım başı korucu kaynıyordu. Korucular omuz-larında kaleşnikoflarla, alçak dağlar benden sorulur edasıyla dolanıyorlardı. Okula da geldiler, sıcak kahve, çay içtiler, etkinliklerimizi yakından izlediler.

Okulun birkaç yıldır kapalı oluşu, önceki yıllarda da güvenlik koşulları nedeniyle öğretmenlerin gelmeyişi öğre-nimi iyiden iyiye aksatmış. Adı Genç, ama öğrencileri pek de genç olmayan bir okul burası. 12-13 yaşında 1. sınıfa yeni kaydolmuşlar, yaşları 20-21'e dayanmış, sakalı bıyığı çıkmış 6.-7. sınıf öğrencileri gözümüze çarpıyordu. Okulun yıllar-dır açılmaması çocukların motivasyonunu, okula bağlılık-la-rını, okuma, öğrenme isteklerini baltalamış. Çoğu diploma telaşına düşmüş.

“Bir şey öğrenmek değil amacım. Diplomamı versinler, yeter!”

“Düşlerimde Almanya vardır.”

“Kaçak maçak, kapağı Belçika'ya atsak, tamam.”

"Almanya'da tesisatçılık kursuna gideceğim ben."

"Ben doğrudan işe gireceğim. Dönercide. Amca oğlunun."

"Uzun yol gemilerinde çalışsam, başka bir şey istemem."

"Tersanede çalışır dayım. Belki beni de yanına alır."

"Ben okuldan ayrılmak istemiyorum. Keşke okul bitmese..."

6. sınıf öğrencisiydi, bakışlarına isyan, öfke sinmişti. Okulu istemesinin nedeni sevgi mi diye düşündüm, yüzünün sert kıvrımları hayır, diyordu. Ayakkabıları toza bulanmıştı. Baktığımı anladı, bir ayağını ötekinin ardına çekti.

"Neden?"

"Gidecek yerim yok!"

"Evin? Annen?"

"Annem İstanbul'da. Buradaydı, bir memurla evlendi. Çok dayak yerd, utandı komşulardan, kaçtı."

"Baban?"

"Biz önceleri başka bir köydeydik, annem köyden, babamdan kaçtı, memurla evlendi."

Kolunu sıvadı. Rengi kahveye çalan bir yara izi.

"Bu ikinci babamın işi. Beni ve kardeşimi kızgın sobaya attı. Su gibi alkol içiyor, hem de en kuvvetlisinden, 100'lük. İçince deli danaya döner."

"Babanı görmüyor musun?"

"Çok az. Annem köydeki asıl babamla görüşmemizi istemiyor, 'Ölümü öpün köye giderseniz,' diyor."

75. Yıl Erentepe YiBO'nun okul birincisi, terlikleriyle tarladan fırlamış, okul törenine yetişmiş.

Daniz gözlü abla ba okunuy, çok manyorum. Bir okrobani la kavg a zmistik O bana köylü kızları okuyamaz, sadece eline kum yatmayı bilirler daniz. Ben bunun isin okumak istiyorum. Kınalı allarla çok sayin basarilabilgenini göstermek istiyorum. Çok sükür derslerinin hepsi çok iyidir.

Zahra Abbi, eğer sic gelmeseydiniz yavaş yavaş okumak tam sonuşup ve cabucak ortaokulun sonuna gelmesini bekleyecektim. Cabucak bitireydim de şu okula kurtuluyum, diyecektim kendü kendine. Etrafındaki insanlar gibi "okuyupla ne okudun" diye seşledik leri sözlere kultraçtım. Ama artık bu fikirlerimi değiştirdim. Ne zaman bilgecece? Sizin okulumza geldiğiniz günderi sonra çok düşünürüm. Sizin o günkü hayranlıklarını size önüne getirdim. Hepiniz o kadar mutlu olunuz ki bizlere hep umudunuz kasıyayın. Çok çalışın diğerdiniz. Köyümüze okulumza iyi ki geldiğiniz Zahra Abbi iyi ki geldiğiniz. Sizin çok çok teşekkür ederim.

Kız mektupları.

"Tatilde annene gidersin ama."

"Yok. İstanbul'a gittikten sonra bir kere annemin yanına gittik, bir daha gidemeyiz. Yeni kocasının çocukları var, annemin de ondan çocuğu oldu. Bizi görmek istemiyormuş adam."

Yüzü soldu, güçsüzleşti, ağzının iki yanındaki çizgiler derinleşti. Orta yaşlı bir adam görüntüsü çöktü üstüne.

Çocuğun ayakkabı tozunu yalayan rüzgâr, bayrak direğinin tepesinde sessizce pinekleyen bulutu dürttü. Bulut yanından kayıp geçen kartalın kulağına ne fısıldadıysa fısıldadı, kartal bu yörelerde söylenen bir masala ses verdi:

"Çocuk, gökte süzüle süzüle gelen kuşa derdini anlatmış. Kuş ona, sen biraz pamukla bir şişe bul, kanadıma bağla, bak ben sana ne getireceğim, demiş. Oğlan kuşu uğurlamış, beklemeye koyulmuş. Kuş iki gün sonra bir şişe hayat suyu getirmiş, çocuğun dizlerinin üstüne bırakmış. Başın sıkıştığında bir yudum iç, yaşamının yenilendiğini göreceksin, demiş."

Bizim oğlanın kulaklarından kartalın sesi soluk gibi gir-

di. Bezgin gözlerini gökyüzünde uzaklaştıkça noktalaşan kartala taktı, bir mucize bekledi.

Çocukların gökten iner şah gibi, oturur padişah gibi, dedikleri kar; kış günlerinin korkulu rüyasıymış.

"Kar yağdı mı yollar kapanmadan kaçacağım okuldan. Kışı berbattır okulun."

"Can sıkıntısından kavga eden çoktur."

"Buzlar sarkar damlardan. Kolum kadar olurlar. Geçen sene başım yarıldı."

Kışları yolun ortasından yürürmüş köylüler, çocuklar. Buz düşmesin, ayakları kayıp uçurumlara yuvarlanmasınlar, diye.

"Tuz," dedi çocuklardan fındık gözlü olanı. "Kışın tuz en değerli şeydir burada. Yola tuz dökülürse rahatlar yollar."

Otobüsümüz Elazığ'a doğru Hazar Gölü'nün kıyısından geçip giderken eskiden gölün yerine kurulmuş, büyük kentin efsanesini okuyordu sular:

"Kent'in insanları cimriymiş. Günün birinde dilenci bir kadın ev ev dolaşmış, bir tutam tuz istemiş. Herkes kapıyı kapamış kadının yüzüne, sadece fakir bir köylü vermiş. Dilenci beddua etmiş kente. Bu gece sabaha kadar o fakirin evinin dışındaki evler suya batsın, demiş. Sabah kent sular altında kalmış, sadece dilenciye tuz veren fakirin evi sapa-sağlam kalmış. Gölün altındaki batık kentin efsanesi böyleymiş."

2000 Eylül projesinin son günüydü. Mavi Otobüs on gün süren yolculuk boyunca sırtladığı kitapları, deney setlerini, oyuncakları, satranç takımlarını, ders malzemelerini okullara bırakmış, köylerin tozuna, dağların çıplağına, rüzgârın tuzuna yapışmış anılarla yüklenmiş, başını çevirmişti Ankara'ya.

On gün önce otobüse binen gönüllülerin her biri başka biri olarak inecekti Ankara'ya. Peş peşe görüntüler, kesintisiz akan sözcükler, iç içe girmiş anılar, karanlıkta duyulan tiz çığlıklarla yaşanacaktı kim bilir ne kadar süre.

yüzler

Mavi Otobüs Çorum'da. Aralık 2000. 5.000 yıllık geçmişe sahip Çorum, Karadeniz'in İç Anadolu'ya açılan kapısı. 17. yüzyılda Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Çorum için, "42 mahalle 42 mihraptır. 4.300 bağlı bahçeli evleri vardır," demiş.

Çorum'da tarımın gelişmesine Kızılırmak'ın etkisi çokmuş. Kurak step iklimi buğday ve arpa ekimine uygunken, ırmağın suladığı alanlara pirinç, patates, mısır, fasulye, sebze de ekilmiş. Hayvancılık gelişmiş, en çok beslenen tavuk, koyun, keçi, mandaymış. Tuğla, kiremit, un, çimento fabrikaları iş alanları yaratmış.

Çorum Merkez Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nun 294'ü erkek, 121'i kız 415 öğrencisi, 22 öğretmeni varmış. Müzik, resim öğretmenlerinin bulunmadığı okulda sadece bir rehber öğretmen görev yapıyormuş.

Okula ilk adımda gülen, soran, düşünceli yüzler sardı çevremizi. Çocuklar yeni umutlar, yeni düşler, yepyeni renkler getiren ablalarını, ağabeylerini kucakladılar. Verebilecekleri en değerli şeyleri cömertçe sundular. Saçından tokasını, kurdelesini, cebinden bilyesini, gofretinin yarısını, gizli kutusundan renkli camlarını, pullarını, çikolata kâğıtlarını çıkaran çıkarana.

Bir kız çocuğu altın taçlı bir peri kızı çizmiş. Bu, Ayla Abla diyordu.

Biri, dünyada senden güzeli yok Serap Abla diye başlamıştı şiirine.

Biri Çiğdem'in çocuksu koşuşuna sevgiyle gülüyordu.

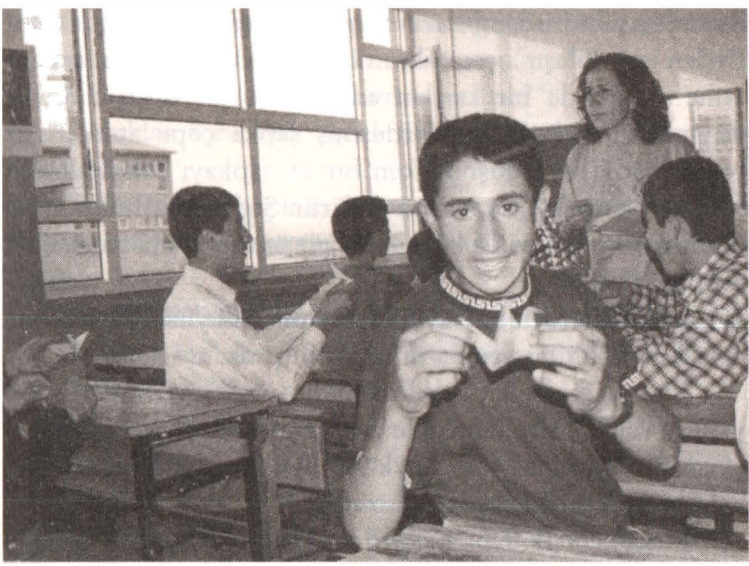
Yüzümü okşayan çilli yüzlü kız çocuğu, bebek saçları gibi saçlarınız, diyordu.

Sınıflardan şarkılar taşıyordu.

Yerlere suluboyalarla resimlerden bir halı serilmişti.

Bir robot, almış başını bir engele çarpmadan gidiyordu.

Havaya asılı topaç, şaşkın bakışlara aldırmadan dön babam dönüyordu.

Origami saatinde kâğıttan turna kuşu yapmışlar.

Bahçedeki kızlardan biri, minicik, sık dişli bir tarak almış eline, saçının atkuyruğunu habire tarıyordu. Tarağına takılan bir tutam saçı havaya savurdu.

Saç rüzgâra kapılıp uçtu, bayraklı yaka takmış kızın göğsüne kondu. Kız bir fiske attı, saç yumağı havalandı, kel çocuğun tepesinden geçti, katılarak gülen kızın gözyaşına dokundu; gülen kız, saçı iki parmağının ucuyla tuttu.

“Kiminse bu, başı ağrıyacak. Saç bahçeye atılır mı? Kuşlar, tavuklar yer, boğazına tıkanır... beddua ederler!”

Atkuyruklu kız, elinde yeni biriktirdiği saç tomarını cebine soktu.

yol

Girdiğim sınıfta “Madam Lulu’nun Şapkası” adlı öykümü okudum.

Dükân sahibi Lulu’nun yeşil, kalıplı şapkası tekdüze yaşamdan sıkılır. Müşterilerden birinin poşetinin içine atlar.

Bu atlayış birbirine benzemeyen günlerin başlangıcı olur. Evden eve dolaşır... çocukların oyuncağı olur... tavan arasına atılır... sonunda bir kardan adamın başına oturur. Karlar eriyince su çekmiş, şekilsizleşmiş şapka çöpe atılır. Artık yaşam bitti, diye düşünürken bir el, şapkayı çekip alır, bir film aksesuarları deposuna götürür. Şapka mutludur artık. Günün birinde yok olsam bile görüntüm hep yaşayacak, diyerek avunur.

Öğrencilerden biri, küçük, sevimli, çilli yüzünde masum, berrak bakışlar taşıyan Satılmış, bir hissimle ayağa kalktı.

"Bence şapka hiç ayrılmasaydı evinden. Evinde iyi bir yaşamı vardı. Dere tepe gide gele çok yıprandı, itilip kakıldı, gövdesini böcekler yedi. Öyküyü ben yazsaydım onun hep kalıplı, pırıl pırıl kalmasını isterdim."

Birkaç çocuk daha kaldırdılar ellerini. Yanıtları üç aşağı beş yukarı aynı. Çemberin dışına çıkanın üzüleceğini, yıpranacağını düşünüyor, içinde kalmasını istiyorlardı.

"Şapkanın son cümlesinde ölümsüzlük özlemi mi var?"

"Eveet," dedi çocuklardan birkaçı, anlar anlamaz.

Ceketinin önünü kapatarak ayağa kalkan esmer, kaşının üstünde yara izi olan çocuk,

"Herkes doğar, büyür ve ölür... Ölümsüz diye bir şey olmaz," dedi.

Ölümden korkan adamın ölümsüzlüğü aramasının masalını duymuştu al yanaklı bir kız çocuğu.

"Ölümsüzlüğün peşine düşmüş adamın biri. Her yerde onu aramış, bulamayınca köyünü terk etmiş..."

"Sonra..."

Başparmağı dişine dayalı, sustu kaldı.

"Aramış, aramış..."

"Sonra?"

"Biri anlattı bu masalı. Komşu dede mi, benim dedem mi, biri işte... sonunu... unuttum."

Bir el kalktı, şimşek hızıyla.

"Ben biliyorum. Biri dönmüş dolaşmış, ölümsüzlük suyunu bulmuş, Tanrı kızmış, ölümsüzlük olmasın diye suyu

bin parçaya bölmüş. Suyu içen cesur, güçlü, akıllı... bir sürü şey olmuş işte... ama ölümsüz olamamış."

"Ölümsüzlük diye bir kavram var mı?"

Çocuklar soru dolu gözlerini birbirlerinin yüzlerinde dolaştırdılar.

Ürkek bakışlı bir kız, iki avucunun içiyle saçını arkaya doğru sıvazlıyor, parmak kaldırıp kaldırmamakta zorlanıyordu.

"Hadi," dedim. "Sıkılma. Söyle."

"İnsanlık için önemli şeyler başaranlar ölümsüzleşir."

"Kimler yani?"

Duralamadı bu kez.

"Atatürk."

"Başka?"

"..."

"Edison olabilir mi? Mozart? Leonardo da Vinci... bizim yazarlarımızdan... Sait Faik olabilir mi?"

Hep bir ağız olmuşlardı.

"Eveet..."

"Gözlerinizi kapayın şimdi. Ve kendinize bir yaşam düşleyin."

Gözler kapandı. Düşler denizinde bir kayık her biri. Birinin gözleri yarı aralık, birinin bir gözü açık, biri gözlerini açıp açıp kapıyor, biri yakasının kenarını kemiriyor.

Sıdika Öğretmen gibi bir öğretmen çıkar mı aralarından?

Kaç kişi Albert Schweizer'inkine benzer bir yaşam düşleyebilir?

Kendini kurtardığında köyü için bir şey yapmak isteyecek kaç kişi çıkacak? Yoksa en iyi şeyleri sadece kendileri için mi isteyecekler?

Arkasına bile bakmadan kaçıp gidecekler mi yoksulluk günlerinden?

Gözler aralanmaya başlamıştı.

Bir el kalktı, kararlı.

"Ben öğretmen olmak isterdim," dedi. "Bildiğiniz öğret-

menler gibi değil. Çocukların arkadaşları. Onlara hiç görmedikleri şeyleri getirir, gösterirdim.”

“Büyük bir kentte mi, bir köyde mi, nerede?”

“Okulu olmayan köyümde... Ormandan ağaçları keser, biçerdim. Okulu köylülerle beraber tahtadan yapardım. Sıraları, masaları, okulun boyasını, karatahtayı yapardık. Ben köyde okurken ders kitaplarımız yoktu. Bir tek öğretmende vardı. Ben hiç ders kitaplarımı atmadım. Büyüyünce de atmayaacağım. Öğretmen olunca o kitapları kullanacağım.”

“Gerisi...”

Yumdu gözlerini, bıraktı kendini okuluna, öğrencilerinin kucığına. Huzurlu bir esinti, dingin yüzünü yalıyordu.

Açık pencereden içeri pembemsi sis bulutu kaymıştı. Oklar çizilmişti tahtaya. Sis, incecik nem örtüsünü omuzlarımıza usulca bırakmıştı. Bu, bir masalın büyülü dokunuşuydu:

“Günlerden bir gün, köyün birinde halk geçimini sağlamaz olmuş. Lanet mi yağmış bilinmez, kaçan kurtuluyor, kalan ölüyormuş. Köylerini terk edip yola çıkan kardeşler az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmişler. Önlerine üçe ayrılan bir yol çıkmış. Bu yolların birinde ‘Gider gelir’, ötekinde ‘Ya gelir ya gelmez’, sonuncusunda da ‘Gider gelmez’ yazıyormuş.”

Öğretmen olmak isteyen çocuğa takıldı gözü.

“Gider gelir” okuna dalıp gitmişti.

sımsıkı

Satılmış, nefes nefese yanıma geldi.

“Ben ikinci dönem İstanbul’da okuyacağım.”

Şaşırmıştım.

“Neden?”

“Amcamın oğlu İstanbul’da oturuyor. Beni yanlarına almalarını söyleyeceğim. Köyü, bu okulu istemiyorum artık.”

“Sen şapkanın evinden ayrılmasına üzüldün. Kendin ayrılabilir misin?”

Soğuktan pespembe olmuş parmağını burnuna dayadı, utangaçça gülümsedi.

“İstanbul buradan güzel değil ki! Çok kalabalık, pahalı, pis... Biz de oralar-
dan kaçıp buralara koşuyoruz. Bakarsın bir gün Çorum’a yerleşiriz.”

“Öğretmenimiz olarak geri döner misiniz?”

Küçük bedenine sarıldım. O da kollarını doladı belime. Tıpkı bir ağacı kucaklar gibi sımsıkı kucaklamıştı beni. Bir süre ağaç ve sarmaşığı halinde yürüdük, konuştuk. Satılmış’ın adını babası koymuş. Üç kızıdan sonra erkek çocuk doğunca, baba bebeği cami kapısına bırakmış, komşuları çocuğu alıp evine götürmüştü. Anne ve baba komşuya gitmiş, yalancıkdan bebeği satın almışlar, çocuğun da adını Satılmış koymuşlar. Bu, çocukların uzun ömürlü olması için yapılan bir gelenekmiş Satılmış’ın köyünde.

O akşamüstü Satılmış, yeni yaptığı bir resmi koydu önüme. Bir okul, sarı güneş, mavi bulutlar, kahverengi dalgalı saçlı bir ağaç. Ağacın gövdesine adım kazınmış.

Gece bütün okul, spor salonunda toplandı. Kutman gitarıyla neşeli çocuk şarkıları çalıyordu. Çocuklar piste dolmuş, dans ediyorlardı. Havada balonlar uçuyordu. Satılmış yanımdan bir türlü ayrılmıyordu.

“Oynasana...”

“Sen de gelersen...”

“Ben istemiyorum şimdi... sen gitmelisin...”

Satılmış iki arada bir derede kalmıştı sanki. Piste gidip iki-üç sallanıyor, çarçabuk geri dönüyor, yanımdaki sandalyeye ilişiyordu.

Satılmış.

"Neden hemen dönüyorsun? Ne güzel oynuyordun!"

Sesini çıkarmıyordu. Bir eli dizimde öylece kalmıştı. Biraz sonra, gitsin diye hafifçe dürttüm elini. Kalktı. Koltuğuma sıkıştırdığım dosyamı yavaşça çekti, arasına kendisine hediye ettiğim kitabı koydu. Dosyayı kucığıma bıraktı.

"Kitabım orada dursun."

Yerde duran çantamı aldı, kolluklarını sırtına geçirdi.

"Bunu ben taşıyacağım."

"Bir yere gitmiyoruz ki, dursun yerde. Çanta ağır. Boşuna taşıma, yorulursun."

"Yorulmam."

Dosyamı açtım, kitabını yüzüne tuttum.

"Kitabını burada bırakma. Unutur götürürüm eve."

Bembeyaz yüzüne, çillerinin arasına, minicik pembe kızartılar yayılmıştı.

"Ben unutmam. Benimki sende... seninki bende."

Omzundaki çantamı hoplatmıştı.

Hangimiz ötekini görmeden gidebilirdi şimdi?

Kelebek olmuş, uçup gitmişti yanımdan. Sırtında çantam, dans eden çocuklara karışmıştı. Şimdi daha özgürce bırakmıştı kendini müziğin kollarına.

Sevdiğinin ceketini, kazağını giymek gibi bir şeydi bu. Yanında değilken bile ona sımsıkı sarılmak gibi.

altın bilezik

Mart 2001... Mavi Otobüs Çankırı sınırlarını geçiyordu. Çankırı, adını Galatlar zamanındaki "keçisi bol memleket" anlamına gelen Gangrea'dan almış. İlin kuzey kesimini Ilgaz Dağı, orta kesimini de Köroğlu Dağları engebelendirmiş.

Çankırı'nın Bayramözü ilçesinde yüksekokul niyetiyle yapılan binalara taşınmış Nevzat Ayaz Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, etrafını kuşatan sarp dağların ortasında yapayalnız kalmış. Bina kurulduktan sonra denetimden geçmiş, çürük, depreme dayanıksız raporu verilmiş. Yüksekokul bu

Ben 3/A sınıfı öğretmeniyim. Öğrencilere hitaben yazmış olduğunuz mektup bende dahil olmak üzere öğrencilerimi çok etkiledi. Siz mektup yazmak istediler ve size nasıl kitap edebileceklerini sordular. Sanırım size en güzel kitap şekli "Öğretmen" olsa gerek çünkü ifade edemeyenlerde onların yüreklerini cezaretlendirdiniz. Birim pek basaramadığınızı basardınız ve onları okumaya ve duygularını yazıyla ifade etmeye ittiniz. Mektubu okuduğundan beri bütün boş zamanlarını iki yarışmaya katılabilmek için yarı yazmayla geçiriyorlar. En büyük korkuları kelimeleri yanlış yazmak ve büyüden onlarla alay edileceğini düşünmeleri, fakat ben onlara hatalarını düzelttiğini özgürce bu yarışmaya katılabileceklerini ifade edince onların yüreğindeki özgüveni görmeliydiniz. Tanınması benim için güç olan birzevi basardınız onların kabuklarını kumalarına yardımcı oldunuz. Öğrencilerimin yazıları belli yarışma için seçilmeyebilir ama ben öğretmenleri olarak o yazıları size göndermek istiyorum. Zamanının değerli olduğunu farkındayım ancak onları okursanız mutlu oluruz. Şahsınıza ve eğitim için zamanınızı paylaşılanlara çok teşekkür ederim.

Eda VADİNSER

Eda VADİNSER

Kümbet Y. Enre YJBO

Korkut Ulus

Etkinliklerimizden sonra bize ulaşan bir öğretmen mektubu.

nedenle taşınmamış binaya. Bir süre boş tutulmuş, sonra nasılsa oldu bittiye getirilmiş, yatılı ilkököl öğrencileri binaya yerleştirilmiş. Yetişkinler için yapılan okulun sıraları, lavaboları ilköğretim öğrencilerine büyük gelmiş. Birçoğu için lavabolara uzanmak ayaklarının ucuna kadar yükselmek demekmiş. Yemek saatlerinde muslukları tutamayan minikler, büyükler kucaklarına alsın da ellerini yıkayabilsinler diye lavabo önlerinde sıraya geçerlermiş.

Okula adımını atar atmaz, sesi çıkmaz, anlamaz sanı-

lan çocukların serzenişleriyle kuşatılmıştım. Alt katlardaki çatlak kolonların korkusu düşmüş çoğunun yüreğine.

“Rüzgâr esse sallanıyor yatakhane.”

Uzak, yakın köylerden gelen 350 çocuk bannırmış okulda. Öğrencilerin 150'ye yakını kızmış. 90 öğrenci gündüzlüy-müş.

21 derslikli, anasınıfı okulun 14 öğretmeni arasında müzik, resim, beden, İngilizce öğretmeni yokmuş. Spor salonu ve basit bir kütüphane kurulmuş, ama henüz okul bir bilgisayar laboratuvarına kavuşamamış.

Çocuklara hangi köyden olduklarını sorduğumuzda parmaklarıyla farklı yönleri, ama hep dağın ardını gösterdiler. Geçmişleri, evleri, düşleri gri dağ silsilesinin ardında kalmış.

Okula girer girmez kızların çokluğunu ve yaşlarının büyüklüğünü fark etmemek olası değildi. Hemen önüme çıkan bir-ikisine yaşını sordum. Biri 12, öteki 11, dedi.

“Kaçınıcı sınıftasınız?”

“Üç...”

“Geç mi gittiniz okula?”

“Köyde okul yoktu, gidemedik. Sonra muhtar zorladı babamı. İlköğretim zorunlu ya. Zar zor geldik işte. Babamın canını al, ceza deme... Ceza lafını duyunca bizi buraya kaydetti.”

“Okulunuzda ne çok kız var! Kızlar şanslı burada.”

Al yanakları, beline uzanan dümdüz, kahve saçları, arkadaşlarından uzun boyuyla baştan beri ilgimi çeken kız, kaşlarını kaldırdı.

“Yoo... Erkekler daha şanslı... Doğrusunu istersen abla, erkek olmak isterdim.”

“Neden?”

“Erkekler bizden özgür. Ben köyüme gittiğimde evden dışarı çıkamam. Kardeşlerime bakanım, ev işi yaparım. Sokağa, çarşıya göndermezler. Erkekler gezer, oynar, kimse ses çıkarmaz.”

Kızın saçları devlerin şimşir tarağıyla taranmış sanki. Şimşir tarakla taranan saçlar inciler, pırlantalar dökermiş.

“Burada durum nasıl?”

“Okulda kaldığımız hafta sonları çarşı iznimiz var. İlçeye gidebiliriz, alışveriş yapar, bir yerde oturup tatlı yeriz. Erkek çocuklar rahat bırakmaz bizi. Bir görseniz... Neler çektirirler bize! Horoz, sıpa... gibi tuhaf adlar takıp alay ederler.”

“Yok canım... Şaka onlar.”

“Öyle demeyin. Erkek çocuk çok değerli bizim köylerde. Erkek doğuran kadın bile daha değerlidir.”

“Aksilik bu ya,” dedi, gözlerinin yeşili benekli arkadaşı. “Çoğu ailede kızlar erkeklerden fazla... Benim annem gebe kaldığında düşünde hep altın bilezik gördü, hep kız doğurdu. Silah görse oğlu olacaktı. Doğumdan sonra görmüş, ama geçmiş artık.”

Açık kahve, kısa saçlarını tepede sımsıkı bağlamış küçük bir kız aramıza girdi.

“Her gece rüyamda erkek kardeşim olduğunu görürdüm. Şimdi benim de bir erkek kardeşim doğdu.”

Yanaklarının kırmızılığı, tombulluğu gel, beni sık diyor, kendimi zor tutuyordum.

“Kaç kardeşsiniz siz?”

“Beşti, altı oldu.”

“Adın ne senin?”

“Yeter.”

Yeter, beş kızın sonuncusu. Kızlar yeter, bundan sonraki erkek olsun demek anlamı. Annesi neler görmüş, neler yaşamış bilmiyoruz, ama o annesi gibi olmayacaktı. Evlenince erkek çocuklar doğuracaktı. Hatta bir kızı olsun diye son erkek çocuğunun adını Yeter koyacaktı o.

“Baban ne iş yapıyor, Yeter?”

“Çiftçi.”

Kız oldukları için utanan, aşağılanan çocukların doğduğu bu topraklarda bir zamanlar anlatılan bir masalsa şöyle başlarmış:

“Bir zamanlar hiç kız doğuramayan bir annenin muradı gerçek olmuş. Doğumdan hemen sonra eli yüzü nurlu, ak sakallı bir dede, elindeki tasta bulunan şekerli sütü anneye içir-

miş, 'Kızınız hayırlı olsun; ağladığında gözünden inciler dökül-sün, güldüğünde yanaklarında güller açsın, bastığı yerlerde çimenler yeşersin,' demiş, koluna bir altın bilezik takmış."

çakıtaşları

Filiz, yüzüme ısrarlı, ama soğuk bakıyordu. Beklediği kü-çümsemeyi değil de onay kıvılcımını yakalayınca sokuldu.

"Benim de babam çiftçi, ama ben söylemeye utanıyo-rum. Çiftçi deyince burun kıvıran çok. Öğretmen bile ima-mın, memurun, subayın çocuğunu kayırır."

"Çiftçiler olmasa tahıl, sebzeyi, meyveyi kim yetiştirir?" Çekingenliğini büsbütün atmıştı şimdi.

"Biz de tarlada çalışırız, abla."

"Çalışan çok mu aranızda?"

"Çiftçi çocuklarının hepsi tarlada çalışır."

Cengiz bankta oturmuş, başını kollarının arasına sok-muş, uysalca bizi dinliyordu. Aklının yarısı bizimleyse yarısı kim bilir neredeydi?

"Benim babam manav. Köye gitti mi dükkâna ben baka-rım."

İndirdi başını omzunun üstüne, girdi kabuğunun içine.

Esra, üst üste binmiş dişlerini gizlemeden ağız dolusu güldü. Çocuk taş kıvıltısızlığında duruyordu. Suskunluk dağ olmuştu aralarında. İkisinin arasındaki sır düşmüştü or-taya. Ne olduğunu bilmediğimiz, ama buradayım dedirten, örtüsü sıyrılmış bir sır.

Esra soru sormamızı engellemek için konuyu değiştirdi hemen.

"Benim babam imam. Cami lojmanında oturuyoruz."

"Sen de babana yardım eder misin?"

"Kızlar ezan okuyamaz ki! Erkek kardeşim var, bazen ezanı o okur. Benim de düşüm, bir gün cami minaresine çı-kıp ezan okumak."

"Ezanı biliyor musun?"

"Bilmez miyim? Duaları da bilirim."

Boz saçlı bir çocuk girdi araya.

"Bu okulda herkes bilir, çoğu Kuran kursuna gitmiştir. Ramazanda akşamları Kuran okuruz."

Cengiz bankta değildi artık. Ne zaman kalktığını, ne yöne gittiğini birimiz görmemiştik.

Ansızın gri bir gölge inmiş; çocukları, ağacı, taşları silikleştirmişti. An kadar kısa sürmüştü bu, buğulu sis örtüsü bir kuş gibi kayıp gitmişti önümüzden. Giderken aramızda birilerinin bildiği, ama doğru düzgün söylemeyi beceremediği bir masalın sözlerini bırakmıştı:

"Geçitsiz bir dağa git, orada bir mağara göreceksin. Girmeden cebine kırk tane çakıltaşı koy, gözünü kapatarak içeri yürü. Yürürken her adımda arkana bir taş at. Cebindeki çakıllar bittiği zaman dur ve gözünü aç. Orada sorunun yanıtını bulacaksın."

Gülüşük sessizce.

beyaz saç

Suskunluk kaldı oğlandan geriye. Cengiz'i silip götüren sis bulutu değil, rüzgârdı sanki, üfürüğünü saçlarımızda, kulaklarımızda dolandırmasından şüphelenmiştik.

Esmer tenli, fırça saçlı bir çocuktü Mehmet. Ne zamandan beri sözü dudağında, fırsat kolluyordu. İşte şimdi tam zamanı.

"En büyük isteğim ne, biliyor musun?"

Susup bekledim.

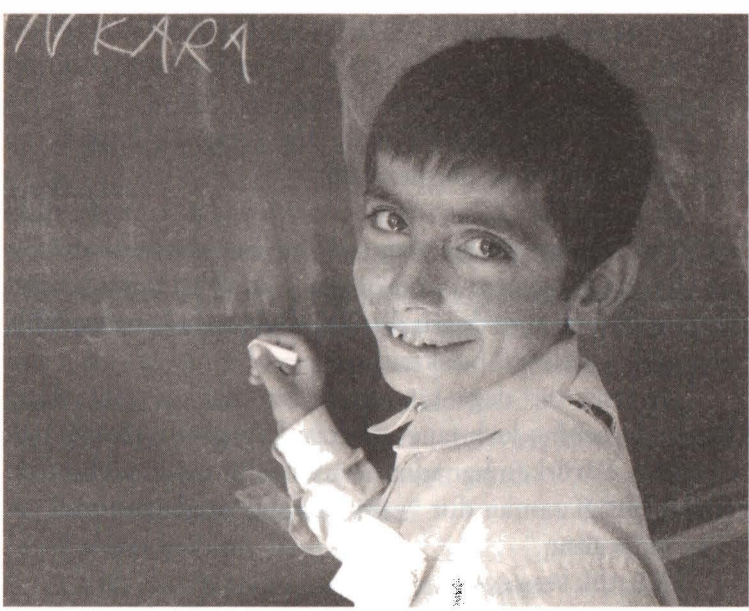
"Bir an önce saçlarımın beyazlaşması."

"Ne olacak o zaman?"

"Büyümüş olacağım."

"Aaa! Çocukluk güzel değil mi?"

"I-ıh... zor... Okulda çalış, köye gidince evde, işte çalış... evden uzakta kal... çocukluk ağır... Şimdi hem küçük hem büyüğüm. Küçüksün derler, istediğimi yaptırmazlar, büyüdün derler, her işe koşarlar. Ah, bir hemencecik büyüyebilsem. Her şey ne kolay olacak!"

“Ne zaman gözlerine baksam, içimden nehirler geçer.” (Fotoğraf: Engin Ertan)

“Baban ne iş yapar?”

“İş olsun da! Ne iş olsa yapar. Şimdi İstanbul’da! İnşaatlarda çalışır, sebze meyve satar. Bize bir ev yapıyor.”

“İstanbul’da mı? Neresinde?”

“Bilmem. Bizim köydekiler hep bir yerde ev yapmışlar. Babam diyor ki, orada hiç yabancılik çekmezsiniz.”

“Sen İstanbul’a gitmek istiyor musun?”

“İ-h... Burası iyi.”

Fırça saçları kapkara. Kolay kolay beyazlayacağına benze-miyor.

“Ben de çabucak büyümek istiyorum,” dedi bilmiş tavırlı bir kız.

Uzun saçlarını arkaya atarak konuşurken kazağının önüne işli, örgülü saçlı iki kızın da örgüleri sallanıyordu.

“Neden?”

“Ben bir an önce vali olmak istiyorum. Yapacağım çok işim var...”

Merve, öğretmen kızıymış. Babası eczacı. Anne baba Ankaralıymış. Günün birinde kafa kafaya vermişler, haritayı sermişler önlerine. Hiç eczanesi olmayan Bayramözü'nü seçmişler. Beş yıldır buralılar.

Merve büyüsün, önce ilgisiz, terk edilmiş küçük bir ilin valisi olacak, orayı cennet yapacaktı.

"Büyük bir kentin valiliğine ancak böyle hazırlanır insan. Mücadeleyi severim. Armut piş, ağzıma düş ister kimi, o işler bana göre değil. İyi ki geldik buraya. Arkadaşlarımı, komşularımızı tanımayacaktım yoksa. Zor yaşamamın ne demek olduğunu bilmeyecektim. Ankara'da kalsaydık başka meslek seçerdim belki."

Merve'nin gözünde Ankara tütüyordu. Ankara derken yutkunuşu ele vermişti onu.

"Ankara başka... Büyükbabam, büyükbabalarım, teyzelerim, amcalarım, kuzenlerim... hepsi Ankara'da... Burnumda tütüyorlar."

Masal kızın düşlerinin birinde, annesi külden bir eşek yapmış, kız eşeğe binmiş.

Sonra ne olmuş?

Kız yakınlarının yanına ulaşmış.

kıl

Öykü okuma etkinliğinde "Kayıp Eşya Bürosu" adlı öykümü okudum.

İzbe, karanlık kayıp eşya bürosuna gelen bir saksı sardunyanın derdi, bu kasvet odasından bir an önce kurtulmaktır. Büronun eski eşyaları ona hiç umut vermezler. İçine hiç sinmeyen koşullarda yaşamaya alışmaktan başka çaresi yok mudur? Oysa sardunya önceki yaşamında güneşi görmüştür, çiçeklerinin güneşle gelişeceğini, yapraklarının daha diri ve parlak olacağını bilir. Güneşsiz bir ortamda yaşamak istemez. Karanlık odanın tepesinde cılız ışığın sızdığı ufak bir pencere vardır. Sardunya gece boyunca gözyaşlarıyla toprağını sular, ne yapıp eder, güneşe erişir.

Sınıfın kapısı kapanmıyordu. Sibel kapı kolunu tuttu, dersin sonuna kadar da tutmaya gönüllüydü.

Çocuklar sardunyanın duygularıyla kendi duyguları arasında bir özdeşlik kurmakta zorlanmamışlardı.

Esra parmağını gözüne dayadı, ilk sözü kaptı.

"Biz bu yaz Giresun'a gittik. Babam eskiden orada imamlık yapmış. Yeşillikler içinde çok güzel bir kent. Denizi ilk orada gördüm. Şimdi denizin kıyısındaki o kent hiç aklımdan çıkmıyor. Büyüyünce yaşayacağım yerin denizi olacak. Yani Giresun."

"Ankara'da kaloriferli bir evde yaşıyor dayım. Ben de onun evi gibi bir ev istiyorum."

"Anneannemin köyünü gördüm. Dere şıkır şıkır akıyor, yemyeşil. Evde musluk var, su var. O köyde yaşasam mutlu olurum."

"İneğimizi sattı babam. İneksiz evimiz bomboş. İneğimi isterim."

"Kardeşim felç oldu. Geçen yıl koşuyor, oynuyordu, şimdi sakat. Geçen yıla dönebilsek keşke!"

"Bir adam gördüm, dağın başına ev kurmuş. Çevresi ot, ağaç... O adam olmak isterim."

Sibel bıraktı kapıyı, yerine oturdu. Özlemi amca kızı gibi olmakmış. Kız konfeksiyon atölyesinde iplik ayıklıyormuş. Sibel elbise de dikecek.

Kanadı maviye çalan sis bulutu, pencerenin kırık camından süzüldü içeri. Çocuklar sıralarında dikleştiler, gözlerini kocaman açtılar, tozumsu beyazlığın arkasında kalan tanış yüzleri seçmeye çalıştılar. Bulut, açık kapı aralığından çıkmaya yeltenmeden önce, kuytu köylerde söylenen, anneleri bir köşede örgü örerken becerilerini sıralayan altı kardeşin masalını sıvadı sıraların üstüne:

"Kardeşlerden biri, ben gökten yıldız koparır, incitmeden yere indiririm; ikincisi, havada uçan kuşu gözünden vururum; üçüncüsü, on günlük yolu bir saniyede alırım; dördüncüsü, dünyanın öbür ucundaki iğneyi görürüm; beşincisi, gebe kadının karnından bebeğini çalarım, haberi olmaz; altıncısı, ben taş olur, her şeyi içimde saklarım, demiş."

Ağız açık, can kulağıyla dinleyen çocukların önlerine ikişer kıl düşmüştü. Ne bu, kimin, kimden düştü deyip düşünmeye kalmadı; kızıl yüzlü, kabak kafalı çocuk yetişti imdadada.

“Başınız sıkışırsa iki kılı birbirine sürtün, dileğiniz gerçek olur,” dedi, pişkin pişkin güldü. Üst çenesinde beş dişi eksikti.

Bahçeden biri, aynaya tutuk ettiği güneşi sınıfta gezdiriyordu.

Sulanan, yanan gözler avuç içlerine, sıraların altına gizlenmişti.

Ben ışığın duvardaki oynaşmalarına takılmıştım, aynanın gözlerden çaldığı düşlerin silik görüntülerini topluyordum.

Pembe çiçekli sardunya, pervasızca gülüyordu sınıfa.

kurşuni

Gece eğlencesi telaşı başlamıştı. Sahnenin iki başına iki hoparlör kondu. Mikrofon bulundu zar zor.

“Bir-ki, bir-ki... Ali, Mehmet, Ayşe... bir-ki...”

Çatlak, cızırtılı, boğuk sesler.

Çocuklar pist hazırlamak için yemekhanenin masalarını geriye çekiyorlardı; kulak acıtan seslerle. Sahnenin önüne paldır küldür dizilen sandalyelerin takırtılarına öğretmenlerin itme, dur, çek bağırışları, aceleci çocuk sesleri karışıyordu.

Az sonra sınıf birinci, ikinci ve üçüncülerine hediyeler dağıtılacak, arkasından türküler söylenecek, halaylar çekilecekti.

Mikrofonun yüksek perdeden, ani, tiz sesi kulağımızı yırttı. Ekşimiş, öfkeli yüzler ses düzenini ayarlayan gence çevrildi. Üzülmüştü. İki elini çenesinin altında bitiştiirdi, affedin anlamında eğildi.

Bir tiz bağırış yine. Ses içimizi boydan boya kesti. Bir flaş patladı. Fotoğraf makinesinin karşısına omuz omuza oturmuş neşeli grup dağıldı.

Yanımdaki küçük kıızı, tokat yemişçesine irkildiğinde

fark ettim. Minicik bedeni titremelerle sarsılıyordu. Omuzlarını sıkıca tuttum, kollarımın gücü titremelerini durdurmaya yetmiyordu. Ceketimin arasına aldım, kendime çektim zayıf gövdesini.

“Üşüdün mü? Kazağımı vereyim sana.”

Gözleri nemlenmişti. Minik yumruklarıyla ovuşturuyordu gözlerini.

“Ne o, ağlıyor musun?”

“...”

“Ne oldu, anlatsana. Çek, ellerini gözünden... Bakayım, bir şey mi kaçmış.”

Yumuk, ıslak ellerini tuttum.

“Şeyy... elektrikten korktum...”

“Flaştı patlayan...”

Eteğinin ucunu avucuna sarmış, iç çekişlerle gözyaşlarını topluyordu.

Yutkuna yutkuna konuşmaya başladı:

“Benim... dört erkek kardeşim vardı. Elektrikten öldü hepsi. Birini çarptı... ötekiler de yanındaydı... birbirlerine dokundular... dördü birden öldü.”

Art arda gelen, her biri ağır bir yumruk etkisi yapan sözleri, beynime kazır gibi bir kez de içimden tekrarladım. Salon, sesler yok olmuştu. Kurşuni bir bulutun sisinde umutsuz bir çığlıktık.

Sözcüklerin işe yaramadığı anlardan biri işte bu an. Dünyadaki hangi dil böylesi bir anda söylenebilecek en etkili sözcükleri keşfetti? Doğduğumdan beri edindiğim bilgiler, denklemler, fizik, kimya yasaları, öğrendiğim tüm özlü sözler, tüy hafifliğiyle uçup gidiyordu belleğimden. Suskun, ezik, kalmıştım öylesine. Kollarım o incecik bedene kemiklerinin takırusunu duyacak kadar sıkı sarılmıştı.

“Kardeşlerim şaka yapmayı, oyunu severdi. Yapmazdı acılı şeyler...”

Yumuk, nemli elleriyle gözlerini kapamıştı.

Ne düşünüyordu şimdi?

Kardeşleriyle mi konuşuyordu?

Gözlerini açarsa o korkunç sahneyi yeniden göreceğini sanıyordu da, ondan mı sımsıkı yumuyordu gözlerini?

Başımı kızın göğsüne doğru indirdim. Salondaki sesler uzaklaşmış, silinmişti. Derinden gelen keder, ağlayış, acılı yakanışları duyuyordum şimdi sadece. Kızın duru, soluk yüzünde, terli, kıvrıkcık saçlarında, bukleli kirpiklerinde dört kardeşin resmini arıyordum.

Önümde oturan, başı bize çevrik çocuğun yüzünde de mi kederli bir sayfa vardı?

Üst dişlerini altdudağına geçirmiş, elleri kulaklarında bekliyordu. Gevşek tutuyordu ellerini. Keskin bir cızırtıyı ya da umulmadık bir fırtınayı bekliyordu besbelli.

“Benim ablam geçen yıl kalp hastalığından öldü,” dedi. Dalgakıranda patlayan ikinci dalga.

Başladı, minik parmaklarını ayıra ayıra saymaya:

“Zeynep’in ağabeyi, Murat’ın kardeşi, İlknur’un da kardeşi öldü.”

Sesler, ışıklar silindiler. Koyu karanlık, çıldırmış bir denizde, köpüklü dalgaların arasında kimsesizdik.

“Buralarda hep küçükler ölür. Her ailede birkaç ölü çocuk vardır. Büyüklere bir şey olmaz.”

Yeni sözcüklerle yeniden yazılabilir miydi bu sayfalar?

Yoksa çok mu geç, silinmez mürekkeple mi yazıldılar?

yıldız

Kızlarla yatakhaneye çıktık.

Gökyüzü yıldızlı sini. Gece durgun, kımıltısız. Havada is kokusu.

Yıldızların sesleri içlerine gömülü. Sarp dağların okula yakın yüzünü kaplayan çam ağaçlarının sıkıntılı bekleyişi. Sessizliği kesen öksürüklü bir köpek havlayışı.

Çam ağaçları, yıldızlar ve çocuklar... yalnızlıklarını birbirleriyle mi paylaşırlar?

Yıldızlarla neler konuşulur?

Kimlere haber gönderilir?

Çam ağaçları bir sırrı ne kadar saklar?

Dağın ardında hasreti çekilen neler vardır?

Pencere pervazında unutulmuş, tozlu, mavi boncuk kime şans getirecek?

"Ablaaa!"

Karanlığı, sessizliği yırtan bir bağırs! Düşlerimin dingin dünyasından bir anda çekilip koparılmıştım. Ağaçlar koyu gölgelerdi, yıldızlar çok uzaktılar. İsteksizce başımı sese çevirdim. Mavi bakışlı, pespembe yanaklı kız kızılamayacak kadar güzeldi. Güzellik bağışlatıcıdır, sözü böylesi durumlar için söylenmiş olmalı.

Pencerenin pervazına dayadık dirseklerimizi. Yıldızlara çevirdik gözlerimizi. Aşağılarda bir yerlerden bir bağlamanın ince sesi geliyordu.

"Geceleri yatmadan önce yıldızları sayarım, abla. Her gece yıldız gözükmez ama... Bazen havada bulut olur. Yedi gece üst üste yedi yıldız sayarsan, dileğin gerçek olurmuş."

Sağa sola kuşkulu gözlerle baktı, sesini sadece benim duyabileceğim kadar alçalttı.

Bağlama "suda balık yan gider" türküsüne geçmişti.

"Açıkçası... Rüyanda evleneceğin kişiyi görürmüşsün."

"Hiç denedin mi?"

"Çok..." dedi, elini savura savura. "Ama her defasında bir kız arkadaşımı gördüm."

Yatakhaneinin kapısına Nazife, Bahar, Serap çıkmışlar, perde olmuş, kapıyı örtüyorlardı.

"Siz yapışık kardeşler misiniz?"

"Biz altı arkadaşız. Altımız da hem aynı sınıftayız hem de yataklarımız yan yana."

"Ne sırlarınız vardır kim bilir!"

Kızlar pencerenin önüne dizildiler. Yıldız avındalar şimdi. Korkularını, kaygılarını, sıkıntılarını, beklentilerini biliyordu yıldızlar. Bakalım kimlere göz kırpacaklardı bu akşam?

Filiz kalmıştı yanımda.

"Büyük sırlar asla paylaşılmaz, abla," dedi

Birleştirdiği parmaklarını bir bıçak gibi göğsünün ortasına sürdü.

“Keser, gene de alamazsın Çook derindedir.”

Biz de döndük, yıldızlara.

“Herkesin gökyüzünde bir yıldızı varmış abla. Benimki aha şu... Sağda, dağın üstündeki parlak yıldızın önünde. Gördün mü?”

Gözlerimiz yıldızlarda, hep beraber sustuk. Kendi yıldızımızı yakaladık. Suskunluklarımıza dağ gibi öyküler sıkıştırdık. Yüzlerimize hiç bakmadık, sustuk, sustukça yakınlaştık. İçimiz kendi öykülerimize çevrik, aynı nehirden geçmiştik bir anda. Ortak bir sır yaratmıştık.

Ayin bitmişti, ama biz hâlâ susuyorduk; bitişi haber verecek tek söz, öksürük, hıçkırıktı beklediğimiz.

Bahar, çiçek açmış bir ağaç kadar neşeli, girişti.

“Abla... Bizim bir sırrımız var. Bu sırrı sizinle paylaşabiliriz.”

“Nedir?”

“Yatakhane cinler, periler dolaşıyor.”

“Şaka mı?”

Elif, sıska omuzlarıyla iteleye iteleye kızların arasına soktu kıvırcık başını.

“Ooo... Cin, peri sürüsüne sepet... Sularda bile var. Keçinin içtiği sudan içersen keçi, tavşaninkinden içersen tavşan olursun.”

Bahar’ın sözü ağzına tıkulı kalmıştı.

“Yaaa... Ne giriyorsun araya hemen? Sen tavşanın suyundan mı içtin? Dişlerin kazma kazma!”

Elif, ayaklarını yere çarpa çarpa içeri yürümüş, dağ otu kokusu kalmıştı yerinde.

Bahar yakaladı sözünü bıraktığı yerden.

“Okulun yapıldığı alanda eski bir mezarlık varmış. Bazen cinler, periler yatakhane gezinirmiş. Geçen akşam yatakhaneye çıktığımızda yataklarımızı darmadağın bulduk. Nevresimler çıkarılmış, çarşaf lar tersyüz edilmişti. Üstelik bizim kattaki yatakların hepsi aynı durumdaydı.”

“Geceleri çok korkuyorum ben!”

“Gündüz gelmez mi cinler?”

“Yok... Sabah ezanını, bir de horoz sesini duymasınlar kaçır gider, bir daha da hava kararana kadar uğramazlar.”

Kızlardan biri yatağının altından bir avuç soğan, sarmı-
sak çıkardı.

“Bunları köye gittiğimde annem verdi, cin peri soğana, sarmısağa gelmezmiş.”

“Kabuğu kırık yumurta bırakmışlar yatakhane. Cinler oturmuş yumurtaya. Ben bildim attım, gelmez artık.”

“Bize gelen cini rüyamda gördüm; beyaz elbiseli, zayıf bir kızdı.”

“Annem bir kere sokağa bulaşık suyu döktü, cinler kızdı, evimize dadandı. Annemin baş ağrısı kesilmedi.”

Bukleli saçlı, mavi gözlü kız, iri cüsseli, sürekli gülen kızları işaret etti:

“Bunlar ruh çağırıyor, ondan cinler musallat bize.”

“Geçen akşam ha şu orta masa, yerinde ~~ı~~ kır kır oynadı.”

“Bir arkadaşınız size şaka yapmış olamaz mı?”

Gülüşmeye başladılar. Anlaşılan tekdüze geçen günlere heyecan katmak için masalların büyüğü koşmuş yardımlarına.

kaş

Esmer, kısa boylu, ince oyulmuş bir biblo kadar narin hatlı bir kız, yatakhane penceresine yanağını yapıştırmış, kendi sesini dinliyordu. Alçak perdeden, belli belirsiz bir şarkı dökülüyordu dudağından. Gözlerimiz pencereye çevrildiğinde yatakhanedeki sesler kesildi, büyüdü kızın sesi.

Kara kaşlı kız, sesinin renkleriyle özene bezene süslediği şarkısını yıldızlara salarken, neler geçiriyordu aklından kim bilir!

Bahar, parmağını kıza doğru uzattı.

“Sesi çok duyguludur. Küçük Yıldız Tilbe o. Elinden çıkan her şey güzeldir. Yaptığı resimleri bir görsen, abla...”

Yanına gittim, saçının kalın örgülerini tuttum. Sesini alçalta alçalta kesti şarkısını. Yuttu adeta. Upuzun kirpiklerinin çevrelediği güneş gözlerini çekinerek devirdi yüzüme.

Aklından ne geçtiğini, şarkısını kimin için söylediğini biliyormuşum gibi ezikti bakışı.

“En çok kimin şarkılarını söylüyorsun?”

“Yıldız Tilbe, Doğuş, Gülben Ergen...”

“Şarkıcı olursun sen.”

Yüzü kıpkırmızı kesildi. Kaçıp gitmekten başka bir şey istemediği açıkça belli olmuştu.

“Bilmem. İsterim ama...” dedi, geçiştirerek.

Bahar alaycı bir söz çarpmakta gecikmedi.

“Şarkıcı olunca modayı takip edecen kız... süslenecek püslenecek, kaşlarını alacaksın.”

Güneş gözlerinin üstündeki, yüzüne kalp görünümü veren kara kaş bulutunu, yerinde duruyor mu diye yokladı parmaklarıyla. Sanki uçup gidermiş gibi sımsıkı tuttu.

“Yok,” dedi, kararlı. “Ressam olacağım ben.”

sevmek

Rukiye sarı, bastıbacak, şirin bir kız. Perçemlerini pembe bir tokayla iki yanda tutturmuş. Freni patlamış araba gibi koşuyor, bir ona çarpıyor, bir buna.

Bir ara bacaklarının arasına girdi, elleriyle bacaklarını tuttu, başını öne uzattı, bağırdı.

“Ben polis olacağım!”

Güleyim mi, ne yapayım bilemedim.

“Niçin?”

“Elime silahımı alacağım, etrafa kurşun saçacağım!”

“Yapma... Sen çok tatlı bir kızsın. Eline silah yakışmaz.”

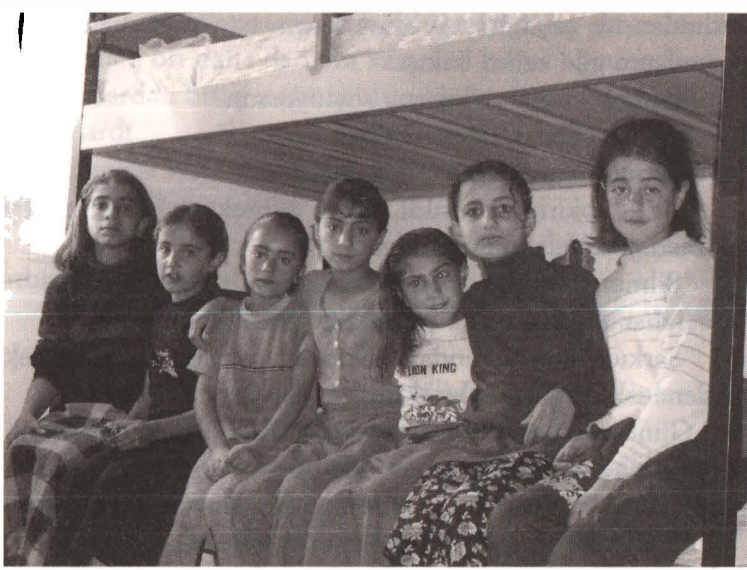
“Yaa... Televizyonda biri var. Polis! Silahıyla koşup duruyor. Onu bütün Türkiye seviyor.”

Serap ezik, utangaç güldü.

“Memoli!”

Polisiye bir dizinin başrol oyuncusu.

Esmâ'nın bir derdi mi vardı? Manolya çiçeği gibi kendi içine kapanmış, kös kös oturuyordu. Bahçedeki kollarını açmış incir ağacı ona bir öğretmenini anımsatmış. Kollarını

Sıkı dostluklar kurulur kızlar yaakhanesinde.

açarak yürürmüş o da. Kucak dolusu kitap, el örgüsü kazaklar, tuvalet kâğıtları taşırmış çocuklara.

“Akşamları bize kendi kitaplarından öyküler okurdu. Gece eğlencelerimize katılırdı. Türküleri gönülden söylerdi. Ha arkadaşımız, ha o, farkı yoktu. Çok özlüyorum onu. Keşke burada olsaydı!”

Öğretmen üç yıl kalmış Bayramözü YİBO’da. Bu yıl kendi isteğiyle İzmir’e tayin olmuş.

“Ailesi oradaydı, ne yapsın burada,” diyordu kızlar.

Beraber geçen günlerin anıları ağızdan ağıza dolanıyordu hâlâ.

“Geceleri yatmadan önce türkü söylerdik. Nöbetçiye odamıza gelir, bir türkü de o söyler, ışıkları kapatır giderdi.”

“Köye gidememiştım iki ay. Ağlamıştım. O gece beni odasında uyuttu.”

“Matematiği anlamıyordum. Her akşam üç problem çözeceksin, demişti. Etütte başımda bekler, çözemezdim, gösterirdi.”

Esma bir gün yolu düşerse İzmir'e gidecek, öğretmenini bulacak. Bayramözü'nün elleri çatlatan soğuşunu, çamlarının kokusunu, dağ esintisini götürecektir.

Rukiye, bu kez başını halka yaptığım kollarımın arasından çıkarmış,

"Polis olmaktan vazgeçtim. Öğretmen olacağım," diye bağıırıyordu bas bas.

Boyunun yarısından büyük bir kitabı kucaklamıştı. Öğretmenin kitabın ilk sayfasına yazdığı sevgi yüklü sözler minik parmağını sürtmüş,

"Okusana," diyordu. "Ne yazıyor?"

O kadar küçük bir kız ki Rukiye, okuyamıyor sandım, okudum.

"Sevimli Rukiye, bu kitabı okuyacak, büyüyecek, okulları bitirecek; güler yüzlü, tatlı bir öğretmen olacak..."

Dinlerken kulağını dayadı ağzıma. Her sözcükten sonra kıkır kıkır güldü.

Çok geçmedi, Rukiye'yi ağabeylerinin, ablalarının arasında gördüm. Yakalamış birini, kazağını çekiştiriyordu.

"Okusana. Ne yazmış?"

Rukiye gün boyu, kitabı elinde, o abi senin, bu abla benim dolanıp durdu.

Kendi için yazılmış güzel dilekleri, sevgi sözcüklerini hep yeniden, üstelik de birçok değişik kişinin ağzından duymak hoşuna gidiyordu.

Rukiye sevilme istiyordu.

pulur

On gün sürecek Eylül 2001 Projesi için kolları sıvamıştık yine. Mavi Otobüs Ankara'dan yola çıkmış, on iki saat süren yolculuktan sonra, sırtını Palandöken Dağları'na dayamış Doğu Anadolu'nun en büyük kenti Erzurum'a girmişti. Erzurum, Çifte Minaresi, Ulu Camii, kümbetleri, bedestelleriyle eski bir Selçuklu kenti. Bugün ise Türkiye'nin en büyük hayvancılık alanlarından biri. En çok koyun ve sığır

beslenir, tarım alanlarına patates, şekerpancarı, çavdar, buğday ekilmiş. Kaya tuzu, bakır, linyit, bakırlı pirit maden yatakları varmış. Oltutaşı adıyla anılan, çeşitli süs eşyaları yapılan taş da bir tür linyitmiş.

Ceviz ağaçları kutsal sayılmış bu yörede. Hınıs'ta kardeşinin ölüm haberini alınca saçlarını yolan Hazal'ın her bir saç telinden fişkırdığına inanılan ceviz ağaçlarına saygı duyulurmuş.

Birinci Dünya Savaşı'nda iki yıl Rus ve Ermeni işgalinde kalmış, merkezden bir saat uzaklıktaki Ilıca'nın tarihi MÖ 4000'lere uzanırmış.

Ilıca'daki Yavuz Selim YİBO 1978'de açılmış. 20 derslikli, 106'sı kız 676 öğrencili okulun 54 öğrencisi dışında tüm öğrencileri yatılıymış. Kapalı spor salonu, çok amaçlı salon ve bilgisayar laboratuvarına sahip şanslı yatılı okullardan biriymiş.

Okul, köylerde yaşayan halkın eğitimini sağlamak, bilinçli tarımı geliştirmek, köy öğretmeni ve köye faydalı diğer meslek elemanlarını yetiştirmek üzere 1940'larda kurulan 20 Köy Enstitüsü'nden birinin, Pulur Köy Enstitüsü'nün yerine inşa edilmiş. Okulun çevresindeki kimi yakılıp yıkılmış küçük köy evlerinin sebze üretimi, arıcılık, tarım aletlerinin depolandığı ve onarımlarının yapıldığı yerler olduğunu öğrenince; yüzme havuzunun, Türk büyüklerinin heykellerinin, köylülerin oyun sergilediği tiyatronun ve spor tesislerinin yerlerini bir arkeolog gibi keşfetme telaşına düşmüştüm. Tiyatro, sinema görmemiş çocuklar, elli yıl öncesinin tiyatro mekânlarını buldukça heyecanlanışına bir anlam veremediler.

Köy Enstitüleri 1950'li yıllarda kapatılınca, binaları öğretmen lisesine verilmiş. Okul kütüphanesinin bir köşesine hediye getirdiğimiz bilim-teknik, ansiklopedi, öykü, roman, şiir, tarih türünde 500 kitabı yerleştirirken iki uç duyguyu birden yaşadım. Köy Enstitüsü döneminden kalma, çoğu klasik, 7.000'i aşkın kitapla burun buruna geldiğimde sevinçten kanat takıp uçmak istedim. Hemen ardından kitapların en yenisinin 1950 baskısı olduğunu, yani o günden

günümüze kütüphaneye tek kitap konmadığını öğrenince kanatlarım adeta yere çakıldı.

Kütüphaneden sorumlu öğretmenin baş sorunu, kütüphaneyi eski kitaplardan arındırmaktı.

“Askerlerle görüştüm. Kitapları alsalar temizlenecek burası. Kocaman bir salon kazanacak okulumuz.”

Bir salon büyüklüğündeki kütüphaneye getirdiğimiz kitapları yerleştirirken o başımda, eski kitapların tozlarını almanın zorluklarından, yeni tebliğler dergilerine, öğretmen klasörlerine yer bulamamaktan şikâyet etti, durdu.

ilk gün

O gün okulun ilk günüydü. Okulla yeni tanışan çocukları bulmaya çalışıyor, “kendimi onların yerine koyma” oyununu oynuyordum.

İlk kez okulla tanışan bir çocuğu, okul nasıl yakalar?

Tozla kaplı sıralarını, kurumuş pisliklerin yığıldığı, leş kokulu tuvaletlerini, duvarlarda dolaşan böcekleri, yemekhanesinde renkleri kirden karaya çalan masa ve sandalyelerini gizlemeden bunu başarabilir mi?

Öğretmenlerde yeni bir ders yılına başlama heyecanı yok. Derslere girmiyor, kantinde bekliyor, sigara üstüne sigara içiyorlar; bazısı gelmemiş henüz. Belli ki on beş-yirmi gün öğrenci ve öğretmenlerin birbirlerini bekleyişi sürecektir.

Doğu bölgelerindeki okullar büyük kentlerdekililerle kıyaslanamaz. Büyük kentin çocuğu ilk gün tozu alınmış, yerleri yıkanmış, pencereleri silinmiş, tertemiz bir okula gözlerini açarken bu yörelerde okul temizlenmek için öğrenciyi bekler. Kapılar açılacak, öğrenci tarladaki işini bitirince gelecek; camları silecek, sınıfları, tuvaletleri, yatakhaneyi, mutfakı temizleyecek. Doğu’nun çocukları yaşları küçük de olsa hızla büyümek, yetişkin olmak zorunda. Sırtlarında taşıyacakları dağ gibi sorumlulukları var.

Ağlamaklı yüzünden bu okulda ilk gününü yaşadığını sandığım, beyaz yakasına mavi çiçekler işlenmiş kızı izliyor-

Okulun ilk haftası. Sınıfının aylardır su yüzü görmemiş camlarını temizleyen kız öğrenci.

dum. Kahve saçları omuzlarına değen, yanık tenli, çilli kız baktığımı hissetti, hemen yüzünü elindeki defterin arkasına sakladı. Arada utangaç bakışlarını değdiriyordu yüzüme. Kendi burada olsa bile aklının çok uzaklarda olduğunu ilk bakışta anlamıştım.

Adı Melek'miş. Tortum'a bağlı Çataldere köyünden yeni gelmiş. 3. sınıfta okuyacakmış. İlk iki yıl köyde okumuş. İki derslikli okulun tek öğretmeni de gidince okul kapatılmış. Annesi birkaç saat önce bırakmış onu. Şimdiden annesini, köyünü, kardeşini özlemiş.

"Okula gitmek yerine evde oturmak ister miydin?"

"I-ıh! Doktor olamam sonra."

"Neden doktor olmak istiyorsun?"

"Bizim köye hiç doktor gelmemiş. Annem hastalanınca ölecek diye ödüm kopuyor. Gece uyuyamıyorum, sabaha kadar annemin nefesini dinliyorum. Göğsü inip kalkıyor mu, bakıyorum. Babamla ağabeyim burada değiller. Almanya'da çalışıyorlar."

Kulakları konuşmamızda iki erkek çocuk, yerinde duramıyor, birbirlerini yumrukluyordu. Melek, elimi tuttu, uzaklaştırdı beni yanlarından.

Oğlanlar peşimizi bırakmaya niyetli değildi. Saçları usturaya vurulmuş kadar kısa olanın, "O doktor olamaz," sözüne, ben nedenmiş, der gibi bakınca, "kızlardan bir şey olmaz," deyiverdi. "Bizde kızlar sayılmaz. Ben iki kardeşim var, diyorum. Kız kardeşim olduğunu söylemiyorum."

"Okula gidiyorlar mı?"

"Ne okulu? Nüfus kâğıtları bile yok ki!"

"Kızlar uğursuzluk getirir!"

"Nereden çıktı bu?"

"Masalı bile var, duymadınız mı? Bir adamın kırk keçisi, kırk koyunu, kırk atı, kırk oğlu varmış, ama hiç kızı yokmuş. Hatırladınız mı?"

"Yok."

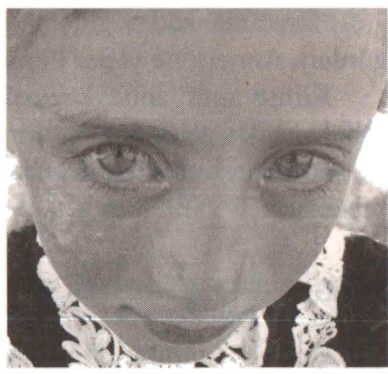
"Adam her zaman Allah'a kendisine bir kız vermesi için yalvarırmış. Sonunda duaları kabul olmuş, bir kızı doğmuş. Günlerden bir gün ağabeylerden biri, kızı ahırda bir koyunu yerken görmüş, gördüklerini babasına anlatmış. 'Ya benden ya bu kızıdan vazgeçeceksin,' demiş, baba oğlundan vazgeçmiş. Kız zamanla önce sürüyü, ağabeylerini, anasını, babasını, sonra da bütün köyü yemiş, yalnız kalmış."

"Böööeee..."

Melek sertçe çekti elimi.

Ben, yakasının dışı kıvrılmış köşelerini düzeltirken, o elleriyle gözlerini ovuşturuyordu. Ağlayacak mıydı ne?

Melek sır küpü. Gözlerini neyin nemlendirdiğini dolambaçlı yollardan öğrenebildim ancak. Köyü Ilıca'ya çok uzak olduğundan eve çok az gidebilecekmiş.

İlk günün gözyaşları. (Fotoğraf: Engin Ertan)

“Bayrama kadar gidemem. Şimdiden iple çekiyorum günleri. Annem ne yapar bensiz?”

Kimse onu anne kuzusu olarak tanısın istemiyordu. Okula istekle gelse de düşüncesinde hep annesiyle beraberdi.

İçindeki bulutlu güneş belli olmasın diye güler gibi yapıyordu.

korku

Çocuklar etrafımda halka olmuş, tatilde neler yaşadıklarını anlatıyorlardı. Tarlada çalışmış, pancar toplamış, buğday, arpa işleriyle uğraşmış, davar gütmüş, tezek toplamış, Kuran kursuna gitmişlerdi.

Mustafa, köy camisinin hocasına kızdığı için gitmiş kursa.

“Bıkmış artık. Çabuk bitsin diye hızlı hızlı okuyor ezanı. Büyüyünce imam olacağım. Ezan nasıl okunur, görecek bizim köy.”

“Kaç dua öğrendin?”

Arkadaşı yavaşça kulağına eğildi,

“Çook...” dedi. “Mezarların başında dua okur.”

Mustafa sıkıldı, sırrını ele veren arkadaşının kolunu çimdikledi.

Tuğba sessizce gözlüyordu bizi. Elimi omzuna koydum, hafif bir gülümseyiş belirdi berrak yüzünde. Ilıca'daymış evleri. Gündüzlüymüş. Babası emekli memur. Abla ve ağabeyi üniversitede okuyormuş. Tuğba, en çok yaşıtı çocukların günlük yaşamlarını konu eden kitapları, bir de çizgi filmi yapılmış kitapları seviyormuş.

“Korku türünü sevmem,” demişti, boynundaki sivilceyle oynarken.

“Her yerimde sivilceler çıkıyor sonra...”

Başının iki yanındaki örgüleri uçura uçura bize doğru koşan kız, “Hadi,” diye bağııyordu. “Dersler başlıyor!”

Birbirimize kenetlendik, kocaman bir top olduk, içeriye yürüdük.

Bizi çağıran kız koluma girmiş, "Sizce ben avukat olabilir miyim?" diye soruvermişti.

"Neden avukat olmak istiyorsun?"

"İnsanların sırlarına, yaşamöykülerine duyduğum ilgiden. Bir suçlunun davasını aldığımda suçun nedenlerini araştırırken geçmişini bilmem gerekecek ya... üfff... Kim bilir ne öyküler duyarım!"

Köyde ya kapı önünde oturur ya da o kapı senin bu kapı benim gezermiş.

"Her gün her evde neler olup bitmiş, öğrenmesem çatlarım!"

Hasan'ın da gözü avukatlıktaymış meğer. Kısa boylu, fırça saçlı, zayıf bir çocuk Hasan.

"Korkumu yenebilirsem ben de avukat olacağım."

"Neden korkuyorsun?"

"Avukatlık başarısızlığı affetmez. Davayı kazanamadım diye öldürürlerse ya beni..."

Örgülü kızın gözleri çizgi olmuştu gülerken.

"Sen de bodyguard tutarsın!"

Tuğba Hasan'ın sırtına elini çarptı.

"Annene söyle de sana kurt yüreği yedirsin. Korkak!"

çay

Kapısında fizik, fen, optik, yaratıcı drama, origami, resim, astronomi, tarih, arkeoloji, müzik, edebiyat, matematik yazan dersliklere koştuk.

Ezberci eğitime alışkın çocuklar, düşünerek karar vermeye dayanan, eleştiriye açık anlatım biçimleriyle karşılaşınca ilk anda bocahıyorlardı. Sorulara düşünmeden, pat diye yanıt vermeye kalkışan çocuklara gülüşüyorduk.

Matematik sınıfında suyun üç halini soran gönüllümüz, beklediği yanıt alamayınca sorusunu başka şekilde yinelemişti.

"Katı suya ne deriz?"

Sınıf bir ağız olmuş, "Buz," diye bağırmıştı.

Optik deneylerde.

“Su, kaynar kaynar ne olur?”

Sınıf bir an bile düşünmeden

“Çaaay...” demişti bu kez...

Eeee... Erzurum burası... Çocuklar suyun en çok çay için kaynadığını görmüştür.

ilk öykü

Gezici Deneyler Projesi’nin bir boyutu bilimsel merakı kamçılamaksa da yeniliğe açık, olayları farklı boyutlarıyla görebilen, yaratıcılığı, hayal gücü gelişmiş insanlara gereksinimimiz olduğunun mesajı da veriliyordu. Etkinlikler içinde edebiyat, resim ve müzik dersleri bu açıdan önem taşıyordu. Edebiyat etkinliğinin “ilk öykümüzü yazalım” serbest çalışması, “ben de yaratabilirim” düşüncesinin ilk adımıydı. Sabah edebiyat sınıflarında okuma ve yazma isteği duyan çocuklarla akşamüstü kütüphanede buluştuk, kütüphaneye getirdiğimiz kitapları yerleştirdik, öyküler yazdık.

İlk öykülerini yazacak çocuklar heyecanlıydılar, masaya oturur oturmaz beni soru yağmuruna tuttular:

“Yazacağım öykü ne olacak?”

“Yayımlanacak mı?”

“Kitabım olur mu?”

“Para alacak mıyız?”

Şaşırmıştım. Daha bir satır bile yazmamışlardı oysa. Yıldız Moran'ın fotoğraf kitabını önlerine koydum, sayfalarını karıştırmalarını, yakınlık duydukları bir ya da birkaç fotoğrafı seçmelerini istedim. Kızlar ve erkekler kendiliklerinden ayrı ayrı masalarda oturmayı seçtiler. Kızlar önceliği erkeklere verdiler, çalışacakları fotoğrafları seçmelerini beklediler.

Erkekler, balıkçı fotoğrafını; kızlar, nine ve çocuk fotoğrafını seçtiler. Erkeklerin arasında derste okuduğum öyküdeki Albatros'u başına buyruk, yararsız bir kuş olarak gören Muhammet de vardı. Kuşun dans etmeye tutkuyla bağlanışına bir anlam verememişti.

Muhammet yazarken,

“Balıkçı Ahmet Amca'ya bir deniz kuşu arkadaş verebilir miyim?” diye sordu.

“Tabii... Bir martı olabilir,” dedim.

“Hayır,” dedi. “Albaratrop olsun istiyorum.”

“Albatros yani...”

“Hee, Albatos...”

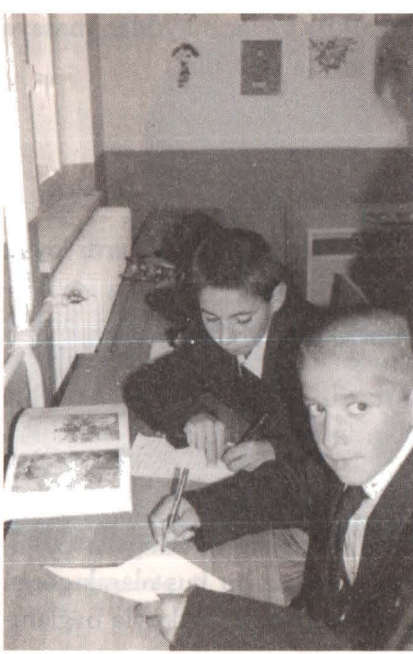
Baktım, kâğıda da yanlış yazmıştı.

“Söylemekte zorlanıyorsun. Martı, yap şunu,” dedim.

Muhammet vazgeçmedi albatrostan. Benim öykümde kendi yaşamına indirgediğinde, suya yazı yazmaya çalışan, dansa tutkulu albatrosu, öyküsünde somut bir iş yapan, balık yataklarını keşfedip balıkçı dostuna yol gösteren bir kuş olarak yeniden yarattı. Kâğıdını verirken, “Albatoros'u unutmam artık,” demişti.

O gün ilk öykülerini yazan çocuklara ne hissettiklerini sordum.

Muhammet fotoğrafa bir kez daha baktı.

İlk öykülerini yazıyorlar.

“Balıkçı Ahmet Amca bendim,” dedi.

Sebahat, “Yazamaya çağırmı sanmıştım. Kendimi birden yaşlı bir kadın gibi düşünür buldum. Bu ilk öyküm, iyi olmadı ama kararlıyım, daha güzelini yazacağım,” dedi.

Berrin’in sevinci gözlerinden okunuyordu.

“Bir fotoğraf bizi nereden nereye götürdü! Her baktığımda daha çok şey gördüm. Dünyayla ilgim kesildi. Aklımda bir tek kahramanlarım vardı. Onlarla oyun oynar gibi oynadım. Seviniyorum, çünkü hoşlandığım bir iş

buldum. Etütlerde öyküler yazıp size gönderebilir miyim? Bakarsınız günün birinde ben de yazar olurum.”

Dağılırlarken, bu kez ben, “Yazdığınız bu öyküler bir yerde yayımlansa okur musunuz?” diye sordum.

Sıkıldılar, birbirlerine, yere bakıp gülüştüler.

Berrin, saçlarını elleriyle çeke çeke konuşuyordu.

“Zor... Defalarca yeniden yazmalı ki bir şeye benzesin.”

Hasan noktasız, virgülsüz, büyük harfsiz kâğıdına baktı.

“Konu güzel olsa bile dil bozuksa yazdığın bir işe yaramaz.”

“Eve gidince bir masal yazacağım,” dedi, en küçükleri. “Elli karısı olan, ama hiç erkek çocuğu olmayan adamın masalını.”

“Nasıl bir masal o?”

“Babaannem çok güzel anlatır. Hiç okuma yazma öğrenmemiş. O anlatacak, ben yazacağım.”

Kapıdan çıkarken Şule tuttu dirseğimi. Çiçek açmış, neşeli bir ağaçtı.

“Şeey... öğretmenim... haftada iki öykü yazsam... aileme katkım olur mu?”

sarıkamış

Aladağ, Süphan, Soğanlı, Balıklı dağları arasında 1.500-2.000 metre yükseklikte bir platoda kurulmuş yoksul Sarıkamış'a girerken ansızın karşınıza çıkan iyi korunmuş, Rus yapımı geniş taş binalara şaşırmmamak elde değil. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda kırk yıl Rus işgali altında kalmış Sarıkamış'ta her adımda tarihin izleri bulaşıyor ayaklarınıza. Şehit J. Taner Baran, PİO'nun karşı yamacında, öyküsünü kimsenin tam olarak anlatamadığı Çar II. Nikola'nın karısı Katerina için, hiç tutkal ve çivi kullandırtmadan yaptırdığı ahşap av köşkünün mağrur duruşu, tahtalarına sinmiş hüznü yok edememiş. Yüzü aşkın yıldır hüznünü köyün toprak evlerine bulaştırmanın, kendisini kıskançlıkla seyrettiklerini, sırlarını merak ettiğini bilmenin keyfini sürmüş.

Sarıkamış ekonomisini tarım ve hayvancılığa dayamış, yoksul bir ilçe. Tarım alanlarında sulu tarım yapılamadığından ekilen patates, fasulye, nohut, mercimek, arpa, buğday, çavdar ancak aile ekonomisi içinde değerlendirilirmiş. Pazaraya yönelik üretim yokmuş. Tek sanayi kuruluşu Sümerbank Ayakkabı Fabrikasıymış. İş olanaklarının kısıtlılığı, çatışmaların yoğun yaşandığı dönemde güvenliksiz bir bölge oluşu nedeniyle çevre illere ve Batı'ya yoğun göçler yaşanmış. Nüfusun % 61'i köylerde, % 39'u ilçe merkezlerinde yaşamış. Göç, köyleri boşaltmış. Suyu olmayan, TV yayınlarını izleyemeyen Yarkaya köyünün nüfusu 59'a düşmüş. Köy okulu kapatılmış, öğrencileri Kağızman YİBO'ya taşınmış. Köylerin çoğunda köylünün kendi olanaklarıyla aldığı uydu antenleriyle TRT ve özel TV kanalları seyrediliyormuş.

15 derslikli, 13 öğretmenli, 238'i yatılı 572 öğrencili Şehit J. Taner Baran PİO'nun sadece 162 kız öğrencisi vardı.

Çocuklar eski, yırtık, rengi soluk günlük giysiler içindeyken öğretmenlerinin çoğunun bakımlı, hoş bayanlar olması dik-katimizi çekmişti. Sonradan öğrendik, öğretmen hanımlar asker eşleriymiş – eş durumundan buradalar. Üç yaşındaki, kadının eli değdiği belli, yeni öğretim yılına pırıl pırıl giren okulun girişine özenle bir Atatürk köşesi yapılmış; duvarları, çocukların pastel boyalarla renklendirdiği resimler süslemiş. Kışı kar altında geçiren okulda, çocukların spor yapabilecekleri bir kapalı spor salonunun bulunmaması üzücüydü. Öğrenciler bu okulda da henüz bilgisayarla tanışmamışlardı.

Çocukların önemli bir kısmı babalarının işsiz ya da mevsimlik işçi olduğunu söylemişlerdi. Hatta mevsimlik işçilerden birçoğu, bu yıl yaşanan ekonomik kriz nedeniyle iş alamamış, evde oturmuş. Bu durumda nasıl geçindiklerini sorduğum bir kız çocuğu, ondan bundan borç alıyoruz, seneye babamın işi olursa ödeyeceğiz, demişti. Çocukların giysileri ve ayakkabılarından yoksunlukları açık olarak belli oluyordu. Tarlada, otlakta çalışmaktan ciltleri güneş kavruğu, yanakları, burunları kızılımsı çatlak; saçları, formaları toz içindeydi. Erkeklerin ceketleri küçülmüş ya da büyük gelmiş, pantolon paçaları ya çok kısa ya yerlerde sürünüyor-du. Kumaşların renkleri uçmuş, ceketlerin iç telaları çekmiş, büzük büzüktü. Ağabeyinin, komşusunun oğlunun ömrünü çoktan tamamlamış ceketlerini giymiş, koşmuşlardı okula. Kızlar bol bir kazak, altına uzun bir etek, onun altına da pantolon giymişler, ayaklarına tozlu bir ayakkabı ya da terlik geçirmişlerdi.

Çocukların elleri pancar sökmekten taşlaşmış, çizik çizik olmuştu. Birinin çatlak, sert, silmece siğil kaplı elleri ilgimi çekti,

“Doktora gösterdin mi?” diye sordum.

Uzaylı görmüş gibi baktı yüzüme.

“Ay bakar siğillere,” dedi.

Bu kez benim ağzım açık kalmıştı. Çevremdeki çocuklar şaşkınlığıma gülüştüler.

“Siğile doktor mu gerekir, abla? Aya baktım yay gibi,

siğilim erisin yağ gibi, dersen... bunu yedi gün yaparsan siğil miğil kalmaz.”

*Sarıkamuş'ta var maşın
Urus yığmış ağır koşun
Bizim asker açık, çıplak
Dağlarda büyümüş kışın*

1915 kışında Enver Paşa komutasındaki Türk ordusunun Allahuekber Dağları'nda uğradığı Sankamuş bozgunu üzerine yakılmış türküdeki “bizim askerin” torunları hâlâ açık, hâlâ çıplak...

rüya

Sarıkamuş'ın soğuğu iliklere işler; kışın dağlar, yollar altı ay kara bürünürmüş. Binaların saçaklarından ağaç gövdesi kalınlığında buzlar sarkarmış.

Doğunun sert ikliminden Evliya Çelebi bile *Seyahatnamesi*'nde söz etmiş:

“Dışarıda tükürsen, tükürüğün o saat donarmış.”

“İşesen sidiğin bir buz salkımı olurmuş.”

“Kulakları ayazda kalmış bir adamın kulağına bir fiske vurursan bir çöp gibi fırlarmış. Hem de bir damla kan akmazmış. Çünkü kan bile donarmış.”

Kar sözünü duyunca, köylerde uzun süre görev yapmış bir öğretmenın ağzından ilk çıkan “Haydar” oldu.

“Haydar personelimizdi. Bir kış sabahı iniltisini duydum. Akşam hastalanmış, ilçeye iğne vurdurtmaya gidecekmış. Minibüse verecek parası bile yok adamın. Hasta hasta kamyonun üstünde açıkta gitmeyi göze almış. Sabah geçen kamyonları da kaçırmış. Bu adamın hali, yoksulluğu canımı yaktı. Hemen o gün kararımı verdim, ilçeye gittim, eczacıdan iğne yapmanın inceliklerini öğrendim. Eve gelince şırıngalara su doldurdum, yastıklara iğne yaptım. Elimin alıştığına inanınca ilk Haydar'ın iğnelerini vurdum. Sonra da köy-

Birkaç dakika önce davaları otlatıyordu.
Ders zili çaldı, sınıfına koştu.

lüye tam altı sene ben iğne yaptım. Allah'a şükür kimseyi sakat bırakmadım."

Kız çocuklar okula gelmişlerdi, ama devam konusunda pek ümit verici sözler söylemiyorlardı. Birkaç ay sonra okuldan alınacaktı çoğu. Kayıtlı görünsün diye göstermelik yollanmışlardı. Bir çeşme görmüşler, su içmek için ağızlarını musluğa dayamışlar, su boğazlarından geçmiş de ağızları ıslanmamıştı zavallıların.

Akşam öğretmenlerle kapı önünde oturmuş, yıldızların kokusunu soluyorduk. Çorak dağlardan tek tük kuzu meleyişleri, horoz ötüşleri geliyordu. Gece öten horoz kışın karlı geçeceğini habercisiymiş.

Okul müdürünün sesi gecenin seslerine karışmıştı:

"Geçenlerde bir adam geldi. Benim iki çocuğum var," dedi. "Anladım, getir kaydedelim, kitapları, giyecekleri bizden," dedim. "Yok müdür bey, öyle değil. Çocuklarımı okula göndermeyeceğim ben. Sen geliyor, diye göster de ceza yemeyelim, demez mi?"

“Bazı babalar, hafta sonu evde hastalanan çocuğunu okul kapısına bırakır, ayaklarının ucuna basa basa kaçar. Sevk kâğıdı çıkarılacak, hastane ya da sağlık ocağına gidilecek ya! Uyanık sözde! Bıraktın be adam, bari bilgi ver. Hastalığı ne zaman başladı, nasıl gelişti? Yok...”

“Köylü cahil... Okumamış... Hurafeye bel bağlamış... Gözden öpme, ayrılık olur... eşik üstünden atlama, boyun kısa kalır... rüyada ay mı gördün, oğlun olacak... çöpünü dışarı atma, uğursuzluk gelir... rüyada tavşan gördün bilmem ne olur...”

Yeniayı örten ince sis tabakası, çorak dağ, uzakta uluyan köpek, biz gülüştük. Yıldızlar titreşti, bir masal-bilmece düştü gülüşümüze:

Adamın biri üç testi bulmuş, ikisi kulplu mulplu, birinin hiç kulpu yok, kulpu yok testiyi almış, biraz öteye gitmiş, üç çeşmeye rastlamış, ikisi sulu mulu, birinin hiç suyu yok, hiç suyu olmayan çeşmeden kulpsuz testiyi doldurmuş, biraz öteye gitmiş, üç kapıya rastlamış, ikisi kırık kırık, birinin hiç kapısı yok, hiç kapısı olan kapıyı çalmış, karşısına üç adam çıkmış, ikisi gözlü mözlü, birinin hiç gözü yok, hiç gözü olmayandan bir akça istemiş, ikisi akçalı makçalı, birinde hiç para yok, hiç para olmayan akçayı almış, biraz öteye gitmiş, üç satıcıya rastlamış, ikisi donlu monlu, birinin hiç donu yok, hiç donu olmayana akçayı uzatmış, adam kâğıt vermiş, çivi vermiş, helva vermiş, tahta vermiş. Helvayı yemiş, oturmuş, üç merdiven yapmış, ikisi uzun mu uzun, birinin hiç boyu yok, biraz öteye gitmiş, üç camiye rastlamış, ikisi minareli minaresiz, birinin hiç minaresi yok, hiç minaresi yok olanda üç müezzin ezan okuyormuş, ikisi sesli mesli, birinin hiç sesi yokmuş, adam merdiveni hiç minaresi olmayan minareye dayamış, çıkmış, hiç sesi olmayan müezzinin kellesini uçurmuş. Aşağı inmiş, eve gidiyormuş, bir de bakmış ki köprü üstünde uçurduğu kelle soğan satıyor!

nar gele

Sarıkamış'tan Kağızman'a giderken topraklarının önemli bir bölümü Erzurum-Kars-Ardahan yaylalarından oluşan denizden 2.000 metre yüksekte kurulmuş Kars'a uğramamak olmazdı. Stepplerden ormanlık bölgelere, çıplak dağlardan göl ve derelere uzanan değişik coğrafi görünümlemlerle ulaştık kente. Öbek öbek beyaz bulutlar, dağların tepelerinde grimsi sis perdesine, düzlüklerde yağmura dönüştü. Yağmur, "perilerin düğünü oluyor" diye yankılanan çocuk seslerini aldı ardına, gök bulut söylencesini yazdı yaylalara.

"Gök kızdığında, Tanrı, bulutlardaki meleklerle yağmur yağsın buyruğu verirmiş. Melekler bulutları kamçılar (şimşek), bulutlar homurdanarak (gök gürültüsü) yere iner, suyu emer ve ağır ağır göğe yükselirmiş. Yağmur bulutların göz yaşlarıymış. Su göğün kızgınlığını giderir, serinletirmiş."

Ruslar zamanından kalma büyük taşlarla yapılmış, iki katlı evler, eski kent merkezindeki Kars Kalesi, kale içi evleri, Kümbet Camii yeni yapılara yabancı ve uzak. Bir zamanlar kimleri barındırdıkları sorusunu hemen sordurtacak kadar gizemli ve çekiciler üstelik.

Bir zamanlar bu yörede çok nar yetiştirmiş, hatta Kağızman'ın adı nar kalesine çıkmış.

Değirmen Deresi'nin vadisinde kurulmuş Kağızman'a varırken "Kağızman'a ısmarladım nar gele" türküsü dilimize dolanmıştı.

Kağızman türküsünün öyküsü, türküsü kadar dilden gönüle düşmüş:

Kağızman'ın bir köyünde birbirini delice seven bir çift varmış. Kadın bir gün hastalanmış, ateşler içinde yanarken eşinden nar istemiş. O zamanlar köyden Kağızman'a ulaşım çok zor olduğu için eşi narı yetiştiremeden kadın ölmüş. Bir şair de bu acıyı dile dökmüş:

*Kağızman'a ısmarladım nar gele
Gümüş kemer ince bele dar gele*

*Baharda yayılır kuzu yan yana
Benim yârim inci takar گردana.*

Kağızman ilçesi tektonik oluşumunu henüz tamamlamış, faylar ve kırıklar üzerine yerleşmiş. Tehlikeli depremler, düşme, kayma, sürtünme şeklinde kütle hareketleri sık yaşanmış.

Dağlık taşlık alanlar yüzünden toprakları tarıma elverişli değilmiş. Tarlalara buğday arpa, patates, yonca, fasulye ekilirmiş. Hayvancılık aile hayvancılığıymış.

Terör ve iş olanaklarının kısıtlılığı 1990'lı yıllarda ilçe ve köy nüfusunun giderek azalmasına neden olmuş. Birçok köy boşalmış, terk edilmiş.

Kağızman YİBO ve Ş. Refik Cesur PİO yan yana kurulmuş. PİO'nun 945 öğrencisinin 866'sı gündüzlü, 363'ü kızmış. Yabancı dil, müzik, beden eğitimi, coğrafya, vatandaşlık bilgisi, Türkçe öğretmenleri yokmuş. 11 derslikli YİBO'nun ise 447 öğrencisinin yalnızca 81'i kızmış. Bilgisayar henüz bu okula ulaşamamış.

Okulların kapısına vardığımızda alışık olmadığımız bir manzarayla karşılaştık. İlçe merkezindeki Atatürk İlköğretim Okulu'nun folklor ekibi özel bir gösteri düzenlemişti bizim için. Çardak altına masalar kurulmuş, mis kokulu çaylar, fırından yeni çıkmış kekler, kurabiyeler hazırlanmıştı. Burada da duyarlı inceliklerin gerisinde bir kadının elini, Olcay Hanım'ın elini hissediyorduk. Olcay Hanım Avusturya'da piyano eğitimi görmüş, asker eşinin görevi nedeniyle bir süredir Kağızman YİBO'da müzik öğretmenliği yapıyormuş. Müzik öğretmeni görülmüş şey değil YİBO'larda. Bir ilçede 200 öğrenciye bir müzik öğretmeni kadrosu düşermiş. Müzik öğretmenlerinin hepsi ilköğretim okullarında çalıştırılır, yatılı okullara gelen olmazmış.

Kağızman'ın eğitime önem veren, çalışkan kaymakamı da çalışmalarımızla yakından ilgileniyordu. Kaymakam 23 Nisan törenlerinde çocuklara hediyeler dağıtırken bu çocukları yetiştiren anne ve babaları da unutmaz, armağanlara

boğarmış. İlçede tutuculuğu kırmak için erkeklere elini uzatmayan kadınlarla tek tek tokalaşmış.

Çayımızı yudumlarken çocuklardan biri yanıma yanaştı, "Ağrı Dağı'nı gördünüz mü?" diye sordu.

"Henüz değil," dedim.

"Dikkat edin, iki tepe göreceksiniz. Birine Büyük Ağrı, ötekine Küçük Ağrı demişler. Aslında Küçük Ağrı'nın tepesindeki çobanın donmuş heykeli."

"Çoban kim?"

"Günün birinde bir çoban, Ağrı Dağı'na tırmanmak istemiş, tam tepeye kadar çıkmış, sonra aşağı inerken düşmüş, düştüğü yerde ikinci bir dağ oluşmuş."

Arkadaşı Can kaşlarını kaldırdı, "Böyle değil," dedi. "İki çoban var. Biri gidip dönmeyince annesi, kardeşi ikinci çobanı onu aramaya gönderir. İkisi de donar. Büyük kardeş Büyük Ağrı, küçük kardeş Küçük Ağrı olmuş. Dikkatlice bakarsanız onları takip eden kartalı görürsünüz."

Buraların köylerinde çok anlatılan bir öyküymüş çobanın öyküsü.

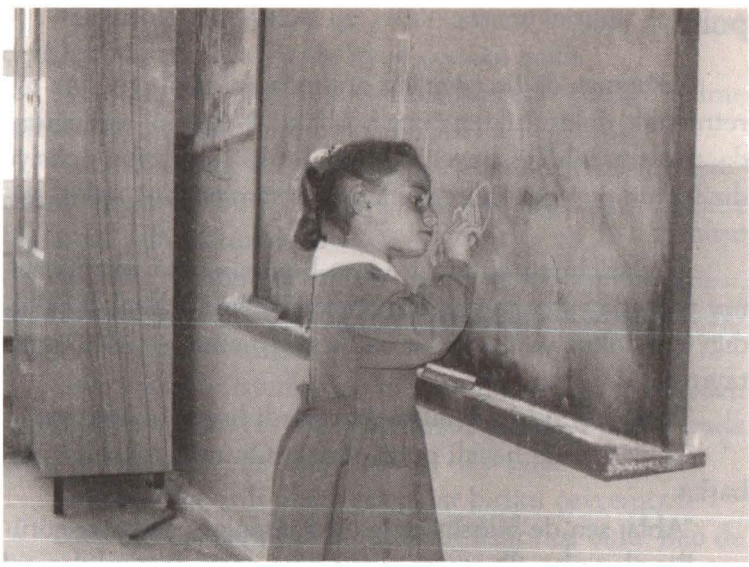
Bir başka söylenceye göre, çok eski zamanlarda Ağrı Dağı'nın yerinde büyük bir orman varmış. Günlerden bir gün, iki kardeş ormana odun toplamaya gitmişler. Odunları taşıırken aralarında anlaşmazlık çıkmış, saç saça baş başa kavgaya tutuşmuşlar. Küçük kardeş, "Tanrı seni öyle bir dağ yapsın ki, yaz kış başından kar eksik olmasın," demiş. Büyük kardeş de, "Sen de öyle bir dağ olasın ki, başından yılan, çıyan eksik olmasın," demiş. Tanrı ikisinin de bedduasını kabul etmiş. Büyük kardeş Büyük Ağrı Dağı olmuş, başında yaz kış kar eksik olmamış. Küçük kardeş de Küçük Ağrı olmuş, tepesinden yılan, çıyan eksik olmamış.

"Yılandan korkar mısın, abla?"

"Kim korkmaz?"

"Bizim köyde yılandsız ev yoktur. Evin yılanı, ev halkını sokmaz. Dağda bayırda gezenin ne yapacağı belli olmaz."

Yanakları pembe lekeli çocuk, yanlış, demek istercesine başını iki yana sallayarak dinliyordu arkadaşını.

Tebeşeri almış eline, kuzusunu çiziyor.

“Yılan gördük mü, bırakmayız biz. Kafasını taşla ezer, yakarız.”

Evlerde söylenen bir masalı çağrıştırmıştı yılan:

“Çocukları olmayan karıkoca Allah’tan bir evlat istemiş. Allah, bir yılan çocuk vermiş. Yılan çocuk, annesinden padişahın kızını istemiş. Anne, padişahın huzuruna çıkmış, derdini söylemiş. Padişah yılanın bile geçemeyeceği bir çit, kendi sarayından yüksek bir saray ve herkes yediği halde bitmeyen bir tabak yemek yaparsa oğlanı, kızıyla evlendireceğini söylemiş. Çocuk büyü gücüyle istenilenleri yerine getirmiş, padişahın kızıyla evlenmiş. Kız bir yılanla evlendiğini anlayınca yılanı bir fiske vurmuş, yılan güvercin olmuş, pencereden uçmuş, gitmiş.”

Çocuklar koştular, ceplerindeki ekmek, kurabiye kırıntılarını bahçeye inen güvercinlerin önüne döktüler.

Kağızman'da da çocuklar arasında en gözde meslek öğretmenlik, doktorluktan önce polislikti. Nedenini sorduğumda, macera, tehlike, heyecan, demişlerdi. Televizyon polisiye dizilerinin popüler kahramanlarının seçimlerindeki etkisi tartışılmaz.

Ceylan, hüzünlü yüzü, uzun boyuyla sınıf arkadaşlarının yanında yaşça büyük duruyordu. Köyündeki okul yakıldığı için dokuz yaşına kadar okula gidememiş, şimdi 6. sınıftaymış.

"Yedi yaşında gidebilseydim şimdi lisede olacaktım."

Ceylan'ın da hayali polis olmak. Onun gerekçesi bambaşka.

"Abla, sen de bilirsin, doğudaki insanlar çok baskı görüyor. Bir olay olsa, ilk etapta suçlu diye doğu doğumlular, esmer tenliler yakalanıyor. Bu beni rahatsız ediyor. Polis teşkilatına girersem, bu köhne anlayışı değiştirmeye çalışırım."

Ceylan'ın köyünde sağlık ocağı yokmuş. Hemşire, ebe hiç gelmemiş. Kadınlar 8-10 çocuk doğururmuş.

"Doğum kontrolünden anlamaz bizim kadınlar. Doğmadan ölen, bebekken ölen öyle çok ki... Onlar da ölmese 15-16'ya varır çocuk sayısı. Bizde doğum, ölümle kontrol altına alınır, abla."

Ceylan, yine de bizim köy şanslı köylerden biri, demişti. Her evin önünde çeşme varmış. Köyün Iğdır'a giden düzgün bir de yolu.

Biz bu konuşmaları çok amaçlı salonda yapıyorduk. Veliler, köylüler, öğrenciler, öğretmenler sahnenin önüne yerleştirilen plastik sandalyelere ilişmiş, ekibimizin saz heyetini dinlemeye koyulmuştu. İlk türküden sonra sahneye bir erkek öğrenci çıkmış, ağır tempolu bir ağıt söylemeye başlamıştı. Salon koyu sessizliğe gömülmüştü. Sözlerdeki derin acı, dinleyenleri olduğu yere mıhlamıştı. Gözler kapanmış, gidip de dönmeyen sevgililer, kaybolan yakınlar, çok uzaklardaki akrabalar bir bir yâd edilmeye başlanmıştı.

Türkü hiç olmayacak bir yerde ansızın kesildi. Sahneye çevrilen başlar, türküyü söyleyen çocuğu aradı.

Ne oldu, diye sağa sola sorduk. Meğerse çocuğu gülme krizi tutmuş, mikrofonu fırlattığı gibi kaçıp gitmiş.

Salonda buruk bir gülümseyişle, uzak bakışlarını üstümüzde gezdiren bir kız vardı. Kollarını göğsünün üstünde bağlamış, yalnız oturuyordu.

Mutsuz, gergin görüntüsü ilgimi çekti, yanına gittim, saçlarını okşadım. Önce tek söz etmedi, sonra sessiz bir ağlayışın ardından döküldü:

“Ben yaşamak istemiyorum. Babam geçen ay evimizden ayrıldı. Yeni eşi var. Hem de yanımızdaki evde. Bize de arada gelir, en çok yan evde kalır. Annem hep ağlar.”

O anlatırken irili ufaklı çocuklar birikti çevremizde.

“Benim de ablam evli bir adamın ikinci eşi oldu. Ben de istemedim, ama babam ses çıkarmadı.”

“Bizim bir komşu var. Üç evi var. Üç.”

Masmavi bakışlı çocuk, parmaklarının ikisini kıvrımış, kalan üç parmağını neredeyse gözüme sokacaktı.

dere

Sabah Kağızman'dan ayrıldık, Kars-Erzurum yolunda, Ağrı Dağı'nın kuzeybatı eteğinde kurulmuş Iğdır'a doğru uzandık. Yol kıvrıla kıvrıla gidiyor, önümüze sarp dağlar, düzlükler, tepeler çıkıyor, aralarından Ağrı'yı seçmeye çalışıyorduk. Oysa Ağrı, öyle gözden kaçabilecek, az buz bir dağ değilmiş. Tepesinde kardan şapkasıyla şaka yapar gibi ansızın karşımıza çıktığında anladım, efsanelerini, dağcılık öykülerini duyduğumuz gizemli Ağrı, 5.000 metre yüksekliğinde, heybetli mi heybetli bir dağmış. Ağır mı ağır, bir masal devi. Nuh Peygamber, tufan sonrasında gemi dağa konduğunda, “Ne ağır dağ,” demiş de Ağrı adı oradan gelmişmiş.

Dağın eteğindeki köyde yaşayan bir kız çocuğunun Ağrı Dağı tanımını şöyle:

“Ne yapsak, görür, bilir... Buralarda kimler yaşamış, öl-

Bilgisayarla ilk kez tanışan çocuklar.

muş, tarihte neler olup bitmiş, bir o bilir. Köyün en büyük dedesinden bile yaşlıdır.”

Ruslar zamanında üzüm bağlarıyla tanınan Iğdır'ın bugün ancak birkaç köyünde bağcılık varmış. Dut, ipekböcekçiliği ve çeltik üretimi de zamanla azalmış. Iğdır'ın toprakları tarıma pek elverişli değilmiş. Ancak Batı Iğdır Ovası'nda ticarete yönelik bağ bahçe işleri yapılmış. Bölge, hayvancılığa uygun olsa da son on yılda hayvan varlığında önemli bir düşüş yaşanmış. 1992'de 837 bin olan büyük ve küçükbaş hayvan sayısı, 2000 yılında 449 bine gerilemiş. Bunun en önemli nedenleri çayır ve otlak alanlarının bulunduğu Büyük, Küçük Ağrı'nın, yüksek tepelerin terör ve çatışmalar nedeniyle güvenliksiz bölge ilan edilmesi, yaylalara çıkışların yasaklanmasıymış. Bölgeye düşen yağış miktarı tarım kadar hayvancılığı da etkiler, yağışa göre alınan ürün miktarı değişirmiş. Un ve pamuk fabrikaları bölgedekilere iş olanağı sağlamış. Terör nedeniyle bu bölgelerden Batı'ya ve Güney'e çok göçen olmuş. Göç eden, hayvanını yok pahasına satmış, başka bir kent ya da ilçede yeni bir yaşam kurmuş.

Iğdır ilinde okuma yazma oranı % 95'lerdeymiş. Terör

nedeniyle 1994-1996 döneminde il ve ilçelerde 100'e yakın okul eğitim ve öğretime açılmamış. 2001-2002 öğretim yılında ilde öğrenime açık ilköğretim okulu sayısı 168'miş.

Iğdır'ın Yaycı ilçesinde 75. Yıl Pansiyonlu İlköğretim Bölge Okulu iki binalı yapılmış; bir binada derslikler, ikinci binada yemek salonları, mutfak, yatakhaneler yer almış. İki bina arası on dakikada yürünüyor, aradan bir dere geçiyor; derenin üstüne taban demirleri kalkmış, derme çatma bir köprü kurulmuş. Çocuklar köprüden öğlen ve akşam yemekleri için günde iki kez geçmek zorunda. Karlı kış günlerinde bu yolu yürümenin, buz tutmuş köprüyü aşmanın zorluğunu düşünürken, bir öğretmen çocuğunun geçtiğimiz kış köprüden suya düşüp öldüğünü öğrendim. Çocuk yalnızmış, köprüde ayağı kaymış, akıp giden suyla sürüklenmiş, cansız bedeni okuldan bir hayli uzakta, dere kıyısında bulunmuş.

Okulun 276'sı yatılı 639 öğrencisinin 403'ü erkekti. Yabancı dil, resim, din, müzik öğretmenleri bulunmayan okulun 19 öğretmeni vardı. Kapalı spor salonu, bilgisayar laboratuvarı, tiyatro salonu yoktu.

Öğrencilerin en başarılısı Ahmet, tek öğretmenli bir köy okulundan gelmiş. Gece gündüz ders çalışan, yatakhane arkadaşları uyuduktan sonra el fenerini yakıp yatağında kitap okuyan Ahmet'in en büyük düşü hemşiresiz, ebesiz köyüne doktor olarak dönmekmiş.

kurak

Çevredeki Azeri köylerinden gelen, anadili Azerice olan çocuklar 1. sınıfta zorlanıyorlarmış. Azeri çocuklara Türkçeyi kolay öğrendiniz mi, diye sorduğumda sürmeli gözler şakacı gülüşlerle doldu:

"Öğretmenlerimiz ilk günlerde dilinizi hemen düzeltin, diye uyarıyorlar. Çünkü Azerice pek çok kelime Türkçede çok başka anlamlara geliyor, komik duruma düşüyoruz. Merdivenden düştüm, deriz biz. Siz merdivenden indim, diyorsunuz."

Yaz tatilinde Hasan, Seyfullah, İdris çobanlık yapmışlar. İdris yaşça en büyükleri. Omuzları kabarık, bıyıkları terlemiş.

"Ben bu yaz hiç köye inmedim, babam hayvan sahibiy-le anlaştı, hep tepede mallarla kaldım," dedi.

"Dokuz kuzunun doğumunu gördüm. Kuzu doğdu mu kucakladım, sahibine götürdüm. Bahşişimi aldım."

Azeri kızlar tatlı gülüşlerini soktular sohbetimize.

"Kuzuların doğumunu biz de kutladık. Kızlara çıktık, çaldık, söyledik, göbek attık."

"Yeni inek aldık, sütünü ben sağdım. Annem içine kö-mür attı. Sütü bol olsun, dedi."

"Yeşil çimen kumaş biçtim, kırpıntısını bulamadım... Ne? Siz biliyor musunuz?"

"..."

"Rüya."

İğdır'ın çocuklarının rüyalarını Almanya, Belçika, İs-viçre süslüyormuş. Birçoğunun babası bu ülkelerde işçiymiş, fırsatını bulan kapağı babasının, ağabeyinin yanına atarmış. Kimi teknik eleman yetiştiren kurslarla iş ehliyeti edinir, kimi de vasıfsız işçi statüsünde çalışmış.

Yaycı'nın elma yanaklı köylü kızları bize elma getirmiş-ler. Elma, sevginin simgesi. Sevgiliye sevgi belgesi diye elma gönderilirmiş. Damat yeni gelinin önüne elma atarmış. Ço-cuğu olmayan kadınlar Manas Destanı'ndaki gibi elma ağa-cının altında yuvarlanırlarmış.

Bir dinlenme ânında çocuklar yanık, bin bir duyguyla titreşen sesleriyle sevdikleri, çoğu acılı türküleri söylediler. Biri nedense gün boyu dilime dolandı kaldı...

Çıkam Nemrut Dağı'na

Kurbanım yanağına

Gel beraber bakalım

Güneşin doğuşuna

Bu bölgelerde zaman zaman yaşanan kuraklık köyün erkeklerini ve erkek çocuklarını yağmur duasına çıkarırmış. Dualarla 41 kelin adını söyleyerek 41 düğüm atılmış bir ipi

yere gömerlermiş. Analarından ayrı bırakılan kuzular meletilir, buzağılar böğürtülür, emzikli çocuklar ağlatılmış.

Çapaklı, ela gözlü, yanaklarında derin gamzeleri olan küçük bir kız, masanın üstünde unuttuğum elmayı kucağıma bıraktı.

“Çocuğu olmayan padişaha bir derviş elma vermiş. Padişah elmayı karısıyla birlikte yemiş, dokuz ay sonra bir oğulları olmuş. Oğlan büyümüş, serpilmiş. Günün birinde bir ceylan görmüş, ceylanı kovalamış. Ceylanın girdiği çadır-
dan bir kız çıkmış, kızla oğlan birbirlerini sevmişler.”

Yanaklarım kızın öpücükleriyle ıpslak olmuştu.

kar

Ağrı, okuma yazma oranı % 56.3 (erkeklerde 73.6, kadınlarda 38.7) olan, ülkemizin eğitim ve gelir düzeyi en düşük illerinden biri. Ovasının kıyısında kurulmuş Ağrı topraklarının topu topu % 20'si tarıma elverişli, geri kalanı çayır, mera, ürün vermeyen alanlar. Tarlalara buğday, arpa, çavdar ekilmiş. Başlıca geçim kaynağı hayvancılık. Endüstri yok. Evlerde tiftik örme işleri, halıcılık ve kilimcilik yapılır. Komşular birbirlerine ipliksiz iğne, anahtar, ateş vermezler, işlerin geri kalacağına, uğurunun kaçacağına inanırlar.

Ağrı'nın çevresindeki meralarda Şurali denen koca memeli bir yaratığın yaşadığına inanılmış. Öfkeli ve kızgın yaratık, insanların nefes almasını önleyerek boğulmasına, hayvanları koşturup çatlamasına neden olurmuş. Şurali'nin saldırısına uğrayan, ancak suya atarsa canını kurtarabilirmiş. Şurali'nin tek korktuğu suymuş.

Ağrı'nın içinden hızla geçtik, batıya doğru 34 kilometre gittik, Eleşkirt'e girdik. Eleşkirt'in topraklarının % 50'si Eleşkirt Ovası'nda yer almış. Ova alüvyonlu yapısıyla verimliymiş, ama depreme karşı güvensizmiş. 2. derecede deprem kuşağında bulunan Eleşkirt, Kağızman-Karayazı fayları arasında kalmış. Kışları ilçe ve köyleri uzun süre kar altında kalır, yaşam felce uğrarmış. Baharda karların erimesi, köprülerin

Kitaplıkta öykü yazacak çocukları beklerken koyulaşmış bir söyleşi anı.

yetersizliği Şeryan ve Eleşkirt çaylarının taşmasına, su baskınlarına yol açarmış.

Eleşkirt Ovası'nda yaygın sulamalı tarım yapılamadığından buğday, arpa, pancar, yoncadan başkası ekilmezmiş. Uzun süren kış, meraların azlığı hayvansal üretimin gelişimini engellemiş.

Eleşkirt nüfusunun % 10'u Kafkas ve Ahıska göçmenleriymiş.

Eleşkirt Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'ndaki 1.050 öğrencinin 903'ü erkekti. Okula kapalı spor salonu ve bilgisayar laboratuvarı kurulmuştu. Yabancı dil ve müzik öğretmenlerinin bulunmadığı okulda 29 derslikte 26 öğretmen görev yapıyordu. Bir önceki yüzyıldan kalmış duygusu veren eski, nemden duvarları çatlamış, kabarmış okul binasından çıkan sımsıcak bakışlı çocuklar, çocuk değildi sanki. Bizi bir annenin çocuğuna gösterdiği özenle koruyorlar, ağırlamak istiyorlardı.

Kışın soğuğunun dayanılmaz olduğunu söylediler ilkin. "İyi ki şimdi geldiniz," dediler. "Yoksa donardınız."

“Siz nasıl ısınıyorsunuz?”

“Okul sıcak.”

“Eviniz?”

“Okul evden iyi,” dedi, yüzünü çil basmış, yakası, kolları yırtık kazaklı sarı çocuk. “Bizim köy kışın çok soğuk olur, kar yağmasın, yolu silinir. Soğukta eve hayvanları alırız, o zaman iyi ısınırız.”

Dik kulaklı bir çocuk, ağzını yaydı, rengi kahveye çalan dişleri çıktı ortaya.

“Benim dişlerime bak abla. Sapasağlamdır!”

“Fırçalıyorum deme inanmam.”

“Yoo, fırça falan yoktur da gök gürleyince ağzıma demir alır, dişimin arasında sıkarım. Bak bir çürük yok ağzımda.”

Eleşkirt Yatılı İlköğretim Bölge Okulu’nda da anadili Kürtçe (Kurmanca) çocukların sayısı yüksekti. Öğrencilerin bildiği kitaplar Kemalettin Tuğcu ve Ömer Seyfettin’inkiler. Yıllar önce İstanbul’a, Ankara’ya göç eden, deprem ve Şubat 2001 krizi nedeniyle Eleşkirt’e geri dönen ailelerin çocukları çağdaş yazarların kitaplarını da biliyorlardı. Sorularımı sıklaştırdıncı İzmir’den, Ankara’dan, Adana’dan tersine göçün azımsanmayacak oranda olduğunu anladım.

arada derede

“İlk öykümüzü yazıyoruz” çalışmamıza katılan çocuklar istekli başlamışlardı. Çalışma yeri olarak seçtiğimiz kütüphanenin dağınıklığı, giren çıkan trafiğinin yoğunluğu, yüksek perdeden konuşmalar, beklediğim çalışmayı yapmamızı engelliyordu. Sağlıklı bir metin yaratabilmek için yoğun bir konsantrasyon, dış olaylardan soyutlanmış sessiz bir ortama gereksinimimiz vardı oysa. Çocukların hevesini kırmak istemiyordum, keyfim kaçmasına karşın çalışmaya başladım.

Fotoğraflardan yola çıktık, çocuklar çağrışımlarını paylaştılar, kaba taslak konularını seçtiler; ben de yönlendirmelerimi gürültü, patırtı içinde sesimi iyice yükselterek yapmaya çalıştım. Birkaçı öykülerini çarçabuk yazıverdiler. Zuhale

öyküsünü tasarlamıştı, ama bir türlü nasıl başlayacağını bilemiyordu. Arkadaşları neredeyse bitireceklerdi, o yaza yaza birkaç satır yazabilmişti ancak. Kütüphanedeki karışıklık, ses, giriş çıkışlar çoğalınca canım sıkıldı, yazmakta zorlanan üç öğrenciye,

“Çocuklar, bu şartlarda yazamazsınız, isterseniz bırakın,” dedim.

Bunu söylerken elimde olmadan gözümünden yanaklarıma ince ince yaşlar boşaldı.

Çocuklar paniklemişlerdi. Kâğıdı kalemi bir yana bıraktılar. Gelip belime sarıldılar. Küçük kedi yavruları gibi başlarını koltuklarının altına soktular.

“Öğretmenim, öğretmenim,” diye mırıldandılar.

Gözyaşlarımı görmelerini istemiyordum, ama akmalarını da engelleyemiyordum. Ellerimle yüzümü örttüm,

“Kâğıtlarınızı masaya bırakın, gidin,” dedim.

Hemen ikisi kendilerine sakın bir köşe seçtiler, öykülerini tamamlamaya koyuldular.

Zuhal yanımda kaldı. Gözyaşı damlalarımı, tarlada çalışmaktan sertleşmiş minik parmaklarıyla tek tek sildi.

“Üzülmeğin öğretmenim, ne olur...”

Gözlerim kapalı, hangimiz daha çocuk, diye düşündüm o an. O mu, ben mi?

Akşam yemeği çanı çalıyordu.

“Hadi,” diyerek usulca ittim onu. “Yemeğe git.”

“İ-ıh, daha öykümü bitirmedi.”

Bir öğretmen gözü saatte, elinde anahtar, sessizce çıkmanızı bekliyordu. Çan hâlâ çalıyordu. Zuhal masanın başına çökmüştü.

“Saat 6 oldu. Kapanacak kütüphane,” dedim.

Omuzlarını silkti.

“Kapansın. Acıkmadım! Merdivende oturur yazarım.”

Öğretmen kapıyı açmış, besbelli o da çabuk, diyordu içinden. Kâğıdını, kalemini aldım, belinden tutup kaldırdım.

“Hadi, yemeğe gidelim şimdi. Sonra istersen, bir sınıfa girer yazarsın.”

Gözlerini yüzümde gezdirdi; tersini yaparsa mutsuz olacağımı mı gördü nedir, birkaç saniye durdu, "Tamam," dedi.

Biz kütüphaneden çıkar çıkmaz, anahtar döndü kilitte.

Zuhal, yemek salonuna girerken arkasından, "Yemekten sonra film gösterisi, ardından müzik, eğlence var," diye seslendim. "Çok istiyorsan yarın yazar, bana postayla gönderirsin."

Yemekte fırın ekmeklerinin yanında sıcak yufka ekmeği çıktığını görünce sevinmiştik. Çocuklar yufka ekmeklerini, "Bu ekmekten evde çok..." deyip almıyorlar, somun ekmeğe uzanıyorlardı. Bir tabak yemekle bir somun ekmeği bitiriyordu çoğu.

Yufkaları yiyen sadece bizim ekipti, çocuklar yüzlerine bile bakmamıştı.

Yemekten sonra gece programı için salon düzenlenmiş, film gösterisine geçilecekti. Ben bahçeye çıkmış, teleskopun kurulmasını beklerken muhteşem Samanyolu'nun yıldızlarının izini sürüyordum.

"Küçükayı bir arabayı çeken iki at, Büyükayı onları kovalayan kurt... Kurt ve atlar Ay'ı yemiş, incecik bir C harfi Ay."

"Saman hırsız karıkoca yakalanmış, utançlarından kendilerini göğe atmışlar, çaldıkları samanları saça saça kaçmışlar, suçlarının izleri evren yaşadıkça 'Samanyolu' olarak kalmış."

Bir bağışla yerimden sıçradım.

"Öğretmenim!"

Şaşırmıştım, döndüm.

Zuhal kâğıdı burnuma dayamış,

"Öykümü yazdım," diyordu.

Kâğıdı aldım, çilli yanaklarından öptüm.

"Hangi arada derede yazdın?"

"Eğlence sırasında salonda yazdım."

Ne diyeceğimi bilememiştim. Öyküyü kendileri için yazmalarını bekliyordum. Zuhal oyunu bozmuş, benim için, yalnızca beni mutlu etmek için yazmıştı.

Doğu'nun Eleşkirt'inde bir O. Henry öyküsü müydü yaşadığımız?

Yatmadan önce Zuhâl'in yazdıklarına bir göz atayım, dedim. Salonda yazdığı bölüm, dedesiyle yaşayan, hiç arkadaşı olmayan kızın ormanda ağlayışıyla başlıyordu. Hayvanlar hıçkırık sesini duyup yanına geliyorlar, çocukla dost oluyorlar; ertesi gün de kamışlardan yapılmış bir halıya bindirip okula, yeni tanışacağı arkadaşlarının arasına getiriyorlardı. Öykü, "Menekşe bundan sonra hep mutlu yaşadı, hiç ağlamadı," tümcesiyle bitiyordu.

O gece yastığımın altında Zuhâl'in öyküsü, yanaklarımda minik parmaklarının sıcaklığı vardı.

lale

Ümran'ın babası yedi yıl önce Almanya'ya çalışmaya gitmiş. Bir süre mektup yazıp para gönderdiyse de sonra kesilmiş mektuplar. O gün bugündür babadan hiç haber almamışlar.

"Ne yaptığını hiç bilmiyoruz, belki de ölmüştür," demişti Ümran. "Belki de yeni bir ailesi vardır."

Tatillerde Almanya'dan gelen köylüler, babasından hiç söz etmezmiş. Yedi yaşındaki kardeşi babasını görmeden büyümüş. Annesi temizliğe giderek, patik örerek yetiştirmeye çalışıyormuş beş kızını. Ablası çocuk bakıyormuş. Ümran yaz tatili boyunca Eleşkirt'te bir veterinerin ev işlerini yapmış. Okul zamanı hafta sonları çalışacakmış işte.

Ümran ve kardeşi Sevda'yla kızlar yatakhaneğinde karışlaştım. Paslı ranzaları, gri duvarları, renkleri kaçmış ağır perdelerin yükünden yay biçiminde esnemiş kornişleri, kapıları yamru yumru olmuş, eğrilmiş çelik dolaplarıyla yatakhane bir kasvet odasıydı. Eski kırık sıralardan ikisi birleştirilmiş, bir masa yapılmış, üstüne kenarları yırtık pötikare bir örtü, ortasına bir bardak, içine plastikten üç lale konulmuştu. Doğudaki çocuklar ne hikmetse, çiçekleri tanımıyor,

"Bu çiçek ne?" diye sordum. Çoğu, "Bilmiyorum," dedi. Bir kız, "Gül," dedi, yanındaki menekşe, bir başkası lale... Basit, plastik lalelerin izbe bir odayı bu denli canlandırabi-

leceğini hayal bile edemezdim. İçeri girenin ilgisi hemen kan kırmızısı lalenin rengine takılıyor, odanın ağır görüntüsü hafifliyordu.

gece

Ümran yerinde duramıyor, kendine, arkadaşlarına tertemiz çarşaf, nevresimler buluyor, alışkın elleriyle battaniyelere, yastıklara kılıflarını geçiriyordu. Pijamalarını almak için dolabını açtığıdaysa odaya güneş doğdu sanki. Dolap kapısının içi özenle kesilip yapıştırılmış şarkıcı resimleri, aile, arkadaş fotoğraflarıyla süslenmişti. Kapının solunda, çevresi çiçeklerle bezeli bir ayna vardı. Dolabın üstteki rafına dantelli bir örtü, üstüne biblolar, çalar saat, kupa, rengârenk kalem, süslü küçük kutular konmuştu.

"Dolabın çok güzelmiş," dediğimde, biliyorum edasıyla güldü,

"Eee... ben çalışıyorum," dedi. "Kendim için de bunları alıyorum işte."

Yataktan suyu akmıyordu. Kızlar yatmadan önce yüzlerini, dişlerini yıkayacaklardı, ikide bir koşup musluklara bakıyorlardı.

Zuhal masanın başına oturmuştu. Arkada topladığı, keçeleşmiş saçlarını sıkı dişli bir tarakla tararken saçının kirden rahatsızlığını ekşi yüzü anlatıyordu.

"Annem eve girer girmez saçıma ilaç sürer, banyoya sokar beni. Bit ilacını hiç eksik etmez banyodan. Burada banyo yapmak çok zor. Her hafta eve giden yapıyor da gidemezsen kötü. Sıcak su yetişirse, kesilmezse yıkanırsın işte. Bakma öyle abla saçıma, soğuk suya tutsak temizlenmiyor valla, saçlarımızın dibi sirke, bit kaynıyor."

"Sular geldiüüü!"

"Hu geldi, hu geldi, bende bağla su geldi," bağıışıyla havlusunu kapan musluklara koştu. Gürül gürül akıyordu su. Eller, yüzler, kâküller, dişler suyla buluştu. Kireçleşmiş, lekeli aynalarda buğulu yüzlerini, dişlerini, ıslak saçlarını

aradılar. Lavabolar taştı, yerler göllendi, aynalara yeni lekeler eklendi.

Kızlar işlerini bitirince, su damlalarını sıçrata sıçrata yatakhanelere koştular. Onca akan suya, köpüğe karşın kimi ellerin karası akmamış, yüzlerin kiri ağarmamış, dişlerin pası silinmemişti. Griye çalmış havlularına ellerini, yüzlerini sıkıca bastırıp sildiler, yataklarına çıktılar.

Suyun başında kimse kalmamıştı, ama sular hâlâ gürül gürül akıyordu. Evlerine suyu, köyün kapanmayan çeşmesinden taşıyan çocuklar muslukları açık unutmuşlardı. Arkadaşlarımızdan biri üşenmedi, kalktı; lavaboların, tuvaletlerin musluğunu tek tek kapattı.

Ümran'la kardeşi fıkır fıkırdılar. Arkadaşlarına fıkralar anlatıyor, kendi anlattıklarına karınlarını tuta tuta gülüyorlardı. İki kız yastık savaşına girişmişti. Zuhal kollarını başına geçirmiş, günlüğünü yazıyordu.

Ümran pembe pijamasını giydi, yatağına girmeden önce dolabının aynasında saçlarını taradı.

"Uykuya yakışıklı gitmeli, değil mi abla. Ne olur ne olmaz?"

"Okumayı bırakmayacaksınız, değil mi Ümran?"

"Devlet her ihtiyacımızı karşılıyor, tek kuruş ödemiyoruz okula, formaya, kitaba. Okumayıp ne yapalım? Hemşirelik okulunu kazanırsak, o da yatılı. Okursak hemşire oluruz."

Yaşadıkları zorluklara karşın, bitmeyen enerjileri, yüzlelerinden eksik olmayan gülüşleri, yaşam sevinci fişkıran gözleri bu kızlarda ümit var, dedirtiyordu.

Şeyma, koğuşun şarkıcısıymış. Her sabah ilk o kalkar, perdeleri açar, güzel bir şarkıyla herkesi uyandırır. Gece ışıklar sönüp yataklarına girdikten sonra Şeyma'nın şarkısıyla dalarlarmış düşler okyanusuna.

Kızlar kış geceleri korku içinde uyurlarmış. Dağlarda kurt çokmuş. Kar yağdı mı kurtlar köye inermiş.

Kış geceleri dışarıda köpek havlasa kurt sanırlarmış. Korkudan tir tir titrer, koğuştaki yatakları birleştirir, birbirlerine sarılarak uyurlarmış.

Şeyma dişlerini altdudağına geçirmiş, “Burada korku bir türlü bitmez, abla,” demişti. “Yazın köye gidince yılandan korkarız, kışın kurttan... Kurtlar koyunları parçalar... koyun bulamazsa insanlara saldırır. Köpek de ulusa, kurt da ulusa uğursuzluk gelir, abla. Bir can gidecek, derler. Kurt sürüleri okula girecek de bize saldıracak diye ne korkarız! Kurtlar okula girmez girmesine de düşlerimizden çıkmazlar. Her gece birkaçımız korkunç kurt düşleriyle ağlayarak uyanırız uykudan.”

“Kışları her hafta sonu köyünüze gidebiliyor musunuz?”

“Nerdee! Köyün yolları kapanır, haftalarca açılmaz. Minibüsler kalkmaz. Kimimiz minibüs parasını ödeyemediğimizden gidemeyiz. Bayram tatilinde bile evine gidemeyen çoktur.”

“Evinizi, kardeşlerinizi, annelerinizi kim bilir ne özlersiniz!”

“Özlenmez mi? Abla, bizim bir ailemiz de buradakiler. Öğretmenlerimizin bazıları, arkadaşlarımız bize anne babamızdan, kardeşlerimizden yakınlar. Evdekilerin bilmediği çok şeyimiz burada, onlardadır.”

Yastık savaşçısı kızların yastıklarından tüy değil, kar tanecekleri dökülmüştü sanki, iri taneli tipinin sisinde birbirimizi kaybetmiştik. Bu yörelerde dilden dile söylenen soğuk masal bu sırada düşmüştü yataktanenin tozlu gri taşlarına:

“Zaman, kanın rengiyle yoğrulmuş bir kar zamanıydı. Kıtık, açlık zamanıydı.

Kadınların dul, çocukların yetim, evlerin ocaksız, ocakların ateşsiz, insanların aşız, ekmeksiz kaldığı lanetli bir zamandı. Savaş çoğu şeyi yok etmişti. Kalanları da açlık, kıtlık yok ediyordu. Koyunlar, kuzular, danalar bitmişti. Atlar, eşekler bitmişti. Evcil hayvanlar bitmişti. Bir tek sahipleri savaşta, kıtlıkta yok olmuş kedilerle köpekler kalmıştı. İnsanın nefesinin bile donduğu bir günde sokakta, bir grup aç insanın gözü bir kediye ilişti. Kedi kaçtı, açlar kediye kovaladı, kedi gözlerinde müthiş bir korku son gücüyle karların üstünden bir dama sıçradı. Açların en genci de, kedi gibi yaylandı, sıçradı

dama. Kedinin kaçabileceği yeri yoktu. Karşı damı gördü. Son bir gayretle kendini boşluğa fırlattı.

Zaman kırmızı kar zamanıydı, en olağandışı şeylerin bile olağan hale geldiği bir zamandı. İnsanın ağzından çıkan nefesin bile çıkar çıkmaz halkalar halinde donduğu bir zamandı. Her şey donuyordu. Kedicik de dondu. İki damın arasında öyle dondu kaldı.”

Boyları dökülmüş, her kıpırdanışta acı acı gıcırdayan grili mavili ranzalar, minik bedenlerin yatakların demirlerini hissettikleri incecik şilteler, koyu gri duvarlar, kararmış yer taşları arasında sökük, eprimiş ama morlu, pembeli, turunculu giysili, sevgiye aç, hüznü yüzlü çocuklar. Birbirlerine kenetlenmişler, yaklaşan soğğun soluğunu şimdiden korkuyla bekliyorlar.

dağlar

Gecenin ilerlemiş saatinde okul müdürünün odasında da söz dönmüş dolaşmış, kış günlerine gelmişti. Kış günleri kar örtülü anılar demek buralarda. Kış deyince bir kazağın sökük ucunu çekmiş gibi oluyorsunuz, çekükçe arkası geliyor.

“Sabahın çok erken bir saatiydi. Çocuklar henüz uyuyordu. 1. sınıf öğrencisi bir kız çocuğu koridora çıkmış, radyatörün dibine oturmuş, elleriyle sıkı sıkı radyatörü kavramıştı. Ne o, kızım, neyin var, dedim. Ses çıkarmadı. Bir dokundum, ateşler içinde yanıyor zavallı. Hemen çocuğu kucağıma aldım. Ne araba ne şoför var. Dışarısı diz boyu kar. Çocuk kucağımda, gözyaşları içinde sağlık merkezine koştum.”

“Kış günleri hastalanan çocukları il merkeze götürmek derttir. Hele tipi başladı mı göz gözü görmez olur. Yol da görünmez tabii. Öğretmen arkadaşımınla nöbetleşe ikişer dakika minibüsün önünde yürürüz... minibüs şarampole düşmesin diye...”

Gözlerim henüz kar düşmemiş, taşsı dağlara takıldı.

Dağlar siz ne dağlarsınız

Gardan kemer bağlarsınız...

aslık. Asıl okutmama nedeni olarak
dedi: Niye biliyormusun? Biri görecekt bakamı senin ki
erkeklerle konuşuyor diyecek. O zaman da yababamın o adam
ya da onun babasını öldürmesi gerekecektir. İnsan mayasızdır
ama bu böyle. Handa ablacım. Ondan sonra bir daha
e gün bu gündür bu konu birdaha açılmadı. Benim de
gözümde uyku girmadı. Ders çalışmadım. Daftarı alime diler
peri yoyuyordum. Taki siz gelene kadar. Şimdi derslerin
daha çok çalışacağım. Olmaz denileni başaracağım. Tak
istediğimim. 16 yaşında nişanlanıp 17 yaşında evlenen aklam
eibi satılmamak. Kendi ahlaklarının üstünde durmak istenir.

Bir kız mektubundan.

yonca

Eleşkirt'in öğretmenleri başarılı öğrencilerini yere gö-
ğe sıdıramıyorlardı. Matematikte, sporda, bilgi yarışmaları-
rında derece alan öğrenciler öğretmenlerin koltuklarını
kabartmış.

Matematik öğretmenin favorisi bir çoban.

"Keşke onu tanısanız! En karmaşık problemleri öyle hız-
lı çözer ki şaşar kalırım. Bir gün, 'Evde nasıl çalışıyorsun?'
diye sordum. 'Evde çalışmam ki,' dedi. 'Davarları otlağa gö-
türdüğümde otlara yoncalara bakarım, başlarım hesaba.
Kendi kendime problemler kurar, çözerim.

Bir yoncada 3 yaprak, bir metre karede 750 yonca varsa
toplam yaprak sayısı kaç? Bir dönümde kaç yaprak var? Mal-
lar bir ısırışta 45 yoncayı yerse 1 dönüm yonca yaprağı kaç
ısırıklıdır, gibisinden. Her otlağa çıkışımda daha zor prob-
lemler bulmaya çalışırım."

"Mor koyun meler gelir, dağları deler gelir..." sesleriyle
göge alabildiğine yayılan mor bulutların sürüklediği masalın
içinde de bir bilmece gizliydi:

"Sürüsünü kaybeden çoban yemek yerken bir tüy yut-
muş, çekmiş, çekmiş, tüyün ucundan bir zincir çıkmış; zin-
ciri çekmiş, zincirin ucundan başka bir zincir ve boğazından
birbirine bağlı kırk çift koyun çıkmış.

Bir köyün otuz dokuz saniyede çıkmışsa sürü kaç dakikada çıkmış?”

çadır kadınlar

Ertesi gün köy gezisi vardı programımızda. Köylerde kış hazırlıkları yapılmış, ekinler biçilmiş, tezekler kurutulmuş, piramit şeklinde yığılmış, erişteler iplere serilmiş, domatesler kurutulmuş, kış boyunca pislik, toz, keder gelmesin diye evin tozlu eşyaları başkasının evine doğru silkelenmişti.

Ali Çeyrek köyü, Erzurum Horasan’a bağlı 300 haneli bir Kürt köyü. Yoldan 12 kilometre içerdeki köye epeyce dolanarak kırk dakikada ulaşmıştık.

Köyün yaşlıları,

“Yollarımız bozuktur, kışın da hemen kapanır,” diyerek hayıflandılar.

“Bir yolumuz daha vardır. Ruslar yapmıştır, taş yoldur, uzundur. Bu yol kardan kapanınca onu kullanırsınız. İyi ki Ruslar burayı işgal etmişler, sayelerinde karda kışta kapanmayan bir yolumuz var.”

Arkasından da bu köyden çıkıp mühendis, avukat olanlar var, diye övünmeye başlayınca, “Onlar köyleri için bir şey yapmıyorlar mı?” diye sordum.

Kırçillı sakallı bir dede muzipçe güldü.

“Biri başlamıştı, olmadı,” dedi. “Seçimlerde adaylığını koymuştu, yolu kazdırmaya başladı. Kazanamayınca yarım bıraktı, kaçtı.”

Ali Çeyrek Köyü İlköğretim Okulu’nun 7 öğretmeni, 81’i kız 206 öğrencisi varmış.

Bir zamanlar Ermenilerin yaşadığı köye hâlâ ara sıra Ermeniler gelir, evlerinin altında altın ararlarmış.

Ermenilerin söylediği çobanın masalını hâlâ unutmamışlar.

“Bir zamanlar çayır, çimen, su çok bolmuş. Bir çoban, bu yemyeşil diyarlardan hiç ayrılmaz, kavalını uzun uzun çalmış. Kavalın büyüleyici sesini davarlarla birlikte dağ taş sus

pus olur dinlermiş. Kayalıklardan, karşı dağlardan sen de bin, ben diyeyim iki bin koyun keçi toplanır, suya gidermiş. Bu mutlu çoban hiç dua etmediği için Tanrı kızmış, onu cezalandırmaya karar vermiş. Bir gün suya koşan davarlar pınarın kuruduğunu görmüşler. Çoban bu hale nasıl dayansın, açmış kollarını yakarmış Tanrı'ya. 'Mavi Tanrım, neydi günahım. Günahım varsa beni ezip toz etseydin. Tövbeler olsun. Koy ver suyu, yine göl dolsun eskisi gibi. Koyunlarımın en hasını sana kurban ederim, yaparsan,' demiş. Tanrı çobanın yakarışını duymuş, yalak, göl, dere suyla dolmuş birden. Çoban kavalını keyifle yanık yanık üflemiş. Birden aklına Tanrı'ya verdiği kurban sözü gelmiş. Tanrı bu, kızarsa ortalığı yakar, yıkar, tufan çıkarır. Üzgün kavalını çalmış, çağırmış davarı. Davarlar çevresinde toplanmış. Koyunların en hasını seçmiş, gölün kıyısına götürmüş. Koyun, dili dışarıda acılı acılı melemiş, sesi ne tüm öteki koyunlar, keçiler meleyip inlemiş, çıldırıp tepinmişler. Bıçağı çekecekken çobanın gözleriyle karşılaşmış koyunun gözleri. Yüreği burkulmuş, atmış bıçağı. Sonra yakarmış Tanrı'ya. Her şeye razıyım, ister şimşek yağdır, ister toz et beni. Gözlerini gördüm koyunun. Sen de gördün mü, demiş. Tanrı kızmış, 'Sersem çoban, nasıl bana dil uzatırsın. Davarlarınla birlikte sonsuza kadar taş olup kal,' demiş. Çoban ve sürüleri öylece donup kalmışlar."

Dağlarda kaval çalan çobanlar ilk ezgilerini, kayalarda hayalini gördükleri çobanla sürülerine yollarlarmış.

Fırat Suyu kutsal sayılır, olağanüstü gücüne inanılırmış. Hasta çocuklara Fırat Suyu serpilir, iyileşmezse suyun çevresinde yedi kez dolandırılırmış.

Günün ikinci köyü, Erzurum Pasinler'e bağlı Çakırtaş köyüydü. Pasinler sıcak su kaynakları, bereketli bir ovasıyla ünlüymüş. Köyün içindeki eski Çobandede Taşköprüsü 1297'lerden kalma tarihi bir köprüymüş. Çakırtaş, Kürt köyü. İlk öğretim okulunun 63 öğrencisi, iki öğretmeni varmış.

Köy içinde ufak bir gezintiye çıktım, önüme kim çıkarsa ilkokulda yapacağımız etkinliklerimize davet ettim. Kapı önlerinde oturan kadınlar, ekinlerle uğraşan erkekler, çocuk-

lar çağırımı sevinçle karşıladılar; meyve, ayran ikram etmek istediler; neden olmasın, hemen geliriz, dediler.

Erkekler iş giysilerini değiştirmiş, temiz gömlek, pantolon giymiş, beş-on dakika içinde yola düşmüşlerdi. Okul bahçesinde, sınıflardaki etkinliklere canla başla katıldılar. Kadınlar istekliydiler, neden gelmediler, diye çevreye bakınırken okul duvarının gerisinde çarşaflara, kumaş parçalarına sımsıkı sarılmış, gözlerinden başka hiçbir yeri gözükmeyen, çadır giysili kadınları fark ettim.

Ayaklarının ucunda hafifçe yükselmiş, okulun bahçesinde neler olup bittiğini anlamaya çalışıyorlardı.

Yoksul bir kız bahçesine ektiği yıldız, rozet çiçeklerine, nane, maydanoz ve reyhanlara su serpiyordu. Kızın çiçeklerinin methini duyanlar etek elde, tükürük belde koşa koşa gelmişler, bahçe duvarından cennet bahçesini seyrediyorlardı. Çiçeklerin sırrını sordu en yaşlısı. Kız gelenlerin ellerine elli kuruş ayakteri parası sıkıştırdı.

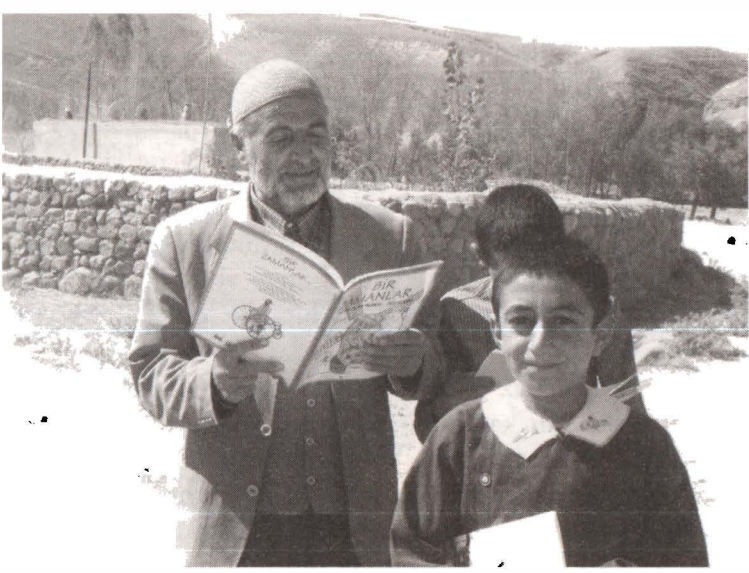
“Emek,” dedi, “sabır,” dedi.

Saçlarını pembemsi bulut yutmuştu.

yaşam

Sarıkamış, Kağızman, Eleşkirt’in dağ köylerinden gelen çocuklar Kürt kökenli. Anadilleri Kürtçe. Aile içinde Kürtçe (Kurmanca) anlaşılır, okula geldiklerinde Türkçeyi TV’den öğrendikleri kadar çat pat konuşurlar. Okulda anadilini bir yana bırakır, yabancı olduğu bir dili öğrenir, aynı zamanda o dilde eğitim görür. Kürt çocukların, anadili Türkçe olanlara göre okuma yazmaları geri durumda. 4. sınıf öğrencisinin bir metni heceleye heceleye okuması normal karşılanır. Eğitim gördüğü dilde düşünemeyen çocuk, öğrendiklerini etraflıca kavramak yerine ezbere yönelmeyi seçer. Çocukların derste okuduğum öykümle ilgili sorularına, tıpatıp benim cümlelerimle yanıt vermeleri ilgimi çekmişti.

“İlk öykümüzü yazıyoruz” etkinliğinde çocukların yazdığı öyküler sosyal ve psikolojik durumlarının aynasıydı.

Çocuklara dağıtılan TÜBİTAK kitapları köylülerin de ilgisini çekiyordu.

Kahramanlarını terk edilmiş, ana babası ölmüş, babası başka bir kente ya da ülkeye çalışmaya gitmiş, aranmamış çocuklardan seçmişlerdi.

“O gün Ulucami’de bir telaş vardı. Bütün kuşlar tellere dizilmişler, bir haber vermeye çalışıyorlardı. Zehra kadın kuşların telaşını fark etti. Camiyi köşe bucak aradı. Küçük bir poşetin içinde terk edilmiş bir bebek buldu...”

“Biz çok mutlu bir aileydik. Bir gün annemle babam şehre gitti. Ben ve küçük kardeşim evde kaldık. Annem ve babam büyük bir trafik kazası geçirmişlerdi. Babam ölmüştü. Annem hafızasını kaybetmişti...”

“Bizim köy öyle gelişmiş şehirlere benzemez. Ufacık bir yerdir. İnsanlar ekmeklerini taştan kazanır. Mahallenin delikanlıları akşama kadar kahvehanededir. Genç kızlar ev işleri yapar. Evlenme çağına gelince evlenirler.”

“Baba Almanya’ya gitmiş. Altı yıl dönmemiş. Kezban en küçük kardeş. Babasını hiç görmemiş. Babadan hiç haber çıkmamış. Ölmüş mü, kayıp mı, kimse bilmiyor.”

“Balıkçı çok yoksuldu. Günlerdir hiç balık tutamamıştı.”

“Kızın annesi ölmüş... yaşlı nineye kalmıştı.”

Balıkçının yemeği ekmek arasına doldurulmuş makarna, ninenin torununa sunduğu en güzel yemek, saçta pişmiş lavaş arası patatesti. Gösterdiğim fotoğraflardaki tüm yüzleri –gülümseyen bir yüz de olsa– hüzünlü olarak tarif ediyorlardı. Hüzünlü başlayan öykülerini umutla bitirmelerini istediğimde, kahramanlarına komşunun altınlarını çaldırıp zengin edenler ya da banka soyduranlar çıktı. Bir kız ise öyküsünün kahramanı o güne kadar dört kız doğurmuş, çevresinde değersiz görünen gebe kadına, bir erkek çocuk doğurtmuştu. Bir kadın için kız çocuk doğurmak bu kadar mı kötü, diye sordum.

“Hiç doğurmamak daha kötü,” dedi, zayıf bir sesle.

Kendi düşleri, yazdıkları öykülere ince ince sızıyordu. Şule, halıcılık kursunu başarıyla bitirdiği halde tezgâhı olmadığı için halı dokuyamayan kızın öyküsünü anlatmıştı.

“Sonunda köyün kahvesinde toplanan paralarla bu yetenekli kıza bir tezgâh alındı. Kız dünyanın en güzel halılarını dokumaya başladı.”

Öyküyü okuyunca,

“Halıcı kızı tanıyor musun?” diye sordum.

“Yok,” dedi, başını kâğıdına gömerek. “Geçen yıl bizim okulda köylü kızlar için halıcılık kursu açılmıştı. Yaşım tutmadığı için beni almadılar. Alsalardı halıları dillere destan kız, ben olurum şimdi.”

Kızların gözlerinin nurunu dökerek dokudukları halılar manilerle büyürmüş.

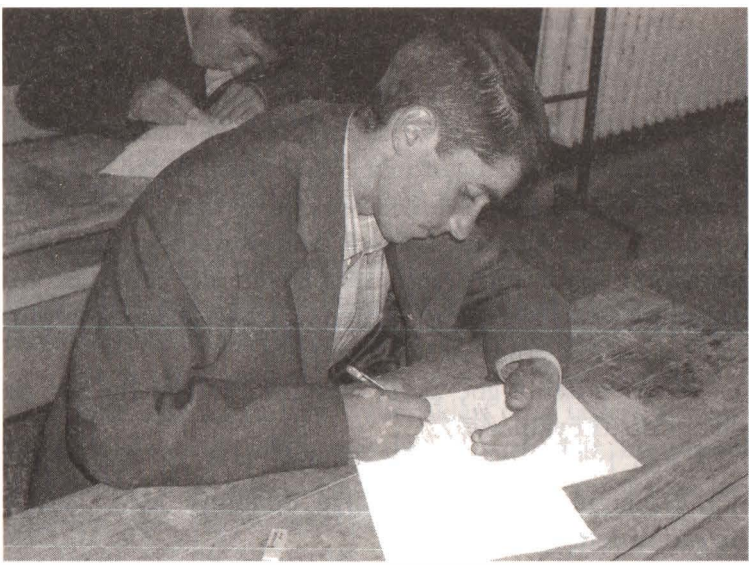
Yere serilmiş halı

Otlakta yayılan koyunumuz değildir

Renk renk, tür tür kilim

Dürülüp çıkan güneştir.

Hasan’ın öyküsünün kahramanı hızla büyüyüp astsubay olan bir çocuktur. Astsubay ilk maaşıyla özürlü kardeşini ameliyat ettirmişti. Hasan’ın yürüyemeyen bir kardeşi varmış.

Nasır tutmuş sigilli eller, hayallerini yazıyorlar.

Tatilde 'kardeşi çobanlık yapan Derya, çoban Osman'ın öyküsüne şöyle başlamıştı:

"Bir varmış bir yokmuş, bir zamanlar Osman adında bir çocuk varmış. Anne ve babası yoksulmuş, geçinmekte zorluk çekiyorlarmış. Annesi hastaymış. Annesinin durumu kötüye gidiyormuş. Onu doktora götürmek için çalışmaya karar vermiş. Babası önce izin vermemiş, sonra kabul etmiş. Dağlarda çobanlık yapmaya başlamış Osman..."

Meltem, öyküsünde annesinin bir hastanede ameliyat olduktan sonra, gözlerini çiçekler içinde bir odaya, hiç ağrısız hissetmeden açışını anlatmıştı.

"Bundan sonra annem uzun yıllar çok mutlu yaşayacak, hiç hastalanmayacak," sözüyle bitirmişti öyküsünü.

Meltem'in babası iki yıl önce trafik kazasında ölmüş, annesi de yakında göğüs kanseri nedeniyle ameliyat olacaktı.

Çocuk ölümleri öykülere yansımıştı. Öyküsünde büyü- lü bir güçle ölen kardeşini geri getiren Sabri'nin kardeşi geçen yıl birdenbire hastalanıp ölüvermiş.

Din, dil, mezhep, bölge ayrımcılığına karşıydı çocuklar. Ayrımcılık öykülerde farklı şekillerde işlenmişti. Ayten, öyküsünde bembeyaz koyun sürüsüne karışan bir kara koyunun, sevimli davranışları ve zekâsıyla beyaz kuzulara kendini sevdirmeyi nasıl başardığını anlatmıştı. Ayten'i hayalci bulan arkadaşı, aynı öyküyü yeniden yazmak istedi. Kara koyunu beyaz sürünün kolayca benimseyemeyeceğini düşünmüştü. Onun öyküsünde kara koyun alçı çukuruna yuvarlanıp beyaza boyanmış, sürüye ak koyun olarak dönmüştü. Barış ancak şimdi sağlanabilmişti.

Köyden kente göç kadar kentten köye tersine göç de dile gelmişti öykülerle.

"Ben 1. sınıfı Ankara'da okudum. Her yaz köye giderdik. Babamın işi kötüleşti, köye dönmeye karar verdik. Köyde dedem vardı."

Ağrı Dağı'nın eteklerinde bir köyde doğan Melek, dağ arkadaş bilmişti. 5.000 metrelik dağların dağı Ağrı Dağı'yla ilişkisinden şöyle söz etti:

"Köyümüzü terk eden çok oldu. Kimse dönmedi. Ben de bir gün gideceğim. Döndüğümde kimseyi bulamasam Ağrı Dağı'nı bulurum. O bir yere gitmez, beni bekler."

Şeyma, soğuk kış günlerinin korkulu düşü kurtları aklından çıkaramıyordu. Kurtlar yazdığı öyküye girecekti şüphesiz.

"Soğuktan kurtlar inmişti köye. Ayşe Kadın habersizdi. Bahçedeki tandırı yakmaya koştu. Ekmek pişirecekti çocuklarına. Saatler geçti eve dönmedi. Köylüler aramaya çıktılar. Kanlı giysilerini buldular su başında. Soğukta tandıra gizlenmiş bir kurt parçalamıştı kadını."

Köyünden haberler aktaran gazeteci yarışmasında dereceye giren 7. sınıf öğrencisi, köyünü şöyle anlatmıştı:

"Benim köyüm yemyeşil dağların eteğine kurulmuş bir doğa harikasıdır. Bir ilkokulu, bir çeşmesi, bir de yıllar önce yapılmış, doktor, hemşire yüzü görmemiş bir sağlık ocağı var. Burası sağlık ocağı olarak değil de kışın nakış kursu, yazın çoban barınağı olarak kullanılıyor. Camları kırılmış, ça-

tısı uçmuş. Okulun ise yıllardır onarım görmemiş iki sınıfı var. Öğrenci fazla, öğretmen ve sınıflar yetersiz. Okulumuzun en büyük güzelliği büyük, yemyeşil bir bahçesinin olması.

“Köyümün evleri tek katlı toprak evler. Hepsinin geniş bahçeleri var. Toprağı verimli, ne ekerseñ, neye emek harcarsan onu yetiştirme şansın var.

“Köyümüzün en önemli sorunlarından biri su sorunu. Sular bazen hiç akıyor, köydeki bir çeşme hepimize yetmiyor. Su bol olsa topraklar daha iyi kullanılırdı.

“Bir de davarların ayrı evleri olsa evlerimiz genişlerdi.”

Oyun alanları tarlalar, oyuncakları tarla taşları, pancarlar, ekin demetleri olan, masallarını kuşlardan, ninnilerini yıldızlardan dinlemiş, rüzgârı arkadaş bilmiş çocukların öykülerine taşan yaşam kesitleriydi hepsi de.

soğuk

“Çıktım eşik arası, buldum atlas parası,” demiş, kalkmış, adı bolluk anlamına gelen Erzincan’ın ilçesi Refahiye’ye ulaşmıştık. Batısındaki çam ormanları, yaylalar, soğuk su kaynakları, göletten yansıyan gün ışığı yeşil, beyaz, pembe renklere boyanmıştı. Köpük yeşili ipince bir sis örtüsü seçiliyordu ufukta.

“Bir zamanlar küçük bir kız varmış. Kızın annesi üvey-miş. Kız, evde kendisini çok yalnız hisseder, dertlerini sarı ineğine anlatırmış. Üvey anne bütün gün kıza yün eğirtirmiş. Bir gün kız anneden dayağı yiyince kendini dağlara atmış. Dağda yün eğirirken teşi bir çukura düşmüş. Eğilmiş, alacakken çukurun dibinde bir yaşlı kadın görmüş. Kadın, kızı ağaçların altından bir bahçeye götürmüş. Her gün bana bakar, yatağımı kabartırsan sana iyilik ederim, demiş. Kız da kabul etmiş. Günün birinde kızın yeryüzünü göreceği gelmiş. Kadın kabul etmiş, git şu derenin başına bekle; önce yeşil, sonra beyaz, en son da pembe sular akacak, hepsine gir, demiş. Kız söyleneni yapmış, tanınmayacak kadar güzelleşmiş, allı pullu, elmaslı elbiseler giymiş.”

Derelerden, göllerden akan yeşil, beyaz, pembe sular umudu olmuş çocukların. Suyu saçına, yüzüne sürmüş, üst başına, evinin eşğine, tarlaya serpiştirmiş, şansının açılacağını bilmiş, yılmamış zardan zordan.

Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'ndaki 605 öğrencinin 94'ü gündüzlü, 251'i kızmış. Okulda 19 derslik 18 öğretmen varmış. Beden eğitimi, fen, tarih, vatandaşlık bilgisi öğretmenleri yokmuş.

Oyuncak odasının maskotu Recep'in mis sabun kokusunun, tiril tiril ütülü formasının, kar beyazı yakasının, gün doğmuş yüzünün sihri, ne annesinden ne de masal deresindenmiş. Annesini bir yaşındayken kaybetmiş Recep. Kardeşini filinta gibi giydiren, üstüne titreyen, umudun renklerini görmüş 5. sınıftaki ablasıymış. Abla her teneffüste 1. sınıftaki en küçük kardeşini bulur, yakasını paçasını düzeltir, dersini, isteğini sorar, tuvalete götürürmüş.

Recepler 5 kardeşmiş. Günleri, hafta sonları hep yatılı okulda geçermiş. Babaları gelip de eve götürene kadar gılgıları çıkmadan beklerlermiş. Geçen yıl Sivas'taymış 5 kardeş. Yatılı okulda salgın hastalık başlayınca baba korkmuş, çocukları almış, sarılık pınarına götürmüş. Saçlarını sarı yazmayla örtmüş, içine sarı taş atılmış, sarı pınar suyundan içirmiş. Sivas'taki okula bir daha göndermemiş, Refahiye YİBO'ya kaydettirmiş.

Kocaman, yemyeşil gözleriyle candan gülen kızın 1. sınıfların birincisi olduğunu öğrenince yaşama şanslı başlamışlardan biri işte, diye geçirmiştin içimden. Oysa o da annesini iki yaşındayken kaybetmiş. Babası uzun süre evlenmemiş. *Bahçede barsız adam / bahçede narsız adam / kalaysız kaba benzer / dünyada yârsız adam*, demiş, birkaç ay önce yeni bir yaşam kurmuş kendine. Küçük kız kendini yeni yaşamın parçası hissedememiş hâlâ. Her hafta sonu evine giderken, baba evlendiğinden beri eve gitmez olmuş. Yaşam yokuşunu tek başına tırmanmaya şartlamış kendini.

Refahiye'nin kışları çetin, karı bolmuş. Uzak köylerin çocukları yolların güvensiz oluşu, sık sık kapanışı yüzünden

Çocuklarla birlikte kitaplık kurarken.

hafta sonları evlerine çıkamazmış. Müdüründen öğrencisine, hemen herkesin dağarcığı kar, kış anılarıyla dopdolu.

Milli eğitim müdürünün kış anısı, *Dağlar ağardı kardan / haber gelmiyor yârdan / ya gel ya mektup gönder / kurtar beni buradan* dizelerini çağrıştıran türden.

"Kışın köylerden öğretmenler maaşlarını almaya traktörle gelirler. Bir gün bir öğretmenin annesi aradı, oğullarından üç aydır haber kesilmiş. Araştırtım, öğretmen üç aydır maaş almamış. Çalıştığı köyde telefon da yok. Beni aldı bir telaş... hemen arabayı hazırlattım, yola çıktım. Yolda jandarma çevirdi, 'Yollar kapalı, gidemezsiniz,' dedi. Durumu anlatınca bu kez jandarma panikledi, cipine kürek, kazma, tuz yükledi, yola çıkmaya karar verdi. Akşam saatlerine kadar dört döndüm... neyse akşam telefon çaldı, açtım: jandarma. 'Öğretmen 25 öğrencisiyle ders yapıyordu, yakın köye getirdik, anne babasıyla telefonla konuşturduk. Şimdi ne yapalım, ilçeye mi gelsin, köye geri mi gidelim?' diyordu. Buraya getirsek çocuklar üç ay daha ders göremeyecekler. Köyüne götürün," dedim.

“Yine karlı bir günde köylerde dolaşıyorduk. Ortalık bembeyaz, başka bir renk daha yok. Beyazlığın üstünde iki genç kız gözüme çarptı. Sırtlarında tezek taşıyorlardı. Arabadan indim, kimmiş bunlar diye baktım. Bizim öğretmenlermiş meğer. Biri Manisa’dan, öteki Konya’dan gelmişti. Gözlerim yaşardı. O gün muhtarı aradım, okulun tezeğini taşıtın bari,” dedim.

Devrilen, kayan, yollarda kalan minibüsler yüzünden her yıl pek çok acı olay yaşanmış. Öğretmenler hafta sonu köylere giden çocukların izini sürerlermiş.

Telefon bağlantılarının kesildiği bir hafta sonu, öğretmenler çocukların köylerine vardığından emin olmak için tek tek köylere gidip bakmışlar. Çocukların hepsinin sağ salim evlerine ulaştığını öğrenince karla buzla boğuşarak ama gönül ferahlığı içinde lojmanlarına geri dönmüşler.

Bana çok uzun, zorlu gelen 2001 Eylül yolculuğunun sonunda elim boş dönüyordum evime. Yanımda Eleşkirt YİBO’nun yatakhaneğinde bulduğum, sırları dökülmüş, kırık aynadan başka bir şey yoktu. On gün boyunca kendi yaşamımdan ayrılmış, başka yaşamların kıyısında dolaşmaya çıkmış, öyküler dinlemiştim. Gene de paslı puslu, kırık aynanın gördükleri kadar değildi öğrendiklerim.

delice

Ekim 2001... Mevsim güz, aylardan ekim... Gök alabil-diğine mavi. Bulut pınarları dağlarda köpük köpük...

Sıcak, göç eden kuşların kanatlarında çekip gitmiş, hava soğumaya yüz tutmuştu. Yıldızların soluşunu kanatlarında taşıyan sis bulutu otobüsümüzün camlarını buğulamış, yeni bir yolculuğun izini sürmeye başlamıştı.

İlk yerleşimin Hititlerce kurulduğu Delice’ye girdik önce. İlçenin doğu sınırından geçen Delice Irmağı kıyısındaki killi, genç toprak tarlacılığa uygun alanlar yaratmış. Delice ilçesine Çerikli, Büyükyazlı, Büyükavşar kasabalarıyla 39 köy bağlanmış.

Bulutumuz, Büyükavşar Delice Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nun çatısına yorgun, şişman bir kadın gibi çöreklen-
diğinde yolculuk buraya kadarmış, dedik de duruverdik.

Otobüsten indiğimde masalı olan bir yer burası, diye geçirdim içimden. Dağlarında, tepelerinde yüzyıllardır yazı-
lan upuzun bir masalın izleri gözümü almaya başlamıştı:

"Büyükavşar'ın ataları Oğuzların Afşar boyundanmış. Afşarlar Çukurova'yı, Kozan'ı mesken tutmuşlar. Aralarında, 'Kalktı göç eyledi Afşar elleri, ferman padişahın dağlar bi-
zimdir,' diyen Dadaloğlu'nun da bulunduğu Afşarlar, göçebe toplulukları yerleşik hale getirmek isteyen Osmanlı İmpa-
ratorluğu'yla anlaşmazlığa düşünce Orta Anadolu'ya geç-
mişler. Afşar beyleri iki kardeşmiş. Büyük kardeş Büyük-
avşar'a yerleşirken, küçük kardeş 3 kilometre uzaklıktaki Küçükavşar'ı kurmuş."

Alevilerin yaygın olduğu bu bölgede meşe, köknar ağaç-
larının bolluğu rastlantı değil. Şaman inançları Orta Asya'dan
göçebe Türkmenlerle Anadolu'ya taşınmış ve özellikle 13.
yüzyıldan sonra Anadolu'da yayılmaya başlayan Alevilik
inancı içinde yer almış. Orta Asya'da kutsal olan kayın,
meşe, köknar gibi ağaçlar Alevilerce de kutsal sayılmış.

İlçede hayvan sulağı olarak kullanılan çeşmelerin çoğu
hayır amacıyla yapılmış. Tepelerin kutsal sayılışı, tepelerde
türbeler kurmak da Alevi topluluğuna Şamanlardan geçmiş
özelliklerden biriymiş. Tokuş Baba, Koçu Baba, Haydar Baba,
Helit Baba türbeleri Avşarlıların uğrak yeriymiş. Çocuğu ol-
mayanlar, sevdiğiyle evlenmek isteyenler, işsizler, hastası olan-
lar... bu kutsal yerlerde belirli günlerde toplaşır, dilek ağacına
dileklerini fısıldadıkları bezleri bağlar, türbede yemek pişirir,
Yunus Emre'den, Pir Sultan Abdal'dan şiirler, ilahiler okur,
sazlar çalar, yer içerlermiş.

Çocuklar arasında Ali, Haydar, Hüseyin gibi erkek adla-
rının yanında, Satı, Döne, Dönüş gibi kız adları yaygınmış.
Döne, Dönüş adı konulan kızlardan sonra doğan çocuğun
cinsiyeti döner, erkek olur, inancı varmış.

ilkokul

Büyükavşar'da ilkokul, 1929'da Hüseyin Ozan'ın evinde Ömer Lütfü adında bir öğretmen tarafından üç derslikli olarak kurulmuş.

Okulun ilk öğrencilerinden, şiirleri bu yörede dilden dile söylenen halk ozanı İbrahim Avşarbeyi o günleri söyle anlatırmış:

“Okulda kalem, kitap, kâğıt, tebeşir yoktu. Babam sigara tiryakisi olduğundan içtiği tütünün kâğıtlarına, kömürle kapılara yazarak 3. sınıfta mezun oldum.”

Yaşı 80'e ulaşan ozanın şiiri dolmuştu kulaklarıma.

*Bilsem Küçükavşar şimdi ne halde
Yine kozalıkta keklik öter mi?
Hasret ateşiyle gözlerim yolda
Acep bu ayrılık bir gün biter mi?*

Çiçeğin anayurdu burası olmalı. Her yer çiçek. Çiçeğe kesmiş dağlar, rengârenk, güllü dallı elbiseler, başörtüleri, dilden dile dolanan şiirlerde, manilerde sevgiliye yakıştırılan çiçek adları.

*Bahçelerde saz olur
Gül açılır yaz olur
Ben yârime gül demem
Gülün ömrü az olur*

*Dağlar gürgen meşe
Gel güneşe güneşe
Senin yârin gül ise
Benimki de menekşe.*

Bölge bağlık. Bağlardan toplanan üzümlerden evlerde şarap, rakı, şıra yapılırmış. Evlerin bir katı, bir odası şarap ya da rakı imaline ayrılmış. Çocuklar bile şarap, rakı nasıl yapılır bilir, evlerde üretilen içkilerin büyük bölümü ev içinde tüketilirmiş.

hayal

Delice Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nun öğrencileri civardaki 15 köyün çocuklarıymış. Okulun 8 dersliğinde 12 öğretmen, 92'si yatılı, 124'ü kız, 294 öğrenciye eğitim verirmiş. Yabancı dil, resim, müzik, beden eğitimi, tarih, coğrafya, fen, vatandaşlık bilgisi öğretmenleri yokmuş.

Edebiyat dersinde konumuz hayal kurmaktan başka bir şey olamazdı bugün. Okul öncesi dönemde daldan dala konan hayal gücü, okul çağında ezberci eğitimin gücüne terk ediyor yerini. Çoğu zaman okul çağı çocuklarından daha hayalci buluyorum kendimi.

Hayal gücü zengin bir çocuğun, Toto'nun küçük öyküsünden sonra çocuklarla hayaller, hayal kurma üzerine konuşmaya çalıştım.

Korktuğum ilk dakikada başıma geldi. Durgun, ama dikkatle dersi izleyen, belli ki sınıfın çalışkanı bir kız, kaşları çatılmış halde ayağa kalktı.

"Hayal kurmak bize saçma sapan şeyler düşündürtür. Çok aptalcadır," dedi ve hırsla oturdu yerine.

Bilimsel buluşların ilk tohumlarının hayal kurarak atıldığını, Leonardo da Vinci'nin uçan kuşlara bakıp hayal kurduğunu, ilk uçuş kanatlarını çizdiğini söyledim. Tepkisiz dinliyordu.

Çocuklar gözlerini kapadılar, sessizleştiler, birkaç dakika sonra tek tek kalkmaya başladı parmaklar.

Pembe kazaklı kız, bir buluta binip İstanbul'a gitmeyi, ablasını görmeyi hayal etmiş.

Ali savaş çıkmadan ağabeyinin askerden dönmesini hayal etmiş.

Sadullah felçli babasını inşaatta çalışırken düşlemiş.

Deniz görmeyen çocuğun en büyük hayali bir gemide çalışmakmış.

Anne ve babası ayrı olan Kâmile her ikisini birlikte görmeyi hayal etmiş.

Sınav korkusu olan Sadık, yolda bir kutu bulduğunu

hayal etmiş. İçinde sınavda çıkacak problemlerin çözümleri varmış.

Parlak bakışlı, ay yıldız yakalıklı kız, benim hayalim, manifaturacı dükkânı, dedi. Babası manifaturacıymış, çok yaşlanmış, hiç istemediği halde dükkânını kapatmış. Kasabanın en sevilen adamıymış. Herkes elini eteğini öper, ne isterse yerine getirir, akıl danışmış. Büyüyünce dükkânını yeniden açacak, babasının üzüntüsünü hafifletecekti.

Dersin son dakikalarında gene çatık kaşlı kız ayağa kalktı. Korkarak baktım yüzüne. Kaşları o kadar da çatık değildi sanki.

“Ben hayal kurmanın kötü bir şey olduğunu söylemiştim,” dedi, sözcüklerin üstüne basa basa. “Fikrimi değiştirdim. Hayal kurmak saçma değilmiş, insanı iyileştirici bir şeymiş.”

Pencere ansızın açıldı, palas pandıras içeri giren bir toz bulutu işgal etti dersliğimizi. Sıralardaki kâğıtlar, defterler uçuştı, çocuklar uçan kâğıtların peşine mi düşsünler, ağızlarına burunlarına bulaşan tozla mı, öksürük, hapşırıkla mı baş etsinler bilemediler.

Kısa süren bocalamanın ardından çatık kaşlı kız kapıyı açtı, çocuklar defterlerini körük yaptılar, üfürüklerini püskürttüler, tozu savmayı başardılar.

Toz gitmiş, havadaki bulanıklık dağılmıştı.

Karatahtada yeni bir hayal vardı şimdi.

“Bana bir salkım üzüm getireceksin. Herkes ondan yiyecek, ama yine de o bitmeyecek.”

Çocuklar gözlerini kapadılar, bağlarındaki en bereketli üzüm salkımını hayale koyuldular.

Sınıf sessizliğin en koyusuna gömülmüştü.

Bahçede beyaz saçlı, uzun bir adam kuma yazı yazıyor, rüzgâr her yazdığını kanatlarına takıyor, uzaklara taşıyordu. Adam bıkmadan usanmadan hep aynı harfleri, aynı özenle ve sonsuz bir sabırla yazıyordu.

Akşam eğlencesine köyden kadınlı erkekli büyük bir grup katılınca, burada kız çocukların şanslı olabileceklerini düşünerek umutlanmışım ki, bir öğretmen, hâlâ bazı dağ köylerinde kız çocuklarının hiç okula gönderilmediğini söyledi. Ardından da hiç konuşmayan kızın ve annesini kaybeden küçük kızın öyküsünü dinleyince gözlerimin önünden gri bulutlar geçmeye başladı.

Okuldaki ilk gününde kendisiyle alay edilen bir kız, beş yıl boyunca hiç konuşmadan okula gidip gelmiş. Kız evinde konuşuyormuş. Evden okula gitmek için servis arabasına bindiğinde susuyor, eve dönene kadar ağzını bıçak açmıyormuş. Okul açılalı bir ay olmasına karşın henüz okula gelmemiş.

Neyi beklemişler? Birinin masallardaki dudukuşunu çalıp hiç konuşmayan kızın yanına koymasını, kızın bülbül kesilmesini mi?

Annesini kaybetmiş olsa da doğanın ve kendinin her parçasında annesinin yaşadığına inanan Gizem, duygularını çok iyi anlatan bir şiiri kendi şiiri bilmiş, hep cebinde taşırmış.

*Taparcasına sevilen
Beyaz eli öpülen
Gökyüzüne yükselen
Bir meleksin sen anne.*

Şimdi gökyüzünde bir melek olduğuna ve kendini bulutlardan izleyip koruduğuna inandığı annesi için dili yettiğinde en güzel anne şiirini yazacaktı.

Annesi onu doğurduktan bir süre sonra kaçan erkek çocuk, öğretmenlerinin gözdesi.

“Annesi çok güzel bir kadındı. Hakkında söylenti çıkarıldılar, İstanbul’a kaçtı, bir daha dönmedi.”

Evde ayna kırılmasın, paniklermiş çocuklar.

“Kötü bir şey olur mu? Yedi yıl uğursuzluk, kötü günler yakamızı bırakmaz mı?” diye sorarlarmış.

Anne babasının, kardeşlerinin ayakkağıları ters dönmüşse hemen düzeltirlermiş. Aman, ömürleri kısalmasın! Makasla kâğıt, kumaş keserken makas ses çıkarmasın diye korka korka keserlermiş. Aman, evin düzeni bozulmasın, kavga, arbede çıkmasın! Alkol alışkanlığı, babanın büyük kentlere iş amacıyla gidişi gibi nedenlerle aile içi anlaşmazlıklar ve boşanmalar sık yaşanmış yörede.

kös

Gün okulun pencerelerinden silinmiş, lambalar yakılmış, dışarısı gecenin koyu karanlığına teslim. Mutfaktan yemek salonuna metal servis tepsilerinin yılanırken çıkardığı metalsi takırtı, el radyosundan dökülen parazitli bir türkü, yankılı, anlaşılmayan konuşma sesleri geçiyor.

Yemek salonunda ekibimiz saz heyeti yerini almış, çocuklar yavaş yavaş kaynaşmaya başlamış. Bir grup erkek çocuk, yeni jöleledikleri saçlarına pencere camlarında şekil verme yarışında. Saçlarını diken diken yapmış çocuğun ellerinin ustalığını bilenler, son rötuşlar için önüne sıralanmış. Sahneye arkasını dönmüş, birbirlerine sokulmuş, telaşla konuşan küçük kızlar nereye oturacaklarına karar verememişler. Sevgi, Selvi, Ayla adları.

Sevgi babaannesini anne bilmiş. Annesi yedi aylıkken bırakmış onu.

“Annem şimdi üçüncü kocada. Babam İstanbul’da.”

Annesi hep kapı eşiğinde otururmuş. Uğursuzluk o yüzden yapılmış evlerine.

Saçındaki mavi taşlı biri kalp, ötekisi kare biçimindeki tokalar gözümü almıştı.

“Bunları babam gönderdi. Babam elini çekmedi üstümden. Her zaman varlığını hissettim. Annem beni hiç görmek istemedi. Her akşam dua ederim. Babaannem ben öğretmen olana kadar sağlığını kaybetmesin diye.”

Sevgi’nin gözlerinde umudun pırıltılı ışıklarını yakalamıştım.

Ayla, "Biz beş kardeşiz," dedi. "Babam felçli. Annem ek-mek yapıp satarak bakıyor bize."

Hüznün değil, sevecenliğin yumuşak ışıkları sızıyordu gözlerinden.

Yeni başlayan türkünün sözleri kirpiklerine düşünce gü-lüştüler. Ellerini çırpıyorlar, zayıf ama uyumlu sesleriyle sözle-re eşlik ettiler. Minicik sesleri salonun uğultusuna karışıp kaybolduğunda, seslerinin peşine düştüler, kol kola piste koştular.

Selvi yanımda kalmıştı. Dünyanın mutsuzluklarını top-lamış yüzüne, kös kös duruyordu. Yakın arkadaşıyla yaşadığı ufak bir tatsızlık yüzünden kolu kanadı kırılmıştı. Anlama-mıştı arkadaşı sıkıntısını. Alay etmişti. Dünyanın en küçük, en mutsuz, en önemsiz kızıydı şimdi. Yaşamaya bile hakkı yoktu, ölse bir ayıkotundan kurtulurdu dünya. Kafa kafaya verdik, canını sıkın şeyleri konuştuk.

"Arkadaşlarım eve gidince yan gelip yatarlar. Tek işleri oyun. Birbirlerinin evlerine de giderler oyun için. Ben ev işine sarılıyım. Vaktim olursa derslere bakarım. Kimse beni evine, oynamaya çağırmaz; onun işi var, derler, gelmez, gel-mesin derler. Beni küçük görürler. Bu yaşamı ben istemedim ki! Ne yaptım da Tanrı beni cezalandırdı?"

Düşüncesinden geçenlerin tersine omuzlarındaki so-rumlulukların onu ne kadar güçlü ve eşsiz kıldığını anlatma-ya çalıştım. Dudaklarını büzdü, başını iki yana sallayarak dinledi beni.

Bir ara at nalı biçimindeki pırıltılı taşlı tokalarından birini çıkardı saçından.

"Bunu alın," dedi. "Beni unutmazsınız..."

Tokayı saçına geri taktım.

"Ben seni zaten unutmam," dedim. "Ama ikisi birden saçında çok güzel duruyor."

"Demin söylediklerinize inansam... kendimi öyle değer-siz görüyorum ki! Aptalın tekiyim işte."

"Neden inanmıyorsun? Yalancı mıyım ben?"

"Değil... siz de beni sevdiniz... üzülmemi istemediğiniz

için yalan söylemiş olabilirsiniz... sabah derste okuduğunuz postacı öyküsünde olduğu gibi..."

"Sana hile yapmadım. Ben de sana benziyorum, o yüzden kolayca anladım seni. Hadi, arkadaşlarının hepsi dans ediyor, sen de gir aralarına."

Kaşlarını havaya kaldırırken yüzüne yayılmak isteyen, ama kızın direncini henüz aşamamış küçük gülüşü yakalamıştım.

İçindeki Selvi, hadi, koş, bu senin en sevdiğin şarkı, derken, o kendini kasıyor; hayır, hakkın yok oynamaya, bu akşam cezalıydın diyordu.

Küçük kızın mutsuzluğunu dağıtmakta yetersiz kaldığını düşünmeye başladığım anda ekipten iki gönüllü arkadaşımız geçti yanımızdan.

Hande saçlarını tutup okşadı Selvi'nin

"Sen ne güzel bir kızsın," dedi. Yanaklarını öpücüğe boğdu.

Akın, Selvi'nin boynuna doladı kollarını, "Gözlerin ne kadar parlak," dedi. "Zekân bakışlarından belli..."

Selvi bana yarım bir bakış attı. Gözleri yeşil yaprakta bir su damlası gibi pırıl pırıldı.

"Gördün mü," dedim. "İnandın mı şimdi bana... ben konuştum mu onlarla?"

"Hayır," derken gözlerindeki ışıkları sonuna kadar açmıştı.

Selvi neşe içinde dans eden çocukların arasına koşarken ardından baktım. Kocaman kanatlar takmıştı sırtına. Kanatlarını usul usul çırttığını, çırtıkça yükseldiğini benden başka kim görebilirdi şimdi?

Selviler altı kardeşmiş. Selvi 5. sınıfta.

Müziğe Selvi'nin kulaklarımda kalan sesi giriverdi birden.

"Annem geç doğurmuş beni. Benden büyük ablam yirmi beş yaşında. Ablaların, ağabeylerimin hepsi evlenip gittiler. Bir ben kaldım evde. Babam yaşlı. Annemin şekeri, tansiyonu, astımı var. Çoğu zaman yataktan hiç çıkmaz. Okuldan eve gelince ortalığı toplarım, fasulye, menemen, makarna yaparım... Evimize de gelir misiniz?"

Sabah kahvaltısından sonra Delice Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'na veda edecektik. 07.30'da kalkmış, alelacele toparlanıp yemekhaneye inmiştik. Kahvaltıda gerçek bir sürpriz bizi bekliyordu. Okulun aşçısı, çocukların Minnet Cici'si sabah 03.00'te kalkmış, nefis gözlemeler hazırlamış. Tertemiz beyaz önlüğünü giymiş, taze çaylar, saçtan yeni inmiş, dumanı tüten gözlemelerle harika bir sabah kahvaltısının başında dimdikti. Yüzünü hiç terk etmeyen, iç ısıtan gülüşüyle çayı, gözlemesi azalanı göz hapsine almış, boşalan tabağı, bardağı hissettirmeden dolduruveriyordu.

Minnet Cici ikinci evi bilmiş yatılı okulu. Beş yıldır gece gündüz demeden çalışmış. Sevgi dağıtan bakışlarının, neşeli kahkahalarının ardına gizlenen öyküsünü dinleyince gözlerine yakından bakmış, gözbebeklerini dalgalandıran fırtınayı ancak o zaman görebilmiştik.

Üç çocuk annesiymiş. Otuz yıl önce kocasını kaybetmiş. Oğlu Ankara'da evliymiş. Küçük kızı çok istediği hemşirelik okulu sınavlarını kazanamayınca felç geçirmiş üzüntüden. İki bacağı tutmayan kız kardeşe kol kanat geren abla ise hiç evlenmemiş.

Ödenekli çalışan bu özverili kadının bir de bürokratik engeller yüzünden iki aydır maaş alamadığını duyunca gözlemeler taş olmuş, boğazıma dizilmişti.

Kahvaltıdan kalkarken önümdeki kıza, "Minnet Teyze'yi seviyor musun," diye sordum

"Çook," dedi. "Bizim okuldaki annemiz o. Bazen sıraya girmedik diye, taşkınlık yaptık diye, bağırır, kızar. Olsun... Sinirlendiği zaman bile çok tatlıdır."

Mavi Otobüs'e binerken ellerimizi salladık çocuklara, öğretmenlere, personele, herkese. Bir an boğazıma bir şeyler takılır gibi oldu, gözlerime yaşlar birikti. Rüzgâra kapılmış, morumsu örtüsünü üstümüzde dalgalandıran sis bulutunun ışıltısı yankılandı o sırada kulaklarımda:

"Sakin ha... Dadaloğlu'nun şiirlerinde yakınma, sızlan-

ma yoktur. O hep umudu, direnmeyi, boyun eğmemeyi savunur.”

Dadaloğlu'nun torunları onlar.

kız babası

“Uzun uzun urganlar, ucunda demir hanlar,” diyerek bir köye gelinir ancak. Dağobası köyüne gelmiştik biz de.

İlköğretim okulu 15 öğrencili, tek öğretmenli bir okul. Gelişimiz camiden anons edilmiş, okulun önündeki arsaya kadını erkeği, genci yaşlısıyla Dağobalılar dolmuşlar. Kadınlar bir duvarın üstüne çöktüler, erkekler bahçenin bir köşesinde toplastılar. İki ayrı gruba fen deneyleri gösterilecekti.

Roket, mıknaş, sihirli ayna, güneş pili deneylerini izleyenlerin yüzüne ilk kez görüyormuş şaşkınlığı değil, sihirbaz gelmiş de kül yutturamıyormuş havası çökmüştü.

Çalılar arasına yiyecek ararmışçasına kurnazca dalmış hindiler, olan biteni göz hapsine almışlardı.

Uzun boylu, uzun saçlı, buğulu gözlü Sırma'ya burada rastladık. Sınıflardaki fizik, optik, tarih etkinliklerine girip girmeme konusunda gelgitler yaşıyordu. Sınıfın kapısında duruyor, ne içeri giriyor ne de dışarı çıkıyordu. İçeri girmek, bir sıraya oturmak hakkı değilmiş suçluluğu taşıyordu duruşu.

Delice YİBO'nun Hititoloji eğitimi almış sınıf öğretmeni de bizimle gelmişti köye. Sırma'yı görünce telaşlı adımlarla yanında aldı soluğu. Ne söylediyse, kızın gözlerinden yanaklarına sağanak gibi yaşlar boşalmıştı.

Sırma, Delice YİBO'yu geçen yıl başarıyla bitirmiş. Babası okul masrafları yüzünden kızını bu yıl liseye verememiş.

Haber gönderildi, baba hemen geldi okula. Baba, kızının başarısının bilincindeydi, ama ya şartlar...

“Köyden okula servis ücreti 25 lira sade. Bir de bunun defteri, kitabı, forması, gömleği var. Yok, yok... bunlar benim

Hidrofor deneyini öğrendiler, arkadaşlarına gösteriyorlar.

boyumu aşar. Bu yıl işlerim de iyi gitmedi. Seneye giderse gönderirim, söz. 11 yıllık zorunlu eğitim yasalaşsın artık. Çocukları yatılı okula bıraktık mı, okutabilir miyiz okutamaz mıyız derdi biter.”

Sırma'nın sorunu ertesi yıla ertelenecek bir sorun değildi. Öğretmenleri işin ucunu bırakmak istemiyordu. Lise müdürüyle, ilköğretimin öteki öğretmenleriyle hızlı bir şekilde konuşuldu.

Çocuğun kitap, giysi, forma masrafları ortak çabayla karşılanacak, babaya kolaylıklar tanınacak, lise müdürü kayıt sorununu halledecek, Sırma pazartesi liseye başlayacaktı.

Sırma düşünün gerçekleşeceğini anlayınca tepesinde dolaşan gözü yaşlı bulutu bir kenara iteledi, merakla izlemeye başladı fizik, kimya deneylerini.

Sırma'nın babasının da neşesi yerine gelmişti. Çevresinde birikenlere, “Kız çocuk okumalıdır çünkü aileye faydası çoktur,” diye nutuk atmaya başlamıştı bile. “Erkek çocuk için bebekliğinden beri yatırım yaparsın, evlenir, çeker gider.

Erkeğin yükü çok, hizmeti yoktur. Kız öyle mi ya, annesinin babasının yanından ayrılmaz.”

Şaşırmıştım.

“Anadolu’da sizin gibi düşünen erkeklere az rastlanır,” dedim. “Oğullarınızı kayırmadınız...”

Adam hık mık etti.

“He...valla... Beş kız babasıyım ben. Erkek çocuğum hiç olmadı.”

ahlat

Eylül 2002...

Umut saçacak, saçtığı umudun karşılığını ruhunu hüznölere, içinden çıkılmaz sorulara bulaştırarak alacak otuz gönüllünün uzun yolculuklarından biri daha başlıyordu. Mavi Otobüs, Van Gölü çevresinde gezinecekti bu kez.

Van Gölü’nün batısında kalesi, eski evleriyle ortaçağı yaşatan Bitlis’ti ilk durağımız.

Hüthütkuşları sis bulutunun gizemli maviliğinin çekiciliğinin peşine düşmüşler. Bulut, sisini kuşlara deşdirmiş, kuşlar siste kaybolmuş, düşlerini aramaya çıkmış, havayı akıl almaz hüt sesleri sarmıştı.

“Hüt” ötüşlerin sırrı, söylenceleriyle inmişti toprağa:

“Bir zamanlar İshak ve Pubbu adlı iki kardeş varmış. Anneleri ölmüş, babaları başkasıyla evlenmiş. Bir gün zalim üvey anneleri çocukları çaya çul yıkamaya göndermiş. Bacı, kardeş hem söyleşir hem çul yıkarken su, çullardan birini sürüklemiş, götürmüş. Korkudan eve dönememişler, Tanrı’dan kendilerini kuş yapmasını dilemişler. O gün bugün ötüşerek birbirlerine ‘İshak çulu buldun mu, Pubbu çulu buldun mu?’ diye söylenirlermiş.”

Ahlat, Bitlis’in Selçuklu kültürünün kalıntılarını saklayan, Van Gölü kıyısındaki en güzel ilçelerinden biri olmasına karşın Batı’ya sayısız göç vermiş. Gidenler kesin geri dönüş yapmasalar da Ahlat’ı yüreklerinden atamamışlar. Özlemler çığ oldukça gelmişler, Selçuklu kümbetlerine, mezar taşlarına dokunmuşlar, türkülerini, şiirlerini söylemişler.

Ahlat Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nu gördüğümde sıradan bir yatılı okul değil burası, demiştim. Öğrencileri yaklaşık 30 köyden geliyormuş. Ahlat'ta üç YİBO olmasına karşın her yıl 400'e yakın öğrenci açıkta kalıyormuş.

1948'de yapılmış Ahlat YİBO'nun 539 öğrencisinin 11'i gündüzlü, 92'si kızmış. 22 öğretmenli, 17 derslikli okulda dört resim öğretmeni bulunurken tarih ve vatandaşlık bilgisi öğretmeni yokmuş. Çok amaçlı salon, bilgisayar laboratuvarı ve iyi bir kütüphane kurulmuş ama çocukların enerjilerini sportif çalışmalara yöneltebileceği bir kapalı spor salonu hâlâ yokmuş.

Sınıflar, koridorlar, tuvaletler tertemizdi. Dört resim öğretmenin izleri duvarlara yansımıştı. Duvarlar baştan aşağı öğrenci işleriyle süslenmişti. Diapozonlardan göz, kulak gibi organlara kadar akla gelebilecek her türlü ders malzemesinin sergilendiği oda bir müzeyi andırıyordu.

Öğrencilerin desenleriyle süslenmiş özlü sözlerin fotoğrafını çekerken okul müdürü yanıma yanaştı, "Sevmediğim tek renk gri," dedi.

Bu okulda içimin neden kararmadığını anlamıştım. Gri yoktu burada. Gri olmadığına göre kara da olamazdı.

Okulun bir öğrenci meclisi varmış. Her sınıftan seçilen iki-üç kişiyle oluşturulan meclis, duvarların boyanmasından tamiratların yapılmasına, alım satım işlerine kadar pek çok işin sorumlusuymuş. Yemekhanenin duvarlarını oybirliğiyle seçilen çizgi film kahramanları, Şirinler süslemiş. Her sınıf, çoğunluğun istediği renge boyanmış. Galatasaraylıların baskın olduğu sınıfın duvarlarının altı kırmızı, üstü sarı, renk oylamasında kararsız kalan sınıfın her duvarı ayrı renge boyanmış.

Müdür tam bir doğa hayranı. Ahlat'ın bitki örtüsüyle yakından ilgili. Ahlat'tan başka bir yerde yetişmeyen dört çeşit bitkiyi ilk ondan duyduk. Bitkisel ilaçlara ve çaylara da düşün. Stres ve gerginliğiniz mi var? Formülü Behlül Bey'den:

"Bir litre suya bir yemek kaşığı karabaş otu, melisa, papatya, nane, kekik atacak, bir taşım kaynatacaksınız. Beş da-

kika beklettikten sonra süzgeçten süzeceksiniz. Bir deneyin bakın, nasıl yumuşacık biri olacaksınız!"

Müdür doğa düşkünü olur da okulun dekorasyonu da bu meraktan nasibini almaz mı; koridorlar, holler botanik bahçesine dönüşmüş. Öteki YİBO'larda sıkça rastladığımız süslemede kullanılan plastik çiçekler ve krepon çelenkler buraya girememişti. Salon bitkileri, ağaç köklerinden yapılmış saksılara ekilmiş, özgün bir yerleşim sağlanmıştı. Perdeler başka YİBO'larda gördüğümüz gibi pencerelere uzun ya da kısa değil, tam geliyordu, üstelik tertemizdi, şaşılacak bir şey daha vardı, kornişler ne esnemiş ne de sarkmıştı.

Günlerden pazar. Okul yarın açılacak. Köylerden henüz kimse gelmemiş okula. Yatakhaneler bomboş. Van Gölü çevresinde dolaşmaya, Selçuklu mezarlarını gezmeye ayıracağız günümüzü.

Ahlat'a gelirken Van Gölü çevresinde gördüğümüz "sık hayvan sürüleri" bir şey değilmiş meğer. Müdür, "Oooo... 1990'dan önce buraları görecektiniz..." deyince sustuk, dinledik.

"Terör çok zarar verdi, hayvanlar telef oldu, hayvancılık yeni yeni canlanıyor. Balıkçılık, meyve sebzecilik yaygın. Elma, kiraz, kavun, karadut bol."

Bizim ekip birden darmadağın olmuştu. Hemen dibimizde bir karadut ağacı varmış meğer. Yerde kimse kalmamış, ağacın dalları çılgınca hışırdamaya başlamıştı. Rahatça "bu resimde kaç kişi var" oyunu oynayabilirdik. Ekip başkalarının böylesi karışık durumlar için boynunda taşıdığı izci düdüğü bile etkisiz kaldı. Düdük çaldı, dut yaprakları umursamazca kıpırdandı, durdu.

Van Gölü, yöre halkının söylediği gibi bir deniz aslında. Marmara Denizi'nin 1/3'ü kadar, 1.720 metre yükseklikte bir deniz. Gölün suyu klorlu, sülfatlı, karbonatlı.

Göl kıyısında "güvercin taklası" atan çocuklar, yanakları, elleri, üstü başı dut boyasından mora çalmış ekibimize buruş buruş olmuş ellerini gösterdiler.

"Deterjanlı su. Girince tertemiz oluyoruz... mayomu-

zun bile rengi atıyor. Bir de tuzlu ki... suda gözünü açarsan yandın."

Sudan medet umanlar ellerini sessizce suya bıraktılar. Ben de yere çömeldim, suyun kayganlığına dokundum. O sırada farkında değilim, ayakkabımın teki ötekinin üstüne binmiş.

Sırt sırta vermiş iki çocuk, ayaklarıma bakınca, "Aaaa!" diye bağırdı. "Size yolculuk var, abla!"

Mavi Otobüs üç kısa, bir uzun çaldı kornasını. İki sigara içimi uzaklıkta bir köyde, Karahan'da bizi bekleyenlerin olduğunu öğrendik böylece. Doluştuk otobüse.

Havayı koyun kokusu sarmıştı.

Dağın yamacındaki koyuna benzeyen taşlara konmuştu ishakkuşları. Bir taştan ötekine gezindiler, en sivri noktaları tuttular, taşların kelimasına kulak kabarttılar.

Taşlar sihirliymiş meğer. Yüzlerce yıllık sırları, sır avcısı sisin buğusuna karıştı:

"Bir zamanlar bu yamaçta koyunlarını otlatan bir kadın varmış. Yakında hiç su kaynağı olmadığı için suyunu çok uzaklardan taşır, getirirmiş. Bir gün Tanrı'ya yakarmış: 'Şu koyunlarıma susuzluğunu giderecek su ver, benim de eleğimi altına çevir,' demiş. Dileği kabul olmuş, yamaçtan buz gibi tertemiz bir su akmaya başlamış, eleği de altın olmuş. Kadın açgözlülükle hayıflanmış, 'Tüh, keşke tüm eşyaları, taşı toprağı altın yap,' deseymişim, diye sızlanmış. Tanrı da kızmış, kadının tüm eşyalarını ve koyunlarını taşa çevirmiş."

Bin yiğidi bir patırdı kaçırırmış. Kuşlar fren sesine kaçmıştı.

karahan

Van Muradiye'ye bağlı Karahan köy okulu iki binadan oluşmuş. 366'sı erkek, 635 öğrencisi olan okulun 11 dersliğinde 19 öğretmen görev yapıyormuş. Çocukların çoğunun anadili Kürtçe. İki yıl önce ilköğretim okuluna bağlı bir de anaokulu açılmış. Anaokuluna topu topu 20 öğrenci kayıt

olmuş. Türkçe bilmeyen çocuklar, okula başlamadan önce anaokuluna gönderilebilseler 1..sınıfta yoğun yaşanan anadil problemi çözülebilecekken nedense ilgi görmemiş anaokulu.

Karahan köy okulu, Van çevresindeki köy okulları arasında en başarılı okul seçilmiş, MEB tarafından 10.000 dolarlık ödülle ödüllendirilmiş. Bu parayla multimedya odası (projektör, ses düzeni, bilgisayar) kurulmuş.

Bu yıl ilköğretim okulunun 1. sınıfına 11 öğrenci kaydolmuş. Oysa öğrenim çağına gelmiş, çoğu kız 44 öğrencinin kaydolması gerekiyormuş.

Okul müdürü elindeki listeye yüzünü buruşturarak bakmıştı.

“Birkaç hafta daha bekleriz. Bu çocuklar kaydolmazsa muhtar ya da jandarma aracılığıyla okula alınmalarını sağlarız.”

Kanatlarında gün ışığı birikmiş güvercinler okul bahçesinde halka olmuş çocukların başlarında uçuşuyor, çocuklar gülüşerek bağıríşıyorlardı:

*Bahçelerde maydanoz
Maydanozu yoldunuz
Toprağ başlı Vanlılar
Sizde mi tango oldunuz.*

Bir şahin gökyüzünü kanatlarının hapsine almıştı.

Okul bahçesinin yanındaki bahçede kökleri gökte, dalları yerde bir elma ağacının dibince yaşlı bir adam bekliyordu. Ağacın tohumunu üç yıl önce bir şahin getirmiş ağzında.

“Bunu ek, üç yıl bekle; ağaç ilk meyvesini verdiğinde kendiliğinden yere düşecek. Olgunlaşan meyveyi yere düşmeden havada tutmalısın. Tutamaz toprağa değdirirsen ölürsün, tutarsan on beşinde bir delikanlı olursun...” demiş.

Elma kırmızıya kesmiş, adamın baş hizasında alaysı, kıpırtısız duruyordu.

Adam ağacın altına bir bez germişti.

Zil çalmış, öğrenciler dersliklere doluşmuştu. İlk dersimi 6. sınıf öğrencilerine verecektim. Kemal Özer'in *Trenler Ne Güzeldir* kitabından birkaç sayfa okudum. Trenlerde çalışan babayı anlatan, iki uzun bir kısa tren düdüğü, ayak sesleri, hışırtılı öksürüğü, eve taşıdığı sessizlik kendi babalarını çağırırdı çocuklara.

"Babamdan önce sigara kokusu girer eve."

"Bahçe kapısı sert kapanırsa anla babam gelmiştir."

"Ayakkabısı hışırdar."

"Topuklarına demir çakar. Yürürken çat çat ses eder."

"Ayağı peynir kokar."

"Zembilli der, durduk yerde. Türkü gibi çığırır."

"Ceketi reyhan kokar. Yürürken ot koparır, cebine atar."

"Para sesi duyunca anlarım, babam gelmiş. Cebindeki bozuk paraları sürter."

Trenler neyi düşündürtür acaba?

Mavi gömleğinin kat izleri belli, dişleri sararmış bir çocuk kalktı, "Trenlere uzaktan baktığında hocam," diye başladı, "mutlu insanlarla doludur, iyi yaşamlara giderler sanırsın. Oysa tren yolculuğu sıkıcı mı sıkıcı bir yolculuktur."

"Nereden biliyorsun?"

"Dedem söylemişti. Bir zamanlar trenle Ankara'ya gitmiş. Aman ne bitmez tükenmez bir yolculukmuş. Dinlerken sıkıntıdan patlamıştım."

"Tren uzaktan oyuncağa benzer. Tıkır mıkır gider. İçinde ne vardır bilmem. Hiç binmedim."

"Tren koşa koşa gider. Sevdiğine kavuşturur insanı."

"Tren kardeşime benzer. Yürümeyi yeni öğrendi, yürümez, koşar."

"Tren deyince midem bulanır. Trene binmedim ama, otobüse, minibüse binince midem bulanır."

Tren bekleyen bir kızın fotoğrafını gösterdim sınıfa. Kız ve tren üzerine bir öykü kurabilir miyiz, diye.

Çocuklardan biri elini yavaşça kaldırdı.

“Bu kız yalnız olamaz,” dedi. “Bir kız tek başına tren istasyonunda dolaşamaz. Yanında mutlaka ailesi olmalı.”

“Ya erkek olsaydı?”

“O zaman tek başına gezebilirdi.”

Tam ders zili çalacakken kısacık saçlarını iki yanda toplamış, yepyeni formalı bir kız söz istedi.

“Trenler üzerine yaptığımız bu söyleşiyi aklımda hemen oluşan bir dizayle bitirmek istiyorum,” dedi.

Kara koyun meler gelir

Dağı taşı deler gelir.

“Vooov!” diye gürlledi sınıf.

“Bir de kendim uydurdum deme, kız! Bilmecedir bu...”

Kız güldü, çocuklar güldü.

Ders zilin sesi, çocukların sesi, bahçedeki çalibülbülünün alaycı ötüşü sarmaş dolaştı şimdi.

gölüştük

Bir saat boş zamanımda dersliklerde şöyle bir gezindim. Matematik dersinde bir kaleydoskop elden ele dolaşıyordu. Gönüllülerden Öznur tek gözüyle şekilleri inceleyen sarı çocuğa, “Ne görüyorsun,” diye sormuştu.

Çocuk dünyanın en kolay sorusunu yanıtlar gibi, “Üçgenler, beşgenler işte,” dedi.

“Beşgen mi sadece, altıgen de olmasın. İyi bak, ne görüyorsun?”

Çocuk kapalı gözünü açtı, “Sizi görüyorum hocam.”

“Eğitimde motivasyon” dersinde, Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nden Rifat çocuklara, “Bir dönüm tarladan ne kadar ürün alırsınız?” diye sormuş, yanıt bekliyordu.

Çocuklar sus pus duruyorlar, uyuşmuş halde hocanın gözlerinin içine bakıyorlardı. Sonunda biri tutukluğu attı üstünden, elini kaldırdı.

“Tarlanın büyüklüğüne bağlı hocam.”

Çemberleri ayaklarıyla çeviren kızlar.

Rifat güldü, öteki çocuklar hâlâ sus pus. Neye güldüğünü anlamadılar belli ki.

Konu değişti. Bu kez hocamız, "Bir ülke söyleyin," dedi.

Öğrenciler donuk, ürkek bakışlarını destek ararcasına birbirlerinin yüzlerinde dolaştırdılar. Kara gömlekli çocuğun gözleri parladı birden.

"Avrupa," diyerek zıpladı.

Gülüşler sıranın altına kadar soktu oğlanı.

Müzik dersinde gönüllülerden Emre, sazıyla türküler çalıyor, çocuklar söylüyordu. Bir ara müziği kesti, "Halk müziğinde kullanılan çalgıları sayabilir miyiz?" diye sordu

"Saz," dedi, bütün sınıf, ardından ekledi: "Davul."

Sonra bir suskunluktur geldi.

"Başka..."

Sessizliği bir parmak deldi, hevesle uzandı Emre'nin burnuna doğru.

"Söyle!"

"Mikrofon!"

Dalga dalga yükselen kahkahalar. Aвуç içleriyle kapatılan kırmızı bir yüz.

Hüseyin bir sınıfta kız çocukların okumasını özendirtici bir konuşmaya başlamıştı. Çocuklara sordu:

“Neden kız çocuklarının okuması daha önemlidir?”

İlk yanıt jet hızıyla kalkan parmağın sahibi, parlak cam-sı gözlü, yüzü benek benek güneş lekeleriyle kaplı bir çocuktan geldi:

“Kızlar okumayı öğrenirlerse, yemek kitaplarını okuyabilirler. Kocalarına, çocuklarına güzel yemekler pişirirler.”

Ben bir karabiberim

Yuvarlanıp giderim...

bahçe

Bahçeye çıktım. Güneş enerjisi, su, kırılma, optik deneyleri yapanlar duvar dibinde toplaşmışlar. Getirdiğimiz çemberleri çevirenler, top oynayanlar, ip atlayanlar bahçeye dağılmışlar. Öğretmenlerden biri, çember çeviren kız çocuğuna gel işareti yaptı.

“Belinde çevirme çemberi, kalçan sallanıyor. Çevirecek-sen ayak bileğinde çevir. Öteki kızlara da söyle.”

Yarım saat geçmemişti ki, ayaklarla yerde çevrilen çemberleri gördüm, yamru yumru olmuş, merdiven dibine üst üste atılmıştı.

Uzun boylu, biri esmer, yanık burunlu, öteki kumral, iki kız çocuğu ve yakalıklarındaki 3-A yazısı gözüme çarptı birden. Kızlar yaşitlarına göre oldukça uzun boylu, iri.

“Kaç yaşındasınız?” diye sordum.

“On üç,” dediler, ağız birliği etmişçesine.

Kumral olanı,

“Biz okulu bitiremeyeceğiz nasılsa diye babam zorla gönderiyor bizi,” dedi.

“Neden?”

“On yedi yaşına kadar ilköğretimde okunuyor. Sonra kaydımız silinebilir.”

“Siz okumak istiyor musunuz?”

“Ben kararsızım.”

Kavruk burunlu olanda söz şimdi de.

“Bugün sizleri görünce öğretmen olana kadar okumaya karar verdim. Babam beni okuldan asla alamayacak. Sonra da kitaplarımı çantama yükleyecem... köy köy dolaşıp kız çocuklarına ders verecem.”

Gökyüzünü kanat sesleri doldurmuştu. Uzaklardan geçen bir kervanın sessiz adımları hissediliyordu. Kervan kitap, karatahta, tebeşir taşıyordu. Köyden köye, evden okula, dağdan düzlüğe gidiyor, gidiyordu.

güzelsu

Gürpınar, Van'ın Havaspor Ovası'nda kurulmuş, ülkenin en büyük ilçesi. Güzelsu da Gürpınar'ın Hoşap Kalesi eteğindeki beldesi.

Köylüler buralarda buğday, arpa, pancar eker, hayvancılıkla uğraşmış. Terör nedeniyle çok uzun yıllar yaylalara çıkılamaması hayvancılığın bu önemli merkezini darmadağın etmiş.

Yollarda hâlâ adım başı jandarma noktaları, kimlik kontrolleri, izin belgeleri soruşturması...

Toprak damlı, alüminyum damlı köy evlerinin çoğunun önünde bir kamyon görmek şaşırtmıştı. Bu yörede en iyi geçim, mazot kaçakçılığından sağlanırmış meğer.

“Mazotu İran ya da Irak'tan 350 bine alırlar, bir milyon 700'e satarlar. Ama son yıllarda devlet duruma el koydu, işleri eskisi gibi değil.”

Güzelsu YİBO'nun öğretmeni bu açıklamadan sonra okulunu anlatmaya başladı: 2000 yılında açılmış okul. İlk yılında müdür ve öğretmenler çevre köyleri dolaşmışlar, anne babaları okula çağırmışlar, çocukların yatacakları, yemek yiyecekleri, oyun oynayacakları yerleri göstermişler. Evlerde gündüz dürülür, gece yayılır yataklar yerine oda şeklinde düzenlenmiş yatakhanelerdeki ranzalı yatakları görmüşler. Mutfakta pişmeyi bekleyen “yeraltında civcivli tavuk” (patates), “alçacık boylu kadife donlu”ları (patlıcan),

pırıl pırıl servis tabaklarını, geniş, ferah yemekhaneyi görmüşler. Tamam, demişler.

Okula 2002 Eylül'üne kadar 261'i kız, toplam 769 öğrenci kayıt olmuş. Yalnızca 15 öğrenci gündüzlüymüş. 21 öğretmen arasında resim, müzik, tarih, coğrafya öğretmeni yokmuş. Okula çok amaçlı salon ve kapalı spor salonu yapılmış, ama bilgisayar laboratuvarı henüz kurulamamış.

1. sınıftaki çocuklar, Türkçeyi doğru dürüst konuşamıyordu. Anadilleri Kürtçe. Türkçe bilenler, okula giden abla ya da ağabeylerinden öğrenmiş olarak gelenler. Hayvanı olan köylü öküzünü satar, çanak anten alır, kendi dillerinde yayın yapan televizyonları izlermiş.

Burada ilk dersim 7. sınıf öğrencileriyle. Yine trenleri konuşmak istedi canım.

Tren sözü ne düşündürüyor sorusuna, duru, uzun yüzüne kahve, kısa kâkülü düşmüş Fatih, "Tren sonsuzluğu düşündürtür hocam," dedi. "Tren gider, gider... gittikçe uzaklaşırsın. Uzaklaşma öyle bir uzaklaşmadır ki sonsuzluğa uzanır. Uzaklaştıkça, uzaklaştıklarımız silinir, kaybolur. Tren nasıl gözümüzün önünden geçip giderse, sorunlar, sıkıntılar... her şey öyle geçip gider. Anlatabildim mi hocam?"

Anlatmaz olur musun? Mavi Otobüs'ün yolcusu ben de bir uzun yol tren yolcusundan farksızdım şimdi. Bin beş yüz küsur kilometre uzaklaşırken evimden, ilk önce zaman silinip gitmişti. Kaç gündür, kaç aydır bu yolculuğu yaptığımı, en son neyle uğraştığımı, yaşamımın en temel sorununu anımsamıyordum bile. Kim bilir, belki de bu yolculukta doğmuştum, dörtнала gidiyordum hiç bilmediğim yerlere.

Tren bekleyen kız fotoğrafına baktık sonra hep birlikte. Sınıfın çoğunluğu kızın başka şehirdeki amcayı beklediğine karar verdiler.

Peki, amca deyince ne geliyordu akıllarına?

"Amca deyince yolculuk gelir aklıma. Çocukken birlikte Van gezisi yapmıştık."

"Maç gelir aklıma. İki yıl önce stada Vanspor maçı için gittik."

"Kuşlar gelir aklıma. Evinin çatısında yüzlerce kuş besler."

"Sarmısak kokusu gelir. Dişi ağrır, hep sarmısak çiğner."

"Hastadır amcam. Ziyaretimizi bekler."

hoşap

Güzelsu'nun tepesini de Hoşap Kalesi bekliyor. Hoşap Kalesi Urartulardan kalan kale kalıntısının üstüne 1643 yılında kurulmuş.

Bahçeye her çıkışımda kaleye takılıyordum gözüm. Çocuklar kanıksamış mıdır, yaşamlarına nasıl girmiştir, merak ettim. Kolayı var, hemen yanımdan geçen çocuklardan birini durdurdum, sordum.

"Seviyorum kaleyi," dedi Mehmet. "O olmasaydı köyümüze birçok insan gelmeyecekti. Biz bize kalacaktık. Kale yıkılırsa yalnız kalırım, mutsuz olurum."

"Kalede oynamaya çıkınca çok uzakları görürüm kaleden," dedi Hamdullah. Gözlerime bakmadan, kazağının delik ucuna bakarak konuşuyordu. "Dünya ne büyükmüş, derim."

Yakalığında Huri yazan, ayaklarına dolanan mavi, bol pantolonunu çekeleyip duran, bronz yüzlü, saçları turuncuya çalan kız çocuğu ayaklarımın dibinde geziniyordu. Okulun en küçük, en kısa boylu kızı Huri. Hiç Türkçe bilmiyor, 1. sınıfa yeni başlamış. En iyi bildiğim Kürtçe cümleyle adını sordum:

"*Navê te çi ye?*"

Huri, ablasının arkasına gizlendi. Tek söz etmedi. Kazağının ucunu tuttum, yanıma doğru çektim. Islak mendilimle lekeli yüzünü, kapkara ellerini sildim. Kirden, tozdan keçeleşmiş saçlarını okşadım. Ablası ve arkadaşı Nişan'la konuşurken kollarımı minik bedenine doladım. Anlamasa da konuşmalarımızı dikkatle izliyordu.

Daha sonra nereye gitsem gölge gibi arkamda buldum onu. Başlangıçtaki ürkek bakışları, yerini çekingen, ama içten bir gülüşe bırakmıştı.

Nişan, başına dalgalı saçlar eklenmiş bir toka takmış, saçlarını savura savura yürüyordu yanımda. Cam parlaklığındaki gözlerine bakmaktan kendimi alamıyordum.

“Peri kızı kadar güzelsin,” dedim.

“Bugün çok sevinçliyim de ondan,” dedi. Kollarının arasındaki kitapları gösterdi. “Yaşamımın en güzel armağanını verdiniz bana. Bu gece hiç uyumayacağım. Sabah olduğunda sizleri göremeyeceğim için üzüleceğim ve çirkin bir kız olacağım.”

Yemekte, ekmek ufaklarını avucunda biriktiren, saçları eğri büğrü kesilmiş bir oğlan ilgimi çekti.

“Kuşlar için mi?” diye sordum.

“Yoo...” dedi. “Ne kadar çok toplar, yersem o kadar para bulacağım.”

Bu okulda sınırsız bakışlı, işine dört elle sarılmış, yaşamını çocuklara adanmış Fatih Öğretmen'i tanıdım. Bundan önce göl kıyısında, 40 öğrencili bir köy okulunda 3 yıl öğretmenlik yapmış. Okulu yıkık dökük almış, köylülerle beraber inşaatını, eksiklerini tamamlamış. Eşi, kadrolu öğretmen olmamasına karşın çocukların, okulun sorunlarıyla boğuşmuş. El ele vermişler, okulu boyamışlar, derslikleri temizlemişler, camları silmişler, sobayı yakmışlar; yetmemiş, 1. sınıfa gidecek Türkçe bilmeyen çocuklar için yaz okulu açmışlar. Saçları yıkanmamaktan keçeleşmiş, eli yüzü kirli, dişleri pas tutmuş çocuklara, ailelerine hijyen dersi vermişler. Van'a tiyatro izlemeye, pastanelere götürmüşler. Evlerinde elle, tencere içinden yemek yiyen çocuklar pastanede tabakta yemeyi, çatal bıçak kullanmayı öğrenmişler. Haftanın bir gününü eğitim gönüllülerinin eğitim parkında geçirmişler, bilgisayarla, kitaplarla tanışmışlar.

Fatih Öğretmen, bir hafta önce tayini çıktığı Güzelsu YİBO'ya gelmiş. Durgun. Aklı köyde bırakırları 40 çocukta.

“Evimizde bir odayı çocuklar için revir olarak kullanıyorduk. Hastalanan çocuğu eve göndermez, ilaçlarını düzenli vererek kendimiz bakardık. Yeni gelen öğretmen bizim gibi ilgilenir mi acaba?”

Selçuk Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun Fatih Öğretmen.

"Önümde farklı seçenekler vardı, ben köy öğretmenliğini seçtim. Büyük şehir yaşamını, ilişkilerini sevmiyoruz. Buralarda bize ihtiyaç var. Doğudan sonra Antalya'nın ya da Aydın'ın bir köyüne gideriz belki. Ama hep köylere..."

Gün yoğun geçti, bahçeye her çıkışımızda bize tepeden bakan, yaşlı mı yaşlı Hoşap Kalesi'ni gördük, içini gezmeye fırsatımız olmadı. Kolay değil, 400 yıllık bir yaşanmışlık vardı orada. Yaşama dair ne sırlar, ne öyküler, ne bilgelikler saklıydı kim bilir taşlarında!

İçine kurtlar girenler grubu, sabah 06.00'da uyandı, köydeki bekçiden kalenin anahtarı alındı; zindanda, hamamda, selamlıkta, kulelerde, mazgallarda taşların gölgele-
rimize fısıldadıkları yorgun sesleri içimize çekti, kurtları-
mızı döktük.

ceylan

Buradan sonraki durağımızda tarihi geçmiş MÖ 5000' lere dayanan 1914-1918 döneminde Rus ve Ermeni işgalinde kalmış, sınırları içinde Akdamar Adası'nın da bulunduğu bir ilçe, Gevaş'tı. Gevaş, bölgenin hayvancılık, sebzecilik ve arıcılık merkezi.

Van Gölü kıyısında 1999'da kurulmuş 454 öğrencili Güzelkonak YİBO, okuldan çok, dingin bir dinlence yeri görüntüsünde. Çocukların yere göğe sığmayan seslerini, öz-
ledim çığlıklarını, dilektaşlarını, gözyaşlarını, küçük çekiş-
melerini, sınav sonralarının buruk keşkelerini toplamış göl,
yine de mavilerin mavisini.

Aldığımız bilgilere göre, öğrencilerinin 113'ü kız, 14'ü gündüzlüymüş. Yabancı dil, müzik, din bilgisi dersi, resim, vatan-
daşlık, coğrafya öğretmenleri yokmuş. Öğrencilerin sosyal
ve sportif çalışmaları için çok amaçlı salon, kapalı spor salo-
nu kurulmuşsa da okulun lağım ve tuvalet sorunları bir türlü
çözülememiş. Okulun lağımı çocukların oyun alanı bahçeye

akıyor, sağlıklı koşullar yaratıyordu. Üstüne üstlük musluklardan su yerine hava tıslıyordu.

Edebiyat etkinliğinde Kemal çekti dikkatimi. Okuduğumuz öyküdeki baba figürünü kendi babasına benzetmeye çalışmıştı.

“Baba çok çalışır, ama hastadır da...”

Babası şeker hastasıymış. Arada fenalaşır, şeker komasına girermiş.

“Babam ansızın baygınlık geçirir. Bir-iki gün hiç uyanmadan horlaya horlaya uyur. Hastaneye götürürsek, serum veriyorlar hemen açılıyor. Paramız olmuyor, çoğu zaman götüremiyoruz. Başında bekliyoruz, bir gün, bazen iki gün sonra kendinden açılıyor.”

Kemal bu okulun öğrencisi değilmiş, misafir olarak etkinliklerimizi izlemeye gelmiş. Geçen yıl kayıtlı olduğu okuldan akşamları sık sık kaçtığı için cezalandırılmış, bakmış olmayacak, kaydını köy okuluna aldırılmış.

“Neden kaçtın?” dedim.

Sustu. Yanağındaki iri beni koparacakmışçasına sıkıyordu. Üsteleyince sesini alçalttı, “Söyleyemem,” dedi.

Arkadaşlarından çekiniyordu. Yalnız olursak sırrını paylaşacağını hissettim. Çocuklar bahçeye yeni kurulan mini sahaya futbol oynamaya koşunca baş başa kaldık da o zaman sordum aynı soruyu.

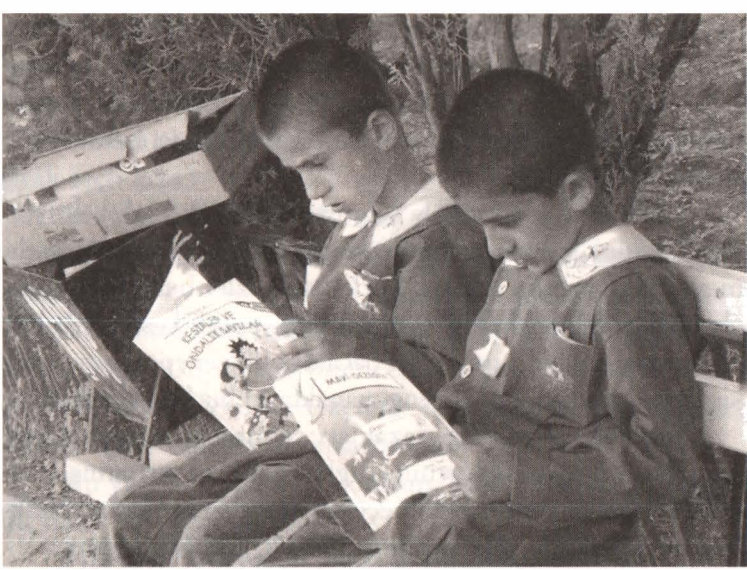
“Akşamları altıma işiyordum,” dedi. “Arkadaşlarım alay etmesinler diye akşam oldu mu okuldan kaçıyordum. 5-6 kilometre uzaktaki köyüme gidiyordum.”

“Kar kış olsa da mı?”

“Hee,” dedi. “Hep kar kış olur burada. Bir ay sonra hava bozar, bahara kadar hep soğuk geçer.”

Altına kaçırma sorunu ilgimi çekti, nöbetçi öğretmene sorayım, dedim. Bir dokun, bin ah işit, meğerse o en basitiymiş.

“Oooo... Kızlarda da, erkeklerde de çok var bu sorun,” dedi. “Ben nöbetçi olduğum akşamlar sorunlu çocukları gece yarısı uyandırır, tuvalete götürürüm. Bu gene o kadar

Kitapların dünyasında kaybolmuşlar.

önemli değil. Esas yeni gelen çocukların tuvalet alışkanlığı sorunu bezdiriyor. Çoğunun evinde doğru düzgün tuvalet olmadığından gece kalkıp pisliğini, çişini koridorun ortasına yapanlar var.”

Kemal etkinliklerimizin çoğuna katıldı. Öğrencilere verdiğimiz UNICEF ajandası ve TÜBİTAK yayınlarından aldı. Gece çok amaçlı salonda herkes çılgınca dans ederken o yanıma yanaştı, hediye kitapları kucağıma bıraktı, “Bu kitapları geri alın,” dedi.

“Neden? Sevmedin mi?”

“Çok sevdim de hak etmedim. Ben bu okulun öğrencisi değilim.”

“Kitaplar herkes kadar senin de hakkın,” dedim.

Sevinçle elimi öptü.

“Sizinkilerden kimseye söylemezsiniz bu okuldan olmadığımı; değil mi?”

Korkusunu, suçluluk duygusunu anlayamıyordum, ama anlamış gibi başımı salladım.

“Ceylan” türküsü çalınırken kitaplarını yanıma bıraktı, piste saldı kendini. Salonda bir dans etmeyen ben kalmıştım. Bahçeye çıkarken arkama döndüm, pisttekiler arasından Kemal’i seçti gözlerim. Saçları, şakakları, iri beni terden sırlıslıkla olmuştı.

Dolunay ışıklarını göle salmıştı. Göl ıslak ıslak kokuyordu. Yolculuk boyunca tanıdığım çocukların yüzlerini getirmeye çalışıyordum aklıma. Yüzler silik, izler belirgindi. Kara, ela gözler, kelekli, zıplayan tokalar, yamuk kesilmiş kâkül, çilli yanak, soyuk burun, çöp bacaklar, çingenepembesi, cartkırımızı kazaklar. Toprak rengi yanakta iri bir ben şimdi de...

“Bir balıkçı avladığı sazanları satması için oğluna vermiş, dönüşünü bekliyormuş. Oğlan balıkları sırtlamış, cad-deden başaşağı inmiş. Yedi peçenin altından bir kadın, balıklara ne istiyorsun, diye sormuş. Çocuk, sağlığını, demiş.

Kadın, benim sağlığım, nedir, demiş. Senin sağlığın gıdık-tan yukarı, gerdandan yukarı aç, göreyim, demiş oğlan. Kadın yedi kat peçeyi açıp gıdıktan yukarısını göstermiş. Oğlan kadının yanağındaki iri beni görmüş, balıkları kadının önüne atmış. Eli boş eve dönmüş.”

Gölün ardındaki dağlarda yedi başlı devler türkü söylüyordu. Su kuşlarının kanatlarındaki su, ıssızlığıma damlamıştı.

zar zor

Yatakhanedeki odamızı iki kızla paylaştık. Kardeşlermiş. Baba aynı. İki ayrı anneden doğmuşlar. Ayrı evlerde yaşıyorlarmış. Baba encümen üyesiymiş. Bir evde 10 çocuk, öbüründe 13 çocuk varmış. Kıkır kıkır gülüşmüşler, “23 kardeşiz,” demişlerdi. Kardeşlerinin adlarını eksiksiz saymayı ikisi de becerememişti.

Yatmadan komut verildi: Sabah okuldan çok erken ayrılacağız.

Çocukların uykuda olduğu saatlerde Mavi Otobüs’ün tekerlekleri dönecek.

Beklediğimiz olmadı, çocuklar bizden de erken kalkmış, kapı önünde sessiz bir kalabalık oluşturmuşlardı. Öğretmenleri kızmasın diye hiçbirini ağzını açmıyordu.

“Neden uyumadınız?” dedim, yüzünden uyku akan dağınık saçlı kıza.

“Bir kez daha sarılmak için,” dedi.

Kollarını boynuma doladı, derin derin koklayarak içine çekti beni.

Rengi atmış bir ceket, ütüsüz, gri bir gömlek geçirmişti sırtına Fethi. Durmadan başını eğiyor, giysisine çaktırmadan göz atıyordu. Uykusunu açmak için yüzüne çarptığı sert suların izleri yanaklarını kızartmıştı.

“Bu yaşında bir yazar gördüm,” dedi. “Babam 75 yaşında, daha bir yazar görmedi.”

“Nereden biliyorsun, belki görmüştür?”

“Yok, görse söyler. Babam döne döne eski günleri anlatır, belki yüz kere aynı olayları anlattı durdu. Bugün olanları hiç hatırlamaz.”

Fethi, Türkçeyi konuşmakta zorlanıyordu. Annesi ölmüş, babası felçliymiş. İki kere evlenmiş baba. Fethi’ye ağabeyleri bakıyormuş şimdi.

“Kaderim ağabeylerimin elinde. Paramız yok, okutmayacağız, derlerse okuyamam. Size ileride ne olacağımı söyleyemem. Bakarsınız çoban olurum. Belki de işçi. Yazları çobanlık yaparım zaten. Otlığa bir çıkanım, yaz geçene kadar inemem.”

Köylerde sağılan ineğin ilk sütü suya, toprağa katılır, bereket beklenirmiş.

“Ben saçıma sürerim, ilk sütü. Allah beni zengin etsin derim.”

Okula bölük pörçük devam edebilen Fethi sözcükleri bulmakta yetersiz kalınca arkadaşından yardım alıyor, önce ona kendi dilinden Kürtçe anlatıyor, Türkçe karşılığını öğrenip söylüyordu.

Ermin, okulun en şık çocuğuydu. Koyu gri, gıcır gıcır bir

takım elbiseyle gelmişti okula. Ağız dolusu gülüyordu hep. Babasının dükkânı varmış.

Takım elbisesini Van Giyim Market'ten aldığını ve kendinin seçtiğini söylemişti gururlanarak. Ailesi İstanbul'a göç etmiş, o okulunu bırakmamak için gitmemiş, dedesiyle kalmayı seçmiş. Yaz tatilini İstanbul Bağcılar'da ailesiyle geçirmiş. Trafik, kalabalık yüzünden bir türlü kanı kaynamamış İstanbul'a.

"Buraları, arkadaşlarımı terk edemem. Liseyi bile yatılı okuyacağım."

Gür saçlarını arkada tek örgü yapmış Serpil'in yüzü boncuk boncuk terlemişti.

"Durduk yerde terliyorum, abla. Bir çaresi var mı?"

8. sınıfta Serpil. Ablalarını parasızlıktan okutmamış babası, kendi de burslu sınavını kazanamamış, ama okumayı çok istiyormuş.

"Ninem, babam izin vermese de okutacak beni. Hangimiz başarılı olursak... ya kardeşimi ya beni... birimizi. 'İkinizi birden okutamam, boyumu aşar,' diyor."

Yanındaki kızları da gelecek düşüncesi sarmıştı.

"Ablam bu yaz evlendi. Eniştem beni okutacağını söyledi. Emin değilim ama... kaynanası ablamın kucağına düğünde erkek bebek oturtmuş. Oğlu olursa beni okutmaktan vazgeçerler diye korkuyorum."

"Ben hemşire olacaktım, vazgeçtim. Doktor olacağım. Doktor çok mu okur?"

Okul duvarının dışında kel bir çocuk dolanıyordu. Elinde bir altın lira vardı. Posbıyıklı, dal gibi bir adam da bir altına söz satıyordu. Kel çocuk, bir altını adama verdi, sözü sordu. Adam dedi ki:

"Alçak tepelerde, derelerde yatma, yüksek yerlerde yat."
Çocuk tepelikteki mora çalan buluta koştu.

Yolculuğumuzun başından beri yollarda aradığımız sırlara her gece biraz daha irileşerek ışık tutan ay, sonunda dolunaya erişmişti.

Ay'ın, ışığa boğduğu şeylerin içini görebilme yetisini yok sayan biz, teleskopla kraterlerine, göktaşlarının açtığı çukurlarına baktık ayın iç dünyasından bihaberdik.

2. sınıf öğrencilerinden bir kız, gözünü teleskopa dayamış, Ay'ı enine boyuna inceliyordu. Yüzü allak bullak olmuş halde geri çekildi.

"Ne oldu?" dedim.

"Dedem Ay'a gitti sanıyordum," dedi. "O yok. D harfi var."

"Bir adam var, ben gördüm. Kara saçlı. Kısa bıyıklı, yanağında çibani var."

"Ben de gördüm... minik gözlü, dev dudaklı, saçları gri bir adam."

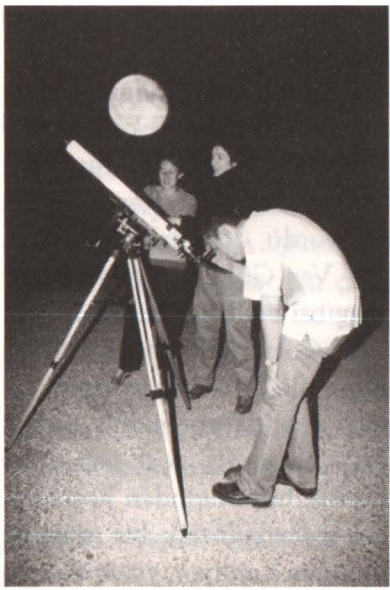
"Yoo... Dedem bembeyazdı."

"Rüzgâr çıkmış Ay'da. Her şey karışmış."

"Ay'ın tutuklandığını duydunuz mu hocam? Bizim köyde Ay'ı tutuklayana silah attılar, ezan okudular."

Teleskop kuyruğuna takılan takılana. Neşeli çılgınlıklar, gülüşmeler, hayaller, yaşamlarında eksikliğini duydukları bir sürü şeyler...

Ay, içini kimlere daha çok göstermek istediye onların düşünce girdi o gece. Çocuklar uykularında sevimli, sevecen

Gece olmuş, dolunay çıkmış. Teleskopla Ay'ın kraterlerine bakmaya hazırlanıyoruz. (Fotoğraf: Engin Ertan)

gölümsediler, geceden sabaha suskunluktan başka şey taşımadılar.

Sabah, ayrılık demekti yine. Mavi Otobüs homurdanmaya başlamıştı. Tekerlekleri döndükçe eller daha hızlı sallanıyordu. Arabanın oturduğum köşedeki camını tıklatıyordu biri. Döndüm, Kemal. Evine gitmemiş, okulda yatmış. El sallıyordu, dokunaklı gülüşü dudağının kıyısında.

Van Gölü'nün suları kıpır kıpır. Rahibin kızı Tamara ile sevgilisi balıkçı oynayıyor.

“Çok eski çağlarda Akdamar Adası'na rahiplerin dışında kimsenin girmesi yasakmış. Günün birinde Gevaşlı bir balıkçı genç dayanamamış, yüze yüze adaya çıkmış. Başrahibin kızı Tamara da çiçek tarlalarında geziniyor. İki genç tanışmış, birbirlerinden hoşlanmışlar. O günden sonra kız, geceleri kayalıklarda bir mum yakarsa oğlan bunun bir çağrı olduğunu anlıyor, yüzerek adaya geliyor. Bir gün rahiplerden biri durumu fark etmiş ve başrahibe anlatmış. Fırtınalı bir akşam başrahip kayalıklara bir mum yakıp bırakmış, genç fırtınaya aldırmadan, ışığa doğru yüzmeye başlamış. Rahip sürekli mumun yerini değiştirmiş, balıkçıyı yormuş. Balıkçı çılgın dalgalara yenilmiş sonunda. Çırpınırken, Tamara diye bağırarak balıkçının sesini duyan kız kendini göle atmış. O gün bugün gölde çırpıntı artığında Tamara ve balıkçı buluştular, denirmiş.”

Ayrılıklardan geriye kıpırtısız bir su kaldığı görülür müdür?

hestir

Tatvan, Bitlis'in Van Gölü kıyısındaki ilçelerinden biri. Çevrenin dağlık, bozkır oluşu, çayır ve otlakların bulunduğu yaylalar, tarıma elverişli alanları kısıtlamış. Yöre halkının geçim kaynağı hayvancılık, arıcılık, balıkçılık. Van Gölü'nde balıkçılar sazan, aynalı sazan, alabalık, inci kefali avına çıkarılmış. Yüksek tepelerdeki meşe ormanlarını terör ve odunculuk tahrip etmiş. Bölgenin volkanik zemine oturuşu, fay

ve çöküntü alanlarının varlığı depreme güvensiz alanlar oluşturmuş.

Bitlis ve ilçeleri başka illere kalifiye işçi göçü vermiş, vasıfsız, işsiz göçü almış.

Sedat Köroğlu YİBO Tatvan'ın Yelkenli köyünde kurulmuş. Okul müdürü çok sıcak karşılamıştı bizi. Bitmek tükenmek bilmeyen enerjisiyle her şeyle yakından ilgilenmiş, keyfimizi kaçırarak minicik bir terslik olmaması için çaba harcamıştı.

Okulun 57'si gündüzlü, 291'i erkek, 399 öğrencisi varmış. Fen ve resimden başka branş öğretmenini olmayan okula 12 sınıf öğretmenini birden atanmış. Bilgisayar laboratuvarı, kütüphane, çok amaçlı salon ve kapalı spor salonlarının hepsi kurulmuş.

Bahçede dolanırken isimliğinde Uyanık yazan cılız bir çocuğa çarptı gözüm.

"Adın gibi uyanık mısın?" dedim.

Utandı, başını öne eğdi.

"Biraz," dedi. "Babam uyanık olayım diye beni bebekken koyuna bindirmiş."

Esas adı Şian'mış. Bir zamanlar bazı adların konulması tartışma konusu olunca, öğretmenleri Uyanık olarak değiştirmişler adını. İstanbul'dan gelmiş Şian. 1. sınıfı da orada okumuş. 17 Ağustos depreminden sonra İstanbul'u terk edip Tatvan'daki evlerine dönmüşler. Çocukların adları değişik burada: Hazal, Hijan, Tekoşin, Dilan, Evindar, Zelal... Kimi adının anlamını bilmiyormuş.

"Ben biliyorum," dedi Tekoşin, elini göğsüne vurarak. "Tekoşin, mücadele, demektir."

Sapsarı, örgülü saçlı, balrengi gözlü, güneşten burnunun üstü, yanakları kavrulmuş, çilli yüzlü bir kız Tekoşin.

Dilan bir koşu gitti, kendinden büyük bir kızla konuşup geri geldi nefes nefese.

"Dilan düğün demektir."

"Evindar'ı bilir misiniz?" dedi mor kazaklısı.

"I-ıh."

Takımlar seçildi, çuval oyunu başladı. (Fotoğraf: Engin Ertan)

“Aşk ve sevgi demektir,” dedi çapkın gülüşüyle.

Hazal çocukların adlarını ve anlamlarını avucuma yazdığımı gördü, “Hestir de yazın,” dedi. “Hestir, gözyaşı demektir.”

“Kimin adı?”

“Buzağımın. Benim bir buzağım var. Gözünden sürekli yaş akıyor. Adını bu yüzden Hestir koydum. Buzağımı her sabah tarlaya getiririm... Demir çubuğumu da alırım. Çubuğu toprağa saplar, buzağayı bağlarım. Hestir otlanırken ya tarlada çalışır ya da oynarım, dönüşte bağını çözerim, birlikte eve döneriz.”

“Yaz tatilinde neler yaptınız?”

Tekoşin, nasırlaşmış avucunu gösterdi:

“Habire çapa salladım, fasulye de toplayacaktım da Allah’tan okul açıldı. Okulu çok seviyorum. Tarlada çalışması yok. Ders çalışmakta ne var? Oturduğun yerde oku, ezberle dur. En kolay iş.”

Hijan uzun kirpiklerinin arasından kuzgun karası gözlelerinin ışıklarını yakmış, “Ben bebek baktım bütün yaz,” dedi. “11 yaşındayım, bu büyüttüğüm ikinci bebek.”

"Bebek bakmak zor değil mi?"

"Zor, bazen de çok sıkıcı. Biz kızlar toplanıyor, bebekle niyet tutmaca oynuyoruz. O zaman zevkli oluyor."

"Nasıl?"

"Bebegi koltukaltından tutup ayağa kaldırırsın. Herkes bir niyet tutar. Sağ popo, salle papo, diye bağırırız. Bebek sağ ayağını kaldırırsa niyet olur, solu kaldırırsa, geçmiş olsun."

Peşinden, "Kardeşimin uyku saatlerinde kızlarla toplanıp göle de gittik," diye ekledi, gülüşerek.

El örgüsü sarı bir elbise giymiş kızın gözlerine gölgeler düşmüştü. Çocuk gözlerinde mum ışığı gibi incecik de olsa gün ışığının örtemediği bir ışık vardır. Sarılı kızın gözlerindeki ışık usulca geri çekilmişti.

"Neyin var?" dedim.

"Benim de bebek kardeşim doğdu, ama o sakat. Hiç yürüyemeyecek. Belden aşağısı tutuk."

"Doktora gittiniz mi?"

"Hocaya gittik. Annem kor ateşi yerlere dökmüş, karnı burnundayken. Ondan olmuş... geçmezmiş."

Zil çalmıştı. Kızlar el ele tutuştular, saçlarında rüzgâr, göle koşarmışçasına hevesli koştular sınıflara.

Yumak yumak bulutlar, su kuşlarının ardına takılmış, yağmur olmaya gidiyorlardı.

Bu gidişi görmeyen, görenden çoktu.

inan

Cılız, kısa boyluydu. Koyu mavi pantolon giymiş, saçlarını kısacık kestirmişti. Ellerini cebinden çıkarmıyordu. Silik, çekingen, kendine güvensiz görünümü veren bir çocuktu. Arkadaşları aralarında şakalaşır, oynarken o katılmıyor, pencereden gökyüzünü, bahçeyi seyrediyordu.

Edebiyat etkinliğinde bambaşka bir yönünü yakalamıştım. Seçtiği kelimeler, hayalleri, yaratıcı buluşları sınıfının bir adım ilerisine çıkarmıştı onu.

Dersten sonra bahçeye çıktık birlikte. Yere oturduk.

"Kitap okur, günlük falan yazar mısın?" dedim.

"Kitap buldum mu bırakmam. Kendi kendime oturur, öyküler yazarım. "Adam ve Çocuk," en son öyküm. Bittiğinde size göndereyim mi?"

İnan, okula 10 kilometre uzaklıktaki Sandıklı köyünden gelmiş. Beş yaşında bir de kardeşi varmış. Babası Tatvan'da bir marangoz atölyesinde işçiymiş. Yazları babasına yardıma atölyeye gider, cila, zımpara yaparmış.

Çocuklar yalnız bırakmadı bizi. Birkaçı geldi, dizlerini büküp oturdular çevremize. İnan, susmuştu. Başkalarının yanında konuşmak istemiyordu.

Ben de ötekilere kış ne demektir, burada, diye sordum.

Sarı beyaz çizgili gömlekli, ipleri sökükle çantasına sırtını dayamış bir çocuk parmağını kaldırdı.

"Kış, kardır. Her şey kar altında kalır. Çöp bidonları da. Bidondan dev bir kardan adam yaparız. Bidon ayaklar olur, üstüne kardan yuvarlak göbek koyarız. Bir de baş, başa şapka takarız. Kalem burun, düğme göz yaparız."

"Yollar kardan kapanır. Evimiz, köyümüz okul olur."

"Ben geçen yıl eve gittim, okula dönemedim, tipi bastırdı. Bir ay okula gidemedim."

"Derslerden geri kalmışsındır."

"Yok hocam... herkes aynıdır. Kimi bahar olunca erken gider köyüne, kimi ekimde başlar okula."

"Yazmanız, okumanız bozuk ama..."

"Kitap okumuyoruz hocam. Onu da okursak tamamdır."

İnan, eline nereden bulaştığını çıkaramadığı lekeyi top-rağa sürdü, "Ben geçen yıla kadar kar mar dinlemezdim," dedi. "Hafta sonu oldu mu köyüme yürüyerek giderdim. Geçen yıl amcamın oğluna kayan bir askerî araç çarptı, öldü çocuk. Karda köye yürümemi yasak etti babam. Bu kış ayda bir giderim eve."

"Geçen yıl İskele YİBO'da sömestr tatili için evlerine gitmeye kalkan çocuklar nasıl dondular, öğretmenim. Duymadınız mı?"

Tipide kaybolmak, çığ altında kalmak, kayan bir aracın altında ezilmek, donmak bu bölge çocuklarının gündelik korkusu.

İnan, gün boyunca sık sık yanıma geldi, her gelişinde kendine yakınlaşmamı sağlayacak öyküler anlattı. 2. sınıfa kadar köyündeki tek öğretmenli okulda okumuş. Öğretmeni tayin isteyip de gidince okul kapatılmış.

“Sınıf arkadaşlarımdan çoğu çoban oldular. Ders yılının ortasında başka bir okula da kaydolamadım. Yakın köyde bir okul vardı. Okulun öğretmeni Tülay Hanım’ı bir köy düğününde görmüştüm, gittim yanına konuştum, 2. sınıfın derslerine yanında devam ettim. Öğretmenimden çok şey öğrendim, ama bir yıl sonra YİBO’ya kaydolunca 2. sınıfa tekrar okumak zorunda kaldım. Şimdi 4. sınıftayım, oysa 5’te olacaktım.”

Babası çalışmaktan bıkmayan bir adammış.

“Zayıf, ama dağları devirir. Hiç yorulmaz.”

Köye bir tiyatro sahnesi kurmuş adam.

“Köy öğretmeni ve muhtarın isteğiyle babam, köyümüze tekerlekli bir tiyatro sahnesi yaptı. Üç öküz çekiyor sahneyi. Nereye istersen gidiyor. Bakkal, muhtar, çobanlar, kadınlar, çocuklar... herkes geliyor oyunu seyretmeye.”

Kimselere söylemediği bir de ideali var İnan’ın: Bir gün kendi yazdığı bir oyunu o sahnede oynarken görmek.

İnan’ın en yakın arkadaşı yeşil bir kuş.

Bir gün tarlada çapa sallarken, değişik bir gaak sesi duyup bakınmış, karşı dalda yeşil gövdeli, kırmızı gagalı bir papağan onu seyrediyormuş, işi bırakıp peşinden koşmuş. Papağanın kanadı kırılmış, uzun uçamamış, yorulup da yere konunca yakalanmış. Babası papağana bir kuş evi yapmış, İnan evin içine çalı çırpı sermiş. Kuşu beslemiş, sevmiş, kucağına almış, sohbet etmiş.

“Kuş benimle hiç konuşmadı, ama bana öyle alıştı ki! Bazen uçup gider, dönmeyecek sanırım, yapmaz. Her akşam döner gelir yuvasına. Beni terk etmez. Hafta sonu eve gitmek istememin bir nedeni de o. Kuşumu özlüyorum.”

"Aynı papağandan benim de vardı," dedim. "O da konuşmadı. Benimle aynı tabaktan yemek yer, kahve içerdi. Bir gün kaçtı. Hâlâ kanat çırpışını duyuyorum salonumda."

İnan, sürmeli gözlerini acıma duygusuyla uzunca dolaştırdı yüzümde.

İnan'ın kuşlarla dostluğu eskilere dayanırmış, hatta yazdığı öykülere bile konu olmuş.

"Hepsi evde. Eve gidersem size kuşlu öyküleri mi de göndereyim mi?"

İnanların köyü çok soğuk olurmuş kışları. Evlerinin çatı arasına sürülerle kuş gelir, sığınırmış.

"Birkaç tanesini odama alır, beslerim. Ötekilerin çoğu ya soğuktan donar ya da açlıktan kırılırlar."

Söylerken kirpikleri ıslanmıştı.

Gece eğlencesinde çocuklar şarkılar, türkülerle halay çeker, dans ederken İnan, sahneden uzak bir sandalyeye oturmuştu. Boş, dalgın gözleri pistteki kalabalığa dalıp gitmişti. Kendine armağan edilen kitaplara sıkı sıkı sarılmıştı. Yanına gitim, "Sen de dans etsene," dedim.

"I-ıh," dedi. "Başım ağrıyor."

İsrar ettim, dinlemedi. Bir süre sonra hızla çıkıp terk etti salonu. Dönüşünü merakla beklemeye başladım. Kırılmış mıydı acaba? Gelmeyecek artık, diye düşünürken yanımda bitti ansızın. Yüzünün sarılığı dikkatimi çekmişti.

"Hasta mısın?"

"Midem bulandı."

"Hay Allah! Yemek mi dokundu acaba?"

"Yok. Eğlencede, düğünde hep böyle olur bana. Başım ağrır, midem bulanır. Geçer."

"Senin yaşındayken biz de yazlık sinemaya giderdik geceleri. Benim de midem bulanırdı," dedim.

Derinden gelen ıııklı bir gülüş gördüm gözbebeklerinde. Aynı yıldızdan mı geliyorduk yoksa?

Kollarımı omuzlarına dayadım.

"Yine gelecek misiniz?" dedi.

"Olabilir," dedim.

“Kar inmeden gelir misiniz? Gelirseniz köyüme götüreceğim sizi.”

“Aaa! Çok sevinirim.”

“Ayrılırken size papağanımı hediye edeceğim. Kuşunuz geri geldi, diye sevinirsiniz.”

Omuzlarını sıktım,

“O senin arkadaşın olmuş artık. Kimseye verme,” dedim.

Elini elimin üstüne koydu, “Bir size veririm verirsem zaten,” dedi.

Huş ağaçlarının hışırtısını alaca kargaların bağrısları yırtmıştı.

tekoşin

Tekoşin dans etmekten yorulmuş, yanımdaki sandalyeye alı alına, moru moruna, terli, kokulu pat diye düşüvermişti. Tekoşinler yedi kardeş. Altı haneli, elektriği, suyu olmayan bir mezradan gelmişler.

“Elektriğin olmaması nasıl bir şey,” dedim Tekoşin’e. “Hava kararınca ne yapıyorsunuz?”

“Oooo...” dedi, bilmiş edasıyla. “Gaz lambası yakarız, meyve soyarız, fasulye ayıklarız, oyun oynarız, hikâye anlatırız. Yapacak çok şey vardır karanlıkta. Hiç sıkılmayız. Yalnız geceleri sıcak su dökmeyecek, saç taramayacaksın. Gecenin uğuru kaçır.”

Tekoşin’in annesi ve ablası hiç okula gitmemiş. Annenin en büyük ideali öğretmen olmakmış. Çocukları okula gitmeye başlayınca yakalarına yapışmış, bana bir kelime öğretin, istediğiniz yemeği yapayım, istediğinizi alayım, demiş.

“Şimdi annem de okuma yazma biliyor. O olamamış, ama ben öğretmen olacağım.”

“Aferin,” dedim, sarı, ipeksi, dalgalı atkuyruğunu okşarken.

“Şeey... Okuyacağım kesin de meslek konusunda tam karar veremedim. Bir öğretmen olayım, diyorum, bir vazgeçiyorum, dansöz olayım daha iyi, diyorum sonra.”

Şaşkınlıktan dışarı fırlamış gözbebeklerimi fark etmeyen Tekoşin, terinin kurummasını beklemeden atmıştı kendini sahneye.

"Müziği duyunca dans etmeden duramıyorum!"

"Elektriği olmayan köyünde müziği nerede duyuyordun?" diye bağırdım arkasından.

Çoktan karışmıştı kalabalığa.

Ertesi sabah çocuklar bizi yolcu etmek için bahçede toplandılar. İnan'dan sonra ilk, Tekoşin'i aradı gözlerim. O da beni arıyormuş, koluma sımsıkı yapıştı hemen.

"Günaydın!"

"Nasıl? Dünkü etkinliklerimizi beğendin mi?" dedim.

"Oooo... Çok güzeldi. Ne bilgiler, ne bilgiler öğrendim! Ama her gece eğlence olmamalı. Tepin tepin dur... peki dersi ne zaman çalışacağız? Çalışmazsak bir yere gelemeyiz. Eğlence sade hafta sonu olmalı."

Gülnur, Semanur, Asiye, Evindar, Dilan, Serhat, Hijan... boynuma sarılmışlar,

"Gitmeyin, ne olur?" diye yalvarmaya başlamışlardı.

"Başka bir köyde sizin gibi çocuklar bizi bekliyorlar."

"Biz sabahtan beri sizin otobüsünüzün lastiklerini patlatmaya çalışıyoruz, beceremedik."

İrkilmiştim.

Tekoşin minicik parmağını sert sert salladı.

"Gitmenizi istemiyorum," dedi, ıslak gözleriyle. "Arabının önüne atacağım kendimi, kalkmayacağım hiç. Gidemezsiniz."

Otobüsümüzün kornası üç kısa bir uzun çaldı, hareket saati geldi demek bu.

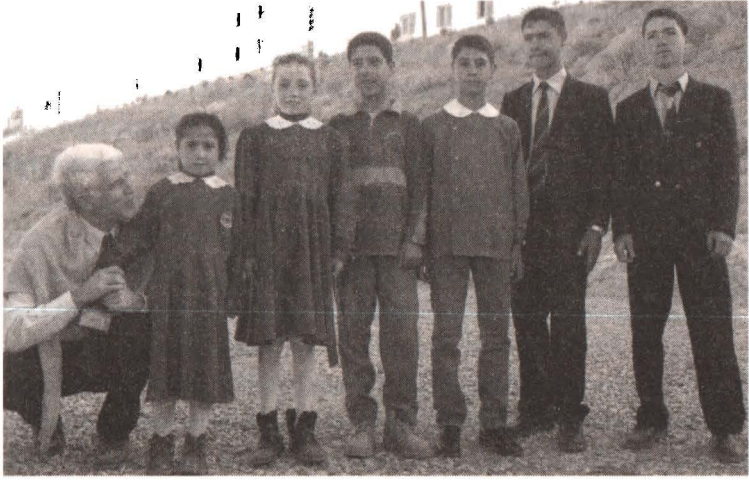
Çocuklarla öpüşüp arabaya doluşacağız.

Tekoşin gemisi batmış gemici kadar durgunlaşmıştı.

"Bir daha ne zaman gelirsiniz?"

"Geliriz, ama ne zaman bilemem."

"Tamam buldum," dedi, omuzlarına çöken yorgunluğu def ederek. Çocuksu neşesi geri gelmişti. "Her gün bir mektup atarım sizlere. Siz de bıkar hemencecik gelirsiniz."

Tekoşin ve kardeşleri. En büyük ağabey Anadolu lisesinde okuyor şimdi.

Gözüm kalabalıkta İnan'ı arıyordu. Okulun kapısının önünde kaçak bakışlarla otobüsü süzdüğünü gördüm, motor çalışmaya başladığında hızla içeri kaçtı. On dakika önce veda etmeye gittiğimde yüzüme bakamamış, ayrılıkları sevmediğini söylemişti.

Araba yavaşça kalkışa geçerken yine Tekoşin'e takıldı gözlerim. Arkadaşları el sallarken, o iki elini kaldırmış, sallamıyor, dur diyordu sanki.

Sarı, gür kirpiklerine takılı ağır yaşlar, kıpır kıpır dudaklar. Belli ki zor durumlarda söylediği büyümlü kelimeleri tekrarlıyordu. Tekerlekler dönmeye başladı, Tekoşin'in büyümlü otobüsümüzü durdurmaya yetmese de yüreğimi o minicik yüreğe bağlamaya yetmişti.

Arkamızdan koltuğunun altındaki defteri yere atmış, gözyaşları içinde, "Tüh, olmadı, durduramadım," diye tepiniyordu, biliyordum. Mavi Otobüs'ün, "Bu kızını yaşadığım sürece izleyeceğim," diyen yolcusunun farkında mıdır, işte onu kestiremiyordum.

Güneşin altında, tarlada çalışan küçük bir kız vardı. Üvey annesi yanına bir kazan bırakmış, ben gelene kadar

gözyaşlarıyla doldur, demiş. Kız ağlamış, ağlamış, kazanın ancak dibi ıslanmış. Bir tuzcu, kızın ağlama sesini taa uzak-tan duymuş, yanında bitmişti.

Tencereye iki ölçek tuz, iki teneke de su koymuş,
“Al işte sana gözyaşı,” demişti.

Rüzgâr, yağmur bulutlarıyla kovalamaca oynuyordu.

din

2002 Eylül yolculuğumuzun en bakımsız okulu, Muş Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'ydu. 1964'te yapılmış okulun iç, dış boyaları dökülmüş, tuvaletler eskimiş, taşların rengi kaçmış, lavabolar çatlamış, duvarlar nemden kabarmıştı. Okul bu görüntüsüyle insanı boğuyor, karamsar duygulara sürük-lüyor, kaçıp gitme arzusu veriyordu. Aldığımız ilk bilgiler de iç karartıcıydı: Bölgede kız çocuklarına yapılan baskı, okul-daki kız erkek oranına da yansımış. Okulun 570 öğrencisi-nin ancak 64'ü kızmış. Yabancı dil, müzik, resim, vatandaş-lık bilgisi öğretmenleri yokmuş. 15 derslikte 16 öğretmen görev yapıyormuş. Çok amaçlı salon, kapalı spor salonu, eli yüzü düzgün çağdaş bir kütüphanesi bulunmayan okula, kapısı kilit altında bir bilgisayar laboratuvarı kurulmuş. Okul öğretim yılına moralsiz başlamış, öğretmenlerin bir kısmı tayin istemiş, derslikler toza, kire, örümceğe, tuvaletler pis-liğe bulanmış; öğrencilerin çoğu formasız; okula gelmeyen-lerin sayısı gelenlerden fazla. Derslerin ne zaman başlayaca-ğı belirsiz. Gelenler de başlamış olmak için gelmişler, birkaç güne kadar köylerine dönecek, yarım kalan işlerini bitirdik-ten sonra geri gelecekler.

Bu okuldaki ilk göz ağrım Gül'dü. Gül başına çiçekli bir bant takmış, neşeli seslerle oradan oraya koşturuyordu. Ab-lası Hamide, uzun boylu, içe kapanıktı; konuşurken yanak-ları pembeleşiyor, düşecek gibi sallanıyordu. İkisi de 4. sınıf-ta okuyorlarmış. Babaları ölmüş. Anneleri para karşılığında konuya komşuya örgü örüyormuş, ama ailesini geçindiremi-yormuş. Yemeklerini komşular veriyormuş. Çocuklar bu

dağı aşam, demişler, kendilerine büyük hedefler koymuşlar. Gül hemşire, ablası doktor olmak istiyormuş.

Gül yaz tatilinde Kuran kursuna gitmiş, "Duaların hepsini bitirdim," diyordu gururla. "Kurstan sonra dayımın lokantasında bulaşıkçılık yaptım."

Bizi can kulağıyla dinleyen, kaşları kara, gözleri ela Selcan, "Ben de babamın dükkânında çalıştım," dedi. "Camları sildim; çivileri, vidaları, boyaları yerlerine yerleştirdim. Kazandığım paraları kitaba yatırdım."

"Hangi kitaplara?"

"Kemalettin Tuğcu, namaz kitapları..."

Büşra sevecen gülüşüyle, "Ben de çok kitap okudum," diye atıldı.

Dingin yüzlü, gür, parlak saçlı, şişko bir kız Büşra.

"Sen neler okudun?"

"Çocuklar için yazılmış, peygamberlerin hayatlarını anlatan seriyi bitirdim," dedi, dudaklarını şapırdatarak.

"Sen de Kuran kursuna gittin mi?"

"Gitmez olur muyum? Her sabah 08.00'den 12.00'ye kadar camideki kurstaydım. Bizim hocamız çok iyi biriydi. Bir de Muş'ta başka bir hoca var. Çok sinirli, ters. Benim arkadaşlarım ona gidiyordu. Kızların sırtında birçok ağaç kırmış."

Gül kocaman su damlası gözlerle sokuldu aramıza:

"Benim arkadaşım Kuran'ı baştan sona bitirdi, hatim duası yaptı. Hocalar, akrabalar, komşular hep toplandık. Dualar okuduk. Arkadaşım hocaların, anne babasının, büyükle-
rin elini öptü, sonra börek çörek, yiyip içtik."

Okulun kütüphanesinde neredeyse hiç çocuk kitabı yoktu. Raflara tebliğler dergileri, bir zamanlar gazetelerin kuponla verdikleri ansiklopedi takımları yerleştirilmişti. Çocuk kitapları diye gösterdikleri ise peygamberlerin ve evli-yaların yaşamlarını anlatan kitaplar, namaz ve din bilgisi kitaplarıydı.

Muş valisinin izin vermemesi üzerine okula yapacağımız 700 kitaplık çağdaş çocuk yayınları ve kaynak kitaplar-

dan oluşan bağışı gerçekleştiremedik. Etkinliklerimize de onay çıkmamıştı.

Aylar öncesinden MEB'den ve valilikten izin alınmasına rağmen yaşanan bu akıl almaz durum canımızı sıkmişti. Gece de orada kalmayı planlamışken süklüm püklüm kendimizi yollara saldık.

*Akşam oldu akşamlar
Suya iner tavşanlar
Evli evine gider
Garip nerde akşamlar...*

oyun

Gökyüzü kopkoyu lacivertti. Sisin dumansı perdesi yıldızları körletmişti.

Yolda karpuz kesmiş, bıçağı karpuzun içinde kaybetmiş, bıçağı aramak için karpuzun içine girmiş, bir kente varmış, kentte kap kacak kalaylayan kırk kalaycıyı ve kazanlı bulmuştuk. Kalaycıyla konuşurken adam sinirlenip bağırmıştı da, sesinin gücünden karpuz ikiye yarılmış, biz de yolumuzu bulmuş, Solhan'a gelmiştik.

Solhan, Bingöl'ün tarihi Hititlere uzanan İstanbul-İran karayolu üstündeki ilçesi. Doğu Anadolu'nun yüksek yaylaları arasına denizden 1.395 metre yüksekliğe kurulmuş. İlçe merkezindeki ovayı görüp de burada umut var, tarım iyidir, gelir iyidir, eğitim de iyidir, akıl yürütmemiz boşa gitti, çünkü ova dışındaki topraklar tarıma elverişli değilmiş. Toprakların % 93'ü engebeli alanlar ve meralarmış.

1963'te kurulan Solhan YİBO, 47 binadan oluşmuş. 47 küçük bina ağaçların arasında kaybolmuş. Her binada iki ya da üç derslik var. Dinlence yeri görüntüsündeki okulun bu şekilde dağınık yapılması yüzünden kışları ısıtmada problemler yaşanmış. Pansiyon, okul ve öğretmen lojmanı olarak üç bina halinde inşa edilen yeni YİBO'lara göre bu okulun yakıt masrafı epeyce yüksekmiş.

Gündüzlü eğitim gören bekçinin kızı ve öğretmen yakını iki kız öğrencinin dışında okulun 487 öğrencisinin tamamı erkekmiş. Okula uzun süredir müzik, beden eğitimi, tarih, coğrafya ve din bilgisi öğretmeni atanmamış. 15 derslik ve 15 öğretmen varmış. Bu okula bilgisayar laboratuvarı, kapalı spor salonu kurulmuş, ama sosyal çalışmalar için çok amaçlı bir salon düşünülmemiş.

Okula 17 kilometre uzaklıktan bin bir zorlukla getirtilen su, çoğu bozuk çeşmelerden boşa akıp heba oluyordu.

Bizi sabah bekleyen Solhan YİBO öğrencileri çoktan uyumuşlardı. Revir odalarında, öğretmen lojmanlarında hazırlanan yataklarımıza ayaklarımızın ucuna basa basa girmiştik.

Sabah kahvaltıda metal bardaklarla sunulan şekerli çaylarımızı içmeye çalışırken çocuklar kadife çiçekleriyle aramızda dolaşmış, çiçekleri yakalarımıza takmışlardı.

Sahip pasparlak, kara gözlerini üstüme odaklamıştı. Her göz göze gelişimizde yeni, lacivert ceketinin düğmelerini iliklemeye çalışıyordu. Bakışımı çekince o da ellerini düğmelerden çekiyordu. 6. sınıfta okuyormuş. Geçen yıl sınıfının birincisiymiş. Beş kardeşi varmış. Yaz tatilinde Elazığ'da bir giyim mağazasında çalışmış. Üstündeki mavi gömlek o mağazadanmış.

İkide bir gömleğinin yakalarına yapışıyor, bir ilikliyor, bir açıyordu.

"Ne var yakanda?"

"En küçük gömlek bu, ama yakası bol geldi."

"Kaça gömlekler?"

"6.5 lira. Pazarlık ederseniz 5 liraya kadar inebilirim."

Sahip şimdiden satış taktiklerini öğrenmiş.

"Babam beni üniversitede bile okutacak, söz verdi. Tatillerde çalışınca hem para kazanıyorum hem de iş öğreniyorum. Bakarsınız ticaret yaparım."

Yanındaki arkadaşı onun kadar şanslı değil. Yıpranmış, delik deşik bir kazak, rengi solmuş, cep kenarları sökülmüş, beli düşük, sarımsı bir pantolon geçirmişti üstüne. Ayak-

larındaki lastikler parça parçaydı. "Garibem yoktur arkam, kanadım yoktur kalkam," diyordu her haliyle.

"Ben çobanlık yaptım tatilde, dağdan yeni indim. Daha okul giysilerimi alamadık."

"Kaval çaldın mı?"

"Hee... Kavalım iyidir. Koyunları suya koşturur. Su deyince aklıma geldi... bizim oralarda yağmur yağmayınca çobanları dereye atarlar. Kaç kere ıslandım, bir bilseniz..."

Çatlak yanaklarını, sert, yanık burnunu okşamaya doyamadığım, gözünün altındaki derin çizgilerle yaşının çok üstünde gösteren, çapaklı gözlü, yırtık entarili Safiye, "Bizim köyde muhtar köyün çeşmesine çağırır, bir güzel ıslatırlar," dedi. "O gece yağmur yağar."

"Oyun gibi."

"Heee..."

"Hangi oyunları oynadınız tatilde?"

"Odun topladım, inekleri sağdım, çapa yaptım, pancar topladım, dokuz kardeşime yemek yaptım."

"Oyun?"

"Hep oyundur bunlar. Tarlada çalışırken ağaçların, sebzelerin ardına saklanır, saklambaç oynarız, birbirimizi kovalarız, ağaç tepelerine tırmanırız. Yemek yaparken evcilik oynarım."

şair

Sınıf birinci, ikinci ve üçüncülerine ödül dağıtıldığı anda salon hıncahınç dolmuştu. Çocuklar bir okul çantası dolusu hediye alan arkadaşlarını çılgınca alkışlıyorlardı. Hemen yanımda oturan çocuğun okul birincisi olduğunu öğrenince kutladım. Yanaklarına dökülen yaşları iki eliyle kuruladı, "Keşke babam görseydi beni," dedi.

Babası köyde kendilerine ev yaparken çatıdan düşmüş, ölmüş.

"Evin temeline tuz, nal koyduk, aş eksik olmasın, nazar

değmesin diye... Kader işte, bilemezdik babamın evimizde oturamayacağını.”

20 yaşlarındaki ağabeyi çobanlık ederek bakıyormuş kardeşlerine. Ödül töreninde yanıma gelen Nâzım, bir şiirini okumak istediğini söyledi.

...

*Alın yazımda düşmek varmış ellere
Felek bize oyun oynamış gezerim ilden ile*

Nâzım ilk şiirini, Bahar konulu şiir yarışması için yazmış. Okullararası bu yarışmada ikincilik alınca içimde gizli bir şair var besbelli demiş, usanmadan yazmış. Tuvalet duvarına, avucunun içine, kitap kenarlarına, ezberine, yatağının başına. Yazdıkça içindeki şair ses vermiş.

“Şiirsiz düşünemiyorum, hocam. Her ne yapsam şiirini yazmaya gidiyor elim. Bu normal mi?”

Solhan YİBO’ya akşam inmesin, kız arkadaşlarına mektup, şiir göndermek isteyenler Nâzım’ın yatağının başında sıraya girerlermiş.

“Bu okuldan en az yirmi çocuk, aynı şiiri kız arkadaşına, ben yazdım, diye yolladı.”

Okulun aşk ve sevdâ şairi Nâzım’ın gezimizden birkaç ay sonra evime gönderdiği, geçmişte yaşanan acıları anlatan “Köyüm” öyküsü ise iç dağlayıcıydı:

“Elmasırtı köyü halkı geceyi tehlikeleriyle atlatmaya uğraşırken sabahın ilk saatlerinde daha güneş yüzünü göstermeden terör saldırılarıyla uyandı. Silah sesleri hiç durmadan yayılıyordu etrafa. Hayvan çığlıkları, insan bağırsı çağırışları bir olmuştu. Bazıları silahlara aldırmandan evlerini koruyorlardı. Bazıları evlerini terk edip kaçışmaya çalıştılar. Teröristlerin, kaçmaya çalışanları tüm köyün gözü önünde öldürmesi insanları gözyaşlarına boğuyordu. Olay sonuçlanırken güneş dünyaya yüzünü göstermişti.

.....

Köy halkı bu acılara daha fazla katlanamayıp köyü terk ettiler. Bazıları İzmir’e, bazıları Elazığ’a, bazıları da Bingöl’ün

Solhan ilçesine göç ettiler. Biz de Solhan'a göç edenler arasındaydık. Köy tamamen boşalınca geride sadece yıkık evler, kedi, köpek ve eşekler kaldı."

su

Elazığ'ın kuzeydoğusundaki Karakoçan; Kuruca, Kızıl-dağ, Tor, Celo dağları arasında denizden 1.090 metre yüksekliğe kurulmuş, bozkırlarla kaplı bir ilçe. Tarıma elverişli alanları kısıtlı, sulama tarımı az, bu yüzden ancak buğday, arpa ve şekerpancarı ekimi yapılmış. Hayvancılık tarıma göre gelişmiş durumda. İngiltere, Almanya, Belçika, Fransa ve Avusturya'ya işçi olarak gidenlerin, burada yaşayan ailelerine gönderdikleri dövizler ilçe ekonomisine katkıda bulunmuş.

Elazığ-Bingöl sınırındaki Karakoçan'a geldiğimizde dağların eteğindeki kayalıklar toz beyazı sisin gölgesine girmiş, gözden silinmişti. Kayalıkların bir masalı olduğunu yüzümüze dokunan sisin ıslaklığından sezmiştik:

"Bir zamanlar kayalıklarda bir çift geyik yaşarmış. Avcılar geyiklerden birini vurup suya düşürmüşler. Öteki geyik kayıplara karışmış. Kayıp geyik, her yıl eşinin suya düştüğü yere gelir, kayalıklardan suya doğru bağırmış. Sudan da ses gelirmiş."

Bu yörede suyla oynamayı çok severmiş çocuklar. Büyükler çeşme başında birbirlerini sıırıslamak ıslatan çocuklara, yağmur yağdıracaksınız, diye çıkışmışlar. Halkın inanışına göre su, yağmur getirirmiş. Geyik gölgesi düşmüş sudan içenlerin geyik olacağına inansalar da bugüne kadar ne geyiğe dönen çıkmış ne de kayıp geyik bulunmuş.

Karakoçan YİBO, 1964'te kurulmuş. Çam ağaçları içindeki geniş bir arazideki kırka yakın ufak binadan oluşmuş. Binaların tavanına depremde oluşan titreşimleri emen bir sistem yapılmış. Okulun 522 öğrencisinin 420'si yatılı, 191'i kızmış. 14 derslikte 16 öğretmen görev yapıyormuş. Coğrafya, din bilgisi, müzik, vatandaşlık bilgisi öğretmeni yıllar-

dır atanmamış. Bilgisayar laboratuvarı, kütüphane, kapalı spor salonu bulunan okulda çocukların sosyal çalışmalar gerçekleştireceği çok amaçlı bir salon yokmuş.

Yemek için sıraya girmiş çocukların arasına karıştım. 6., 7. sınıftan abla ve ağabeyler okula bu yıl başlamış kardeşlerine sımsıkı sarılmışlar.

Kısık sesi, "Ses verdim, sestem oldum," diye kendini ele veren, saçına ayılı tokalar takmış kız, "Küçükler servis tepsi-lerini taşıyamıyorlar, lavabolara yetişemiyorlar," diye başladı söze. "Yüzlerini, ellerini temiz yıkayamıyorlar. Diş fırçası bilmiyorlar. Yardım etmezsek işlerini göremezler."

"Yatılı okulda en zor 1. sınıftır, abla. Evi özlersin, tek başına yatağını yorganını düzeltemezsin, yemeğini taşıyamaz, dökersin, banyo yapamazsın. Şu mavi bantlı, kırçillı kazaklı kızlar bizim köyden gelmişler, ha... Bana emanetler. Harçlıkları bende. Paraları bitince ben verecem. Para hesabı bilmiyorlar, ha!"

Öğretmenler okulun açıldığı hafta hastaneye götürülen çocuk sayısının yüksekliğinden dem vurdular. Karın ağrısı, baş ağrısı, mide bulantısı çeken çekeneymiş. Köyden okula yeni gelen çocukların uyum problemiyle ilgilenecek rehber öğretmen ya da psikolog yok tabii...

Yeter; sarı saçları, mavi bakışı, yuvarlak gözleri, duru, beyaz teniyle büyülemişti beni. Altı kardeşi varmış. Aile yeter, demiş ama "Yeter"den sonra iki kardeşi daha doğmuş. Babası çiftçiymiş.

"Aslında işsiz, ama çiftçi deniyor bizim orada. Bir ufak bahçemiz var. Annem soğan, patates, fasulye eker."

Kızlardan kara, düz saçlarında tarak izleri kalmış, gö-zaltlarına çiller serpilmiş koluma girdi.

"Ben Avusturya'ya gideceğim," dedi. "Ağabeyim orada çalışıyor. Belki okulu bitirir giderim, belki de bitirmeden. Karar vermedim daha. Babam gitti, iki yıl zor durdu, döndü. Ben gidersem dönmem. Küçük bir yerde yaşamak istemiyorum. Gidebileceğim en güzel yerde yaşayacağım."

Yeter gözünü incecik bir buluta takmıştı.

“Yağmur yağmazsa ekin az olur. Bazen okul masraflarımız bile ağır gelir babama. Kız kardeşlerimi hemen çekip alırlar. Ben bu sınıfa kadar beş kere ara verdim, yine geldim.”

“Nasıl yetiştin arkadaşlarına?”

“Kalmak yok, abla. Öğretmenler halimizi biliyorlar.”

“Bu yıl bol ekin aldınız mı?”

“İyi sayılır... Kuraklık olacaktı, son anda biz kurtardık. Babam bir sopaya takım elbisesini giydirdi. Köyün çocukları birlik olduk, adamı kucakladık, ev ev dolaştırdık. Un, şeker, yağ, ne verilerse topladık, eve getirdik, annem helva yaptı, herkese dağıttı. O gece yağmur yağdı, inanmazsın.”

“Hadi, siz de gelin Goga Çıyan oynayalım.”

“Nedir o?”

“Oyuun... İki takım olacağız. Siz bizim takıma girin.”

“Nasıl oynayacağız?”

“Bir top var. Topa sopayla vuracak, sahanın ortasındaki deliğe sokmaya bakacağız. Hangi takım topu daha çok çukura düşürürse o birinci olacak.”

“Yoo, abla sen onlara bakma. Bizimle gel, taş dizme oynayalım.”

“Çifte yazma başında, kalem oynar kaşında,” dedikleri cinsten kara, hilal kaşlı bir kız tutmuş, kolumu çekiyordu.

Karşıdaki boz dağlardan “rıhan ektim dağlara, bülbül gele su vere” sesi yankılanıyordu.

fotoğraflar

Güzelsu, Güzelkonak, Tatvan, Solhan, Karakoçan YİBO' larda çocukları bir-iki fotoğrafla yaratıcı düşünmeye çağırdım. Fotoğraflardan birinde neşeyle top oynayan bir erkek çocuğu ve arkasında onu hüznle seyreden bir kız çocuğu vardı.

Fotoğrafa bir süre bakan çocuklara, bu fotoğrafın bir aşama öncesinde neler olabileceğini sorduğumda benzer yanıtlar vermişlerdi:

“Bunlar iki kardeş. Babaları oğluna para vermiş, oğlan parayla top almış. Kıza para vermemiş, kız da oynamak istiyor, ama kızların oynaması doğru değildir. Bir baba hiçbir zaman kızına oyuncak ya da top alsın diye para vermez. Top zaten erkeğindir.”

Peki, gösterdiğim fotoğrafın sonrasında neler olmuştu? Kız neredeydi, erkek nereye gitmişti?

Değişmeyen ilk yanıt şuydu: Kız, annesinin yanına ev işlerine yardım etmeye, bebek kardeşine bakmaya, evi süpürmeye. Erkek, arkadaşlarıyla top oynamaya.

Kız çocuğunun yeri annesinin yanı mıdır?

Değişmeyen yanıt: Evet, o da anne olacaktır çünkü.

Erkek çocuk arkadaşlarıyla oyun oynamaya giderken kız çocuk da gidemez mi?

Değişmeyen yanıt: Kız çocuk ev işlerini bitirince arkadaşlarıyla evcilik oynamaya, ip atlamaya gidebilir, top oynamaz.

Peki... Bir öykü düşünelim. Bu fotoğrafın sonrasında nasıl hayal edebilirsiniz?

Bir kız çocuğunun yanıtı: Erkek çocuk topuyla oynaya oynaya giderken top bir arabanın altında kalır, patlar. Çocuk elinde patlak topu, gözleri yaşlı, arkadan kendini seyreden kardeşine bakar. Kız, gözyaşını siler, oğlan çocuğun haline katıla katıla güler.

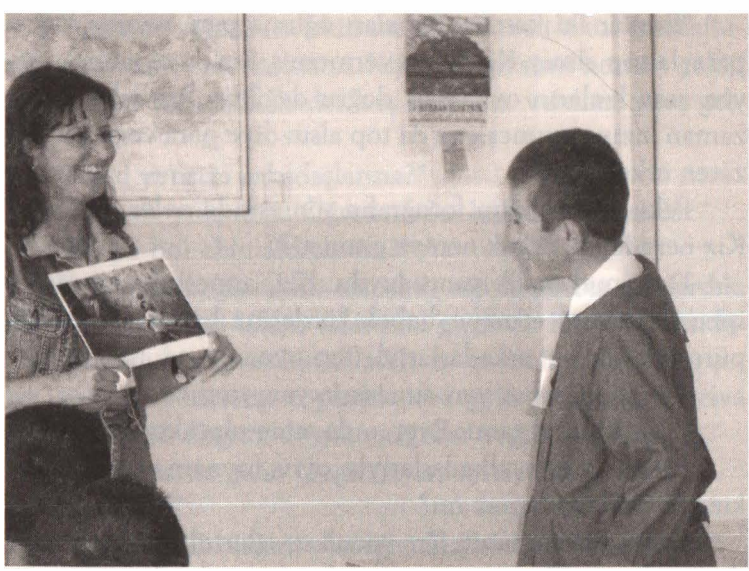
Başka bir kız çocuğunun yanıtı: Erkek çocuk topuyla oynaya oynaya mahalledeki arkadaşlarının yanına giderken araba çarpar, yaralanır. Hastaneye kaldırılır. Kız kardeşi hastaneye ziyarete gelir, elinde çocuğun topu vardır. Topu arabanın altından kurtarmış, çocuğun başucuna koymuştur.

Topun erkek çocuğun olduğu onaylanmıştı böylece.

“Kız ve erkek rolleri üzerinde konuşalım mı?”

Erkekler bu soruma genelde gülererek, “Biz halimizden memnunuz, konuşmayalım,” diye yanıt verdiler.

Kızlar ise, “Erkekler çocukken tarlada çalışır. Kızlar küçükken de, evlenince de hem ev işinde hem de tarlada çalışır. Erkekler ev işine yardım etmez, etse iyi olur,” dediler.

Top oynayan erkek çocuk ve onu hüznüyle izleyen kız kardeşin fotoğrafından yaratılan öykülere ne gülmüştük.

Fotoğrafla başladığımız öykünün sonuna yaklaşımlar şöyleydi:

Bir kız çocuğu: Ağabey arkadaşlarıyla top oynamaya giderken kız kardeşinin hıçkırık seslerini duyar, geri döner, birlikte oynarlar.

Bir erkek çocuğu: Ben kız kardeşimle oynamam. Top çiviye takılıp patlasın, kız annesinin yanına ev işi yapmaya gitsin, erkek de arkadaşlarının topuyla oynamaya gitsin.

Öyküsünde topu bir sorun olarak gören çocuk, topu yok edip kız ve erkeği, rollerini oynamaya göndermişti.

Büyük kentten gelmiş kız çocuğundan: Kız arkadaşlarının bisikletine binmeye gitmiş, oğlanın topu arabanın altında kalmış. Çocuk patlak topa eve dönmüş, kız kardeşini annesinin yanında göremeyince sokağa çıkmış, onu arkadaşlarıyla bisiklete binerken görmüş. Kız, çocuğun üzüntülü halinden topunun patladığını anlamış, gel, demiş. Bisikletinin arkasına çocuğu almış, birlikte gezmişler.

Bir erkek çocuğundan: Sevinçle top oynayan çocuğun topu patlayınca çok ağlamış, babasına gitmiş, yeniden para istemiş, yeni bir top almış.

İmrenerek arkadan bakan kız çocuk değişmeden kalmış.

Bir erkek çocuktan: Oğlan, kıza beraber oynayalım, dedi. Kız, olmaz, babam kızar, dedi. Sonra top oynamadılar pars oynadılar, ip atladılar, arkadaş oldular.

Baba otoritesi ve topun erkek çocuğa ait olduğu gerçeği sarsılmamıştı.

Bir kız çocuktan: Kız çok üzüldü, evden kaçtı, derdini dinleyen ağacının yanına geldi. Gün boyu orada oturdu, ağaçla konuştu. Akşama doğru erkek kardeşi kıızı alıp eve götürdü, özür diledi, sonra birlikte oynadılar.

Kız evden kaçarak ailedeki otoriter, demokratik olmayan yapıya karşı çıkmıştı, ama sıkıntısını evdekilerle değil ağacıyla paylaşmış, sonra eve dönmüştü.

Bir erkek çocuktan: Ali babasının aldığı topla mahalle aralarında antrenman yapıyordu. Mahalle takımında oynuyordu çünkü. Bir gün yakın köyle maça gitmek için minibüse verecek para bulamadı. Yürüyünce maçı kaçırdı, oynamadı. Çok üzüldü.

Kız çocuk nerede?

O, annesiyle tarlaya gitti.

öykülerimiz

Güzelsu, Güzelkonak, Tatvan, Karakoçan, Akçadağ YİBO'larda Öykü yazma etkinliğinde çocuklara çeşitli seçenekler sundum: Sadece resimleri olan bir kitaba sözler yazmak, fotoğraflara bakıp ardındaki öyküyü kurmak, kitapları, fotoğrafları karıştırıp çağrışımlardan bir öyküye gitmek.

Kitaplardan, fotoğraflardan, çağrışımlardan yola çıkarak öykü yazarların ortak özelliği çok fakir öykü kahramanları seçmeleri idi.

"Ali Baba fakir bir balıkçıydı. Evde değil, tenekede yaşırdı."

“Çok fakir bir aile varmış. Evleri yokmuş. Çadırda yaşıyorlarmış.”

“Emine pazarda meyve satarmış. Emine’nin Mehmet adında bir oğlu varmış. Mahallenin yetişkin çocukları Mehmet’i dövmüşler. Emine’nin meyveleri çürük, diye laf çıkarmışlar. Emine hiç meyve satamamış, aç kalmış. Mehmet’in babası çalışmaya İstanbul’a gitmiş. Uzun yıllar dönmemiş.”

“Anne ve babası ölmüş kimsesiz bir çocuk varmış. Sokaklarda yaşıyormuş. Çok fakirmiş. Bir gün ellerini çöp kutusunda ısıtırken zengin bir adama rastlamış. Adamın arabası bozulmuş, birlikte beklemişler.”

“İhtiyar bir adam varmış. Sokaklarda yaşarmış. Herkes alay edermiş. O da utanırmış.”

Bu fakir, kimsesiz, sokakta yaşayan kahramanların öyküleri umulmadık bir şekilde mutlu sonla bitiyordu.

“Balıkçının ağına kocaman bir balık takıldı, içinden altın çıktı. Altını, sevdiği kız Mehtap’a götürdü, evlendiler, mutlu oldular.”

“Bir yardımsever el uzattı, onlara baktı. Mutlu yaşadılar.”

“Mehmet babasını aramaya İstanbul’a gitti, onu buldu, İstanbul’da zengin oldular.”

“Aylar sonra kimsesiz çocuğa herkes iyi davranmaya başlamış. Çocuk ne olduğunu anlamamış. Miras kaldığını söylemişler. Meğer arabası bozulan zengin adam, mirasını çocuğa bırakmış. O da bütün parasını onun gibi fakir çocukları okula göndermeye harcamış.”

“Yaşlı adamı bir gün zengin bir adam evine götürmüş, ona bakmış, ev kiralamış, döşemiş, ihtiyaçlarını karşılamış. İhtiyar adam mutlu olmuş.”

Kurtarıcı, bir yardımsever, zengin biri, İstanbul, bir hazine, mirastı.

Bu fakir insanlar başka türlü kurtulamazlar mıydı?

Ortak söylem, çok zor oldu.

Çocuklardan biri, “Bizim karşı komşumuz çok fakir. Ben doğduğumdan beri komşular yardım ediyor. Ancak bir piyango çıkacak ki kurtulsunlar,” dedi.

Peki okumak, okuyan çocuklar yetiştirmek, çalışmak, mücadele... kurtuluşu sağlayamaz mıydı?

Çoğunluğa göre bu yollar zorluklarla doluydu. Kendileri bile yatılı ilköğretim ücretsiz olduğu, masrafları devlet tarafından karşılandığı için okuyabiliyorlardı. Liseye gidip gidemeyeceklerini bilmiyorlardı.

Çocuklardan bir bölümü, siz nasıl yaşamak istersiniz sorusunu, "Yeşillikler, çiçekler içinde dağın başında bir evde, tek başına," diye yanıtladılar.

Nedeni ilginçti. Çocuklar yaşamlarını kalabalık evlerde, kalabalık okullarda, kalabalık yatakhanelerde geçiriyorlar, yaz tatillerinde tarlada, işte çalışıyorlardı. Çocuk yaştaki yorgunluklarını dingin bir yalnız yaşam özlemiyle dindiriyorlardı.

Yazacağımız metnin kurmaca olduğunu, düş gücünün sınırlarını sonuna kadar zorlamamız gerektiğini belirtmemi karşın etkinliğimize katılan 60 öyküden başarı, serüven, özgürlük, başkaldırı öyküleri çıkmamıştı. Gözlerini açtıkları dünyanın gerçekleri, sorunları içinde düşünmeye çalışıyorlardı. Hayal güçleri kendi yaşamlarıyla sınırlıydı. Yakın çevresindekilerin yapabildikleri, en kolay gerçekleştirebilecek şeylerin hayalini kuruyorlardı. Geleceğe korkuyla bakıyorlardı. Güven, para ya da zengin bir yardımsever yoluyla sağlanabilirdi ancak. Yaşadıkları olaylar, çevrelerindeki modeller geleceğe güvenle, korkmadan bakmalarını kısıtlıyordu.

Ailedeki otoriter yapıyı tartışmaya, eleştirmeye eğilim göstermiyorlardı.

Öyküleri genelde mutlu sonla bitirmek yaygındı. Mutlu son içinse en kolay kurtuluşları seçiyorlardı. Mutlu bitmeyen öyküleri yazanlar yaşamın düş kırıklıklarıyla dolu olduğunu söylemişlerdi.

Yazdıkları metinler dil yanlışlarıyla doluydu. Noktalama işaretleri kullanımı hemen hemen hiçbirinde yoktu.

üç acı

Akçadağ, Malatya'nın, merkeze 37 kilometre uzaklıkta, engebeli ve ovalık yapısı olan, temiz havalı, yeşil bir ilçesi. Arga Tepesi, Ören, İkinciler Höyük ve Levent Vadisi'nde yapılan arkeolojik çalışmalar ilçe tarihine ışık tutmuş. Yöre- de el dokumasıyla kilim, halı, koç bağı, çuval, omuz çantası, şal ve kuşak dokunurmuş. Ekonomik nedenlerden dolayı ilçede kayıısıcılık gelişirken, halıcılık zayıflamış. Okuma yaz- ma oranı % 98'miş.

1968'de kurulmuş Akçadağ YİBO'nun edindiğimiz bil- gilere göre 396'sı yatılı 432 öğrencisi varmış. Öğrencilerin 127'si kızmış. 13 derslikte 17 öğretmen görev yapıyormuş. Okulun kapalı spor salonu yokmuş ama çok amaçlı salonu ve bilgisayar laboratuvarı varmış.

2002 Eylül projesi titiz, yeniliklere açık öğretmenleri, öğrenci işlikleriyle süslü aydınlık derslikleri ve güzelim yö- resel yemekleriyle pırıl pırıl bir okulda sona eriyor diye se- viniyordum.

Ansızın kıvrır kıvrır, kısa saçlı, üzüm gözlü Deniz girdi dünyama.

"Bu yaşta üç acım var," dedi. "Biri, babamı trafik kaza- sında kaybettim; ikincisi, ineğimize araba çarptı, dört bacağı birden kırıldı. O haliyle çok bol süt verdi. Ama boyu kısa kaldı, hep yatıyordu. Süt sağmak istediğimizde bacaklarını tutuyorduk, kalkıyordu; üçüncüsü, bu yıl onu satmak zo- runda kaldık."

Nemli gözlerini kapamıştı bunları söylerken. Parmak- larımı serin gözkapaklarının üstünde, alnında gezdirdim.

Alnına bir güneş oturtabilmeyi istedim. Üç lekeyi sile- bilmeyi istedim.

Eteğimi kırmızı kurdeleli bir kız çekeliyordu. Başımı ona doğru eğdim, elleriyle tüm yüzümü kavradı, kulağıma, "Nazara gelmişler, abla... Anasının, kardeşinin, davarların başında somun ekmek kırsınlar."

"Nereden biliyorsun?"

“Bizim köyde büyü, nazar çoktur. Kardeşim hiç yemek yemiyor. Hep hasta, burnu, kulağı akıyor; çiroz gibi kurumuş. Annem ne hocalara götürdü!”

Aydınlık yüzlü, üstü başı çiçek kokan bir kız hıçkırıyor:

“Ay tepsi gibi olur ya abla, işte öyle bir gece dedem öldü. Kardeşim nineme baka baka çok ağladı. Ninem ölür mü abla?”

Okulun bahçesinde garip giysili, mavi zülüflü bir kadın dolaşıyordu. Elinde bir kova su taşıyordu. Suyu taşlara serp-ti. Su değen taşlar canlandı, kıpırdadı, üstlerinden çimenler fışkırdı.

Göğsünde güneşi, omzunda Zühre yıldızını taşıyan çocuklar, çığlık ata ata kadına doğru koştular.

güneş çocukları

2002 Ekim'inin 19'u. Günlerden cumartesi. Güneşin kendini gökyüzünün kralı ilan ettiği gün bugün. Mevsim denen şeye kafa tutmuş, ışıklarını olanca yakıcılığıyla üstümüze salmış.

Yozgat'ın Çekerek ilçesine bu kez yolculuk. Çekerek Yozgat'ın kuzeydoğusunda, batısında Alan Dağı, doğusunda Deveci ve Fakı dağları, güneyde Gebzel Dağları arasında kalmış bir ilçe. Yeşilirmak'ın en büyük kollarından biri olan Çekerek Irmağı içinden geçiyor. Irmağı varsa, ormanı, çayır çimeni yoğun, tarım ürünü bol olur, diyor, yemyeşil bir ilçe bekliyoruz. Eski çağlarda sık ormanlarla kaplı olduğu bilinen Çekerek, bugün bozkırlarla kaplı. Şöyle bir araştırdık: Yöre dağlık ve eğimli olduğu için tarıma elverişli alanı azmış. Çekerek Irmağı çevresindeki tarım alanlarındaysa en çok arpa, buğday, nohut, mercimek, soğan, şekerpancarı yetiştirilmiş.

2000 yılı nüfus sayımına göre köy ve beldelerinin nüfusu 28.350 olan Çekerek'in toplam nüfusu 40.689'muş. Bu nüfusun % 51'i kadın, % 49'u erkekmiş. Nüfusun % 1'inden az bir kısmı yüksekokul, % 5'i orta dereceli okul, % 60'ı ise ilkokul mezunuymuş. % 34'ü okuma yazma bilmezmiş.

1999'da Çekerek YİBO, ilçenin merkezine, 520 öğrenci kapasiteli olarak kurulmuş. Bu okula 5 sınıflı 23 ilköğretim okulunun 498 öğrencisi yerleştirilmiş. 12 derslikli okulda görev yapan öğretmenlerin hepsi branş öğretmeniymiş. Müzik, beden eğitimi ve sınıf öğretmeni yokmuş. Çocukların ders dışı saatlerini geçirebilecekleri ne kapalı bir spor salonu ne de kütüphane kurulmuş.

Çekerek YİBO'nun öğretmenler odasında "hoş geldin çayı"nı içerken duvarlarda, cam kenarlarında, ağaç dallarında gezinen güneş, çayıma dalıp çıkıyordu. İçimden bahar çiçekleri taşıyor, kaşığımı bardağa daldırıyor, yakaladım seni, diye bağıırıyordum içimden. Yanımdaki öğretmen sıkıldığımı sandı. Ev sahipliği yapmak istiyor, ilk sözü bulmakta zorlanıyor, terli avuçlarını birbirine sürtüyor, gözlerini üstümden ayırmıyordu.

Bakışlarımız karşılaşıncı belli belirsiz bir gülümseyişle, "Büyük kentlere ve yurtdışına göçün yoğun olduğu bir ilçe burası," diyerek başladı sözüne. "İş olanakları kısıtlı. Buğday, pancar, nohut, soğan, patates, arpa eken de var, hayvancılık yapan da, ama yetmiyor. İşsizi çok."

Bu topraklarda da parçalanmışlıklar, ayrılıklar, gözbebeklerinde kocaman birer güneşle doğan çocukların küçücük yüreklerine büyük gelen karmakarışık duyguların izlerini mi sürecektik yine?

Çekerek YİBO 1999-2000 öğrenim yılında açılmış. Köylerdeki ilköğretim okullarında ilk beş sınıfını tamamlayan, taşınmalı öğretim kapsamına alınmayan köy çocukları burada eğitim görüyormuş. Sadece 6, 7 ve 8. sınıflar varmış. Okulun 430 öğrencisinin 78'i kızmış. Her yıl kız sayısında ümit verici ufak artışlar oluyormuş.

İlk bakışta kız ve erkek öğrencilerin birbirinden uzaklığı seziliyordu. Kızlarla erkekler yemekhanede olsun, sınıflarda olsun asla yan yana durmuyorlar, oturmuyorlardı. Birkaç kıza nedenini sorduğumda, ağızlarını avuçlarının içinde gizleyerek, "Geçen dönem bir kızla erkeği mektuplaşıırken yakaladılar, üstümüzdeki baskıları artırdılar," dediler.

Kendi erkek kardeşleri, akrabaları, köylüleriyle okulda hiç konuşmazlarmış. Bir gören olur da, köye haber gider de babaları okutmaz, diye korkarlarmış. Okulda konuşmadıkları erkek çocuklarla köylerinde rahatça konuşabilirlermiş.

Okul şaşırtmaya devam ediyordu. Duvarlarını Renoir, Van Gogh, Degas, Picasso resimleri süslemişti. Resim öğretmeni Sedef Hanım geçen yıl Marmara Üniversitesi Resim Bölümü'nü bitirmiş, Çekerek YİBO ilk görev yeriymiş. Teyini çıktığında doğrusu koşarak gelmemiş, ama okulu, çocukları tanıdıkça iyi ki böyle bir deneyim yaşamışım, demiş. Duvarlardaki resimleri İstanbul'dan getirmiş, çerçeveletmiş. "Koridorlarda dolaşırken birkaç resim seyretseler, birkaç ressam adı öğrenseler faydası olur. Resme yetenekli çocuk çok az. Çoğunlukla yaşlarının altı düzeyinde," diyordu.

Geçen yıl Sedef Öğretmen'in sadece bir öğrencisi Güzel Sanatlar Lisesi'ne girmeyi başarmış.

Çocuklar cumartesi günü derse girmenin sıkıntısını değil, heyecanını yaşıyorlardı. Etkinliklerden çıkışlarında etrafımızda halka oluyor, bizi soru yağmuruna tutuyorlardı.

"Bize başka ne göstereceksiniz?"

"Deneyler, oyunlar, öyküler... gece teleskopla göğe bakacağız."

Kızlardan biri yumuk ellerini ovuştururken, "Yaşasın!" diye sevinçle bağırdı arkadaşının kulağına. "Ay'daki tavşanlara bakacakmışız."

"Ay'da tavşan mı var?"

"Bizim köyde bir kere yağmurla beraber tavşan da yağmıştı. Dayım tavşanların Ay'dan geldiğini söylemişti."

Mehmet Ali küçük kıza acır gibi bakıyordu. Esmer, zayıf, omuzları içe kaçık bir çocuktur Ali. 8. sınıftaymış. Okulu bitirince liseye gidemeyecekmiş. Babası onu Kırıkkale'ye amcasının yanına yollayacakmış. Amca yorgancısıymış. Yorgan dikmeyi, saten işlemeyi öğretecekmiş M. Ali'ye. Yorgancılık dede mesleğiymiş. Aile, dede mesleğinin yaşamasını isteyince M. Ali ailesinin yaptığı seçimi sessizce onaylamış.

“Okumayacam, ama yorganın güzelini ben yapacam. Satene güller, çiçekler, resimler işlecem. Yorganlarımı parmakla gösterecekler.”

çoban

Serhat enine boyuna bir çocuk, gözlerinden ateş çıkıyordu konuşurken. Açık hava etkinliklerinde deneyden deneye koşuyor, “Bugün burada yapılan hiçbir şeyi kaçırmayacağım,” diyordu.

7. sınıftaydı Serhat.

İlk karşılaştığımız anda, bana, boş ver dercesine ellerini sallamış, “Liseye miseye gidemem ben,” demişti. “Bu okula bile zor geldim. Ceza olmasa 5’ten sonra bırakacaktım. Abi ve ablalarım beşten sonra okumadılar. Okul bitsin, hayvan gütmeye verecekler beni. Ben isterdim ama babam asla izin vermez. Bu kadarı bile çok ona sorsan.”

“Sen zeki bir çocuğa benziyorsun. Kimse seni engellemeyebilir gibi geliyor bana.”

“Zekâ mekayla yaşantım değişmez. Okutmayacaklar beni, o kadar!”

Amca oğlu ise Serhat’ın tam zıddı, “Babam beni engellemez. Okumayı ben düşünmüyorum,” derken neşeyle göz kırpmıştı Serhat’a.

“Babalarımızı değişsek mi?”

Serhat dağlarda dolaşırken taşları mı sayardı, taşlar kadar koyunum olsun, ben de onların çobanı mı olayım, derdi acaba?

Bakışları bakışlarıma değerken rengi kayısıya çalan sis buğusu çöktü aramıza. Gözbebeklerimiz bulandı.

“Bir zamanlar sultanın bir çobanı varmış. Bir gün çoban, sultanı çok dertli görmüş. Meğer bir ülkenin kralı, sultana bir oklava göndermiş. İki ucu da aynı görünen oklavanın hangi ucu kalın, diye soruyormuş. Çoban kolayı var, demiş; at suya, hangi ucu kalınsa tez batır, demiş. Sultan da öyle yapmış, tez batan ucu işaretleyip krala göndermiş. Birkaç gün sonra yine sultanın yüzünü vurgun yemiş gibi gö-

rünce neyin var, diye sormuş. Kral iki kılıç göndermiş, biri ham biri şam; hangisi şam diye sormuş bu kez. Çoban, çok kolay demiş, iki yufka ekmeği yaptır, sıcak sıcak sar, hamı kararır, şamı parlar, demiş. Çobanın dediğini yapıp, kılıçları işaretlemiş, göndermiş. Üç gün sonra çoban bakmış, sultanın suratı yine bozgun yeri. Kral ne gönderdi, diye sormuş. Üç katır göndermiş, biri anne, biri teyze, biri yavruymuş, üçü de birbirine benziyor, demiş sultan. Çoban, üçünü bir dama koy, kapıyı kilitle, üç gün arpa ile tuz ver, su verme, üç gün sonra ben sana söylerim, demiş. Üç gün sonra kapıyı açmışlar, önden anne, arkasından teyze, en son yavru çıkmış.

“Kral pes, demiş, sultanı sarayına davet etmiş. Sultan çobanı akıl hocası ilan etmiş, onu da almış giderken...”

Serhat gözlerini sıkı sıkı ovuşturuyordu.

Taşlarda okuduğu masallardan biri kaçmıştı gözüne...

ezik

Ebru durgun, düşünceli. Sessizce koluma girdi. 8. sınıftaymış. Kara, parlak saçlarını ıslak ıslak taramış. Kızın hüznü, yüzünün küçük mimiklerinden seziliyordu. Derdi ablası. Ablası 6. sınıfı bitirmiş. Baba onay vermemiş, dede kızın üstüne yürümüş; abla 7. sınıfa gidememiş. Şimdi on altı yaşındaymış.

“Geçen yıllar içinde babam çok pişman oldu, ama bir faydası yok artık. Ablamın yaşı büyüdüğü için artık okula gidemeyecek. Bir ablam daha var. O kendi istedi de okumadı. Okumaya merakı yoktu. Ona hiç acımıyorum.”

Ebru’nun bir üzüntüsü de babası. Babası 17-18 yaşından beri İstanbul’da çalışıyormuş. Yük taşıyor, inşaatlarda ne iş bulursa yapıyormuş.

Baba sözü paramparça etmişti yüzünü.

“Babam canım benim... Ona öyle ağır yükleri taşıtıyorlar ki! Bir görseniz yüreğiniz dayanmaz.”

Babası her gece Ebru’nun düşlerine giriyormuş.

“Babam daha 30’lu yaşlarda. Öyle sefil görünüyor, öyle ezilmiş ki! Saçları bembeyaz.”

Ebru küçücük yaşında, yüreğindeki ağır yüklere karşın geleceğe ümitle bakmak istiyordu.

“Ben ne yapıp edip okuyacağım. En çok babam için istiyorum bunu. İyi bir mesleğim olacak. Ben büyüyene kadar Allah korusun başına kaza maza gelmezse ezilmekten kurtaracağım onu.”

İkide bir bacağını ovuşturup duran esmer bir kız vardı yanımızda. Sabaha karşı ranzalı yatağın üst katından düşmüş. Yatakhaneadaki ranzaların koruması yokmuş.

“Rüyamda bir uçurumdan düşüyordum. Taşa tutundum, taş kaydı. Hoop, kendimi taş zeminde buldum.”

Gözbebeklerinde geceden kalma yıldızlar uçuşuyordu.

çakır

Hanife burnunun üstünü kırıştırmış, çakır gözlerinde sarı ışık huzmeleri, tek kulağı bize dönük, kapı aralığından dinler gibi dinliyordu bizi.

Babası o bebekken Almanya’ya gitmiş. 7 yaşındayken dönmüş.

“Bir gece yarısı su içmeye kalkmıştım, bir de baktım salona bir adam girmiş. Delirdim, bağırdım, çağırdım. Herkes uyandı, komşular kalktı. Annem, o baban, dedi. Ben hırsız sandım. İnanmadım. Alışmam aylar sürdü.”

“Baban Almanya’dan tatile olsun gelmedi mi?”

“Yok! Babam Almanya’ya takmış. İki-üç kere kaçak yollardan gitmeye çalışmış, polisler yakalamış, geri çevirmişler. En son vizeyle gitmiş, yedi yıl teyzemgillerde kalmış, orada kaçak çalıştığı için de dönmemiş. Şimdi burada, ama yine gidecek galiba.”

“Ne iş yapıyor artık?”

“Hayvancılık! Bir de hâlâ Almanya hayali kuruyor.”

“Sen babanı seviyor musun?”

“Seviyorum,” dedi, burnunu güneşe tutarak. “Çok da

kızıyorum ama. Bizi yedi yıl aramadığı için... İki de bir Almanya dediği için."

Güneş Hanife'nin yüzünü yalıyor, minik pırıltılarıyla saçlarına dokunuyor, yanaklarına sarı çiller konduruyordu.

"Sen okuyacak mısın?"

"Hee... Hem de üniversiteyi Almanya'da okuyacağım."

"Bak, sen de Almanya'yı hayal etmeye başlamışsın."

"Bizim Çekerek'in yarısı ya Almanya'da ya da Fransa'da."

Bizim buralarda babasını tanımayan öyle çok çocuk var ki!"

"Sen nasıl gideceksin Almanya'ya?"

"Teyzemin yanına gideceğim."

"Teyzen çalışıyor mu?"

"Yok. Eniştem bir fabrikada çalışıyor. Eniştem bir de Alman kadınla evlenmişti. Ondan da çocukları oldu. Uzun yıllar iki aile birlikte yaşadılar. Alman kadın öldü, şimdi teyzemle baş başa kaldılar."

"Sen ne olmak istiyorsun?"

"Avukat."

"Neden?"

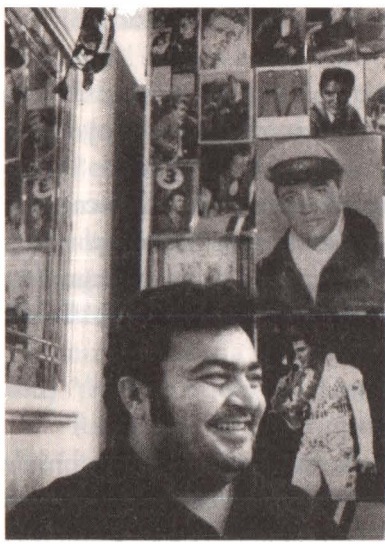
"Çok haksızlık oluyor. Komşular arasında, babalarla anneler, çocuklar arasında. Haklı olan hakkını savunamıyor. Kafamı kesseler hırsız, suçluyu savunmam."

"Haksızlıklar yüzünden mi seçtin bu mesleği?"

Çakır gözlerinin fenerlerini ateşlemiş, "Hee," diyor. "Bir de bizim Çekerek'te bir adam var. İki katlı, çok güzel bir evi var. Onunki gibi bir evim olsun istiyorum."

elvis

Edebiyat etkinliğinde, İstanbul'a Doğu'dan en çok göç almış İç Kalpakçı Çıkmazı'nı fotoğraflarından tanımaya çalıştık. Çocuklar fotoğrafları karıştırdılar, mahallelilere inceden inceye baktılar. Sonunda çalıştığı pastanenin duvarlarını Elvis Presley resimleriyle süslemiş, uzun bıraktığı favorileri, geriye taradığı kara saçlarıyla kendini hayranı olduğu şarkıcıya benzetmiş gencin öyküsünü düşünmek istediler.

Elvis.

Çoğu Elvis Presley'i tanımıyordu. Özcan Deniz ya da İbrahim Erkal gibi bir ünlüdür, diye düşünüp kolları sıvadılar. Kahramanına Osman adını takan grup, kafa kafaya verdi, şöyle bir öykü kurdu:

"Osman küçüklüğünde okumamış, çobanlık yapıyordur. Kaval çalarken hep aynı şarkıları çalar. Değişik şarkılar çalmak istiyordur. Köyüne bir gün televizyon gelir. Televizyonda Elvis'i görür. Elvis'in parçalarını önce kavalıyla çalar, sonra

tahtadan düdük yapar, onunla çalar, bir mızıka alır, mızıkasıyla çalmaya çalışır. Artık hayallerini Elvis süsler. Bir akrabalarının aracılığıyla İstanbul'a taşı toprağı altınmış diyerek geldiğinde aklında yine Elvis vardır. Burada onun bir sürü resmini, kasetlerini bulur. Çalıştığı pastanenin duvarlarını resimlerle süsler, saçlarını onun gibi kestirir. Para kazanmaya başlayınca gitar kursuna gider. Bir gitar alır ve pastanenin kalabalık olduğu saatlerde gitariyle Elvis parçaları çalarak müşterileri eğlendirir. O farklı biridir. Dükkânına uğrayana, küçük bir simit alana bir bardak çay ikram eder. 'Bu benden,' der. Müşteri gülümseyerek ayrılır dükkândan."

Çocuklardan bazılarının içine sinmedi bu öykü.

"Tıngır tıngır pastanede çalınan müzikle karın doymaz. Ancak İbrahim Tatlıses gibi çok iyi sesin olacak ki meşhur olacaksın, keseni dolduracaksın."

Bu düşünceyi savunanın çevresindeki minik çember yeni bir öykü doğurdu. Bu kez gencin adı Elvis'ti. Kendi adını bırakmış, Elvis takma adıyla anılmaya başlamış.

"Bir gün Elvis'in pastanesine bir adam gelir. Elvis'in gita-

nyla çalıp söylediği parçaları heyecanla dinler, sonra ona kartını verir. En kısa zamanda bana gitarınla gel, der. Elvis'i bir de stüdyosunda dinler, kayıt yapar. Sonra da kaset doldurmayı teklif eder. Elvis'in kasetleri çıkar, klipleri çekilir, televizyonlara, sahneye çıkar. Elvis'i herkes tanır artık. Çok zengin olur."

Çocuklardan birkaçı da bu öyküye burun kıvırdı. ODTÜ'lü bir ekip oluşumuz, sunumlarda mühendislik eğitiminin öne çıkarılışı meyvelerini vermişti. Gencin okumamış olmasını kabullenemeyenler öyküyü şöyle bitirmek istediler:

"Elvis, para kazanmaya başlayınca kurslara gider, okulları dışarıdan bitirir, üniversiteye kaydolur, mühendis olur. Dükkânı kapatır, bir fabrikada çalışır."

Kimi çocuk da, artık bu yaşa kadar okumamışsa, bundan sonra da okuyamaz, düşüncesini savundu. Evlenme çağına gelmiş Elvis'in baş göz edildiği bir son yazmayı seçtiler:

"Elvis, sevdiği kızla evlenir, iki çocuğu olur, pastanesindeki çeşitleri her yıl karısının da yardımıyla artırır. Okumamak içine dert olmuştur. Yaşamını iki çocuğunu okutmaya adar. Onları okutup mühendis yapar."

güneşle

Ders aralarında konuştuğum çocukların babaları rastlantı bu ya, Ankara'da ya da İstanbul'da hurdacılık yapıyormuş.

Emin, anlamamış bakışlarını yakalar yakalamaz, "Hurdacı oldun mu çöpten, bakkaldan, fabrikalardan kâğıtları, metal parçalarını toplar, satarsın," dedi, üstüne basa basa.

"Bizim babalarımız gece çalışır. Bazen de gün doğmadan yola düşerler."

"Herkesin bölgesi var. Babamın bölgesine başkası giremez. Oranın tüm malları babamındır."

"Benim babama geçenlerde yirmi milyon ödül vermiş bir kadın. Kapkaççılar çantasını kapmış, parasını alıp çöpe atmışlar. Babam bulmuş, çantasını arayan kadına vermiş. İçinde önemli kâğıtlar varmış."

Salih'in sevimli, çilli yüzünü görünce fotoğraf çekme isteği duydum, anladı, iki eliyle çillerini örttü.

"İstemem. Böyle çilli çilli fotoğraf çektirmek istemem."

"Çilli yanakların çok şirin..."

"Yok," dedi, ellerini iyice yüzüne kaparken.

"Güneşe kızıyorum. Hep benim yüzümde dolanıyor. Çile buluyor yanaklarımı."

Babası çiftçiymiş. Beş kardeşlermiş. Yaz tatilinde ekin kesmiş, soğan kesmiş, davarların pisliklerini toplamış, güneşin altına sermiş, kurumasını beklemiş.

"Soğanları kesip demet yaparız, evimizin önüne dizeriz. Alıcılar gelip seçer alırlar."

"Hepsi satılır mı?"

"Satılmazsa başka ilçeye götürürüz."

Ellerinin nasırını göstermişti; derin çizgili, sertleşmiş, kaba derilerini.

"Ellerim mahvoldu, soğan kesmekten. Baraj yapılıncaya Ankara'ya göç edeceğiz. O zaman kurtulacağım."

Çekerek Irmağı üzerine kurulacak baraj, Salih'in köyü Sarıkaya'nın sular altında kalmasına neden olacaktı.

Hasan kısacık saçları uçup gitmesin diye tükürüklüyor, alnına, yanaklarına yapıştırıyordu.

"Biz iki yıl önce soğan ektik, zarar ettik. Artık nohut, buğday ekıyoruz."

Küçük bir kız çocuğu belinde çember dönüyordu. Başını eğip büküp gölgesini izliyordu yerde.

"Git başımdan güneş!"

"Kiminle konuşuyorsun?"

"Güneşle. Yere gölgemi çıkarıyor. Çirkin görünüyorum."

"Ne varmış? Gölgen de senin kadar güzel işte."

"Hayır," diyor kızarak.

Saçlarının bir tutamı tam tepede sarı bir tokayla toplanmış.

"Saçımı fıskiye gibi gösteriyor. Çok çirkin."

çocuk yüzleri

Esra Atatürk İlköğretim Okulu'ndan gelmiş. İmam hatip lisesi müdürünün kızı. Geçen yılın 6. sınıflar birincisi. Abla ve ağabeyi, Anadolu lisesi ve fen lisesi sınavlarını kazanmışlar, kendi de fen lisesine gidecekmiş.

Esra kitap okumaya bayılıyor. Kendi deyişiyle azgın bir kitap kurdu.

“Çekerek kütüphanesindeki memurdan çok çektim. Kütüphaneye gittiğimde deli ediyor beni. Kitapları karıştırma, diyor, istediğini çabuk seç, sallanma deyip azarlıyor. Kızıyorum, ama yine de gidiyorum.”

Osman Atatürk İlköğretim Okulu'ndan etkinliklerimize katılmaya gelmiş. Gri takım elbisesiyle, tertemiz görünümüyle, kara gözlerinin zımba bakışlarıyla öteki çocuklardan başkaydı. Her dersten sonra koşarak babasının yanına gelişi de gözümünden kaçmamıştı.

Babasının kulağına benim de duyabileceğim bir sesle, “Başım ağrıyor, kalbim sıkışıyor. Ne zaman gideceğiz,” diye fısıldıyordu.

Babası Akbay İlköğretim Okulu Müdürü. Oğlunun sıkıntılı sözlerini duyduğumu anlayınca ezilip büzülüyor, nasıl yorumlayacağını bilemiyordu.

“Pikniğe gidecektik sabah. Geldiğinizi duyunca vazgeçtik. Ondan mı kapris yapıyor acaba? Oysa derslerinizi ilgiyle izliyor. İstekle gelmişti üstelik.”

Canfeda çilli yüzlü, geriye taralı, dalgalı, kahve saçları, sürekli gülen yüzü, iri gözleriyle sevimli bir kız. Doğumunu yaptıran hemşire kendi adını koymuş ona.

“Hemşireyi hiç görmedim, ama adını her dakika duyuyorum.”

Canfeda büyüyünce hemşire olacakmış.

Sümeyra ile Ayşe canciğer iki arkadaş. Birbirlerine kardeş kadar benziyorlar.

Sümeyra 8. sınıfta. Altı kardeşi varmış. Erkek ve kız kardeşleri 5. sınıfa kadar okumuşlar. Şimdi kimi evli kimi

işteymiş. Babası İstanbul'da sıvacılık yapıyormuş, köydeki işi ise çiftçilikmiş. İki inekleri varmış. Sümeyra inek sağamıyor, çifteler diye korkuyormuş. Sümeyra evin nazlı kızı. Yaz tatilinde arkadaşları gibi ev ve tarla işlerinde çalışmamış, bisiklete binmiş, gezmiş. Annesi hocalara götürmüş onu. Kısmetini açtırmış.

Ayşe'ninse beş kardeşi varmış. Ayşe televizyondaki polisiye dizilerin hayranı. Kendi de polis olacaktı zaten.

"Hırsız, katil yakalayamam. Ben trafik polisi olacağım. Kadın polislerin formaları çok güzel. Bakalım, Dedeler nasip edecek mi?"

Ay yüzü, dalgalı saçları beline kadar uzun bir kız doğmuştu yerden. Elindeki asasını başının çevresinde döndürmüş, duman bulutu sarmıştı ortalığı, öteki kızlar silikleşmiş, hava puslanmıştı.

"Zamanın birinde üç arkadaş yola revan olmuşlar, gitmişler, gitmişler, bir ormanda gecelemişler. Biri marangoz, biri terzi, öteki de hocaymış. 'Burası ormandır, ne olur ne olmaz, her birimiz birer saat nöbet tutalım,' demişler. İkisi yatmış, marangoz beklemeye başlamış. Uykusu kaçsın diye bir tahta bulmuş, bıçkısını almış, tahtayı oymuş, bir insan yapmış. Bakmış, saat tamam, terzi arkadaşını kaldırmış, kendisi yatmış. Terzinin yanında makinesiyle bir top kumaş varmış. Marangozun yaptığı tahta adama bir kat elbise dikip giydirmiş. Saat tamam olunca o da hocayı kaldırmış. Hoca tahta adamı görmüş, iki rekat namaz kılmış, dua etmiş, adam canlanmış. Arkadaşlarını kaldırmış, eserini göstermiş. Sormuş: Marifet kimde?"

Duman dağılmış, yüzler seçilmeye başlamıştı. Çocuklar kıyasıya tartışıyorlardı, kimi marangozda, demişti, kimi terzide, biri odunda, kimi hocada...

Ay yüzlü kızı arandılar, doğru yanıtı almak için. Kız silinmişti. Yerinde alaysı bir gülüş kalmıştı yalnızca.

sır arkadaşı

Hanife güneşi takmış saçlarına, koşarak geldi yanıma.

"Bu okula neden kız öğrenci az geliyor, biliyor musunuz? Karabasanlar yüzünden. Bir söylenti çıkarmışlar. Sözde geceleri koridorlarda, yatakhane karabasan dolaşıyormuş. Kızlar zaten okula zor gönderiliyor, bir de bunu duyunca aileler hemen cayıyorlar."

"Yatakhane arkadaşların kimler?"

Hanife kayboldu, birkaç dakika sonra, kalın kaşlı, kahve saçlı çok güzel bir kızla geri geldi.

"Bu Derya. Yataklarımız bitişik."

Derya iri, çakır gözleri, bembeyaz dişleri, berrak yüzüyle gülüyordu sürekli. Okulun dışından davul zurna sesleri geliyordu. Bir gözü oraya çakılı kalmıştı.

"Halamın kızı evleniyor da."

"Yatakhanenizde geceleri kim bilir nasıl eğlenirsiniz?"

"Birbirimize masal anlatıyoruz, köyde geçen komik olayları anlatıyoruz. En çok da İtilmiş'le Kakılmış'ı oynuyoruz. Benim evde kalın ciltli bir masal kitabım var. Her hafta sonu eve gittiğimde birkaç masal okur, ezberlerim. Akşam ışıklar sönünce uyuyana kadar herkes bir şey anlatır. Ben de ezberlediğim masalları anlatırım."

Derya'nın tatlı gülüşü yüzüne iyice yayılmıştı.

"Sonra da bir tıktı duysak, bir ışık yansa, şimşek çaksa zangır zangır titreriz. Birbirimize sarılıp çılgınlık atarız."

Hanife, bıktım sizden der gibi bir el hareketi yaptı.

"Şimdi şikâyet ediyorlar. Oysa geceleri en korkuncunu anlat diye yalvaran kim?"

Masallardaki bir dudağı yerde, bir dudağı gökte, karşısına çıkanı hüp diye midesine indiren dev analarına, içinden yılan, çıyan, akrep çıkan sandıklara, acımasız kurtlara gülen çocuklar, kalem kutularını açarken titriyor, fare görseler ciyak ciyak kaçıyorlarmış.

"Kardaki çamur izlerini bile kan sanıyor bizim akıllılar!"

"Paspas süpürgesini cadı sanan da ben miydim?"

"Derya en yakın arkadaşın mı?"

"Onu çok seviyorum da en yakın arkadaşın, sır arkadaşın kim dersen, o Çekerek'te."

"O nerede okuyor?"

"Çekerek'te ilköğretim okulunda. Benimle aynı yaşta, ama sınıfta kaldığı için 4. sınıfta okuyor. Ona başıma gelen her şeyi, hayallerimi bile anlatıyorum. İkimiz birbirimize yemin ettik. Sırlarımızı kimseye söylemeyeceğiz, diye. Arkadaşımın annesi öldü, babası başka bir kadın aldı. Kardeşlerini evlatlık verdiler, onu da dedesinin yanına yolladılar. Dede çalışıyor, gündüz evde kimseler yok. Ben tatillerde köye gittim mi, onların evinden hiç çıkmam."

"Ev işlerini kim yapıyor?"

"Arkadaşım. Yemek yapar, yerleri siler, tavuklara bakar. İş çabuk bitsin diye patatesleri, patlıcanları ben soyarım. Yeri süpürürüm."

"Ders de çalışır mısınız?"

"Evet. Arkadaşımın en üzüldüğüm yanı okumayı hiç istememesi. Aynı yaştayız ama o hâlâ 4. sınıfta. Beşi bitirsin, okumaz diye korkuyorum. Dilimde tüy bitiyor, oku meslek sahibi ol, diyorum ama dinletemiyorum. Matematigi hiç anlamıyor mesela."

"Hafta sonları birlikte problem çözebilirsiniz."

"Ödevlerine de yardım ediyorum. Ama çok isteksiz. Bu yaşta o kadar bıkkın ki şaşarsınız."

"Kolay bir yaşam değil onunki!"

"Kurtulmak için okuması gerekmez mi? Hem okumamış hem anasız, babasız. Ezecek duracaklar onu. Ne kadar söylesem anlamıyor. Büyüyünce anlarsa iş işten geçecek."

Rüzgâr uzaklardan kavakların büyüğü hışırtısını taşıyordu.

çoban

Akşamüstü okul kütüphanesine getirdiğimiz 700 kitabı çocuklarla birlikte yerleştirdik. Çocuklar ellerine kitapları

Osman ve Serhat, kitaplarla.

aldılar, yerlere serili kilimlere yayıldılar, sayfaları karıştırdılar. En heveslilerden biri Serhat, öteki Osman'dı. Osman'ın sabahki mutsuzluğu silinmişti yüzünden.

"Gitmedin mi sen? Alıştın mı sonradan?"

"Başım ağrıyordu. Nedenini buldum. Güneştenmiş."

Güneş üşümüş yüreklerini ısıtmak için gün boyu tüm sıcaklığını cömertçe dökmüştü çocukların üstüne. Osman koyu renk, kalın takım elbise giymişti üstelik.

"Güneş ışıklarını çekince rahatladım."

Osman'ın neşesine diyecek yoktu artık, kitapları kedi yavrusunu okşar gibi okşuyor, göğsüne bastırıyor,

"Hepsinin benim olmasını istiyorum," diyordu.

Serhat'sa kitap denizinin içinde kulaç atıyordu.

"İnanamıyorum. Bu kadar kitabı bir arada gördüğüme inanamıyorum."

Serhat liseye gitmeye karar vermiştir bugün, dedim içimden. Saçlarını, etli yanaklarını aferin, der gibi okşadım. Düşüncemi okumuştı hemen.

“Bu kitapların hepsini okuyacağım. Okumadan bir yere gitmem.”

“Hayvan gütmek yerine okumayı seçersin belki.”

“Yoo... o kadar uzun boylu değil. Okumayı istesem de babam okutmaz beni. Bugün çok eğlendim... kitapları da her gün bir tane, her gün bir tane ala ala okuyacağım, ama yine de liseye gidemeyeceğim. Bu, iki kere iki dört kadar gerçek.”

Gece, türküler ve şarkılarla geç saatlere erişmişti. Arkadaşlarının çoğu dans eder, halay çekerken Serhat kollarını göğsünün üstünde kavuşturmuş, mum gibi durmuştu. Yanına oturdum, kolumu boynuna yasladım, “Oynamıyor musun?” diye sordum.

Başını omzuma düşürdü, “Ben hiç oynamam ki!” dedi.

Gün boyu çiçek gibi açan gülüşler silinmişti yüzünden. Suskun, düşünceli halini, yorgun bakışlarını ne şakalar yaptırıyorsa değiştiremedim.

Gece yanar söner ışıklar, herkes yatakhaneye derken o ağırlaşan adımlarıyla en geriden izliyordu arkadaşlarını. Başta yerde dalgın dalgın yürürken bir an durdu, hızla gelip elimi tuttu, sabah görüşemezsek diye şimdiden veda etmek istiyordu. O an içinin karışıklığını, geceyi uykusuz geçireceğini hissetmiştim, ama yetmemişti bu. Ellerini ellerimin arasında uzunca bir süre tutmuş, düşüncelerinin içime akmasını beklemiştim.

Öyle kilitlemişti ki kendini, sadece yoğun sıcaklığını duyabilmişim.

bazlambaç

Ertesi sabah kahvaltı sonrasında Bazlambaç kasabasındaki ilköğretim okulunda bulduk kendimizi. Okul 1987’de kurulmuş. Çandır’da yeni açılan ilköğretim okulu öğrenci sayısını azaltmış. 300 öğrenci kapasiteli okulun geçen yıl 215 olan öğrenci sayısı, bu yıl 130’a düşmüş. Okulda iki sınıf öğretmeni ve dört branş öğretmeni görev yapıyormuş.

Mihriban belediye şoförünün kızı. Şişman, içten gülen, düğme gözlü, etli yanaklı. Yaz tatilinde Antalya'ya, Ankara'ya Yozgat'a gitmiş.

"Sorsanız bir yerini bilmem. Çünkü hepsine düğün için gittik. Ama Antalya'da denizi gördüm."

Deniz sözünü söylerken heyecandan dalgalar gibi titreyordu kirpikleri.

"Bu sabah annem, yengemle beraber dayımgillerde yufka açıyorduk. Ankara'dan misafirler gelecek, denince ben okula gidecem, dedim. İyi ki gelmişim! Yufkadan ne olacak? Hep bildiğimiz şey."

Saçlarından bazlama kokusunu bırakmıştı giderken.

Dersliklerde yaşananlarsa bir başka âlemdi.

Müzik etkinliğini yürüten arkadaşımız tahtaya bir nota çizmiş.

"Bu ne!" diye soruyordu.

Sınıftan biri gül, diyor, ötekiler düşünmeden onaylıyordu.

Beş çizgi çizdi, alt alta, yanlarına da iki dikey çizgi.

"Bu ne?"

Kale, yanıtında sözbirliği ettiler.

Notayı ölçü çizgilerinin içine yerleştirdi.

"Bu ne?"

"Kalede gül."

"Nota ne?"

"..."

"Notalar şarkıların sesidir."

Yavuz robot etkinliğinde kendini elektrik, elektronik mühendisliği öğrencisiyim, diye tanıtmış. Peşinden ne iş yapar benim gibiler, diye sormuştu.

Ellerin tamamı havaya kalkmış, yanıt şıppadak bulunmuştu:

"Kesilen elektriği bağlar!"

Bir gönüllü, öğrenme yöntemleriyle ilgili öğrencilerle konuşuyordu:

"İneğiniz, eşeğiniz öğrenebilir mi?"

"Hayır."

“İneğiniz, eşeğiniz evden uzaklaşsa akşam kendiliğinden eve dönebilir mi?”

“Döner.”

“Yolu nasıl öğrenir?”

“Ezberleyerek.”

“Biz nasıl öğreniriz?”

“Ezberleyerek.”

Sonra bir kitap istedi çocuklardan. Türkçe kitabı, sosyal bilgiler, vatandaşlık... Sosyal bilgiler kitabı geldi. Rasgele bir sayfayı açıp okutturdu.

Her tümceden sonra, o tümcenin sorusunu sordurtuyordu. Çocuklar ıkınıp sıkınıyor, soruları bulmakta zorlanıyorlardı. Dersin bitiminde kimi, nasıl öğrenmesi gerektiğini bir parça anlarsa da bir kısmı ne yaptınız, diye sorunca Türkçe dersi gördük, diye yanıt veriyorlardı. Ezberci eğitimin izlerini bir ders saatinde silmek mucizeydi tabii.

gümüşhacıköy

Anadolu’da, Tanrı yaz günlerini uzun yaratmış “bitmeyen işler bitsin” diye, kış günlerini kısa yapmış “yetmeyen yemekler yetsin” diye bir söz vardır. Baharın ilk günü, 21 Mart 2003’teki yolculuğumuz, uzun günlere yolculuğun da ilk günüydü, masum çocuk düşlerine bombaların düştüğü Irak Savaşı’nın da. Her şeye rağmen o gün dağlarda nevrüz ateşleri yakılacak, alevi dumanlı çıksın, yağmur getirsin diye ateşe su serpilecek, şarkılar söylenecek, halaylar çekilecek, çocuklar renk renk uçurtmalarını göğe salacaklar, yumurta tokuşturacaklar, küme küme kırlara çıkacak, kır çiçeklerine hoş geldin diyecekler miydi? Kış bile silahlarını kuşanmıştı o gün. Fırtınasını, karını, soğuğunu boca etmiş, herkesi evine hapsedmiş, patlayan tomurcukları, çiçekleri bembeyaz örtüsüyle örtmüş, bahara savaş açmış, renklere geçit vermemişti.

Amasya iline bağlı Gümüşhacıköy Yatılı İlköğretim Bölge Okulu’na ulaştığımızda yollar buz tutmuş, kar pencere-
lere beyaz kristallerden puanlı perdeler takmıştı.

Gümüşhacıköy, Tavşan ve Saray dağlarının arasına, Gümüş Ovası'nın kuzeybatısında, dağ eteklerinin ova ile birleştiği bölgede, denizden 810 metre yüksekliğe kurulmuş. Halkın geçim kaynağı tarım ve hayvancılıkmış. 147.500 dekarlık tarım alanlarının yalnızca 63.000 dekarı sulandığı için, ancak tütün, şekerpancarı, soğan, haşhaş, kendir, buğday, arpa, çavdar, mercimek, nohut, fasulye, yulaf, mısır ekimi yapılmış. Dünyanın en kaliteli "basma" tütününün de yetiştiği yermiş Gümüşhacıköy.

Köylerde tarıma elverişli alanların azlığı, iklim ve bölgenin yüzey şekilleri hayvancılığı daha çok geliştirmiş. 1980' lere kadar sığırcılık ve inek, mandacılık yaygınken Batı'ya, büyük kentlere göçler yüzünden hayvancılık da eski önemini kaybetmiş. Köylerin 2/3'ünde arıcılık yaygınmış.

ala

1998'de kurulmuş Gümüşhacıköy Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nda 25 köyden 570 çocuk eğitim ve öğrenim görürmüş. Okulun 26 öğretmeni arasında her branştan öğretmen, rehber ve İngilizce öğretmenleri varmış. Yalnızca müzik öğretmeni yokmuş.

Alaca ve Gümüş köylerinde ilköğretim okulları 8. sınıfa kadar, bazı köylerde ise 5. sınıfa kadar eğitim verirmiş.

Musa'yı daha ilk gün, kahvaltı kuyruğunda tanıdım. 5. sınıf öğrencisiymiş. Üç kardeşin ortancası. İzmir'den gelmiş Gümüşhacıköy'e. İlk üç sınıfı İzmir'de okumuş. Sonra anne ve babası ayrılmışlar. Babası bahçelerde çalışmış. Sabahlara kadar kahvelerde oturur, eve gelmezmiş, bu yüzden sık sık çatışmış annesiyle. Sonunda annenin canına tak demiş, çocukları alıp memleketine, babasının yanına, Gümüşhacıköy'ün bir köyüne göçmüş. Dede damadını sevmezmiş. Kızını ve torunlarını bağrına basmış hemen. Çarşılarda, pazarlarda el arabacılığı yapar, akşama kadar yük taşımış pazardan evlere, dükkânlara. Akşamüstü eve yorgun gelir, olmadık şeylere bağırır çağırırmış.

“Bazı dedeler yumuşak olur. Masal anlatır, şiir okurlar,” demişti Musa. “Benim dedem öylesi değil, hep bağırır, kızar.”

Musa’nın abisi, dedesiyle tartışınca almış bir-iki parça eşyasını, kaçmış İzmir’e.

“O gün bugün aramadı abim.”

“Babanın yanındadır.”

“Orda biliyorum da sesini hiç duymadık.”

“Aramazlar mı sizi?”

“Babam ara sıra arar. Ama dedem hemen sorar, ‘Kim arıyor,’ diye. Babam dedik mi telefonu elimizden kapar, çat diye kapar. Sesini duydum, ama hiç konuşamadım babamla. Keşke ayrılmasalardı! Babamla birlikteyken mutluydum. Şimdi eve gitmek istemiyorum. Bakıyorum bir ay geçiyor, ben hâlâ eve gitmemişim. Buradaki ev, evim değil sanki.”

“Baban evlendi mi?”

“Yok.”

“Belli olmaz, barışırılar, yine buluşursunuz.”

Kaşlarını gözlerini üstünde iyice gerdi.

“Mahkeme kâğıtları geldi, boşandılar artık, olmaaz.”

“Neden olmasın?”

“Olur mu?” dedi gözlerinde ışıklarla.

“Tabii,” dedim. “Şimdi daha da kolay barışırılar.”

Dudaklarını sıktı, başını iki yana salladı, üzgün,

“I-ıh! Annem istermez. Annem savaş açmış babama.

Dedem de bırakmaz.”

Derin iç çekişi, içimdekileri sıralamaya gün yetmez, diyordu.

“İzmir mi iyiydi, köyün mü?”

“İzmir kocaman bir şehir, oradaki yaşamı nasıl anlatsam, başka işte. Önceleri köyü yadırgadım ama sonra köye de alıştım. Ala var köyde.”

“Ala kim?”

“İneğimiz. Köye ilk gittiğimde hayvanlara uzak duruyordum. Bir akşam sıcakta samanlıkta uyuyup kalmışım. Ala hiç uyumamış, sabaha kadar başımda beklemiş. Sabah uyandığımda bana annemmiş gibi bakıyordu. O günden

sonra hiç ayrılmadık. Ala'yı gezdirmeye götürdüm, samanlara uzandık, başımı ona dayadım, birlikte uyuduk. Şimdi köye gitsem Ala ayak sesimden tanır beni. Koşa koşa yanıma gelir. Durur, sevmemi bekler."

"Çok hayvanınız var mı?"

"Hepsi bizim değil, dedemin, amcalarımın. Birkaç inek, 156 tane kömüş var. Köye gidince, tatillerde çobanlık yaparım onlara. Köpekleri de alır, otlığa gideriz. Mallar otlanırken ben ya uyurum ya da oyun oynarım. En çok ev yapmayı severim. Samanlardan, çalı çırpıdan, ağaç dallarından, çamurdan evler yaparım. Dönüşte kömüşleri tek tek sayarım, 155 çıksın, birini bulana kadar dolanırım, onu bulup, sürüye katmadan yola çıkmam."

Musa, Koyun Baba efsanesini çobanlık yaparken öğrenmiş:

"Gümüşhacıköy'ün güzel yaylalarında insanlardan uzakta, günlerini koyunlarla kuzularla söyleşerek geçiren Koyun Baba (Niyaz Baba), günün birinde ilçede ayakkabıcılık yapan kardeşini ziyarete gitmeye karar vermiş. Giderken de bir armağan götürmek istemiş. Çobanın armağanı ne olur? Ya yoğurt ya süt. Koyunlarından sağdığı sütü mendiline koymuş, yola çıkmış. Kardeşi Piri Baba'nın dükkânına geldiğinde süt dolu mendili askılığın çivisine takmış, kucaklamış kardeşini. Peşinden daldan dala hoş bir sohbete koyulmuşlar. O sırada bir hanım girmiş dükkâna. Ayakkabı siparişi vermek istemiş. Ayakkabıcı kadının ayaklarının topuktan, taraktan, tabandan ölçüsünü almış. O sırada Niyaz Baba'nın gözleri, hanımın bembeyaz topuklarına ilişmiş, ilişmiş ki ne ilişmek, gözlerini alamamış topuklardan. Duvar da asılı mendilden sütler şıp şıp damlamaya başlamış. Damlalar birikmiş, sele dönüşmüş. İki kardeş neredeyse süt selinde boğulacaklarmış. Kardeşi, sen dağlarda koyunlara baka baka ermiş olmuştun, gel kentte bu bembeyaz topuklara bakıp da görmezden gel, de öyle er bakalım, demiş. Niyaz Baba utanmış, beni ancak İnegöl yaylalarında otlayan ak koyunlar, ak kuzular paklar, demiş, tekrar dağın yolunu tutmuş."

Musa'nın gözü yaylalarda değil, o okuyacak, polis olacakmış. Bir zamanlar ağabeyi bir arabanın altında kalmış, yaralanmış. Şoför kaçmış, bulunamamış. Musa, polis olup ağabeyinin ayağını kıran o adamı bulacakmış. Sonra isterse polisliği bırakacak, başka bir iş yapacakmış.

benzerlik

Musa huzursuzdu. Gözleri kapılarda birisini arıyor, görmeyince rahat bir soluk alıyordu. Birinden korktuğunu hissetmiştim.

"Kimden korkuyorsun?"

"Yoo... Nerden çıkardın?"

"Bilmem. Kargalar söyledi."

"Yaa! Sınıfta bir kız var. Bana hep küfrediyor, koluma, sırtıma, omzuma vuruyor."

"Ondan mı korkuyorsun?"

"Bu yıl geldi. Her şeyim bozuldu. Onun yüzünden okulu bırakabilirim."

"Şaka ediyorsun!"

"Valla, doğru. Su gibi okuyordum eskiden, o geldi, heceleyerek okumaya başladım. Şimdi etütlerde, yatakta hep kitap okuyorum. Ama hâlâ hece hece. Düzelmiyor bir türlü. Geceleri rüyamdan anne diye bağırarak uyanıyorum. Parmagımı emiyorum."

"Bana gösterir misin onu?"

"Seni yanımda görürse sana da düşman olur. Bana düşman ya..."

Suna'yı ilk yaratıcı drama dersinde gördüm. Sarı, karışık saçlı, boyca arkadaşlarından uzundu. Pembe, kelebek desenli yağmurluğunu hiç çıkarmıyordu. Sağa sola çarparak yürüyor, deli deli bakıyor, hırçın şakalar ediyor, yanından geçenlere hoyrat yumruklar atıyordu.

Musa'nın rengi solmuş, derse katılmak yerine, yanımda oturmayı seçmişti. Nedenini sorduğumda o burda, demişti en zayıf sesiyle.

“Arkadaşını gözlüyorum. Sonra konuşacağım onunla, şimdi aldırma,” desem de dinlemiyor, arkamda dertop olmuş öylece duruyordu.

Yaratıcı drama dersinde, oyun lideri Serap’ın desteğiyle gruba zor bela katıldı. Çocuklar yanlarındaki arkadaşını bir meslek sahibi formuna sokuyordu. Şair, doktor, öğretmen, ressam, balerin... Musa’ya baktım, ne olmuş diye. Pazılarını şişirmiş, heykel gibi duruyordu. Kas geliştirme uzmanı olmuştu.

Dersten sonra Suna’nın yanına gittim. Suna okula birkaç yıl geç başlamış. Şehirde okumuş önce. Bu yıl gelmiş Gümüşhacıköy’e. İki kardeşler. Anne babası şiddetli kavgalarla geçen evliliklerini bitirmişler. Anne temizliğe gidiyor, çocuklarına tek başına bakmaya çalışıyormuş. Yazları Suna’yı da götürürmüş yanında. Suna başkasının kendisine iş buyurmasını, pisliğini temizlemesini hiç içine yedirememiş; annesinin bu işi yapmasını da. Baba yeniden evlenmiş, ayrıldıktan sonra hiç görmemiş kızını. Suna’nın babasıyla ilgili iyi bir anısı yok. Öfke, kin biriktirmiş içinde. Suna benimle konuşurken bile koridorda koşturan çocukları tekmelemeyi, yumruklamayı savsaklamıyordu. Sırtını okşayarak başlamıştım sohbete, sonra kollarını zapt etmek için tüm bedenine sarıldım.

“Neden vuruyorsun arkadaşlarına?”

“Bilmiyorum,” dedi. Eğreti bir gülüş vardı yüzünde.

“Biri seni tokatlasa hoşuna gider miydi?”

“Ne olmuş? Siz kimseye vurmadınız mı ki!”

“Ben mi? Bir kere yeğenime tokat atmıştım, gözlerini iri iri açmış, öylece durmuştu, tombul yanakları titremişti. Yıllar geçti, hâlâ izlediğim filmdeki bir sahne, sokaktaki bir tartışma, duyduğum bir bağırış o titreyen yanakları getirir gözümün önüne, göz dibime yaş iner.”

Boş boş baktı yüzüme.

Musa kalabalığa karışmıştı. Bir-iki kez gözüme ilişti, ürkek bakışlarını hemen çevirdi, hızlıca kaçtı.

Ders zili çaldığında Musa’yı sınıfın kapısında yakaladım.

Bir kolumla da Suna'ya sarılmıştım. Bir kolumun altında Suna, ötekinde Musa vardı şimdi. Birlikte sınıfa girdik öylece. İkisine de kendilerinden öğrendiğim, birbirine benzeyen öykülerini anlattım. Seslerini tutup soluksuz dinlediler.

Aralarından ayrıldım sonra, dışarı çıktım, ikisi birbirine sarılı kaldılar. Utangaç utangaç gülüşüyorlardı.

Ders arasında yine rastladım Musa'ya.

"Tatlı bir kızmış Suna," dedim.

"Evet," dedi gözlerini kaçırarak. "Güzelmış de."

Yemek saatinde yemek sırası beklerken Suna'yı Musa'ya minik bir tokat atarken gördüm, aynı anda gözlerimiz karşılaştı; parmağını yakalandım, der gibi dişlerinin arasına sıkıştırdı, güldü, gülüştük.

arzu

Ebru 6. sınıf öğrencisi. Onun için yatılı okulun en zor yanı evi özlemek, eve gidememek. Bir buçuk yaşında bir kardeşi var. Kardeş özlemiyle hafta sonunu zor getirmiş. Tiyatroyu ilk bu okulda tanımış, çok sevmiş. Arkadaşlarının çoğu gibi o da bu yaşa kadar ne tiyatro görmüş, ne sinema bilmiş. Türkçe öğretmenleri öğrencileriyle bir oyun sahnelemiş, Gümüşhacıköy sahnesinde iki kez oynamışlar. O gün bugün Türkçe derslerini ipe çeker olmuş.

"Çok eğleniyorum derste. Türkçe öğretmeni olursam şaşmayın."

Gani 5. sınıf öğrencisi. İstanbul'dan gelmiş buraya. Annesi kanserden ölmüş. Gani'yi babaları köye, ablalarının yanına göndermiş. Eniştesine "baba" diyormuş şimdi.

"Benim babam evlendi, çocukları oldu. Bana sırt çevirmiş, oğlum demiyor artık. Beni hiç sormuyor ki baba diyeyim ona. Başkalarının babası şimdi o."

Gani'nin annesi o küçükken suya baktırmış, göklerde görmüş onu.

"Pilot olacağım. Çok yüksekte bakacağım dünyaya. Bulutların üstünden."

Emre, "Benim de küçüklük düşüm beyaz elbise," dedi. "Daha bebekken kendimi denizci elbisesiyle gördüm düşümde. O gün bugün deniz subayı olmak isterim."

Emre'nin babası işsiz. Hafta sonları eve çıkmıyormuş.

"Evde yemek buradaki gibi değil. Soğuk. Ev ısınmıyor. Ne yapayım gidip? Yol paramı veremez babam. Ben denizci olursam sülalede tam iki memur olacak. Bir öğretmen var şimdilik. Bizim ailede herkes işçi, çiftçi."

Yasin, "Ben de eve gidemezdim, ama eniştem beni gelir alır, götürür," dedi. "Minibüs şoförü kendisi. Buralara sık gelir gider."

Yasin'in babası sıvacı. Köyünde çok sevdiği bir Uğur Abisi varmış. Köyün okumuşlarındanmış o. Üniversitede matematik okurken fikir değiştirmiş, doktor olmaya karar vermiş, yeniden ÖSS sınavlarına girmiş. Şimdi tıp fakültesi öğrencisiymiş.

"Uğur Abi köye geldiği zaman matematiği kötü olan çocuklara ders çalıştırır. Ben de zor problemleri ona çözdürürüm."

Yasin avucuna incecik ipler toplamış düşünüyordu. Bir ay önce annesinin koluna çay dökülmüş, haşlanmış. Köylüler kendilerine göre ilaçlar sürmüşler, yara büyümüş, bir türlü iyileşmemiş. Köyünde ve komşu köylerin hiçbirinde doktor yokmuş.

Yasin, "Hayatta bir arzum yok," demişti, avucundaki topağa dalmış. "Ne isteyeyim! Hiçbir şeyim olmasa da olur. Ama annemin kolunu bir görseniz içiniz parçalanır. Gerçekleşecek olsa bir günlüğüne doktor olabilmeyi isterdim, annemin kolunu tedavi eder, acılarını bitirirdim. Sonra ölene kadar tek taşım olmasın, dert etmem."

Makasla kesilmeyecek, iğneyle dikilmeyecek, fıstık kabuğuna girip çıkacak bir elbise dikerse dileği gerçek olacaktı sanki, yanımızdan uzaklaştı, sırtını duvara dayayıp yere çöktü, ipleri dokumaya başladı.

Musa girdi koltuğumun altına. Sevimli bir kedi yavrusu gibi sevgiyle yasladı başını. Suna'yı sordum hemen.

"Suna ne yapıyor, vuruyor mu gene?"

"Vursa da kızmıyorum artık. Acıyorum kıza. Babası hep dövermiş onu."

Bayram'la Turabi dolanıyor çevremizde. Turabi, toprak demekmiş. Dedelerden biri koymuş adını.

Bayram'ın ailesinde sınav kaçırın kaçırana.

Babası öğretmenlik sınavını kaçırmış, öğretmen olamamış.

"Babam bir öğretmen kadar bilgili. Her konuda soru sorabilirsin, en kazık problemleri çözdürebilirsin, ama çiftçi."

Dedesı, amcayı üniversite sınavlarına götürmemiş, amca hazırlık kitaplarını devirmiş, bir üniversiteli kadar bilgi edinmiş, ama kapısından içeri girememiş. Amca oğlu üniversitede bilgisayar okumak istemiş, o da sınavı kazanamamış. Şimdi bir kargo servisinde bilgisayar başında duruyormuş.

"Bilgisayarı A'dan Z'ye öğrendi. Parçaları darmadağın olsa hepsini toplar, yerlerine koyabilir."

Bayram, Dedelere gidip söz vermiş. Hangi sınava girebilirse girecek, hiçbirini kaçırmayacak. Parasız yatılı, askerî okul, üniversite... Ailenin sınav kaçırın büyükleri ona bağlamışlar umutlarını.

"Sen bir sınava gir, kapağı bir yerlere at. Biz sonuna kadar arkanızdayız," demişler.

keçiköy

Ertesi gün eski Rum köylerinden birine, Keçiköy'e geldik. Köye yapılan bir baskın sırasında köylüler, keçilerin boynuzlarına taktıkları mumlarla saldıranları kaçırmışlar, bu olay köyün Keçiköy diye anılmasına neden olmuş. Kimilerine göre kaçanlar Pontus beyleri, kimilerine göre İngilizler, kimilerine göre de Romalılar...

Keçiköy, halk şairi Kul Hüseyin'in de köyü. Şairin mezarı burada. Hüseyin çocukluğunda çobanlık yaparmış. Bir gün Hızır Baba otaktan geçerken Hüseyin'e, tabakamı köyümde unuttum, gidip aliver, demiş. O da giderim ama koyunlar seni rahatsız eder, demiş. Hızır çaresine bakarız, sen bi git hele, demiş. Hüseyin koşarak köye gidip gelmiş, geldiğinde hayvanları Hızır Baba'nın çevresinde toplamış, onunla konuşurken görmüş. O günden sonra, "Gördüm emme, demem," diye söylenerek gezmiş. Gezerken de şiirler yazmış. Mezarının yakınından geçerken Ruhi Su'dan dinlediğim bir Kul Hüseyin türküsü dolandı dilime:

Keçiköy İlköğretim Okulu'nda.

*Hüseyin beyhude ah etme naçar
Bir kapı örtse birini açar
Buna dünya derler hepisi geçer
Hangi günü gördün akşam olmamış.*

Kış günleri Keçiköy-Eymir köyü arasından kurt ulmaları duyulurmuş. Kurtların dağlardan koruyucuları Kurt Baba'nın dergâhına indikleri söylenirmiş.

"Yıllar yıllar önce bir kış günü avcılar ormanda sürek avına çıkmışlar. Av bulamamışlar, karda kışta açlıktan perişan kurtları sıkıştırmışlar. Kurtlar ormanın kıyısında tek başına yaşayan, evi herkese açık yaşlı adamın evine koşmuşlar. İçeride oturan yaşlı adam kurtların sıkıntısını anlamış, eve doluşmalarına ses çıkarmamış. Avcılar gelip de durumu gö-

rünce utanmışlar yaptıklarından, başları eğik köylerine geri dönmüşler. O gün bugün adama Kurt Baba demişler, evini Kurtların Dergâhı bellemişler.”

Keçiköy İlköğretim Okulu 1930 yılında açılmış, ilk öğretmeni Mehmet Hakkı Bey’miş. 1938 yılına kadar üç yılda bir mezun veren okul, daha sonra 5 yıla çıkmış. 1939’dan 1982’ye kadar 712 kişiye diploma vermiş. Çocukların evlerinden taşıdığı tezeklerle tutuşan odun sobalarının ısıttığı üç dersliği, bir anasınıfı varmış. Anasınıfında 10 öğrenci, ilköğretimde 30 öğrenci eğitim görüyormuş.

Geceleri köyün ışıkları söndüğünde ay ile Samanyolu’nun yıldızları aydınlatırmış köyü. Ay ve yıldızlar; kuşlar, koyunlar, keçiler, inekler kadar arkadaş olurmuş çocuklara. Okulda yazdıkları şiirlere, öykülere sızarmış sessiz sedasız.

2. sınıf öğrencisi Tansu, “Konuşan Ay” öyküsünde ayla dostluğunu şöyle anlatmıştı:

“Ayın canı sıkılmış, yıldızlarla arkadaşlık etmek istemiş. Yıldızların arkadaşları çokmuş, ayı aralarına almamışlar. Ay da ışıklarını yakmış, bir evde canı sıkılan yalnız bir çocuğun odasına inmiş. Çocuk da sıkılıyormuş zaten, ayın arkadaşı olmayı kabul etmiş. Birlikte oyun oynamışlar, konuşmuşlar.”

Serap kaybettiği annesine duyduğu özlemi geceleri yıldızlara fısıldarmış:

*Ne zaman yıldızlara baksam
Annemi özlerim
Tüm acılarımı boşaltırım
Yıldızlar benim dostumdur.*

çiğdem

Son durağımız üç yıl önce de etkinlikler düzenlediğimiz Çorum Merkez Yatılı İlköğretim Bölge Okulu’ydu. Satılmış, Ali, Caner, Ahmet, Serpil, Yıldız, Derya, Azize’yi ve öteki çocukları görmenin, üç yıl öncesinin olaylarının hiç unutulmadığını yaşamamanın tadı başkaymış meğer. O zaman-

ların 3. sınıf öğrencisi Satılmış şimdi 6. sınıf öğrencisi kocaman bir delikanlı. Gözlerindeki ışık hiç kaybolmamış, sanki dün ayrılmışız gibi kaldığımız yerden başlamıştık konuşmaya. Bu yolculuğu benim için önemli kılan yanlarından biri de *Lodos Yolcuları* adı kitabımı Satılmış'a götürmektir. Kahramanlardan birinin adını onun adından esinlenerek Satılmış koymuştum. Haberi verdiğimde Satılmış, tek kaşı havada, arkadaşlarına doğru gülümseyerek göz kırptı.

"Beni unutmadığınızı biliyordum."

"Sokaklarda kâğıthelva satan bir çocuk Satılmış. Okurken, 'Bana benzemiyor,' der misin acaba? Sadece adını taktım ona."

"Yoo... Daha iyi... Benim ablam, kardeşim bu okulun en başarılı öğrencileri, ben değilim. Beni çalışkan öğrenci yap-saydınız, istemezdim. Sokakları deliler gibi severim."

Spor salonunda müzik yayınıyla çocuklar halay çekip oynamaya başlamışlardı. Tanımadığım bir kız uzaktan beni izliyor, çocuklarla konuşmalarına kulak kabartıyordu. Çocuklar dans etmeye gidip de yalnız kaldığımda yanıma geldi, belime sarıldı.

"Burada, yanınızda durabilir miyim?" dedi.

Çiğdem İstanbul'dan gelmiş. Anne ve babası şiddetli kavgalarla geçen yılların sonunda boşanınca annesiyle Çorum'a gelmişler. Teyzesinin evine yerleşmişler. Annesi Bağ-Kur'dan emekli maaşı alıyormuş, teyze bir dükkânda çalışıyormuş. Baba da birkaç ay sonra Alaca'ya dönmüş, orada yeniden evlenmiş, yeni doğmuş bir kızı varmış şimdi. Çiğdem, "Babam mıydı eskiden baba dediğim adam, baba ne demek hiç algılayamıyorum," demişti.

"Sadece arkadaşlar babam dedikleri zaman gözlerim doluyor, çarşafın altına girip ağlıyorum."

Çiğdem hafta sonları evine gitmiyormuş. Gelişin masraf, gidişin masraf diyormuş annesi.

"Öyle çok gidemeyen var ki eve... Bir evim de burası oldu. Bir yıl içinde yaşamım o kadar değişti ki! Nerden nereye geldim, ben bile inanamıyorum."

Yolculuğun başından beri soğuk, yakamızı bırakmıyordu. Kaloriferlerin yetersizliğinden, soğğun şiddetinden bir türlü ısınamıyordum. Yanaklarım, ellerim çatlamış, dudaklarım kanamış, hiç ısınamamıştım. Çocukların üzerlerinde ince giysiler –çoğunda kazak bile yoktu– oradan oraya koşturuyorlar, soğuktan hiç şikâyet etmiyorlardı.

“Hasta olmasak bari,” derken çocuklardan biri, “olmayız. Karakancalar gitti,” dedi.

Bazı köylerde yaygın olan inanışa göre, kışın en soğuk günlerinde kapı kapı dolaşmış Karakancalar (Karakoncoloslar). Girdikleri eve hastalık, uğursuzluk, bela verirlermiş. On beş gün kadar korku salarmış köylerde. Eşiğine pancar gömülü evlere giremezlermiş.

Yolculuğun sonunda karakış kızgınlığı elden bırakmış, güneşe geçit vermişti. Otobüsümüzü izleyen akkor olmuş güneş, iki gün süren titremelerimi dindirmişti, ama dinlediğim öykülerin soğukluklarını kırmaya, buzlarını eritmeye başka güneşler gerekiyordu. Cumadan pazara uzak kaldığım dünya haberleriyle yolda aldığım gazeteler buluşturdu beni. Irak ateşler içindeydi, çocuklar hiçbir şey anlamadan tepelerine inen füzelere acı bir yüzle bakıyorlardı. Hafta sonu yolculuğunu canlı yayında savaştan kaçmak, çocukların masum dünyasında kaybolmak için istemiştim. Bu kez de aile içi savaşların yaraladığı çocuklar sarılmıştı eteklerime.

Kim bilir, belki de hepimiz evlerimizin eşiğine sevgi sözcüklerine buladığımız pancarlar gömmeliyiz.

bir öğretmen

Mektuplarından bildiğim coğrafya öğretmeni Canan Uçar'ın son mektubu geçmişti elime. İlk tayini Uşak Eşme YİBO'ya çıkana kadar bu tip okulların varlığından habersizmiş. O şimdi Sinop Kızılkum İlköğretim Okulu'nda görevli. Yatılı okul öğrencilerini hâlâ unutamamış. Mektubu o günlere ilişkin, ama taptaze anılarla dolu:

“Mestan'ı okulun ilk günü görmüştüm. Sarı saçlı, kırmı-

zı yanaklı, gözlerinin içi gülen bir çocuktur. Meğer yüreğinde kendinden büyük acılar taşıyormuş, sonradan öğrendim. Babası alkolikmiş. Sürekli annesini dövüyor, ölümle tehdit ediyormuş. Mestan annesini, babasının elinden kurtarmak için okulda değil evde olmak istiyordu. Kendisi okuldayken babasının annesine kötü bir şey yapmasından korkuyordu. Sırf bu yüzden gönderildiği her yatılı okuldan kaçmıştı. Okul müdürü ilk günlerde bizi uyarmıştı. Ben de Mestan'ı göz hapsine aldım. O dönemde okulda kaldığım için bu zor değildi. Benim gibi yeni mezun bir öğretmen, hiçbir sosyal aktivite şansları olmayan öğrenciler için hazine değeri taşıyordu. Çocuklarla sürekli sohbet ediyorduk, bıkmadan usanmadan bana üniversitemi anlatıyorlardı. Okulun üçüncü günü ve benim ilk nöbetimdi. Bina kapısından bahçeye çıktığımda Mestan'ın yanında bir adam gördüm. İriyarı ve tuhaf hareketliydi. Çocuklara kim olduğunu sordum, babasıymış, dediler. Uzaktan izlemeye başladım, birden adam çocuğa saldırdı, dövmeye başladı. Bağrıslara müdür koştı, jandarma çağıracağını söyleyerek adamı uzaklaştırdı. Ben de Mestan'ın yanına gittim, sarıldım, sakinleştirmeye çalıştım. Bir ara bizim gözyaşları karıştı. O günden sonra bana aşırı bağlandı. Yanımda başka bir öğrenciyi görmek istemiyor, kıskanıyordu. Arkadaş edinmesini, başkalarına da yakınlaşmasını sağlamak zaman aldı, ama sonuçta arkadaşları arasında sevilen bir çocuk oldu.

YİBO'larda çocuklar pek çok işi kendileri yapar. Özellikle de temizlik işlerini. Okula ilk geldiğimde şaşırtan düzene hayran olmuştum. Her işin zamanı ve sırası vardı. Sıcak su saatleri belliydi. Banyo günü bir büyük çocuk, bir küçük çocuğu yıkamakla görevliydi. Bu düzeni aksatmadan yürüten birisi ilk bakışta dikkat çekiyordu. Sanki o olmazsa her iş yarım kalacaktı. 8. sınıfların en çalışkan öğrencilerinden biri, okulun düzen şefi Emine geliyordu onca işin üstesinden. Emine gülüşüyle seven, gülüşüyle kucaklayan bir kızdı. Ve siz o yüze baktığınızda gözlerinin önünde annesi tren altında kalmış bir çocuk göremezdiniz.

Sarışın, mavi gözlü, çilli Nergis çizgi film kahramanlarına benzerdi. Bir cuma günü yanıma yaklaştı, 'Biliyor musunuz, bugün benim babam gelecek,' dedi. Aşırı neşeliydi, ama neşesinde özel bir neden aramadım. Cuma günleri her çocuk neşeli olur çünkü. Evi yakın olanların aileleri çocuklarını götürmek için gelirdi. Nergis'in sevincinin nedenini arkadaşlarından öğrenmiştim. Nergis çok küçükken babası Almanya'ya eşini boşayıp gitmiş ve Almanya'da bir Alman'la evlenmiş. Uzun yıllar gelmemiş. Sözün kısası 13 yaşındaki Nergis o gün babasını ilk kez görecekti. Sonradan öğrendim, çevrede bu şekilde yaşayan çok aile varmış.

Cennet 4. sınıf öğrencisiydi. Bir kemik hastalığı vardı, boyu uzamıyordu. Geceleri hastalandığında birkaç kez doktora götürdüm. Beni çok sevmişti. Her yönümle bana benzemeye çalışıyordu. Öyle ki saçımı düzeltmek için kullandığım güneş gözlüğümü taklit etmek için numaralı gözlüğünü saçına takmaya başladığında hatamı fark ettim. Sonrasında ikimiz de küçük tokalar kullanmaya başladık.

Bir de Ahmet vardı, okulun maskotuydu. Yaz kış başına yünden bir bere takardı. Ahmet'in annesi küçük kardeşinin doğumunda ölmüştü, çok yoksuldular. Okulda herkes Ahmet'i severdi. Bir gün Ahmet kabakulak oldu. Doktora götürdüm. İki-üç gün içinde iyileşti. Çocukla ilgilenirken ben de kabakulağa yakalanmışım. On gün yatarak tedavi gördüm.

Okulda Dinar'dan gelen öğrenciler vardı. Depremde evlerini, yakınlarını kaybetmişlerdi. Bu çocuklarla çok yakından ilgilendim. Birlikte öteki öğrencilere depremi anlatan dersler verdik. Yaşlarına uygun bir dille yer hareketlerini, deprem oluşma nedenlerini, korunma yollarını anlattım. Kısa süre sonra gece geç vakit orta şiddette bir deprem oldu. O gece nöbetçiydim. Okul binasından pansiyona koşarken düzgün sırayla merdivenden inen öğrencileri gördüm. Dinar'dan gelenler de dahil olmak üzere hepsi beni sakinleştiriyordu: 'Öğretmenim korkulacak bir şey yok. Arabistan platformu bize çarpıyor.' O anki mutluluğumu anlatamam.

Okulumuzda 472 öğrenci vardı. Adı her ne olursa olsun tam 472 farklı ve hüznü hikâye bir arada yaşıyordu. Bir çocuğa neden kitabın yok diye kızamazdınız, çünkü kitap alacak parası yoktur. Neden hafta sonu ders çalışmadın, diyemezsiniz, çünkü evinde elektrik yoktur. Neden kıyafetin kirli diyemezsiniz, çünkü temizliğini yapacak annesi yoktur. Ama öylesine sıcak, öylesine sevgi doludurlar ki hayrete düşersiniz. Hayatın küçük olumsuzluklarına takıldığınız, üzüldüğünüz ve çabucak yıkıldığınız için kendinize kızarsınız.

Bundan 3 ay kadar önce bir öğleden sonra telefonum çaldı, açtım. Genç bir kız sesi, 'Canan Öğretmen'le görüşebilir miyim?' diyordu. 'Buyrun benim,' dedim. 'Öğretmenim, ben Seher, tanıdınız mı?' dedi. Nasıl tanımam, hemen hatırladım. O anda aklımdan ailesinin aşırı yoksulluğu, Seher'in şiddetli okuma isteği geçti. Okula devam edip etmediğini sormak için tereddüt ederken evden aradığını söyledi. İçimden tam eyvah, demiştim ki, o sırada beni rahatlatan açıklamayı yaptı. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Anestezi Bölümü'nü kazanmış. Hava değişikliğinden hastalanmış, eve dinlenmeye gelmiş. Aynı sınıftan birkaç arkadaşının Anadolu Öğretmen Lisesi'ne başladığının haberini de verdiğinde mutluluğumu kestiremezsiniz. İyi bir bölüm kazandığını, başarılı olacağına inandığımı belirttim. 'Hayır öğretmenim, tekrar sınava gireceğim,' dedi ve ekledi: 'Ben sizin gibi öğretmen olmak istiyorum.' Telefonu kapattığımda içim huzur doluydu. Artık gerçek bir öğretmendim ben!"

deprem

1 Mayıs 2003. Bingöl'de 6.4 şiddetindeki depremde yerle bir olan Çeltiksuyu Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'yla birlikte yatılı bölge okulları ülkenin gündemine oturdu. Çoğu büyük kentli, depremle duydu bu okulların varlığını. Enkaz altından çıkan yatılı öğrenciler, İstanbul Darüşşafaka Lisesi'ne moral eğitimi için gelmişlerdi. Çocukları Maslak'taki okulda ziyaret ettim.

Aileler ve çocuklar, depremde hemen sonra planlanan İstanbul organizasyonuna katılıp katılmama konusunda ikilemler yaşamışlar.

“Depremde şok geçirdiler, büyük şehir ayrı bir şok olmaz mı?”

“Ya şimdi de uçak düşerse!”

“Ya koca şehirde başlarına kötü şeyler gelirse!”

“Hemen elimizden uçup gitmesinler, bağrımızda ısıtalım,” gibi düşünceler gelgitlere neden olmuşsa da sonunda “geliyoruz” kararını vermişler. İlk etapta 105 çocuk, birkaç gün sonra da 7 çocuk İstanbul’a doğru yola çıkmış.

İlk kez depremle tanışan çocuklar, ardı ardına gelen ilkleri de birlikte yaşamışlar. Uçağa ilk kez binmişler, köylerinden ilk çıkışlarında ülkenin en büyük, en kalabalık kentine gelmişler, çoğu burada ilk kez tiyatroya, sinemaya, dev oyun parkı Tatilya’ya gitmiş, ilk kez bir bilgisayarın tuşlarına dokunmuşlar, gerçek futbol topuyla maç yapmışlar.

Çocuklar uçaktan İstanbul’a indiklerinde bir şok tablosu yaşadıkları her hallerinden seziliyormuş. Sadece üstlerindeki giysilerle, yanlarına yedek giysi ve çamaşır bile almadan binmişler uçağa. Birkaçının yanında bir küçük naylon torbaya tıkmış özel eşyaları varmış.

Okula gelir gelmez psikolojik danışmanlarca post-traumatik stres bozukluğu terapisine alınmışlar. Hepsi göçük altından çıkan çocuklar, iki haftalık terapi sonunda ilk günlerin travmasını biraz olsun üstlerinden atabilmişler.

Çocuklarla sohbetimizin ana konusu bir küçük öyküden çıkmıştı. Odasının duvarına güneşin resmini asan çocuk, öykünün son tümcesinde, “Bundan sonra odam hep aydınlık olacak,” diyordu. Bingöllü çocuklar öyküyü dinlerken içten içe gülüyorlar, aralarında Zazaca fısıldaşıyorlardı. Öykünün bitiminde neden fısıldaştıklarını sordum, şu sıralar kendileri de içlerindeki kararan güneşi parlatmaya çalışıyorlarmış.

Söz, nereye gitse deprem anılarını çağrıştırıyor, o günleri yeniden yaşıyorlardı.

Çocuklar depreme uykuda yakalanmışlardı.

Çeltiksuyu PİO yatakhanesinin deprem sonrası hali.

“Depremden önce kâbus görerek uyandım. Birkaç dakika sonra depremin küçük sarsıntısını duydum, üst ranzadaki yatağımda doğruldum, ardından büyük sarsıntı geldi. Tavan üstümüze indi. Yana yatan binanın en üst katında ve en üst ranzada olduğum için beş-on dakika içinde kurtulmayı başardım.”

“Panikle kapılara, merdivenlere koşan çocukların çoğu merdivenlerin çökmesiyle yaşamlarını kaybettiler. Bodrum kata bir şey olmadı. Oraya inenler kızgın kazandaki kaynar sularla yanmışlar. Kurtulup yanık tedavisi görenler de hastanede öldüler.”

Bina yana doğru yıkıldığı için 1. ve 4. kattaki çocuklar depremden sonraki birkaç saat içinde kurtarılmışlar ya da kendiliklerinden çıkmışlar. 198 öğrencinin 35'i ilk anda kendi çabalarıyla yıkıntılardan çıkmayı başarmış. 25-30 kişi de birkaç saat içinde halkın, kurtulan çocukların çabalarıyla yeryüzüne çıkmışlar. 3 yıl önce “Deprem Yönetmeliği”ne uygun(!) olarak yapılan yatakhane binasının tüm kolonları kırılmış.

Demir ranzalar ve dolaplar duvarların çocukların üstüne çökmesini engellemiş, göçük altında yaşam alanı yaratmış.

Sivil savunma ekipleri, askerler, aileler, yakınlar hemen okul enkazının başına koşmuşlar. Çocukların adlarını seslenerek yerlerini saptamaya çalışmışlar. Çocuklar bağıarak, çelik kapılara vurarak ses çıkartmış, yerlerini belli etmeye çalışmışlar. Kurtulanlar, göçük altındaki arkadaşlarının kurtarma çalışmalarına katılmışlar. Yıkıntılar arasında özel eşyalarını, günlüklerini, kitaplarını aramışlar. Son çocuk çıkarılana kadar enkaz günlüğünü an an izlemişler, hastaneye kaldırılanları yataklarında ziyaret etmişler.

“Yer kazıldıkça ışık sızıyordu. Işığın sızdığı yere doğru sürüne sürüne geldim.”

“Sarsıntı sırasında uyumdan uyandım. Önce deprem olduğunu anlayamadım. Bina çöktü sandım. Annem geldi gözümün önüne. Şimdi uyuyordur, enkaz altında olduğumdan haberi bile yoktur, dedim. Arkadaşlarımdan, dışarıdaki konuşmalardan deprem olduğunu anladım. Okul binası çöktüğüne göre bizim ev de yıkılmıştır, annem babam da ölmüştür, diye düşündüm. Onlar olmadan yaşamak neye yarar? Hemen yere yapıştım, ölümü beklemeye başladım. Uyumuşum. Birkaç saat sonra enkazın etrafında toplanan, çocuklarının adını çağıranların arasından amcamın sesi ve kendi adım çalındı kulağıma. Amcam yaşadığına göre annem, babam da yaşıyordur, dedim. Yeni bir güçle sarıldım yaşama. Yanımdaki çelik dolabı aralıksız yumruklamaya başladım. Hem yumrukluyor hem de, ‘Amcacığım ben buradayım,’ diye bağıryordum. Amcam tepeme geldi, bana korkmamamı, sabretmemi söyledi. Annemi sordum, ‘Yaşıyor,’ dedi. O andan sonra kurtulmaktan başka bir şey düşünmeden bekledim.”

“Ben, yukarıda çalışmalar olduğunu, bize ulaşmaya çalıştıklarını biliyordum. 18 saat kalmışım enkaz altında. Zaman nasıl geçti anlayamadım. Uyumuşum. Kurtulacağımı biliyordum. Uzaktan ışığı görüyordum, ama dışarı çıktığımda hava kararmıştı.”

“Ben babamın sesini duyunca var gücümle bağırdım. Babam da duydu sonunda beni. Hemen üstüme geldi. Akşama

kadar sürekli konuştu benimle. Moral verdi, 'Dayan,' dedi. Susadım... boşluklardan su akıttı bana."

"Bazı arkadaşlarımız yüzeye yakındı. Onlara yiyecek gönderenler oldu. En çok susuzluk çektik. Susuzluktan dilimiz damağımıza yapışmıştı. Biz su dedikçe aralıklardan sular boşaltıyorlardı."

"Bir arkadaşımızın ayağı duvarın altında kalmış. Ayağım, diye inledi, durdu. Onu 15 saat sonra çıkardıklarında ayağı sakatlanmıştı. İstanbul'a gelemedi. Hâlâ hastanede. Ayağını kesmediler, kurtuldu."

"Bu yaşta acıyı çok tattım ben. Çatışma gördüm, baskın yaşadım, yakınlarımız, hayvanlarımız öldü. Babam işsiz kaldı. Her şey aklıma gelirdi. Deprem olacağını hiç aklıma getirmezdim. Hele hele okulun yıkılacağını rüyamda bile göremezdim."

"Ben köydeki evimiz yıkılır da okul yıkılmaz, diye düşünürdüm. Köydeki evimizin duvarları çatlamış sade. Okul kafamıza indi."

Enkaz altında en uzun süre kalan Enes'miş. Enes otuz saatlik bekleyişin sonunda görmüş gökyüzünü. Şimdi sapa-sağlam. Hiç yara beresi yok.

"Umudumu bir an bile kaybetmedim. Yukarıda çalıştıklarını, bana ulaşacaklarını, kurtulacağımı biliyordum."

Sadullah, Gözeler köyünden gelmiş. İstanbul'dan Bingöl'e gitmeyecekmiş. Dayısı varmış İstanbul'da, onda kalacakmış.

"Köyde evler çatladı, oturulamayacak durumda. Ailem çadırda yaşıyor. Ahır yıkılmış. Hayvanlar ölmüş. Bizim köyden 9 öğrenci öldü. Ne yapayım köye gidip?"

Yeşim her akşam annesine telefon ediyormuş.

"Aklım Bingöl'de... Biz burada güllük gülistanlık yaşıyoruz. Onlar çadırdalar. Üstelik her gün yağmur yağıyormuş. Her telefon açışımdan önce dua ediyorum, yağmur dinmiştir inşallah, diye. Bu kadar şanssızlık olur mu?"

"Ben 4. sınıftayım. Bu yıl gelmiştim YİBO'ya. Köydeki okuldan iyidir diye. Köy okulu duruyor, koca YİBO'nun yerinde yeller esiyor."

“Ölen 5 çocuk benim köyden. Köyde de iyi arkadaşlık. Onlarsız köy boş!”

duvarlar

Çocuklar İstanbul’a geldiklerinde korku bırakmamış yakalarını. Geceleri uyuyamıyor, yatakhanelere giremiyorlarmış. İstanbul’da deprem olacağı haberleri korkularını çoğaltmış. Önüne gelene bu bina sağlam mı, kolonlarda çatlak var mı diye soruyorlarmış. İlk geceler topu topu birkaç saat uyuyabilmişler. Kâbuslarla uyanıp dışarı fırlayanlar, bahçede geceleleyenler az değilmiş.

“Kendimi enkaz altında görüyordum.”

“Duvarlar üstüme düşüyordu.”

“Düşlerimde deprem oluyordu hep. Kaçamıyordum.”

Deprem kâbusları gün geçtikçe azalmaya başlamış. Şimdi yeni düşler almış kâbusların yerini.

“Ölen arkadaşlarımızı görüyorum düşlerimde. Tertemiz giysiler içinde, neşeli, mutlu. İyi bir yaşama gittiklerini, kurtuluşu bulduklarını görüyorum.”

“Bu okul gibi güzel bir okulda, pırıl pırıl giysiler içinde bizlerle şarkı söylerken gördüm arkadaşlarımı. Mutlu olduklarına inandım. Ben de mutlu uyandım uykumdan.”

“Onları görmüşsem uyanmak istemiyorum düşlerimden. Uyanmışsam yeniden başımı gömüyorum yastığa, arkadaşlarımı bulmaya çalışıyorum.”

“Ölen arkadaşlarımla futbol maçı yaptık. Bu okulun sahasında... Çok neşeliydiler. Bizi yendiler.”

Psikologlar çocuklardan “güvenli yer” çizmelerini istemişler. Çoğu İstanbul’u çizmiş. Birkaçı köylerindeki evlerini çizmiş.

“Depremi yaşamamış olsaydım, valla önce okulumu çizerdim!”

Çocuklar Darüşşafaka’da ders amaçlı olmayan, gevşetici, rahatlatıcı yoğun aktiviteler içinde bulmuşlar kendilerini. Bilgisayar, drama, eğlenceli matematik, resim, müzik, spor,

diş ve göz taramaları, gezilerle geçmiş günleri. Bir kısmı programlı etkinliklerden bunalmış, spor alanlarına kaçmakta bulmuş çözümü.

“Biz bir okulda futbol, voleybol, basketbol sahası olabileceğini düşünemezdik bile. Kale gerçek kale, pota gerçek pota. Bizim okulda kale dedin mi iki taş arası anlaşılır.”

Çocuklar yeni bir kentte, yeni arkadaşlarla yaşama kolayca alışsalar da deprem bilinçaltılarına öyle bir yerleşmiş ki kolay kolay sıyrılacağına benzemiyorlardı.

“Dün Boğaz’da gemiyle gezdik. Vapur iskeleden ayrılırken uzun bir düdüğü öttürdü. Aynı, deprem sırasında yerden gelen sestir. Dilim damağım kurudu o an. Ardından sarsıntı gelecek dedim. Vapur sarsıldı. ‘Deprem!’ diye bağırdık birkaçımız. Öteki yolcular bize güldü.”

Çocuklar posttravmatik stres bozukluğu terapisine kısa sürede olumlu yanıtlar vermişler. Psikologlar bu hızlı gelişmeyi, çocukların çoğunun geçmişinde acılı olaylar, kayıplar, hastalıklar, yokluklar olmasına bağlamışlar.

Aralarında hâlâ ağır bedensel ve zihinsel travma etkisinde olanlar vardı. Bunlardan biri Harun’du. Harun deprem sırasında kafa travması geçirmiş, hastaneye kaldırılmış, beyin ameliyatı geçirmiş. Çocuklar toplu halde uçakla geldikten birkaç gün sonra Harun hastaneden çıkmış, elinde bir torba eşyasıyla İstanbul otobüsüne bindirilmiş. Harun, Darüşşafaka’ya geldiğinde kafasındaki dikişler hâlâ duruyormuş.

Söyleşilerimizi kütüphanede gerçekleştirdik. Harun da bize katıldı. Söyleşiden sonra tek tek sandalyeleri masaların içine soktu, ortalıkta dağınık duran kitapları hizaya soktu.

Üstünde aşırı bir korkaklık vardı. Kendisine hediye etmek istediğim kitabı almadı.

Davranışlarının nedenini sordum.

“Müdür kızar,” dedi. “Kütüphaneyi dağınık bıraktık, diye kızar. Neden kitap aldın, diye sorar, kızar.”

Birçoğu Bingöl’e geri dönmek istemiyordu. İstanbul’da yakınları olanlar yakınlarını aramışlar, yanlarında bir süre olsun kalabilmek için çabalamışlar. Kimi köyünü, ailesini özle-

mişti. Okulun öğrencileriyle sıkı dostluklar kurmuş, ayrılığı aklına bile getiremeyenler vardı. Bazıları da etkinliklerden, aktivitelerden, sürekli oraya buraya koşuşturmaktan sıkılmıştı. Onlar, “Bir başıma kalıp dinlenmek istiyorum. Çok yorul-
dum,” diye anlatıyorlardı duygularını.

Son hafta için rehber psikolog grubunun programında eve dönüş ve aynılık terapisi yer almıştı.

İstanbul günlerinden kalan en olumsuz şey medyanın tavrıydı.

“Gazetelerdeki haberleri okudukça şaşır kalıyorduk. Adlarımızı yanlış yazıyorlardı. Hiç anlatmadığımız şeyleri yazıyorlardı. Kendi fotoğrafımın altında yanlış bir ad, hiç söylemediğim şeyleri görünce gazeteyi farkında olmadan parçalamışım.”

“Enkaz altından günlüklerimizi bulmuşlar. Sözde fakirlikten hiç muz görmemişiz, depremi görmüşüz ama... Gazetelere böyle başlık atmışlar. Bizim duygularımızı yansıtmıyordu çoğu.”

“Defterlerimizdeki şiirleri yayımladılar. Bambaşka duygularla yazılmış şiirleri depreme yakıştırdılar.”

Gökçeada’ya yaz kampına giden çocukları deprem, oyunlarında da özgür bırakmayacaktı.

Denize girip kumda güneşlenen çocuklar, bir süre sonra kendilerini kuma gömmeye başlamışlar. Arkadaşları da başlarına taş, üstlerine ot koymuşlar.

munzur

13 Haziran 2003. Bir gün sonra Tunceli merkezin, Mazgirt ve Pertek ilçelerinin köy okullarına gideceğiz. Ama öncesinde tam tamına bir günümüz var. İlk adımlarımızda bir efsaneler kentinde olduğumuzu hissettiğimiz Tunceli’yi gezeceğiz.

Ayaklarımız buğulu bir esintinin peşinden sürüklendi, Munzur Çayı’nı buldu önce. Kentin içinden geçen çayın kıyısında soluklandık, Munzur Suyu’nda yetişen özel alabalık

cinslerinin tadına bakmadan edemedik. Hatta suyun sesi çağrı oldu, delicesine akan suyun izini sürmeye kalktık. Suyun doludizgin koşuşturması, suskun Peri Suyu'na karışmak için midir, yatağındaki taşların hepsini bir anda kucaklama arzusu mudur, içine karışmış efsaneleri, türküler gelen geçene çağırmak için midir, kim bilir nerelere, ne sırlar taşıdığından mıdır, yoksa nedensiz midir, kestiremedik. Suyun kıyısında yaptığımız uzun yürüyüşler, kaynağına ulaşma isteğimizi depreştirdi. Bunun için salına salına vadiye çıkan, Ovacık ilçesinin Gözeler'ine giden yolu, Sabahat Akkiraz, Ferhat Tunç, Ahmet Kaya türkülerinin avaz avaz çalındığı bir minibüsle aşmayı göze aldık.

Gözeler'de kırk pınardan fışkıran köpük köpük, buz gibi sulara dokunduk, ayaklarımızı soktuk. Bir fısıltı, süt rengi suyun Tanrıça Anahit'in göğüslerinden akan süt olduğunu fısıldadığında, annemin sütü kadar sıcak geldi, buzdan bile soğuk su bana.

Tunceli halkının dostluğunun, misafirperverliğinin hacca giden ağasına, canı çekmiştir diye koştura koştura sıcak helva götüren bilge Munzur'un dostluğuna uzandığını burada keşfettim.

Munzur vadisinin iyi korunmadığı halde, hâlâ zenginliğini yitirmemiş bitki örtüsü yörenin bir başka güzelliğiydi. Tekdüze görünen, yeşilin bin tonunu taşıyan otların arasındaki olağanüstü kokulu küçük bir ot, tüm vadinin otu, kelebeklerin öpüşleri, böceklerin sesleri, yapraktan çiçeğe gün ışığıydı sanki.

1937'de Dersim isyanını yaşamış kent, "sakıncalı" damgasını o günlerden bu yana atamamış üstünden. Terör yıllarında sessiz, ölü bir kente dönüşmüş Tunceli. Genci, yaşlısı yöre kentlerine, İstanbul'a, Adana'ya, Ankara'ya göçmüşler. 186 binden, 86 bine düşmüş nüfusu. Dünyanın neresine giderlerse gitsinler, buralıların en büyük özlemleri doğduğu toprakları yeniden koklamak olmuş. Geçmişin sesi, doğanın sesi, Dersim efsaneleri, türkülerin büyüğü, kutsal Munzur'un suyuna ekmeğini banmak, kıvılcımlı toprağını yemek gitmemiş düşlerinden.

Sineması, tiyatrosu olmayan kentin okuma yazma oranı % 98. 1984 ÖSS sınavlarında en başarılı ilken, 1984-1998 acılı yıllarında yediği darbelerle okulları kapanmış, eğitimi zarar görmüş. Bugünün 17-24 yaş gençliği, o günlerde okuma şansı ellerinden alınmış çocuklar.

14 Haziran Cumartesi sabahı önce, 1984 ve sonrasında yaşanan terör nedeniyle dışarıya çok göç vermiş ilçelerden biri, Pertek'in Pınarlar Köyü'ne geldik. Göçenler hayvanlarını yok pahasına satmış, tarlalarını öylece bırakmışlar. Şimdiler ekim zamanı. Tarlaları ekmeye, biçmeye gelenler, işlerini bitirip göçtükleri illere geri dönecekler.

Evlerde patik, çorap, dikiş, nakış gibi el işleri yaygınmış. Köyde kendileri, yakınları için dokuyan kadınlar, göçtükleri kentlerde dokumacılıkla harçlıklarını çıkarmışlar.

Halk Eğitim, halıcılık kursları açmış. Halı dokumayı öğrenen kızlar, tezgâhlarının olmayışından şikâyetçi. Bir halk kütüphanesi bile var Pertek'te.

Pınarlar, 114 haneli bir köy. Yemyeşil. Gaziosmanpaşa İlköğretim Okulu'nun 198 öğrencisinin 15'i anasınıflı öğrencisiymiş.

güzel

Edebiyat etkinliğinde "Güzele Bak" adlı güzelliğiyle övünen bir denizanasının öyküsünü konuştuk:

Denizde yaşarken, kendisine güzel diyenlerin sesinden başka hiçbir sesi duymayan, işlerini başkasına gördürmeye alışkın denizanası Tül, bir gün bir balıkçının kepçesine takılır ve kirli, küçük bir havuzda yaşamaya başlar. Burada tanıdığı bir su kaplumbağası ona küçük bir havuzun denizlerden bile büyük olduğunu gösterir.

Çocuklara, "Nasıl olur da bir havuz, denizden büyük olabilir?" diye sorunca Harry Potter baskılı tişört giymiş bir çocuk şimşek gibi kaldırdı parmağını.

"Burada Sultan Hıdır'ın efsanesi anlatılır. Orada da küçücük bir şey kocaman olur.." dedi.

Öyküyü bıraktık, efsaneyi konuştuk sonra.

“Alaattin Keykubat askerleriyle buralara gelmiş, çadırlar kurmuş. Askerler biraz uzakta titrek ışıkl bir çadır görmüşler. Gidip bakmışlar, içeride yaşlı bir adam yaşıyor. Adam, sultanınızla gelin, sizleri misafir edeyim, demiş. Sultan ve askerler gelmişler. Adam küçük seccadesine buyur etmiş onları. Sultan ve askerler seccadeye oturmuş, ama seccade yine de boş kalmış. Sonra yaşlı adam bir toprak güveç koymuş ortaya. Küçük güvecin içindekileri herkes yemiş, ama yine de aş bitmemiş. Direkte asılı dağarcıktan atlara arpa dağıtmaya başlamış. Arpa tüm atlara yetmiş yine de bitmemiş. Sultan, yaşlı adamın kerametinden çok etkilenmiş ve üç dürüst, akıllı askerini emrine vermiş.”

13 kişilik ekibimize sınırsız yiyecekler sunan, kapılarını açıp davet eden yöre insanının Sultan Hıdır’la kan bağı var ne de olsa.

Şiire, güzel sanatlara düşkün çocuklarla karşılaşmamız günün hoş sürprizlerinden biriydi benim için.

7. sınıfların başarılı öğrencisi Dilan’ın “tiyatrocı olacağım” sözleri ilgimi çekti, yanına yanaştım. *Olacak O Kadar* TV programını izleye izleye vermiş kararını. 5. sınıftan beri okul tiyatrosunda rol almış, şimdiye kadar gelin, yaşlı kadın ve Çingene rollerini oynamış. TV’lerdeki tiyatroları tanıtan programları hiç kaçırmamış.

Erkan Tan, okulun şairi. Piyesler, skeçler de yazıyormuş. Okul bahçesinde bir köşeye çekilip on dakika içinde yazıverdiği şiirini avucuma sıkıştırdı:

*Satırlarıma sığmaz oldun
Kalemlerimde yazmaz oldun
Bu büyük ve güzel aşkı
Bir türlü yaşayamaz oldum.*

Okulun derslikleri 20-25 kişilik, 7. sınıflar 44 kişi. 7. sınıfların bazı öğrencileri, öğrenci fazlası olan Aktuluk YİBO’dan gönderilmişler. Şimdi öğrenimlerini taşımaları ola-

rak sürdürüyorlar. Çocuklar yatılı yaşamdan kopamamışlar hâlâ.

“Karışan yok, görüşen yok... Dostluklar, arkadaşlıklar başka; yatılı okumak istiyoruz. Taşınmalı hem zor hem sıkıcı.”

Son derse girerken edebiyat öğretmenleri bazı çocukların öykü, şiir okuma konusunda pek istekli olmadığını söyleyince şaşırdım. Çocuklar, ders çalışmak bir işe yarıyor, notunu yükseltiyorsun; öykü, roman okusak notumuza katkısı olmaz ki, diye düşünüyor, edebiyata soğuk bakıyorlarmış.

Dersin sonuna geldiğimizde, edebî eserleri okumanın insana neler kazandıracağını bir de ben sorayım, dedim. Utana sıkıla el kaldıran kızlardan biri, “Öğretmen, ‘Sakla samanı, gelir zamanı’ gibi bir atasözünün anlamı, aşağıdakilerden hangisi derse, onu açıklamaya yarar,” demez mi?

Gözüm arka sıralarda oturan öğretmene takıldı ister istemez. Kıs kıs gülerек, göz kırptıyordu bana.

che

İkinci köyümüz, öğlen vakti ulaştığımız Mazgirt İlçesi’nin Göktepe köyüydü.

Mazgirt deyince akla armut ağaçları gelirmiş. Türbeleri, Çoban Dağı da en bilinen yerleri.

Göktepe İlköğretim Okulu’nun çocukları öfkeli. Önüme çıkan, okuldaki eğitimi eleştiriyordu.

Birçoğunun İzmir, Antalya, İstanbul, Ankara gibi bir büyük kentle bağlantısı vardı. Okullarını büyük kenttekilerle kıyaslıyorlardı:

“Resim, müzik, edebiyat, fen, beden eğitimi öğretmenlerimiz yoktu bu yıl.”

“Ben müzik dersinin boş geçmesini istemiyorum. Müzik öğretmenim hiç olmadı. Flüt çalarak çıkmak isterdim okuldan.”

“Bilgisayar laboratuvarımız yok. Ablam liseyi okumaya İzmir’e gitti. Okula başlamadan yaz tatilinde bilgisayar kursuna devam etti. Ben onun yaşadığı zorlukları yaşamak, öteki çocukların yanında küçük düşmek istemiyorum.”

“Okulumuzun çoğu öğretmeni asker. Askerliği bitince gidiyorlar. Kalıcı öğretmenimiz yok.”

“Buralı öğretmenimiz bile evlenip İstanbul’a yerleşecek seneye.”

Kızlardan birinin boynundaki sıra sıra kolyeler dikkatimi çekti. Konuşurken kolye uçlarına tek tek baktım. Uçlardan birinde Atatürk başı, bir başkasında da Che Guevera’nın başı vardı.

Erkek arkadaşları kızı alaya aldılar.

“Moda diye takıyorlar.”

“Che kim, sorun, bilmezler bile.”

Kız, oğlanlara bir omuz atıp öne çıktı.

“Benim için Atatürk neyse, Che de o... İkisi de ülkeleri bağımsız, halkları özgür olsun, diye çabaladılar.”

Kız konuşurken 3. sınıfların güzel yazı panosunda gözüme takılan, “İnsan insanın efendisi olamaz” yazısına, oradan da Tunceli meydanındaki İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin ilk maddesi, özgürlük ve bağımsızlığın simgelendiği heykel grubuna gitti aklım.

lokal

Üçüncü köyümüz, merkeze bağlı 177 haneli Burmageçit köyüydü. Bakımlı, yeşil, iyi halli bir köy oluşunda terör yıllarında göç vermemesinin, çatışmalar yaşanmamasının payı var kuşkusuz.

Köylüler arpa, buğday, patates, tütün, pamuk ekermiş. Hayvancılık gelişmiş. Hatta Tunceli’nin koyun, kuzu ihtiyacını karşılayacak kadar hayvan varmış köyde.

Kadınlar Lokali, köyün en ilgi çeken mekânı. Köyün yerlilerinden biri yaptırmış. Lokalde iki bilgisayar, iki dikiş makinesi, bir de küçük kitaplık var.

Lokalin sorumlusu muhtarın eşi.

“Bilgisayar bilen öğrenci kızlar, bilmeyenlere bilgisayarı nasıl kullanacaklarını öğretiyor. Birbirlerine dikiş, nakış bilgileri veriyorlar, televizyon seyredip sohbet ediyorlar, kitap

okuyorlar. Yazın tarla işleri kadınların lokale gelmesini engelliyor, ama kışın gelen giden çok olur.”

Muhtarın eşi lokali gezdirirken boş bir odayı açtı:

“Buraya iki çekyat atacağım. Kadınlar gelip uzansın, sigarasını yaksın, kafalarını dinlesin, diye. Evde hiçbir kadın başını dinleyeceği bir odayı bulamaz.”

5. sınıfa kadar eğitim veren okulun 80 öğrencisi, bir de anaokulu varmış. Burmageçit İlköğretim Okulu, Ankara Özel Bilim Okulları’nın kardeş okulu.

Köyün yaşlıları, kadınları da sınıflardaki etkinliklerimize katıldılar, sorular sordular. Dersliklerden şarkılar döküldü, resimler duvarlarda sergilendi, kâğıt uçaklar bahçelerde uçtu, çemberler çevrildi, top oynandı, fizik-kimya deneyleri okulun sınırlarını aştı.

Minibüsümüz köyden ayrılırken, köylüler ellerimize sarılmış,

“Ne iyi ettiniz de geldiniz, günümüzü benzersiz kıldınız,” diyorlardı. “Yine düşer mi yolunuz?”

bingöl

Tunceli’den, 1 Mayıs 2003 sabahı 03.27’de 6.4 şiddetinde depremle sarsılan Bingöl’e geçtik. Bingöl depreminin üstünden 45 gün, büyük Marmara depreminin üstünden 4 yıla yakın süre geçmiş. Marmara depremi sonrası yaşanan toplumsal dayanışma, insani yardım, sivil örgütlenmeler, kolektif sorumluluk umut yaratmıştı. Bundan sonra yaşanan depremler eskisi gibi olmayacak, sorunlar daha hızlı ve kolay çözülebilecek, yapı inşaatından kurtarmaya, geçici ve kalıcı konutlar yapımına, rehabilitasyon ve sosyal hizmet çalışmalarına kadar pek çok alanda bilinçli yollar kat edebileceğimizi düşünmüştük. Bingöl’e, milletçe ana ilkemiz “tarih tekerrürden ibarettir”i doğrulamak istercesine, yaşananlardan hiç ders çıkartılmadığını bir kez daha yâd etmeye gitmişiz meğer. Meğerse ateş –geçmişte ne yaşanırsa yaşansın– hep düştüğü yeri yakarmış.

Bingöl'de attığımız kısa şehir turu sonrasında biz de kent kadar hasta ve suskunduk. Kentin içinde eksik demir, eksik çimento, kötü müteahhitlik sonucu yıkılmış binaların çoğunluğu okullar ve devlet kuruluşları. İMKB Kaleönü İlköğretim Okulu ve Hulusi Bey Koleji yerle bir olmuş, hastane hizmet veremeyecek derece hasar görmüştü. Askerî binalar ve lojmanlar bile içine girilemeyecek ölçüde hasarlıydılar. Kentin en güvenilir konaklama yeri orta hasarlı, bir yaşındaki öğretmenleri tıklım tıklımdı. Milli eğitim müdürü ve öğretmenler sık sık yaşanan artçılar yüzünden öğretmenlerin bahçesindeki çadıra taşınmışlardı. Evlerin büyük bir bölümü ağır ya da orta hasarlıydı, bazıları için yıkım kararı çıkmıştı. Bingöl çadır kente dönüşmüştü. Kimse rahatlıkla evine girip çıkamıyor, artçı sarsıntılar yeni hasarlara, yıkımlara yol açarak sürüyordu.

İlçelerde ziyaret ettiğimiz Genç ve Ilıcalar YİBO'ları da hasarlı okullar arasındaydı.

Geceleri kent karanlığa yenikti. Evlerde, çadırlarda tek bir ışık, yaşam demektir. Yaşamayı ertelemiş çadırlılar geceyi sokak ışıklarını yakalayıp geçiriyorlardı. Gece büyüdükçe büyüyordu.

sarıçiçek

Sarıçiçek köyündeki ilköğretim okulu yere gömülmüştü. 360 öğrencili, 3 katlı okulun birinci katı tamamen toprak altındaydı. Tek sevinç, binada o gece kimsenin olmaması...

Yıkıntılar arasında yazılı kâğıtları, kompozisyon ödevleri, defterler, karneler dolanıyordu ayaklarımıza.

Bir öğrencinin savaşla ilgili yazısıyla içimiz buz kesti.

Ben savaş istemiyorum.

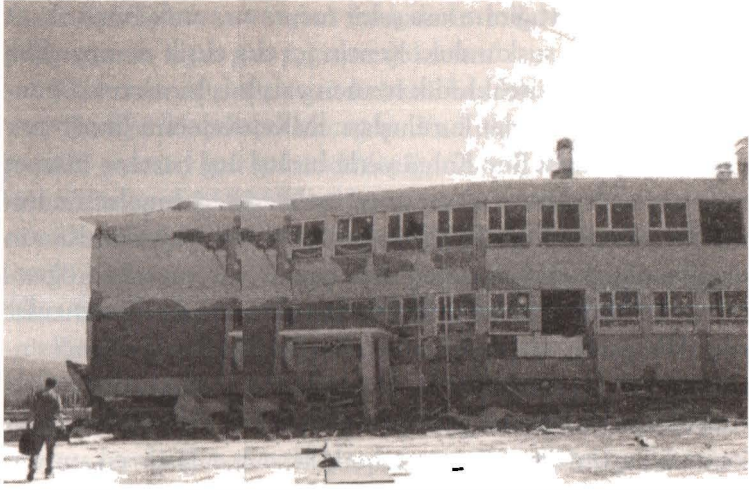
Savaş olduğunda hepimiz ölürüz.

Savaş olsa babamız ölür, annemiz ölür.

Okulumuz yıkılır, evlerimiz yıkılır,

Hepimiz ölürüz.

Bomba atsalar bütün evler yıkılır.

Bingöl okul binası. Deprempreması.

Silah atılmadı, adı, ıba da...

Kuşlar ılık atk atöpekler uludu, toprak uludu, yer sar-sıldı yalnızca.

yas

Çeltiksuyu PİOPİOı temeli 1994'te TBMM Plan ve Büt-çe Komisyonu üyesiyesan DYP Bingöl Milletvekili Haydar Baylaz'a verilen bir rbir rır liralık "bütçe payı" ile atılmış. Daha sonra MEB yatırım rır gramına alınmayan bu inşaat, valilik programına almış. İlş. İlş. Bozkuş İnşaat kazanmış ve inşaat 1998'de tamamlanrılarBozkuş firması, ihalelerde yolsuzluk yaptığı gerekçesiyle İle 3 yılında yasaklılar listesine girmiş.

Çeltiksuyu PİOPİOı pansiyondan sorumlu müdür mua-vini ve sınıf öğretmeneşine öğretmenevinin lobisinde rast-ladık. Depremın ağı ağınlıgısını hâlâ üstlerinde taşıyorlardı. Sınıf öğretmeni, o ge o gdepremde yaşamını kaybeden mate-matik öğretmeniyle İle kte pansiyon nöbetçisiymiş. 00.30'a kadar pansiyonda kda lış. Sonra matematik öğretmeninın ısrarıyla lojmana geç geç

“Gitmeseydim ben de yaşamıyor olacaktım,” derken gözleri yaş içindeydi. Sanki utanıyor yaşadığından, öğrencilerinin zamansız gidişinden.

Öğretmen lojmanı pek hasar görmese de öğretmenler yıkılan okula ve pansiyona bakan evlerinde yaşamak istemişler. Çadırlarda kalmayı seçmişler.

“Okulumuzu çok seviyorduk. Bahçeyi çimlendirmiştik, ağaçlar dikmiştik. Deprem sabahı sivil savunma ekipleri geldi. Çimlerin üstüne malzemelerini yığdılar. Köpeklerini elma ağacına bağladılar. Köpek iplerinden kurtulmak istiyor, şahlanıyor, ağacı kökünden sarsıyordu. Köpeği ağaçtan çözmelerini, malzemeleri çimlerden kaldırmalarını söyledik. O sırada pansiyon binasından çocuk çığlıkları geliyordu.”

Üç öğretmenin dışında Çeltiksuyu PİO’nun öğretmenleri başka illere tayinlerini istemişler. Yeniden yapımına başlayan ve yeni öğrenim yılına yetişecek olan okulda bulunmak istemiyorlar. 24 saat öğrencileriyle iç içe yaşamış, depremle yıkılan okulun enkazından çıkarılan her çocuğu takip etmiş, yaşamlarını kaybeden 84 öğrencinin cenazelerini köylerine götüren öğretmenler, artık aynı yere inşa edilen okulda, eksilmiş sınıflarında görev yapamayacaklar. Yepyeni bir il ya da ilçede yeni umutlar, yeni öğrencilerle yeni bir yaşama başlamak istiyorlar.

anı

Çeltiksuyu PİO’nun öğretmenleri karanlık dumana boğulmuş yürekleri ellerinde, acıdan bir anne, bir baba...

Okul binasının yıkılması ailelerin devlete güvenini kırmıştı. Özellikle kız çocuklarını zorlukla okula gönderen babaları ikna etmek güçleşiyordu artık.

En çok kayıp Gökçeli’nin Şenlikköy mezrasında verilmişti. Mezradan Çeltiksuyu PİO’ya gelen 18 çocuğun 13’ü ölmüş. Öğretmenler Şenlikköy’e ilk defa çocukların cenazelerini götürmek için gitmişler. Mezranın yola sapa kaldığını, köy minibüsüne binmek için çocukların 5 km’lik yolu yayan

katetmek zorunda olduklarını ilk o zaman görmüşler. Yine bu mezradan gelen Besile'yi babası okula göndermemeye kararlıymış. Hatta bir yıl ısrarla direnmiş. İkinci yıl öğretmenlerce inadı kırılıp ikna edilince kızını okula vermiş. Besile 8. sınıfa kadar başarılı bir öğrenci olarak gelmiş.

Besile hep 8. sınıf öğrencisi olarak kalacak.

Aynı mezradan üç çocuğunu okutmamış, birini aşırı baskıya dayanamayıp okula vermek zorunda kalan bir baba da, çocuğunun cenazesini öğretmenlerin elinden alınca divane olmuş.

2. sınıf öğrencisi Selami'yi anlatmıştı öğretmeni. Pazartesi günü evden okula geldiğinde dişim ağrıyor, diye uzun uzun sızlanışını. Sınav zamanlarında öğrencilerin karın ağrısı ya da diş ağrısı çekmesi olağan sayılır. Öğretmen de psikolojik bir tepki sanmış, önemsememiş. Salı günü gelmiş, gene eli dişinde inlemiş durmuş Selami. Yine üstünde durmamış öğretmeni. Ama 30 Nisan çarşamba sabahı yatağından yüzü şiş, bir gözü kapalı olarak kalkınca diş doktoruna gönderilmesi şart olmuş. Hemen babasına haber verilmiş, baba gelip almış Selami'yi.

Selami o günlerde iki gün diş ağrısı çekti diye kızdığı öğretmenine bir yaşam borçlu bugün.

Bilal ve Fuat kardeşmişler. Babaları iki oğluna yeni ayakkabılar almış, okula getirmiş. Bilal'in ayakkabıları ayağına tam gelmiş, Fuat'ınki uymamış. Fuat'a, ayağına tıpatıp uyan ayakkabıları almak için okuldan izin almış baba.

Fuat deprem gecesi okulda bulunmadığı için yaşıyor. Bilal yeni ayakkabılarını bir kez olsun giyemedi.

İlhami, Bahar Öğretmen'in gözbebeğiymiş.

"Okula ilk başladığında Türkçe bilmiyor, hiç konuşmuyordu. Çekingenlikten tahtaya değil, önüne bakıyordu. Derste tuvalete gitmek isteyen, el kaldırıp izin ister, dışarı çıkar. İlhami izin alan arkadaşlarını sessizce izliyor ama tek kelime etmiyordu. Bir gün o da elini kaldırdı ve sadece 'ırrr.' dedi. Tuvalete gitmek istediğini anlamıştım, hemen izin verdim. O gün ders arasında onu bir kenara çekip konuştum. 'Bana her

türlü sıkıntını söyleyebilirsin, sana ayrıca ders de verebilirim,' dedim. Öteki çocuklar küçük ve çekingen olduğu için onu hırpalıyorlardı. O günden sonra biri şakayla takılsa bile İlhami, hemen kolundan tutup benim yanıma getirmeye başladı. 1. sınıfın sonunda İlhami Türkçeyi rahatlıkla konuşuyor ve yazıyordu. Hafta sonları evine gittiğinde başını kitapların arasından çıkarmıyormuş. Babası, 'Öğretmen, sen buna ne yaptın, gece herkes uyurken bu çocuk kalkıyor, derse oturuyor,' diyordu. 2. sınıfta davranışları daha rahatlamış, hatta arkadaşlarına şakalar yapmaya başlamıştı."

İlhami, "Öğretmenim bu kitabı da bitirdim, bana yeni-sini verin," diyemeyecek.

enkaz

Çeltiksuyu PİO'nun enkazı, toza, kuma, kirece bulanmış gelmiş geçmiş zaman, yaşam kırıntılarından başka neydi ki?

Bir resim defteri. Zeki'nin. İlk sayfadaki resim, okulun resmi. Aydınlık bir okul. Merdivenleri gösterişli... Tıpkı yatakhanenin yıkılmamış mermer merdivenleri gibi.

Bir şiir defteri... şiirlerden bir sel...

Edip'in defteriymiş...

Edip'in sevdiği bir kız var!

Uzakta! Belki de hayal sevgili...

Bir uzun yol var aramızda,

Bir ucunda sen bir ucunda ben

Bir ateş yanıyor içimde,

Ateşi sen dumanı ben...

demiş.

Edip sevdiğine hasretini, uzaklığını, sayısı yüzü aşan şiire dökmüş. Bir kızmış; kendinden az sevdiği için sevdiğine, bir göklere çıkarmış... Kendine, sevgisine uzun bir ömür biçmiş. Askerden bile mektuplar yazmış, hayali.

Yaşıyor mu Edip?

Sevdiğinin yüzüne dokunabildi mi?

Ahmet'in kompozisyon kâğıdı...

Ahmet ne yazmış?

Mustafa'nın köyden ayrılışını.

"Köyde komşular Mustafa'yı kemençelerle uğurladılar.

Köylerinde ilköğretimden yukarısını okuyan ilk çocuk Mustafa olacak. Gün gelecek, belki de bu köyde birçok kişi yükseköğrenimini bitirecekti. Mustafa ilk ve iyi bir örnek olmuştu."

Ahmet nerde şimdi? İlköğretimi bitirebilecek mi? Köyünde okuyan var mı?

Mehtap'ın birinci dönem karnesi... Matematik 1, Türkçe 1... İkinci dönem notlarını yükseltti mi?

Bir tek ayakkabı... Bağırsız.

Yaldızlı saç tokaları...

Bir pantolon, tozlu...

Kara bir saat. Digital. Susmuş.

Kimin bunlar?

Nerdeler şimdi?

Ben neredeyim?

Burası bir okul enkazı değil. Televizyon ekranlarının gerisinden izlediğim bir hayal yıkıntısı. Kanal değiştirirsem, istemesem, kaybolacak, yok sayılacak.

Neden bu kadar yakın ve neden bu kadar uzağım? Yıkıntılar arasında neye dokunsam bir tarihinin, öyküsünün olduğunu bilmek, o öyküyü hiçbir zaman öğrenememiş kalmak mı uzaklığı doğuran? Her baktığım, elime aldığım bir kâğıt parçası, resim, günlük... neden ellerimi yakıyor, hemen uzaklaşmak istiyorum? Enkaz altında kalmış çocuklardan bir parça, bir iletişim aracı hepsi. Ne daha fazlasını, ne yaşayıp yaşamadıklarını öğrenmek istiyorum.

Tozları, döküntüleri, tek tek, yan yana koymalı, birleştirmeli, yapbozun parçaları gibi birbirine eklemeli. Geri gelmeli her şey, çocuklar, Serkan Öğretmen, yatakhaneler...

Yoksa bu yıkıntılardan çok büyük acılar doğar.. Yürekler almaz... Dünyaya sığmaz...

Kaybolan çocukların anneleri nerede?

Yaşayabilirler mi bundan sonra?

“Heey, bakar mısınız? Karne dağıtılıyor mu?”

Biri sarı saçlı, öteki kara, iki kız bana karnelerini sordular.

Köyde oturuyorlarmış. Okulun gündüzlü öğrencileriymişler. Karne dağıtılacak, demiş biri. Kızlar da inanmış, gelmişler.

“Karne falan yok. Bu okulun bütün öğrencileri mezun oldular.”

Kızlar ağlıyorlar. Sarı saçlı olanı Seher. 6. sınıf öğrencisiymiş. İki yanda ince ince örülü saçları omuzlarına anca değiyor.

Depremde enkaz altından sağ çıkamayan arkadaşı Ebru’yu anımsadı, hıçkırıklarla, “İyi arkadaşım. İçeride kapanıktı yalnız. Gizli gizli şiirler yazardı. Bir gün önce bana bir şiir yazdığını söyledi, ver dedim; yarın vereceğim ve sonra başka bir okula gideceğim,” dedi.

Seher’in yanındaki esmer kız da sessizce ağlamaya başladı.

“Benim arkadaşım Ruken de yaşamıyor. Hemşire olacaktı. Hepimiz hemşire olmak istiyoruz, ama o hep hemşire olduğu günün hayaliyle yaşırdı. Bir akrabası hastanede çalışırmış, onun yanına gider, iğne yapmayı, kan almayı öğrenirdi.”

Sarı kızın gözyaşları benimkine, benimki kara kızınkine, kara kızınki sarı kızınkine, sonra şiirlere, resimlere, kâğıtlara, ayakkabılara, silgiye, diş fırçasına karışıyor, hepimiz hepimize karışıyoruz.

yine eylül yine yollarda

Yaz bitmiş, tarlalardaki ekinler biçilmiş, fasulyeler, pancarlar, meyveler toplanmış, yaylalardan iniş hazırlıkları başlamış, çocuklar okul telaşına düşmüşlerdi. 12 Eylül 2003’te

Gülçayır köyü ilkokulu.

Gezici Eylül Projesi'nin dördüncüsünü gerçekleştirmek için yola çıkan Mavi Otobüs'e bu kez avucumda yağmur damlaları, gözlerim boş, içimde nereye estireceği belirsiz suskun bir rüzgârla binmişim.

Erzurum'a 80 kilometre uzaklıkta, Erzurum-Muş yolu üstünde, yapayalnız, kuş uçmaz kervan geçmez tepelerle çevrili 60 haneli bir köye, Gölçayır köyüne girdik ilk. Çorak, suyu, kanalizasyonu olmayan, toprak evli, uydu antenli, elektriği ikide bir kesilen yoksul bir

köydü burası. 1964 yılında kurulmuş. Okuma yazma oranı çok düşük olan köyden bugüne kadar yükseköğrenim görmüş iki kişi çıkmış.

Kış hazırlıkları bitti bitecek. Köy sarıya kesmiş. Ekinler sarı, toprak sarı, dağlar sapsarı. Tezekler yığılmış, buğdaylar biçilmiş, hamurlar kesilmiş, kurutulmuş gıdalar torbalara doldurulmuş.

Köy okulunun gerisinden ekibimizi süzen ay yüzlü, mavi gözlü kadınla, iğne oyalı kara başörtüsünü boynundan başına çekerken karşılaştı gözlerim.

"Kadın kadınayız köyde... erkeklerin hepsi dışarıda."

Köyün erkekleri baharda kentlere geçici işçiliğe gitmiş. İnşaatlarda çalışır, duvar örerlermiş. Tarlalar kadına, çocuğa, kargalara kalmış.

"Su yok. Buğdaydan başka ne ekecen... İşte bir de inek, koyun, manda var. Çocuklar erkenden malları yaydı, okuldalar şimdi."

"Dingir elek dingir saç, elim hamur karnım aç."

Kadın tedirgindi, emanet gibi duruyordu yerinde.

“Sıkıntım dağ gibi. Bebeğim ateş olmuş yanıyor.”

Kadın ne bebeğin yıkanan giysilerini, bezlerini gece dışarıda bırakmış, yıldızlara göstermiş ne de beşiğini boş sallamış. Nazardan korunsun diye beşiğinin başına sarmısak bile bağlamış, yine de bahtını açamamış.

“Bebeğim doğdu doğal rahat yüzü görmedi. Hastalık düşmedi yakasından. Doğduğunda ona çeksin dedik, babasını tükürttük suratına. Otuzunu geçti, bir kere başı ağrısın ya babanın. Yok...”

Kadının başı dumanlı. Akli evde.

“İlçeye sağlık ocağına götürerek de nasıl? Ne araba var ne kimse...”

Bir bebek çığlığı toz etmişti kadını. Göğe gri bulutlar yığılıyordu. Sarı tepeler gölgelenmişti.

Gölçayır İlköğretim Okulu’nun mavisi tutmamış dersliklerinde, çatlak karatahtasında, rengi kaçmış duvar panolarında, kırık camında sarı köyün sarı defteri yazılmış. Süt sağan eller kalem tutmuş, toprak kokan parmaklar hesap cetvelinin tozlu boncuklarını saymış.

Okulun 69 öğrencisinin 32’si kız, 37’si erkek. 3 derslik okulda 3 vekil öğretmen 5. sınıfa kadar eğitim verirmiş.

Çivit mavisi bir derslikte toplastık. 6. sınıf öğrencisi Katibe’nin karşılaşma konuşması “yurttaşlık bilgisi”ydi bize.

“Geçen yıl ben de bu okulda okudum. Bu yıl eğitimime Köprüköy YİBO’da devam edeceğim. Eminim ki çoğu kız arkadaşım bu dediğime inanmadı. Neden mi? Çünkü yaşadığımız bölgede kız çocuklarını okutmak âdet değildir. Bir zamanlar kız çocukları ya hiç okutulmazdı ya da 3. sınıfa kadar okutulurdu. Şimdi ilköğretim 8 yıl. Okulumuz 5. sınıfa kadar eğitim veriyor, geride kalan 3 yıl Köprüköy’deki YİBO’da okumamız gerekiyor. Ailelerimiz bizi yabancı yerlere göndermek istemiyorlar. Oysaki biz okumak istiyoruz. Büyüklerimiz gibi cahil kalmak istemiyoruz. Bizim erkek çocuklardan farkımız ne?”

Çocukların yüzleri güneş yanığı. Eller, yanaklar, burun-

lar hışır hışır sert, kuru, derisi dökülmüş. Kızılımsı, derin çatlakların arası toz dolu.

Öğretmenler moralsiz. Köyde 30 yaşın üstündeki nüfusun % 90'ı okumamış. Anne babaların, çocuklarının eğitime ilgisizliği, okulla iletişimlerinin zayıflığı bu okulun da temel sorunlarından biri.

6. sınıftan itibaren yatılı ilköğretim bölge okuluna kaydolun çocukların çoğu kış boyunca okula gitmez, mayıs ayında birkaç hafta okula devam edip karne almış. Lise hayali çok uzakta, balığın kavağa çıktığı yerdeymiş. Bu yıl liseye topu topu iki öğrenci kaydolmuş. On köy okulu mezununun ancak biri YİBO'ya gidebilirmiş.

Ayşe, Elif, Fatma'nın kınalı parmakları sağlık ocağı binasına çakılmış.

"Bina var, ama içi boş..."

Elif'le Fatma hemşire olacak, sağlık ocağını gece-gündüz açık tutacaklarmış.

Ayşe'nin hayali ise Bursa'ya göçmek, orada hemşirelik yapmak.

"Yakınlarımız Bursa'da. Babam da yazları çalışmaya oraya gidiyor. Biz yalnız kalıyoruz."

Ayşe yaz günlerinde koyunlarla düşüp kalkmış. Elimi tutmuş, dedesinden duyduğu bir koyun masalını anlatmaya koyulmuştu:

"Sürüden ayrılan gebe bir koyun yolunu kaybetmiş. Bir kulübeye sığınmış, yavrulanmış. Her gün çayıra gidip memelerini sütle doldurur, kulübeye geri dönermiş. Yavruları korkmasın diye içeri girerken bir tekerleme söylemiş. Bir gün anne yerine sinsi bir kurt aynı tekerlemeyi söylemiş, kulübeye girmiş ve yavruları yemiş. Acılı anne kadıya gitmiş, kurdu şikâyet etmiş. Kadı anneyi haklı bulmuş. Kurdu çağırmış, karnını kesmiş, yavruları çıkarmış. Yavrular sevinçle annelerine koşacağı yerde, oyunumuzu bozdun diye çıkışmışlar, surat asmışlar."

Masaldan sonra Ayşe, Elif, Fatma dilleri köküne kadar dışarıda, parmaklar kulaklarda salkım saçak,

“Veevvv...” diye gülüşüler ve cüz oyunu için birer köşe tuttular.

Gözleri gönüllülerin yaratıcı drama için halka yaptığı arkadaşlarına takıldı birden. Cüzü unutup koştular, açığıtaki elleri yakaladılar.

*Başındaki yazmanın / Dalı var çiçeği yok
Sanma ki ben geçerim / Senden geçeceğim yok.*

Kampana çaldı. Derslikler köylüler, öğretmenler, öğren-cilerle doldu. Havada dönen topaçlara, parmak ucunda ça-kan ışıklara, göz yanıltan oyunlara, bahçede uçan frizbilere haset gözlerle bakakaldılar.

32 kişilik ekibimiz, köy programına Öğretmen Mehmet’ in evindeki nefis öğle yemeğiyle noktayı koyarken köylüler ve çocuklar ağaçsız, yemişsiz, çayırırsız köylerine geri döndüler. Çocuklar sabırsız, kendilerine hediye TÜBİTAK kitaplarıyla oturdular ekin demetlerine, taşlara, malların başına. Buğdayın, tarlalara dadanan karganın, çıplak dağların bilgisine Kaşifler’ in, Bilgisayar’ ın, Genler’ in ezberini karıştırdılar.

arpaçay

Ayran çorbasının rehavetiyle Aras Nehri boyunca nasıl gittik, ot bitmemiş, bozkır dağları nasıl aştık bilinmez; gözü-müzü açığımızda Sarıkamış’ tıydık.

Gri bulutlar yağmuru toplamış, dökülmek son damlaya kalmıştı.

İki yıl önce ziyaret ettiğimiz Taner Baran PİO’da cumartesi olduğu için öğrenci yoktu, ama geldiğimizi duyan yöneticiler beş-on dakika geçmeden okula varmışlardı. Yepyeni, korkuluklu, ranzalı temiz yatakhaneleri, derslikleri, güncel kitaplar eklenen kütüphaneyi, yeni boyanan koridorları gezdik. Kız öğrenci sayısındaki artışla her yıl duvarları yıkılıp genişletilen kızlar yatakhanesinin umut öyküsünü dinledik.

2 yıl önce 15 olan kız öğrenci sayısı geçen yıl 76'ya ulaşmış, bu yıl da 100'ü aşması bekleniyormuş.

Yeniden Mavi Otobüs'e doluşuldu. Bu kez rotamız Kars Arpaçay'ı gösteriyordu. Yine bitmez tükenmez dağlar, dağları bölen sissi örtüler, bozkırdı manzaramız.

Arpaçay 1920'de Rus işgalinden kurtulmuş, Azerbaycan'dan Azeriler ve Terekemeler, Erivan'dan Kürtler bu bölgeye yerleşmişler. Doğu'da Ermenistan'ın komşusu. Arpaçay'a bir belde ve 47 köy bağlıymış. 7 köyün dışında tüm köylerin yaylaları varmış. 260 bin dekar tarım alanının ancak 14 bin dekarı sulanırmış. Hafif engebeli topraklarda tahıl, ot, sulama yapılan alanlarda pancar tarımı yapılırmış. Sebze üretimi halktan arazi kiralayan Artvinlilerin işiymiş. Yayla ve mera anlaşmazlıkları sık yaşanırmış. İlçe merkezinde kütüphane, sinema, tiyatro, kültür evi, spor tesisi yokmuş. Ailelerde ortalama çocuk sayısı 6-8'miş, çekeşlilik yaygınmış.

Arpaçay YİBO, 1976'da 320 öğrenci kapasiteli olarak kurulmuş. Şimdi 566 öğrencisi, 19 öğretmeni, 4 ana blokta 13 dersliğı, bir kütüphanesi, iki teknik-iş atölyesi, çok amaçlı salonu, voleybol, basketbol ve futbol sahası varmış.

hasret

Arpaçay YİBO'da ilk elini tuttuğum kızın gözlerine baktım hemen; yeşil, duru bir göl saklıydı gözlerinde. Tombul yanaklı, yaşitlarından iri görünümlü, dümdüz saçlı bir kızdı Gülten. 5. sınıfı okul birincisi olarak bitirmiş. Babası çiftçi. Bir ağabeyi okumuş, öğretmen olmuş, kısa süre öğretmenlik yapmış, sonra askere gitmiş. Ablası 6 yıldır üniversite sınavlarına giriyormuş.

"Ağabeyim, öğrenciler beni dinlemiyor, diyor. Askerden sonra öğretmenlik yapmayacakmış. Ablam da kafayı avukatlığa takmış. Bu yıl sosyal bilgiler öğretmenliğini kazandı, yine duydum, gitmeyecekmiş. Herkes okul kazanmayı beceremez. Bizimkiler ne istediğini bilmiyor. Ailemizde bir sakatlık

mı var? Bunlar beni çok üzüyor. Babam zorlukla okutuyor zaten.”

Gülten’in gözlerinin damlası denizmiş meğer. Ailesini anımsarken, sevdiğini söylerken, babası kaza geçirmiş komşu kızına sarılırken, ertesi günkü ayrılığımızı düşünürken, üç ay hasretlik çektiği arkadaşlarını dinlerken denizler boğuyordu kızı.

“Benim bir ineğim var. Adı Bozkır. O da benim gibi duygusal. Yavrusu sıcak bir günde ansızın ayakta öldü. Ayakta öylece kaldı zavallı! Bozkır günlerce ağladı. Komşumuzun danasını aldık, yanına koyduk. Hiç yanaşmadı. Ölen dananın postunu ötekinin üstüne geçirip yavaş yavaş yakınlaştırdık. İtekledi, kokladı, tepeledi önce. Şimdi ona da alıştı.”

Emel, Gülten’in sınıf arkadaşı. Kumral, uzun boylu, çöp bacaklı. 4 kardeşler. Emel, Alişan ve Ebru Gündeş hayranı.

“Tatilde sabahtan akşama TV karşısında oturdum. Türkân Şoray’lı, Hülya Koçyiğit’li eski Türk filmlerine bayılıyorum abla.”

Yaz tatili bittiği, yatılı okula geldiği için sevinçli.

“Yatakhane eğlenceleri için evden ayrılığa dayanılır. Benim sesim de güzel ama bizim okulun en iyi sesli kızı Havva. Her akşam dinlesem bıkmam.”

Eda’nın bu okulda ilk günü. 6. sınıfa köy okulundan iki kız arkadaşıyla gelmiş. Kısacık kestirmiş saçlarını.

“Babam otuz yaşlarında öldü. Ateşli hastalıktan. Doktora götüremedik. İmama, hocaya gittik, ne yaptıksa fayda etmedi. Abim lise ikide yatılı okuldan kaçtı. Öğretmeni kalbini kırmış. Şimdi askerde. Annem tarlada çalışıyor, hayvanlara bakıyor. Ben okula geldim şimdi, işi arttı. Yemeği yapardım, malları yayardım, süt sağardım. Annem param yeterse çoban tutacağım, dedi. Tutar mı, bilmem... Tutamazsa, iş çok ağır, hastalanır garip annem. Belki de ölür ben gitmeden. Beli çok ağrıyordu bırakmışımda. Ağrısı öyle çokmuş ki, gözünden yaş geliyordu.”

Annesi söz vermiş Eda’ya, meslek sahibi olana kadar okutacaktı kızını.

Eda kim bilir dercesine avuçlarını ters çevirmiş, nemli gözleriyle gülümsemeye çalışıyordu.

Öznur'un çekik gözleri sürekli gülüyordu. Konuşurken ortadan ayrılmış uzun saçlarının uçlarını parmağına doluyordu. Dört kardeşin en küçüğüymüş. En çok tarih dersini severmiş.

"Ben sevmeyeyim de kim sevsin? Tarih kitabı gibi bir dedem var. Savaşları, Atatürk'ü defalarca ondan dinledim. Yaşı yüzden fazla. Üç eşi var. İki ninem, dedemle birlikteler şimdi. Üçüncüsü dedeme kızdı, oğlunun yanına döndü geçen yıl. Bir amcam var, biliyor musunuz, onu hiç görmedim. Okumamış, İzmit'e gitmiş küçük yaşta. Sonra da ailesiyle görüşmemiş. Ara sıra haber gelir, lafı geçer. Merak ederim amcam nasıl biri? Amcamın adı geçmesin, hemen, '3. sınıfa kadar okumuştur,' diye başlarlar söze. Başka özelliği yokmuş gibi hep aynı şeyi söylerler. Esrarengiz bir film seyretmeye-yim, şıp diye amcam gelir aklıma. Ben de gidecem büyük şehre, derim, bunalınca. Annem, amcanın kanı mı var kız sende, der. Dilimde gitmek var da, bakma, gidemem, annemi de alırım gidersem."

Öznur'un aklı hâlâ yayla günlerinde. Yaylada elektrik yokmuş. Tepeliğe çıkar, öteki kızlarla yıldızlara ve uzaktaki Ermenistan ışıklarına bakarlarmış.

"En çok o evlerde neler yaşandığını hayal ederim."

"Yaylada en zevkli şey, yıldızların altında saklambaç oynamak."

"Yaylada hava kararmasın, dayım sazını kapar, sırayla türkü okuruz. Uykusu gelen, yıldızların altında horlamaya başlar."

"Peynir, kaymak yapmayı öğrendim bu yaz."

"Sınırdaki mayın tarlasına girdi ineğimiz. Mayın patladı, parçalandı."

Necla da okula köy okulundan yeni gelenlerden. 6. sınıf öğrencisi. Ana babasının tek kızı. Dede, nine ve halalarıyla bir evde yaşıyorlar. Okulda ilk gününü ve gecesini geçirmiş henüz.

Deney saati.

“İlk gün gözyaşlarım sicimdi. Gece oldu, yattık, düşümde annemi gördüm. Hemen koşup anne, diye bağırdım, beline sarıldım. Annem ellerimi tuttu, dayan kızım, alışırsın, dedi. Bu sabah daha iyiyim, dünkü gibi ağlamadım.”

Necla yatılı okula alışabilirse liseyi de okuyacak, üniversiteyi de.

“Sen yatılı okudun mu? Alışır mıyım, abla?”

çıkamaz

Edebiyat etkinliğimiz Marc Chagall'ın köy yaşamını simgeleyen kuşlu, inekli, eşekli, çiçekli, masalsı resimlerinden kendi öykülerimize uzanan sihirli bir yolculuktu.

Ay, kuş, çiçek figürlü *Mavi Sirk* adlı resim dik saçlı, esmer çocuğa kendi korkusunu anımsatmıştı. Parmaklarını ağzına sokmuş, tırnak etlerini kemirmeye başlamıştı,

“Şeey... Bu resme bakmasak... Başkasını seçebilir miyiz?”

“Neden?”

“Geceyi istemem. Gündüzü severim. Ay olmasın.”

“Ay’la ne alıp veremediğin var?”

“Dolunaydan korkarım. Dolunay varsa gece dışarı çıkamam.”

“O zaman ‘Dolunaydan Korkan Çocuk’ öyküsünü düşünelim mi?”

Başlar sıraya konuldu, bir derslik dolusu çocuk düşünceye yattı. Hepsinin sırtlarında ipeksi kanatlar vardı.

İlk kalkan kanat, dik saçının:

“Dolunaylı bir geceymiş. Babası çocuğa ayı seyredelim, demiş. Çocukta ay korkusu varmış. Ay üstüne düşecek, yakacak sanıyormuş. Babası onu elinden tutmuş, masal anlata anlata ayın altında dolaştırmış. Çocuk masala kendini kapıtmış, dolunayın altında bir saat kahramanca gezinmiş. Kötü bir şey olmadığını görmüş, rahatlamış, babasının dizinde uyu-yakalmış.”

Masaldaki çocuk dik saçlı mıymış?

Yok canım... Her kaşınan uyuz muymuş?

Ders arasında pehlivan güreşte belli olur, sözünü haklı çıkarmak istercesine al takke ver külah, üste üste binmiş çocuklara değmekten ödü kopan, kocaman gözlüklü bir çocuk takıldı gözüme. Adı Doğukan'mış. 6. sınıfa yeni başlamış.

Geçen yıl sınıf birincisi olmuş. Okumayı 5 yaşında halasından öğrenmiş. Babası birkaç yıl önce ÖSS'ye girmiş, açıköğretimi kazanmış ama devam etmemiş. Doğukan kitap okumayı çok sever, babası ne getirirse okurmuş.

Öğlen yemek yerken karşıma oturtmuş, ağzından cımbızla çekmiştim sözleri. En büyük düşü, Kara Kuvvetleri'ne girmekmiş.

“Okurken aileme yük olmam. Maaşım yüksek olur.”

Gece eğlencesinde arkadaşları dans eder, neşeyle halay çekerken Doğukan sandalyesinde çivilenmiş gibi duruyor, sıkıldığını kızaran yanakları, inik gözkapakları belli ediyordu. Dansa çağıran ellerin ısrarına dayanamadı, salondan geri adımlarla çıkıp sırlara karıştı. Gecenin soğuşuna hangi baba-yiğit dayanır, Doğukan da dayanamadı, tırıs tırıs salona geri döndü. *Bilim Çocuk* dergisini açtı önüne. Gürültülü müziğe

banamısın demeden her satırı yudum yudum içerken, kapadı çıkmaz sokağını gelene geçene.

ardahan

Sabaha Arpaçay'dan Ardahan'a düşmüştü yolumuz. Kıvrıla kıvrıla akan ırmak, ırmak boyunda kaz sürüleri, bozkırlardan yeşilin tonlarına değişen başı dumanlı sıra dağlar...

Çıldır Gölü'nün yakınından geçerken efsanesini solu-muştu dumanlar: "Eskiden Çıldır Gölü'nün yerinde, çukurda kurulmuş kentin dokuz burma musluklu eşmesi varmış. Kentin beyi bir buyruk çıkarmış, 'Gece çeşmeyi kapamazsanız kenti su basar,'" demiş.

"Bir akşam karanlığında çeşmeden su dolduran kıza yedi yıldır gurbette olan ağabeyinin geldiği haberini vermişler. Kız sevincinden eve koşarken çeşmeyi kapamayı unutmuş. O gece kent sular altında kalmış. Çıldır Gölü, dibindeki dokuz burmalı çeşmenin suyundan çıkmış."

Ovasından Kura Nehri geçen, 1.959 metre yüksekteki ıldır volkanik Gölü'nün dibindeki Ardahan'ın tarım alanlarının ancak % 2'sinin sulandığını duymak şapkamızı fırlatmaya yetmişti. Köylülere, ne iş yaparsınız, diye sorduk; buğday, arpa ekeriz, koyun, sığır ve kaz besleriz, dediler.

Ardahan'ın okuma yazma oranı % 84'müş. İki YİBO ve 3 PİO'su varmış.

Ardahan YİBO'nun eski binası kavak ağaçlarının arasına kurulmuş. Dört katlı yeni bina ise eskinin yanındaki çorak alana inşa edilmiş.

Okulun ilk günlerinde 1.100 öğrencinin henüz 100'ü gelmiş okula. Aileler yaylalardan inmedikleri için iş gücünden yararlandıkları çocukları henüz okula göndermemişler. Çocuklar tarlada, davar peşinde. Okul da çocukları dört gözle beklemiyormuş anlaşılan. Hazırlıklar tamamlanmamış henüz. Duvar boyaları yenilenmemiş, derslikler bakımsız, toz içinde; sınıf kitaplıklarının camları, kilitleri kırılmış, haritaların tahtaları kopmuş. Okul kütüphanesindeki kitapla-

rın çoğu 1963-1973 baskısı. MEB'in 1955-1963 baskısı kitapları, ansiklopediler ve milli eğitim mevzuatları doldurmuş tozlu rafları.

Atletizmde başarılı öğrenciler çıkmış bu okuldan. Örnek: Meltem ve Sinem ikizler. Birbirinin kopyası iki kardeş koşmada okul birincilikleri almışlar. Genetik olarak spora yatkın olsalar da babaları izin vermediği için okul dışı yarışmalara bile katılamamışlar. Göle YİBO'dan çıkan dünya 6.'sı atletin başarısı kızların hayallerine düşmüş.

"Babam karışmasa biz de onun gibi, Süreyya Ayhan gibi başarıya koşardık."

"Babanız neden istemiyor?"

"Şortla koşacaksınız, erkekler seyredecek, der, izin vermez."

Doğuda baba buyruğu töreyle eş. Kızların utangaç gülümseyişleri istemeseler de özlemlerini yüreklerine gömmeye katlanacaklarının dışavurumu.

İkizlerin kısacık yaşamlarına sığan acıları olduğunu öğrendim sonra. Üç ağabeyi derede yüzmek isterlerken boğulmuşlar. Biri yazda, ikisi ilkyazda. Yaşamlarının baharında.

Meltem'in ağabeylerinin hüznüyle sarmalanmışken şişman bir kızın, "Beş kardeşim öldü benim," diyen sesine odaklandık.

Sekiz kardeşlermiş. Üç ağabeyi sarılık olmuş. Başlarına sarı yazma takmışlar, iki kaşlarının ortasını bıçakla keşmişler, iflah olmamışlar. Ablaları ateşlerde yanmış, titreten soğuklarda donmuş, bir sabah kaskatı kesilivermiş.

Kara, dalgalı saçlı, kıvrık, gür kirpikli kızın yüzündeki ilk kez duyuyormuş şaşkınlığına takılmıştım ki, aynı kızın, "Benim de kardeşim kuyuya düştü, boğuldu. Kuyunun bütün suyunu yutmuş," diyen sesine irkildim.

Nasıl kopmuş, nasıl uzaklaşmıştım bilmiyorum, kazları konuşan cıvıltılı seslerin arasında bulmuştum birden kendimi.

"Bizim kaz yavrularına uçmayı öğretirken ben de kollarımı açtım, yanlarından koştum."

“Benim kazımın adı Alev’di. Dedemin köyüne on günlüğüne gitmiştim, döndüğümde kazımı kesmişlerdi.”

“Benim bir kazım var. Adı Uykucu. Gagasını boyuna saplar uyur hep. Şimdi de uyuyordur.”

“Kazlar yavrularıyla gezer. Dokunursan seni parçalar, abla!”

“Benim kaz hep çeşme başında dolanır.”

“Bizim çeşme uğurlu çeşme. Yağmur yağmadığı zaman burada toplanır, yağmur duası ederiz. Size çeşmenin masalını anlatayım mı?”

Hadi, anlat, Süleyman.

“Bir zamanlar oralarda ormanlık bir alan varmış. Ormanın tüm ağaçları yanmış, bir çam ağacı kalmış. Çam ağacının etrafında geceleri ışıklar yanarmış. Köylüler bu ağaç kutsal, derler, dilek dilemeye gelirlermiş. Bir gün adamın biri ağacı kesmeye kalkmış. Baltayı vurduğu yerden kan gelmiş. Ama adam vazgeçmemiş, ağacı kesip eve götürmüş. O gece hiç görülmedik bir yağmur başlamış, köyü sel almış. Sel götüre götüre ağacı kesen adamın evini sürüklemiş, başka kimseye zarar vermemiş. Sonra ağacın kesildiği yerden kaynak fışkırmış.”

Ardahan YİBO yöneticilerinin ilgisizliği, akşamüstü ve gece etkinliklerimizi yapmamızı engellemiş, geceyi program dışı bir kararla Şavşat’ta geçirmeye karar vermiştik.

şavşat’ın çocukları

Yeniden doluştuk otobüsümüze. Ardahan-Şavşat yolunda ilerlerken önce 2.650 metre yükseldik. Sedir ve ladin

Ardahan YİBO’da.

ormanları arasındaki hiç çivi kullanılmadan yapıldığı söylenen yayla evleri, şırıl şırıl akan suları, tılsı buğuların dans ettiği derin vadileri, yağmurun çamsı kokusuyla doldurduk belleğimizi.

Samanyolu'na uzanan bir keçi yoluydu okulun yolu. Şavşat YİBO, yeşilin türküsünü dilinden düşürmeyen yüksek mi yüksek dağların eteklerinde 2000 yılında kurulmuş. Fen laboratuvarı, çok amaçlı salonu, bilgisayar laboratuvarı bulunan şanslı yatılı okullardan biri. 190'ı kız, 110'u erkek 300 öğrencisi varmış. Öğretmenlerin hepsi erkekmiş.

Hasatların sapları gemlerle tanelerinden ayrılmış, hasat ayı bitmiş, yayladan köye göç başlamış. Çocuklar ellerinin, yanaklarının derin çatlaklarıyla koşmuşlar okula.

Sabah okul bahçesinde çember çeviren kızlara karışmayan Kübra'yı yakaladı gözüm. Çilli, duru beyaz yüzlü, siyah saçlı, lacivert gözlü bir kızdı. Elleri yumuşak, teni ipeksi. Fiyonklu tokaları, dantel yakası ve tertemiz, mavi, yeni formasıyla, kolu, eteği sökük, toza bulanmış formalı, dağınık saçlı çocukların içinde bir süs biblosuydu.

Annesi Kuran kursu öğretmeni, babası imammış. Babası Kübra için Ankara'dan kitap getirtirmiş.

"Ressam Hasan'ı yeni okudum."

3. sınıf öğrencisi Kübra'nın tam 69 kitabı varmış. Duaların çoğunu öğrenmiş. Kapıdan sağ ayağıyla ve duayla çıkarmış. Hiç gülmüyor, soru sormuyor, çevresiyle ilgilenmiyordu. Bu yaşta, bilmediği yok tavrı sinmişti yüzüne.

Güneş dağın ardından gri bulutları aralamış, yeni uyanıyordu. Kübra'nın gözlerine soktu ilk ışıklarını. Kızın gözleri yandı, yandı; duramadı karşısında, kaçtı, kayboldu.

Lacivert bir su damlası kaldı yerinde.

Gülşen 7. sınıf öğrencisiymiş. Bu okula yeni gelmiş. Geçen yıl ilköğretimi Şavşat'ta okumuş, imam hatip lisesindeki ablasıyla aynı evde kalmışlar.

"Eve kira vermiyorduk. Öğretmenler imam hatipli yedi kız için tutmuştu. Babam eve erkek öğrencilerin de geldiğini duymuş, bir gün eve baskın yaptı, bizi alıp çıkardı. Şimdi ablam meslek lisesine gidecek. Ben de buraya geldim."

Pınar dolgun yanaklı, pembe tenli, kısa perçemli bir kız. 3. sınıf öğrencisi. Babasının iki eşi varmış. Baba ilk eşiyle evliymiş, ondan altı çocuğu varmış. Pınar ikinci eştenmiş. Aynı evde oturuyorlarmış. Pınar, ilk eşe hala diyormuş.

“Bu yaşıma geldim, babamın bir iş tuttuğunu görmedim. Dedemin evinde oturuyoruz da kira ödemiyoruz. Annemin babasından emekli maaşı var. Onunla geçiniyoruz.”

Pınar'ın sözü hapsiriklerle kesildi.

“Anan andı...”

Pınar elini yaladı, kaşlarına sürdü, çocuklar gülüştüler:

Gel kaş, git kaş

Anan ise düş kaş

İsimliğinde Çilek yazan kız dikkatimi çekmişti.

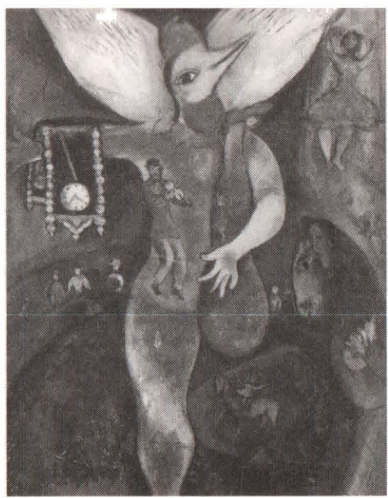
“Babaannem koymuş adım. Doğduğumda yüzüm çok kırmızıymış.”

Kızlardan birinin adı Ravza. Güzel bahçe demekmiş.

Esmer, mavi hırkalı kızın dedesi körmüş.

“Dedem kör ama bir sürü kitap yazdı. Gözleri görmeyenin, kulağı, beyni büyürmüş, abla. Benim dedem kimsenin bilmediğini bilir, hepimizden hızlı düşünür. Yağmur gelmeden ıslaklığını duyar, göçmen kuşlar gelmeden kanat seslerini. Yerin bilmem kaç metre altından akan suyun şırıltısını bilir.”

Başak, Ahmet Fevzi PİO'dan gelmiş. Dalgalı, kısa saçlı, iri gözlü. Lacivert önlüğünü iki gün önce almışlar, tertemiz. Geçen yıl masal anlatma yarışmasında birinci olmuş. Hayallerine kolayca kanat takabilen, daldan dala uçabilen bir kız. Derste gösterdiğim Chagall'ın *Hokkabaz* resminden peş peşe birçok öykü yaratmıştı.

Marc Chagall'ın *Hokkabaz*'ı.

Küçük öykü yazarları.

“Kuş, sokak kemancısının kemanına kondu. Şakımaya başlayınca kemancının şarkısını bozdu. Dinleyenler onu alkışlamadı. Kemancı bir ormana çekildi. Parçalarını çalarken kuş yine onu rahat bırakmadı. Sonunda kemancı kuşun baskın sesine kemanının sesini uydurdu, yeni müzikler yaptı. Bundan sonra şarkılarını birlikte söylediler.”

“Kemancı, köy köy dolaşıp kendi şarkılarını çalar. Kuş adam da hokkabazlık yapar. Kemancı bir köyde şarkılarının büyüüne kapılıp dans eden kıza yakınlık duyar. Onu yanında götürecek parası yoktur. Başka köye gitmek için ayrılırken kadının elini tutar, tekrar geleceğim, der.”

Dilek’in ablasının elinde ayna kırılmış, yedi yıl evlenememiş, önümüzdeki gücük ayında başı bağlanacakmış.

“Komşumuzun iki eşi var. Anam, ablan evlenemezse o da ikinci olur, demişti.”

Aynan yoksa komşuna bak, sözünü çok söylemiş Karadenizliler...

Doğu Karadeniz’de kadın her yaşta 2. sınıf. Bağ bahçe işlerinden, inek bakımından odun toplamaya kadar her iş kadının elinden çıkarmış. Erkekler burada da dışarı işlerin-

de, kahvehanede boy gösterirmiş. Erkek yağmurdan korunmak için yanına aldığı şemsiyesini bile kadının çantasına kor, ondan bir adım önde yürürmüş. Kadın erkeğin hakaretlerine sesini çıkarmaz, iyimser, yardımcı tavrını, güleç yüzünü hep korurmuş.

Kar kalktığında, yani mayıs ayında tarlaya çıkan aileler çocuklarını erken almış okuldan. Yaylaya çıkarlarmış. Çocukları davarlara katar, süttten yağ, peynir, kaymak yapmayı öğretirlermiş.

Yazın mısır soymuş, fındık ayıklamış, çay toplamış çocuklar. Birini de bal tutmuş.

“Başım döndü, karnım ağrıdı, yataktan çıkamadım.”

“Mısıra, fındığa domuzla ayı dadanır. Tüp gaz patlatırız. Korkudan gelemezler.”

“Değirmen var bizim köyde. Issızlıkta... cinler, periler gelir oraya.”

“Dedem anlatmıştı. Mağaralardan geceleri kırmızı ejder çıkarmış. Ejderi gören erkeklerin karıları ölmüş.”

“Deprem oldu bir kez. Ben kırmızı ejder gördüm.”

“Ben de kırmızı şimşek gördüm. Allahümmealli'yi okursan zarar vermez!”

Babalar, mevsimi geldiğinde atmaca yolu gözlerlermiş. Atmaca zamanı başları havada yürürlermiş.

Burnunun ucu kıpkırmızı bir çocuk başını havaya dikmişti.

“Babam bu yaz bir atmaca yavrusu tuttu. Gözleri sarı, içinde kara bir benek var. Adını Benek koyduk. Benek, babamın omzuna konar. Kıvrık gagası babamın burnunun aynı. Atmaca kime alışırsa onun huyunu almış. Benek babama benzedi. Öfkeden köpürür kızarsa ya!”

Çocuklar omuz omuza vermişler, horona durmuşlardı.

“Tarlada, bahçede türküsüz çalışmayız, abla. Türkü söyler, horon teperiz.”

Ayağındaki çorap

Kimin dokuduğudur

*O benim nazlı yârim balam
Lise okuduğudur.*

Ayaklar iki öne, bir arkaya ritmik bir şeklide salınıyor, omuzlar titriyordu. Bir grup çocuk kaşlarını çatmışlar türküyeye söyleniyordu.

“Siz de gelsenize,” dedim.

“Türkü çağırmak günahtır,” dedi biri, ötekiler yüzüme bile bakmadılar.

“Günah olur mu? Türkü, şiir söz ustalığıdır. Kim dedi, günah diye...”

Çocuklar kaçıştılar, arkalarından bakakaldım.

Öğrendik ki, bir zamanlar buralarda yaşamış İmam Şamil, şiir yazmaya yasak koymuş. İmam Efendi’ye nedenini sormuşlar.

“Yalnızca gerçek ozanların ozan kalmalarını istediğim için,” demiş. “Çünkü gerçek ozanlar, nasıl olsa şiir yazmayı sürdürecektir. Yalancı, ikiyüzlülerse yasağımdan korkacak ve susacaklardır.”

Peki, günümüzde, aşk ve sevgi kokan, sevecen, neşeli Karadeniz türkülerinin ağızdan ağıza dolanmasından korkan, küçücük çocukların içindeki şarkıyı susturan kim?

borçka

Çam ağaçlarıyla örtülü, tepelerindeki sis bulutlarında hayal kahramanların dans ettiği dağ silsileleri arasından akan yeşilimsi Barta Suyu’nu izlemeye başladı Mavi Otobüs. Yol ilerledikçe dağlar arasındaki taşlık alanlar, suyun yatağındaki taşlar irileşti, dingin akan yumuşak su, çağladı, taşıtı. Sissi örtüler dağların yamaçlarını yaladı.

Gürcülerin çoğunlukta olduğu, denizden 125 metre yüksekteki Borçka’ya kadardı yolumuz. Büyük bölümünü Karçal Dağları’nın kapladığı ilçede mısır, fındık, çay, domates, sebze ve meyve tarımı yapılır, inek, koyun beslenirmiş. İlçe, Bursa ve İstanbul’a göç vermiş.

Borçka YİBO, 470 öğrencili, 13 derslik ve 23 öğretmen-

li bir okul. Okula üç yıl önce gelen bir beden eğitimi öğretmeni çocuklara masatenisi öğretmiş, okul masatenisinde önemli başarılar almış. Müdür muavininin kızı Özge, masatenisinde Türkiye 9.su olmuş. Okulun girişindeki "Gururumuz" çerçevelerine matematik, resim yarışmalarında dereceler alan çocukların resimleri asılmış.

1993'te Kültür Bakanlığı'nın açtığı resim yarışmasında derece alan, resme yeteneğini öğretmenlerin anlatmakla bitiremediği Emine'nin anne ve babası ayrılmış. Anne başlık parası alabilmek için kızını erkenden evlendirmiş, geleceğin ressamı on yedisine ulaşmadan çoluk-çocuğa karışmış.

Sevim, laz şivesiyle konuşan, pembe yanaklı, kısa, sarı saçlı bir kız. Arkadaşıyla aynı ipte atlıyorlar, yandıklarında sevinçli çığlıklar atıyorlardı. Hoplamaktan yoruldu adaşım, gelip ayaklarımın dibine çöktü. Yazın yaylaya çıkmışlar ailesiyle. Sevim yaylada koyun gütmüş, mısır toplamış. Yaylada iş sonunda eğlenceler düzenlenir, türküler söylenir, sazlar çalınır, davul zurna eşliğinde halay çekilirmiş. Sevim türkü sözünü duydu ya, kıpır kıpır kıpırdanmaya başladı, bir türkü döküldü dudaklarından:

*Sabahtan kalkar kızlar
Bakayiler aynaya
Geyunu kuşanırlar
Çıkacaklar yaylaya.*

"Temmuz sonunda Pancarcı Şenliği yapılır. Asıl oraya gel abla. Ne güzel kurtlarımızı dökeriz!"

"Puçuka, kete, kuymak, pititis ne bilir misiniz?"

"Patatesi biliriz."

"Yoo... Patates değil, pititis. Fasulye yemeğidir."

"Tombilis, duydunuz mu? Akşamüstü iş biter, oyuna koşarız. Taşları üst üste dizeriz. Topu attın hepsini devirdin mi tombilis, diye bağırırız.."

Gülten 6. sınıf öğrencisi. Babası iş kazasında ölmüş. Gülten o günlerde altı aylıkmış. Annesi ve dört kardeşiyle

amcalarının evine sığınmışlar. Evin tüm işlerini annesi yapmış.

“Geliri yok, çocuklarına bakılıyor, diye annemi çalıştırıp duruyorlar. Amcamın da üç çocuğu ve karısı var. Kimse iş yapmaz. Hep annem çalışır.”

Gece eğlencesinde davul zurna eşliğinde halay çeken Gülten birden gruptan ayrıldı, sandalyeye çöküp ağlamaya başladı. Yanına gittim.

“Annem,” dedi. “Ben oynuyor, gülüyorum. Annem bu saatte hâlâ çalışıyordur. Yengem tığ işliyordur, bir kova su kaldırmıyordur.”

chagall

Mesut, edebiyat etkinliğinde yerinde duramıyordu. Sınıfça bir öykü yaratma derdindeydik. Çağrışım zinciri yaratmak için kullandığım Chagall resimlerinin gerçeküstü yanını alaya almış,

“Aaa! Horozun kafası benimkinden büyük! Aaa! Kadına bak, uçuyor! Saate bakın, ne biçim, yamyassı!” diye takılıp duruyordu.

Çocuklar tek tek söz alıyor, akıllarına gelen konuları söylüyorlardı. Mesut’u bir türlü resimlere yanaştıramamıştım. Baktım, pes edecek gibi değil, alaycı sözlerinden bir ikisini önemli bulmuş edasıyla çekip aldım, o sırada ilk taşlarını kurmaya çalıştığımız öyküye yerleştirdim. Ne olmuşsa, birden öykünün içine girivermişti Mesut. Ataklığını öyküye yeni ayrıntılar katmada kullandı sonra.

Dersten sonra peşimi bırakmadı. Altı kardeşlermiş. Dört kardeşi bu okuldaymış. Küçük kız kardeşi okula yeni başlamış. Mesut ders aralarında kardeşini buluyor, elinden tutup bahçede gezdiriyordu. Kız kardeşinin elini tutarken, kuzu gibi sakinleşiyordu.

Bir ders arasında yemekhanenin dışına çıkmış, iri damlalarla yağan yağmuru seyrediyordum. Mesut kardeşiyle bitti yanımda.

“Yaylada yağmuru görmelisiniz. Ot, çam, hayvan kokar

yaayla. Herkes kaçar, ben yağmurun altında iki kolumu açar, döner dururum. Yağmur durur, ben de dururum.”

Kollarımı uzattım, kardeşikle ikisini kucakladım. Üçümüz de sözleşmiş gibi derin nefeslerle çektiğimiz yağmurun yonca kokusunu...

Mesut bir süre sonra kollarımın arasından sıyrılıp kaçmıştı. Kardeşi yağmura doğru çekti beni. Tepemize düşen iri damlalara şaşkınlıkla bakarken güneş çıkıverdi birden. Havaya asılı damlaları hüüp diye yuttu. Biz bu hale gülüşürken Mesut belirdi yanımızda. Elime bir kâğıt tutuşturdu.

“Sonra evinize yazacağım, şimdilik bunu alın,” dedi ve toz oldu.

Kâğıdı açtım:

“Zizi çok seviyorum. Zizin de beni sevdiğinizi biliyorum,” yazmıştı.

Gözlerim yemekhane kalabalığını içti. Sırta kadem basmıştı.

Marc Chagall'ın dere kıyısında oturan anne çocuk resmi de çocukları köydeki yaşantılarına götürmüştü. Çocuklar kendi öykülerini anlatmak için birbirlerine dirsek atıyorlardı. Her öyküyü alkışlıyorduk. “Ölüm kalım” adı verilen öykü en çok alkışlanandı.

“Anne oğlunu alır, dere kenarına çamaşır yıkamaya gider. Oğlan yanına oltasını da alır. Keçileri de peşlerine takılır. Çocuk dereден bir balık tutar, oltanın ucunda çırpınan balığı çıkarmak isterken ayağı kayar, suya düşer. Çocuk yüzme bilmez, batar, çıkar. Keçi, çocuğun pantolonundan tutar, anne de kolunu çeker, kurtarırlar. Çocuk o sırada hâlâ çırpı-

Marc Chagall'ın köy yaşamını konu edinen resmi.

nan balığı görür. Balığı kurtarır, suya atar, özgürlüğüne kavuşturur.”

“Benim ninem, ayının kurtlardan kurtardığı adamın öyküsünü anlatır.”

“Benimki de yıllar önce terk ettiği evine dönen adamın masalını bilir. Adam küp küp altın taşımış evin bodrumundan. Sonra sırta kadem basmış.”

“Bizim evin altından da tam üç küp çıkmış. Altın, mücevher dolu üç küp!”

mayısböceği

Hopa-Arhavi-Fındıklı-Ardeşen-Rize-Trabzon sahil yolundan yağmurun karıştırdığı, boz bulanık ettiği denizin peşi sıra yeşil tepelerdeki meyve bahçelerini, teras şeklinde ekilmiş çay bahçelerini seyrede seyrede Trabzon’un Maçka ilçesine vardık.

Maçka’nın başlıca geçim kaynağı fındık ve çay. Tahıl, mısır, fasulye, tütün, patates de ekilenler arasında.

Maçka Esiroğlu YİBO, yemyeşil dağlar arasındaki bir vadide kurulmuş. Dağların tepeleri sise bulanmış, soluk. Koyu yeşil yapraklar ıslanmadan nemlenmiş.

350’si yatılı 410 öğrencisi, üç rehber öğretmeni olan okulu İMKB yapmış. İnşaat denetimsizliğini, yağmurlar başladığında kesintisiz akan çatı çıkarmış ortaya.

Lavaboları, tuvaletleri kirli, öğrencileri toplama bir okul Maçka YİBO. Öğretmenler, okulun yetiştirme yurdu gibi kullanıldığından, velilerin ilgisizliğinden, çocukların sevgisizliğe terk edilişinden yakınıyorlardı. Öğrenciler Trabzon’un parçalanmış ailelerinin, yoksul ailelerinin çocuklarıymış. Aileler ekonomik koşullar ya da parçalanmışlıklar yüzünden çocuklarını hafta sonları okuldan almak istemiyorlarmış. Başarı oranı düşük, davranış bozuklukları olan, aşırı eğilimlere kayan çocuklar varmış. Geçtiğimiz yıl bir baba, söz geçiremediği oğlunu iple ağaca asmak istemiş, köylüler güçlkle kurtarmış.

5. sınıf öğrencisi bir kızın babası trafik kazasında ölmüş. Kızın incecik bedeni, incecik bilekleri, incecik, düz, sarı saçları var. Annesi ve beş kardeşi köydeymişler. Aileye Trabzon'da oturan amca bakacakmış.

"Hemşire olsam, iğne yapmayı öğrensem yeter. Anneme, kardeşlerime bakarım."

Sümbül, saçları kahve, gözlerinde kahve ışık kümesi gizli bir kız. Konuşması düzgün, kendine güvenli. Anne babası, o beş yaşındayken ayrılmış. Bir buçuk yaşındaki kardeşine o yaşta annelik etmiş. Altı çocukla kalan baba çalışırken çocuklarına da bakıcılık yapmış. Anne İstanbul'a göçmüş, evlenmiş, üç çocuk daha doğurmuş. Aynalıktan yedi yıl sonra ilk kez şu günlerde Trabzon'a gelmiş, çocuklarını görmek istemiş.

Sümbül, "Ölürüm de görmem," diyordu. "En zor yaşlarımda babam baktı bizi. Şimdi ayaklarımızın üstünde duruyoruz. Bizi kendi çıkarı için görmek istiyor."

"Bir de onu dinlesen... Bakalım ne diyecek?"

"Çok iyi biliyorum... Bir köşede omuzlarını büzüp oturacak, için için ağlayacak. Televizyonda, *Film Gibi* programını izlemedin mi, abla? Hepsi aynı tornadan çıkmış bu kadınların."

"Annenle şimdi görüşmezsen bu konu ömür boyu kapanmaz. Konuşsanız, görüşseniz, birbirinizi arasanız keşke! Bak, o zaman kemikleşmiş duygular nasıl da yumuşar!"

Sümbül birkaç dakika kendi içine kapandı, sustu kaldı, sonra kahverengi sürmeli gözlerini çevirdi yüzüme.

"Bir bakacağım, abla. Ya gitmedim diye şimdi o beni görmek istemezse..."

Sümbül ya fen lisesine gidecek ya da Kuran kursunu bitirecekti.

"Sınavı kazanamazsam kısa yoldan hayata atılırım. Mevlit okumayı, hatim indirmeyi öğrendim mi sırtım yere gelmez. Hocalar ev ev dolaşıp dua okuyor, aylığını iki milyara getiriyor; her evden bir dolu hediye de götürüyorlar."

Ailesinin tüm kadınları belli bir yaştan sonra baştan ayağa kapanmışlar.

“Benim yaşıım küçük. Birkaç yıl sonra ben de kapanacağım. Başka çare yok. Sülalede bir başı açık yok.”

Sümbül’ün elinde bir cep telefonu vardı. Sorar bakışlarımı çabucak gördü:

“Ben hafta sonları kütüphanelere, çarşılara giderim, gezirim. Dinî kitaplara bakarım. Haccı, peygamberlerin, evliyaların hayatlarını anlatan CD’lerden alırım, seyrederim. Yerim yurdum belli olmaz. Babam beni takip etmek için bu telefonu aldı.”

Başı ağrırmış sık sık.

“Evde olsam, patates sararım başıma.”

Sümbül 7. sınıf öğrencileri arasında düzenlenen matematik sınavına da girmişti.

“Sınavım çok iyi geçti...”

“Kazanırsan yaz okuluna geleceksin...”

“Nereye?”

“Ankara’ya ya da İstanbul’a... İstanbul’a geldiğinde görüşürüz belki.”

“Kazansam ama gelemesem ne olur?”

“Neden?”

“Kardeşimi bırakamam. Ben onun annesi gibiyim. Beniz durmaz. Onu da almazlar mı?”

“Sanmam.”

Kahve gözlerindeki ışık kümesi buğulanmıştı. Çalan zile koşarken arkasından bakakaldım: Bir mayısböceğiymiş o. Topraktan bir anlığına başını çıkarmış, içimi karmakarışık edip gitmişti.

torul

Yolumuz denizden karaya dönmüştü artık. Ertesi sabah taşa kesmiş dağları, kimi yerde yeşillenen, dar ve derin vadileri döne döne kesen yolları izleyerek Torul’a vardık.

Trabzon-Gümüşhane-Bayburt-Erzurum yolu üstündeki Torul, 1916’da Rus ve Ermeniler tarafından işgal edilmiş, 1918’de işgalden kurtarılmış. İlçe Harşit Çayı kıyısında ku-

rulmuş. Geniş, zengin orman alanlarında sarıçam, köknar ve ladin yaygınmış. Tarım alanlarına buğday, arpa, pancar, patates, fasulye, elma ve kuşburnu ekilmiş. Harşit Çayı'nda alabalık yetiştirilirmiş.

Okulun ilk haftasında Torul YİBO'nun 337 öğrencisinin sadece 25'i okula geldiğinden, etkinliklerimizi ilçe merkezindeki 800 öğrencili Namık Kemal İlköğretim Okulu'nda yaptık. Otobüsümüz okulun kapısından girerken çevre binadakiler ve çocuklar bizi, "Tiyatro geldi, tiyatrootoo!" bağrışlarıyla karşıladılar. Başlangıçta bu karşılanışa bir anlam veremedik. Sonradan öğrendik ki, okula yılda bir-iki kere otobüsle tiyatro grupları gelir, gösterilerini sergilermiş.

5. sınıf öğrencisi Selim, dersime ağzında kocaman bir çikletle girmişti. Kısa perçemli saçlarının süslediği yüzünde mavi gözleri kocamandı. Cıva gibiydi, bir an yerinde duramıyordu. Her sözüme karşılık vermek için tetikte bekliyor, cümlemi bitirmemi beklemeden parmağı havada zıplıyordu.

Chagall'ın *Hokkabaz* resmindeki kahramanlar –kuş, adam ve kemancı– bir tiyatro grubunu çağırılmıştı.

"Tiyatro grubu bir köye gelir, insanları eğlendirir. İşleri bitince başka yerlerde eğlenmek için bekleyenleri sevindirmeye giderler."

Eliyle beni gösterdi sonra.

"Sizler gibi..."

Selimlerin üç köyü varmış. Biri dedesinin, biri babaannesinin, öteki de kendi köyü. Yaz tatilinde şişme botuyla her üç köyün deresinde dolanmış. Oltasının ucuna pazar filesi geçirmiş, kocaman alabalıklar avlamış.

"En iyi balık dedemin köyünde."

Selim'in babası kamyon şoförü. Babası kamyonun her parçasını söker, bozar, tamir edermiş. Selim makine parçalarının büyülü sesini duyanlardan. Parçaları birleştirip alet yapmayı zevk edinmiş. Bir alet kutusu yapmış kendine, içinde yok yokmuş. Her boydan tornavida, çekiç, vida, kablo telleri, yapıştırıcılar...

“Pervane, lamba, uçan kanatlar yaptım. Bisikletime motor taktım, pedalsız gidiyorum...”

Selim’in akıllı fikri hiç bilinmeyen bir şeyleri keşfetmekte.

“Gece düşümde gördüğüm bir aleti ertesi gün yapmasam ölürüm.”

Düşleri, düşüncesi buluşlarla tıklım tıkış... Cebinden, okul çantasından ilk el atışta bir pikap motoru, saat dişlisi, pervane çıkıvermişti.

“Okusam makine mühendisi olurum da kamyoncu olursam kızmayın.”

Eliyle para işareti yapıyordu.

Torul YİBO’da kalmayı planlamışken program değişikliği gece vakti Şiran’a götürmüştü bizi. Şiran, Farsça aslanlar demekmiş. İlçeden geçen Kelkit Çayı çevresinde sebze ve meyvecilik, özellikle elmacılık yaygınmış. Koyun, kır keçisi, sığır yetiştirilir, arıcılık yapılmış. Şiran Batı illere göç vermiş, özellikle genç nüfus önemli ölçüde azalmış.

Gümüşhane Şiran PİO, sayısız sivri tepeli sıradağlara bakan, Dünya Bankası desteğiyle 2001 yılında kurulmuş bir okul. 204 öğrencisinin tamamı yatılı. Okulun iki binasından birinde yemekhane ve yatakhane, yüz metre ötedeki diğerinde derslikler var. Bilgisayar laboratuvarı yok, çok amaçlı spor salonları var. Okul, resim öğretmeni olan sayılı YİBO’lardan. Resim öğretmeni resme yetenekli çocukların GSL’lere yönlendirilememesinden şikâyetçi. Sanat eğitimi boş eğitimidir, para kazandırmaz eğilimi varmış ailelerde.

Yemek kuyruğunda İlkay’la tanıştım.

İlkay 6. sınıf öğrencisi. Kumral saçlarını geriye doğru taramış, narin yapılı bir kız. Yedi kardeşlermiş.

“Şimdi beşe düştük. İki kardeşim hastalandı, öldü. Neden, bilmiyoruz. Ateşlendiler, karınları ağrıdı, başlarını kaldıramadılar. Doktora yetiştiremedik.”

Tarlaları, babasının marangoz atölyesi varmış.

“Tatilimde atölyeye gittim. Temizlik yaptım, tahtaları taşıdım, talaşları torbalara doldurdum. Talaşları torba torba satar babam.”

İlkay tahtayı çok severmiş. Kokusunu çekmeye, pürüzlerini okşamaya bayılmış.

“Atölyenin arkasında kendim için tahta parçaları biriktiririm. Babam çalışırken ben de arkada minik yataklar, seh-palar, dolaplar yaparım.”

İlkay ya avukat olacakmış ya da öğretmen.

“Kadından marangoz olmaz, di’mi? Olsa isterim.”

Her yaz Kuran kursuna gidiyormuş.

“Ev bağlama duasını biliyor musunuz? Eve dirlik, dü-zen gelsin diye okunur. Ben bilirim. Yatılıya gelmeden evimizi okudum, üfledim. Ben yokken bir şey olmasın.”

İlkay yedi yaşındayken babasının dükkânı yanmış.

“Küçüktüm, dua bilmiyordum. Bilseydim dükkânı da okurdum. Yatmadan önce, sınavdan önce, yemekten önce mutlaka dua okurum. Geçen yıl çok çalıştığım halde matematik sınavım iyi geçmemişti. Sonra düşündüm, dua etmeyi unutmuşum.”

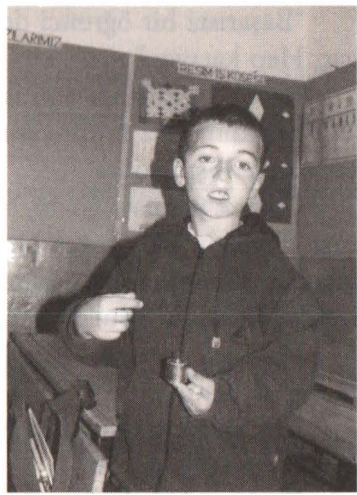
İlkayların tarlasına bu yaz, taneleri ceviz büyüklüğünde şiddetli bir dolu yağmış. Mısırlar kırılmış, fasulyeler zarar görmüş, arıların bir kısmı kaçmış, hatta ölmüş.

“Domuzla ayı çok buralarda. Tarlamıza girdiler. Kırk mısırı yediler.”

Sıra bize geldi sonunda. Metal servis tabaklarıyla yemeklerimizi aldık, masaya oturduk. Uzun, sarı saçları arkada örülü, iri gözlü, sevimli yüzlü bir kız da oturdu yanımıza.

İlkay, “Bu kardeşim Burcu,” dedi.

Burcu gözleri tabağının içinde utangaçça gülümsedi. Bir gözü donuk. Birkaç yıl önce pancar sapı çarpmış gözüne. Doktora götürememişler. Katarakt gelişmiş. İyi okuyamıyormuş. Sınıfta dinledikleriyle öğreniyormuş.

Küçük mucit, son buluşunu anlatıyor.

“Başarısız bir öğrenci değil,” dedi İlkay. “Ama çok utan-
gaç. Hep kaçıyor.”

Burcu kıpkırmızı olmuştu.

Sarıldım, yaz tatilini sordum, anlattıkça yakınlaştı, başı
omzuma düştü sonra.

Gamze iri mavi gözlü, berrak yüzlü, sarı saçları omuzla-
rına dökülen, çok güzel bir kız. Kütüphaneye getirdiğimiz
kitapları tanıırken karşılaşmıştık. Ağabeyi Ahmet 7. sınıf öğ-
rencisi. Babaları Torul’da işçi olarak çalışırken işini kaybetmiş.

Gamze, parasız yatılı sınavını kazanamazsam okuya-
mam, demişti.

“Bir yıl Kuran kursuna giderim. Küçük çocuklara Kuran
öğretmenliği yaparım.”

Bu berrak bakışlı, zeki kızın iki yıl içinde yaşamının
rotasını çizceğini düşünmek, önündeki sis bulutlarını dağı-
tamayacak kadar güçsüz olduğunu düşünmek başımı dön-
dürüyordu.

Ağabeyi Ahmet sarıldı koluma. Onun düşü marangoz
olmakmış. El becerileri epeyce gelişmiş.

Resme yetenekliymiş. Alet edevat çantasını eksik et-
mezmiş yanından. Kıl testeresinden çivi, vida, zımparaya
kadar ne ararsan varmış çantada.

“Oyuncak otomobil, masa, sandalye, beşik, bebek ara-
bası yaparım. Kartondan kocaman bir yelkenli yaptım. Suya
soktu bizim akıllılar. Suda yelkenleri eridi. Korsan gemisi
gibiydi.”

Evlerinin duvarlarını Ahmet’in resimleri süslüyormuş.

“Büyüyeyim, eşyalarını kendim yaptığım bir evim olsun
isterim. Duvarlarını da elimle yaptığım süslerle süsleyece-
ğim.”

Gümüşhane’de elmanın kabuğunu hiç koparmadan
soymak beceri işiymiş. Belki de bu çocuklar elmayı en iyi
soyanlar...

Kara bir tül gibi dalgalanan karga sürülerine takıldı gözüm. Okulun uzağındaki mısır tarlalarına doğru yumuşacık iniyorlardı.

Kargalara bakarken yalnız değilmişim meğer. Cisminur da varmış.

"Karga haber getirir, abla."

"İyi haber mi?"

Omuzlarını büzdü.

"İyi haber ise bırak da git, kara haber ise al da git," diye bağıralım da gitsinler..."

Cisminur kargalara diklendi, bağırdı, çağırdı, kollarını çırpı.

Kara kadife etek yelek vardı üstünde. Tozlanmış eteğini silkeledim.

"Sizin için giyindim, yeni dikti teyzem..."

Kardeşi belirdi yanında. Yerlere kadar uzun, gri çubuklu elbiseli, başı pembe çiçekli yemenili, küçük bir kız... 1. sınıfa yeni başlamış. Garip görüntüsüne karşın hiç sinik değil, hatta alabildiğine atak.

"Neden saç örtülü kardeşinin?"

"Annem saçını kötü kesmiş. Utanıyor."

"Bit mi?"

Evet anlamında başını salladı.

Kızın başından örtüyü yavaşça çıkardım. Kısacık kesilmiş saçların arasında dalga dalga açıklıklar görünüyordu.

"Aaa! Kötü değilmiş. Başörtülü halin çok acayip ama... Rahat ol, bir haftaya kalmaz kapanır kellikler."

Başörtüyü elbisesinin yakasından içeri soktum. Hemen kabullendi. Burnunu havaya dikti, açık saçıyla ortalıkta gezinmeye başladı.

Zil sesine sınıflara koştu çocuklar. O da koştu.

Birkaç dakika sonra nefes nefese geldi yanıma. Yakasından yemeniyi çekiyordu.

"Tak bunu. Sınıfa girdim. Çocuklar, 'Aaaa! Saça bak!' diye bağırdı."

Kız mıştım. Başörtüyü yakadan içeri soktum yine, kızın elini tuttum, sınıfa doğru koşmaya başladık.

Sınıfta sıradan sıraya atlayan çocuklar beni görünce susup olup yerlerine oturdular.

“Çocuklar, arkadaşınızın saçları ne güzel, değil mi? İstanbul’da bu saçlar moda.”

“Eveet!” diye bağırdı sınıf.

Kız elimi bıraktı, en ön sıraya oturdu. Ellerini kenetledi, burnunu havaya dikti.

Çocukların saçları kemikleşmiş, keçe gibi... Evlerine üç haftada bir gidebiliyorlarmış. Okulda sıcak su haftada bir gün, o da hafta sonu akıyormuş.

Okul binalarının birinden ötekine giden tozlu yolda çocuklara karıştım. Birdenbire nasıl olduysa, aramıza inekler girdi. Uzun boylu, esmer bir kız, “Alaca,” diye bağırdı.

İnek başını ilk kez dünyaya bakar gibi kaldırdı, kıza doğru umutla, sevinçle karışık birkaç adım attı, başını indirdi. Kız inek başı okşadı, okşadı...

İçimde kıpırdananları gördü, “Benim ineğimdi,” dedi. “Satmıştık.”

İneği bıraktı. İnek yeri eşeledi, kısacık adımlarıyla sürünün ardına takıldı. Kızın gözlerinden incecik yaşlar aktı, o da ters yönde yürüdü.

Şimdi toprak yolda ineğin eşelediği çukur ve kızın çilekli tokası kalmıştı.

gelecek

Serkan, saçları sıfır numara kesilmiş, büyük gözlü, kocaman gülüşlü bir çocuk. Anne babası ayrı. Köyde annesi ve dedesiyle kalıyormuş. Baba İstanbul’da evlenmiş. Saçını dedesinin tıraş makinesiyle halası kesmiş. Sıfır numara.

“Halam herkesin saçını keser. Evdekilerin, komşuların... Halamın kızı kesilen saçları toplar. Örgü yapar, saçına takar. Halam İstanbul’a gidecek. Bir berber dükkânı açacak.”

Babası lokantada çalışıyormuş. Mahkeme çocukları ba-

basına vermiş. Yatılı okuldan eve hiç gitmezlermiş. Annesi arada, hafta sonları gelip çocuklarını görürmüş.

“Hapishanelerdeki görüş günleri gibi.”

Liseye İstanbul’da gidecekmış. Bir kardeşi doğmuş İstanbul’da. Üvey anne ve yeni kardeş şimdiden düşündürüyormuş onu.

“Ne yapayım, geçinmek zorundayım,” diyordu sevimli sevimli gülerek. “Doktor olmak istiyorum.”

Kardeşi saçkıran olmuş. O da sessizce yanımıza sokulmuş, bizi dinliyor, konuşmuyordu.

“Geleceğimi göremiyorum ben,” dedi sonunda. “Güvenecek dalım yok!”

problem

Ertesi sabah Şebinkarahisar Avutmuş PİO’ya uzandı yolumuz. 1935’te kurulmuş okulun eski ve yeni olmak üzere iki binası vardı. Yeni bina 1999’da yapılmış. 332 öğrencisinin 121’i kız.

PİO’nun müdürü bir kadın, Muazzez Hanım. Okulun girişinde esprili bir yemek listesi çarptı gözümüze. Yemeğin adı: insanlık. Kullanılacak malzeme: Bir ölçü günaydın, bir ölçek iyi günler, birazcık ilgi, bir tutam anlayış, bir tatlı kaşığı hoşgörü.

Okulun temizliğinde kadın özeni dikkat çekiyordu, tuvaletler, lavabolar, derslikler pırıl pırıldı.

Birkaç yıl önce okulda görevli beden öğretmeni, çocukları güreş yarışmalarına hazırlamış. Türkiye 2. ve 3.’lükleri almışlar.

Sinem, yazar olduğumu öğrenmiş, peşimden hiç ayrılmıyordu. Köyünde bir defteri varmış. Başına gelen ilginç olayları yazarmış. *Kuşlar Kralı Nikola* kitabımın arkasındaki fotoğrafa takılmıştı.

“Ben de size fotoğrafımı vereyim. Öykülerimi yollayım. Kitabımı bastırıp gönderemez misiniz?”

“O kadar kolay olmaz... Öğretmenine okut, çocuk dergilerine gönder.”

Öykü okuma saati. (Fotoğraf: Engin Ertan)

“Bekleyemem... Ne olur!”

Sinem, saçlarını kollarına sürüyor, çocuksu cilvelerle yalvarıyordu.

Ahmet ise çocuk değildi sanki. Yüzü hiç gülmüyor; sevindiği, gözlerindeki küçük pırıltılardan hissediliyordu ancak. 6. sınıf öğrencisiymiş. On kardeşler. Adlarını düşünerek söyleyebiliyordu. Hiç görmediği, tanımadığı bir ağabeyi bile varmış. Ağabey o doğmadan İstanbul’a gitmiş. O en küçükleri.

Koyu gri, telaları büzüş büzüş bir takım elbise ve bej, buruşuk bir gömlek giymişti üstüne. Kravatı koyu füme, yıpranmış, kırışık. Elleri kapkara, sert, parmakları nasırlı... Tarladan yeni gelmiş.

Ahmet matematiği çok seviyormuş.

“Problem çözmeyi, bir de oyuncak yapmayı severim. Bir tahta, bir ağaç parçası görmeyeyim, hemen keser biçer, araba yaparım. Eski ayakkabıların lastik altlarından tekerlek keserim.”

Ahmet her yaz Kuran kursuna gidiyormuş. Köylerinde imam yokmuş. Çiftçi babası imamın yerine bakıyormuş. Babasının işi çıkınca ezanı Ahmet okurmuş.

Ahmet yazı çobanlık yaparak geçirmiş. Benim dediği bir ineği varmış.

“O çok iyi bir anne. Üç yavrusu var. Sütünü yalnızca onlara verir. Sağsak da, sütünü salıp bırakmaz bize. Yavrularına saklar.”

Ahmet’in en yakın arkadaşı Osman. Kütüphaneleri gezmeyi çok severlermiş. Okudukları kitapları birbirlerine anlatırlarmış.

“Ne olmak isterdiniz?” sorunun yanıtı, suskun ve bilge gülüşleriydi.

Esra iri, tombul yanaklı, koyu lacivert gözlü bir kız. Sarı saçlarını arkada toplamış. Günün heyecanını çocuksu sevinçlerle yaşayanlardan.

Esra kendine güzel diyenlerden sıkılmış.

“Keşke çirkin olsaydım. Güzellik başa bela... Herkes yanaklarımı sıkıyor, canım yanıyor.”

Abdullah 7. sınıf öğrencisi. Okul birincisi. Yazları çobanlık yapıyormuş. Okulda matematiği onun kadar iyi olan kimse yokmuş.

İlkokula beş yaşında başlamış. Köy okuluna misafir öğrenci olarak gitmiş önce. Okuma yazma öğrenmeden önce sayıları öğrenmiş.

“Sayılara kendimi kaptırmıştım. Toplayayım, çıkarayım, başka bir şey düşünmezdim. Harflere ilgim o kadar yoktu.”

Arkadaşları Apo’ya hayran. Çözülmemiş problemi olan, Apo’nun yolunu gözlermiş.

“En zor problemleri bile çabucak çözer. O çözemezse kimse çözemez demektir. Öğretmen bile.”

şehit

Amasya Taşova’ya bağlı Şahinler köyü, 2003 Eylül Projesi’nin son durağıydı. Tütün, tahıl, haşhaş ekimi yapılan 250 haneli bir köydü burası. Tütüne getirilen kota üretimi azaltınca göç sorunları yaşanmaya başlamış. Göçenler genelde İstanbul Bağcılar’a yerleşmişler.

Köyün ilkokulu 1993'te 300 öğrenciyle eğitime başlamış. Şimdi üç köyün taşınmalı öğrencisini aldığı halde toplam öğrenci sayısı 180' miş.

7. sınıfların başarılı öğrencisi Arzu da İstanbul'a göçmüş bir ailenin kızı. Baba genç yaşta kanserden ölünce köylerine geri dönmüşler. Küçük kardeşi 1. sınıfta. Ablası Taşova YİBO' daymış. Anneleri çocuklarını bir meslek sahibi olana kadar okutmak istiyormuş. Okul kitaplarını, dergileri ilk alan veli olarak tanınırmış anne. Tütün yetiştirerek ve kocasının İstanbul'daki yakınlarının desteğiyle geçimini sağlamış.

Çocuklar bu okulda vali, avukat, polis en çok da öğretmen olmak istiyorlar. Öğretmenlerin yaptığı bir ankette, ne olmak istiyorsunuz sorusuna bir öğrenci "şehit" diye yanıt vermiş. Araştırmışlar; o hafta çocuğun köyünden şehit cenazesi kalkmış. Devlet töreninden, kalabalıktan, cenaze başında yapılan duygulu konuşmalardan etkilenmiş meğerse.

Okulun kütüphanesinde gazetelerin verdiği ansiklopedi ve çocuk kitaplarından başka kitap yoktu. Getirdiğimiz kitaplar, çölde su idi onlar için. Sevinçlerini anlatmakta zorlandılar.

Öğretmenlerin kendi elleriyle hazırladığı böreklerle donanmış yemek masası günün sürprizi oldu.

Ayrılırken öğrenciler, okulun önünde sıraya dizildiler.

"Sizi seviyoruz," diye bağırıp izci alkışıyla alkışladılar ekibimizi.

Amasya'da Yeşilırmak kıyısında tarihî Amasya evlerine karşı yediğimiz baklava, on bir günlük yolculuğun damaklarımızda kalacak son tadıydı.

İstanbul, gecenin 03.00'ünde yıldızlarla karşılaşmıştı beni. Sis dağılmış, hava ısınmıştı.

Beni ilk gören sevdiklerim, önce, "Aaa!" dediler, sonra acıyan bakışlarla yüzüme değdiler. Yüzümde rasgele sürünmüş bir leke, sivilce ya da yorgunluk sarılığı vardı belli ki... Koşar adım aynaya gittim. Baştan ayağa sisti ayna. Yüzüme dokundum, kaşlarımı, gözlerimi aradım.

Bendim sis.

Hiç...

2004 Eylül'ünde İlkyar Gezici Proje ekibi 1982'de açılmış, sıvaları dökülmüş, sıraları aşınmış, bakımsız bir okuldan Malatya Akçadağ, Ören beldesindeki ilköğretim okulundan başladı yolculuğuna. Akçadağ, Malatya'nın 37 kilometre kuzeybatısında, denizden 1.500 metre yükseklikteki Karadağ'ın eteklerinde kurulmuş. Kayısıcılıkmış, geçim kaynağı. 5.000 yıldır yörede bilinen "ağaç başında sarı kedi" birçok yoksul ailenin umut kapısı olmuş. İlçenin işçileri Malatya Ziraat Odası'nın saptadığının altında ücret istemediği için kayısı üreticileri düşük ücretle, kuralsız çalıştırabildikleri sosyal güvencesi, iş garantisi ve sürekliliği olmayan mevsimlik işçileri yeğlemiş. Mevsimlik işçiler Adıyaman ve Urfa'dan kamyonlara taslarını taraklarını, yatağını yorganını, çocuklarını tıklım tikiş doldurur, Malatya'ya göçermiş. Naylon, sağlık koşulları yetersiz, susuz, elektriksiz çadırlarda hayatlar tüketilirmiş. Geçimleri kayısı üzerine kurulu göçerler evlenmelerini, sünnet düğünlerini, eğitim harcamalarını, alım satım işlerini kayısı hasadına bağlarmış. Aileleriyle birlikte sürüklenen, işgücü oluşturan çocuklar derme çatma çadırlarda, kayısı bahçelerinde büyürken eğitimleri kesintiye uğrar, yeni geldikleri bölgedeki okula kayıt olmakta, uyum sağlamada, devamlılıkta problemler yaşarmış. Kayısı işçiliği mayıs başında başlar ta aralığa kadar sürermiş.

Öğretmeni mevsimlik çalışan çocukları anlatırken Mustafa kesti sözümüzü.

"Ne eğitimi abla? Eğitim bekleme onlardan... Toplama, çıkarma bilmiyorlar... Okumayı bile sökmemişler... Bir para sayarlar, o kadar! Karneleri de yok... Karne zamanı okula gitmiyorlar ki nasıl olacak?"

Eğitim süresinin neredeyse yarısını kayısı bahçelerinde geçiren çocukların OKS'nin başarı listesinde değil de sıfır çekenlerin listesinde olduğunu anlamak hiç de zor değil. Yaşıtları test sorusu çözmeye, okuldaki kurslara, dershanelere koşarken onlar köleliğe koşmuşlar.

Aşiretlere göre gruplaşan öğrenciler, hiç bağlantısızlara göre daha şanslı gözükürmüş. Aşireti, öğrenci başarısız da olsa sınıfta kalmamasını sağlayacak bir güç olarak dururmuş arkasında.

“Bir çocuk var burada, sınıfı nasıl geçmiş dersin abla? 7. sınıftaymış. Önüne bir gazete koy, bir satır okuyamaz.”

Mevsimlik işçilerin bazıları bir yerde kalmaz, göçe göçe gidermiş. Ankara’da soğana, Bursa’da domatese, Malatya’da kayısıya, sonra da Ordu’da fındığa doğru yol almış. Çocukları da peşlerinden...

“Bir domates, iki biber, yarım ekmek tutuşturuyorlar ellerine. Al sana öğle yemeği.”

Mustafa’nın alnında damla damla ter birikti. Kamyon şoförü babasını 10 yıl önce bir trafik kazasında kaybetmiş. Annesi düğünlere, nişanlara ekmek, çörek verip çocuklarına bakarmış. Bu yıla kadar yazları çobanlığa kiralanmış oğlan. İbrahim Ağa’nın hayvanlarıyla yaylaya çıkmış, suya, çayıra salmış malları, evinin, kardeşlerinin, anasının hasretliğini çekmiş.

Bu yaz tatilinde annesi acımış oğluna, “Berberde çalış da meslek öğren,” demiş. Usta saç kesmiş, Mustafa seyretmiş. Eline makas almamış. Ortalığı silip süpürmüş, kesik saçları toplamış, ense fırçalamış, kolonya dökmüş. Müşterinin aynadaki benzersiz görüntülerini, saç kesildikçe yüzün değişen anlamını izlemeye doyamamış.

“Önceleri ustamın yanına gitmeye korkmuştum. Aksi adam, demişlerdi. Yalanmış, iyi kalpli oysa. Yoksuldan para almıyor. Eğri kesiyor diye iftira ediyorlar.”

Mustafa’nın kardeşi bu yaz dükkâncıda (bakkal) çalışmış.

“Kardeşim çıraklığı öyle sevdi ki! Tatillerde işi hazır. Kardeşimin okul saçını ben kestim. Kış tatilinde yine gidecem ustamın yanına. Bayram çocuklarının saçını bana kestirecek.”

Mevsimlikmiş hayalleri Mustafa’nın. Gün olur berber amcasının yerinde olmayı dilermiş, gün olur genç kaymakamlara özenirmiş, gün olur çizgi filmlerin büyüüne kapılır, uzaya çıkmak istermiş.

Mavi Otobüs Akçadağ-Pertek (Tunceli) yoluna girdi. Bozkırları Keban Gölü suladı, sarp, volkanik kayalar, kutlu tek ağaçlar selam durdu, türküler ovalara salındı, denizden 1.050 metre yüksekteki Pertek'e ulaşıldı. Sosyoekonomik anlamda Tunceli'den çok 30 kilometre uzağındaki Elazığ ile ilişki içinde olan Pertekliler hayvancılık ve tarımla uğraşmış. Göç eski hayvancılığı baltalamış. Şimdilerde koyun, keçi, inek beslenir; şekerpancarı, patates, buğday, tahıl ekilir, ılıman iklimi nedeniyle sebze yetiştirilmiştir. Keban Baraj Gölü'nden avlanan sazan, aynalı sazan ve turnabalığı Tunceli ve Elazığ'da alıcı bulurmuş. Pertek YİBO 140'ı erkek, 200'ü kız öğrencilerini yirmi köyden almış. 2003 depreminde yemekhanenin kolonları çatlamış, güçlendirme yapılmış. Okulun resim, müzik öğretmeni, kapalı spor salonu yokmuş.

İpek, gözlerimiz karşılaştınca sertleşmiş, nasırlı, kınalı ellerini cebine gizledi. Yazın davarlara bakmış, süt sağmış, toprak kazmış. Babası bir yıl önce akciğer kanserinden ölmüş. 9 kardeşler. 8 ve 10 yaşlarındaki iki kardeşi geçen hafta yetiştirme yurduna gönderilmiş. Kardeş deyince göz binde yaş, göle dönüyor.

"'Ziyarete gider görüşürüz,' dedi annem. Evdeki gibi olmaz ama, di'mi abla?"

Almanya'da çalışan halaları ara sıra para gönderirmiş. Annesi tarla ve ev işleriyle uğraşmış. Ağabeylerinden biri askere gitmiş. Ablası terör yüzünden köy okulu kapanınca okuyamamış. İpek, yazları okul arkadaşlarını çok özler, defterini şiirle doldururmuş.

"Okul açılınca bir defter dolusu şiirle giderim yanlarına. Ha bunu senin içtenliğin için, bunu da senin gözlerin için yazdım, derim. Gülüşür kızlar."

Suzanlar da 5 kardeşe düşmüşler. Bir abisi geçen kış hastalanmış. Karda kışta battaniyelere sarmış, ilçeye götürelim demişler yolda ölmüş çocuk. Ablası liseyi bitirmiş. Baba 1.500 lira dersane parası veremediği için sınavlara kendi

kendine çalışmış, ÖSS'de başarı kazanamamış. Şimdi tarla, bağ, bahçe işlerine bakarmış.

"Koyunumuzu keçimizi sattık, seni onca yıl okuttuk da ne oldu," dermiş babası. "Okumasan da bu işi yapacaktın. Boşa masraf, git, gel..."

Üniversiteye gidemeyen, köyüne lise mezunu olarak dönen çocuklar kolay kolay tutunamazmış köylerinde. Babalar, komşular başlarının etini yer dururlarmış. Psikolojik sorunlar, depresyon, intihar eğilimleri çoğalmış son yıllarda. Kendilerini anlayacak büyüklerin olmaması, iyi rol modelleri edinememek çıkış yolu bulamamalarının önündeki engellerdenmiş.

"Okumuş kız köye dönünce baba evlendirmek istiyor, kız direniyor. Okumayan kız babaya boyun eğiyor. Ne derse, töre deyip kabulleniyor. İntihara kalkışanların çoğu okumuş kızlar. O kız radyodan şarkı istese suç oluyor, pazarda dolaşırken okul arkadaşıyla konuşsa saçlı kazanıyor. Benim arkadaşımın köyünden bir kızı on dördünde imam nikâhıyla verdiler, kız delirdi, doğurduğu çocuğu gözü görmedi bile tabancayı dayadı beyine. Güm!"

Suzan'ın babası maden ocaklarında işçilik yapmış. Son çalıştığı madende kömür tozu kaçmış gözüne, ameliyat olmuş. Sonra taşıyıcılık işine girmiş. Bel fitiği olmuş o işte de. Şimdi iş göremezmiş. Annesinin, ablasının sırtında tarlaya götürülür, oturduğu yerde bahçe beller, tohum dikermiş.

"Babamın çıkardığı kömürler çoktan yandı kül oldu. Eve her gidişimde babam küçülmüş, yaşlanmış geliyor gözüme. Küle dönüyor."

mayın çocuklar

Munzur Irmağı boyunca alçak tepeciklerin arasından ese ese Aktuluk'u bulduk. Tunceli Aktuluk YİBO 2002 yılında açılmış. Öncesinde Geyiksuyu YİBO'daymış öğrencileri. Açık cezaevi olarak kullanılan binası, 1976'da yatılı okula dönüştürülmüş. Geyiksuyu nahiyeymiş, dünyanın gecesi gündüzü geçerken birçok yerden göçenler "köy" etmişler

burasını. 2001 yılında YİBO kapatılmış. Köyün çocukları köy okulunda 3. sınıfa kadar okur, sonra Aktuluk YİBO'ya geçerlermiş.

1990'lı yıllarda karakol olarak kullanılan bölge mayınlı araziymiş. Mayınların yerini tam olarak kestirebilen yok. Zaman içinde toprak kaymış, yerler değişmiş. 9 Ağustos 2004'te okulun çevresindeki çalılık alanda çıkan yangın mayın yüzünden zor söndürülmüş. Okuldan Munzur kıyısına ulaşan alanda sıkça mayın uyarısı tabelaları var. Mayınların temizlenmesi, toprağın altına tek tek dikilmesinden çok daha emekli ve zor bir iş, maliyeti epeyce yüksek. Gösterilen arazide kırı, ormanı değil, toprağın üstünde çakan kor ışıkları, karartıyı görüyordu gözlerim. Sohbetimiz mayın ve savaş atıklarından kaynaklı ölümler ve yaralanmalarla başladı. Ot toplamak, davar gütmek için kırılık arazide dolaşırken, oyun oynarken yanlışlıkla mayına basıp yaralanan çocuklar. Mayını ateşe atan, lastik sanıp yakmaya kalan, oyuncak buldum sevincine havaya uçan çocuklar, çobanlar. Mayın temizliğinden mayın mağdurlarına yardıma pek çok işle uğraşan Mayın Eylem Merkezi'nin ülkemizde bulunmadığını da söyleşimiz sırasında öğrendim. Türkiye'de toprağa döşeli bir milyon mayın varmış, şimdi temizlenmeye başlansa 2013 yılında ancak kökü kurutulacak 1 milyon mayın.

Dile kolay geliyor!

Öğretmenlerden en genci, "Gözünüz korkmasın," dedi. "Bakın, her yere uyarı levhalara asılı!"

Fırat'sa o an kulağıma Diyarbakırlı bir arkadaşının taze hikâyesini fısıldıyordu.

"İnekleri çayıra kaçmış, o da peşinden koşmuş. Yerde kırmızı bir demir parçası bulmuş. Eline aldığı an dünya tersine dönmüş. Parmağı kopmuş, gözü çıkmış."

"Top oynayan çocuklar mayına bastı!" "Tarladan bulup eve getirdikleri metal patladı: üç çocuk yaralı!" başlıklı haberler ne de çabuk uçup gidiyor gündemimizden! Oysa bir başka coğrafyada kolsuz, bacaksız, gözsüz yaşamının ağır

bedelini ödeyen çocuklar “mayın” gerçeğini ömür boyu çıkarmıyorlar akıllarından.

Okulun kapalı spor salonu yoktu. Kış günleri okulda vakit geçirmenin zorluklarından dert yanıyordu çocuklar.

“Mayınlar temizlense spor alanlarımız, havuzumuz, fidanlıklarımız olsa, severdim okulumu.”

gün ola

Tunceli Nazimiye, kendine özgü bitki örtüsü, pınarları, dereleriyle yeşil bir ilçe. Pınarlardan akan suyun koyunların sağılmaya başladığı aylarda süt rengi akmasının bir de efsanesi olduğunu duyduk:

“Bu yörede yaşayan bir kız ve oğlan evlenmiş. Yeni geline bir süre sonra bir bakraç verilmiş ve süt sağması istenmiş. Kız sütleri sağmış, ama tam eve dönecekken bir kara keçi bakracı devirmiş. Yeniden sağmaya kalkışmışsa da kaynanasının, ‘Gelin, nerede kaldın, gel,’ diye bağırışına heyecanlanmış, bakracı pınardan akan suyla doldurmuş. Ağzına bir bez germiş, evdeki sedirin altına bırakmış. Bir süre sonra sütü mayalamaya gelen kaynana bezi kaldırmış, bakraçtaki su süte dönüşmüş.”

Nazimiye’nin köylerinde okul yokmuş. İlçenin içinde Kurtuluş İÖO varmış. Nazimiye YİBO, jandarma ve sağlık ocağının karşısında yer almış. İlçenin genç kaymakamı çocukların hafta sonları ve yaz tatilinde evlerine gitmelerinin eğitimlerini olumsuz etkilediği, okulda edinilen bilgiyi, görüşü kurallarını, alışkanlıkları köy ve aile çevresinin geriletliğini düşüncesinde. Bu okulun öğrencileri ancak beş haftada bir evlerine gidebilirmiş. Kış günlerinin sıkıntısı anlatılmakla bitmiyor. Okul pencerelerinin yarıdan fazlası kara gömülür, bahçeye adım atılamazmış. 250 öğrencinin eğitim gördüğü okulda müzik ve resim öğretmeni, kapalı spor salonu bulunmazmış. Kültürel, sosyal, sportif faaliyetlerin yokluğunun yarattığı sorunlar: bitmek bilmeyen kavgalar, koridorlarda koşup oynarken kırılan kol ve bacaklarmış.

YİBO binası 1938'de kışla niyetine yapılmış. Önce kız yatılı okuluna, 1986'da ise YİBO'ya devredilmiş. Okul depremelerde zarar görmüş, binanın birçok yeri çatlamış. İç avlusunda meyve yüklü elma, armut, vişne ağaçları yaşamın göğsünden çıkmış, dalları göğe uzanan masal ağaçlarıymış çocukların. Öğretmenler gencecik. Kadın öğretmenlerin eşleri jandarmada görevli; geçici bir süre için buradalar. Rehber öğretmeni, hemşiresi bile var okulun. Rehber öğretmen üç okulun öğrencilerine rehberlik edermiş. Çocukların %30'u parçalanmış ailelerin çocukları. Anne, babanın evine almak istemediği, geceleri konuşan, altına kaçırın, sık sık revire yatan, okuldan kaçan çocuklar.

"Tilkinin biri köylünün sütlerini çalarmış. Köylü sabaha kadar beklemiş, tilkiyi yakalamış, kuyruğunu kesmiş. Tilki kuyruğunu geri istemiş. Köylü de kuyruğa karşılık sütleri geri istemiş. Tilki kapı kapı dolanmış, süt..."

5. sınıf öğrencisi Sibel dedesinden duymuş eski Kürt masalını. Sekiz çocuklu babası maden işçisiymiş. Birkaç ay önce işten çıkarmışlar. Ağabey ve ablaları okulu bırakmış, çalışmaya başlamışlar. Sibel yaz tatilinde İstanbul'daki amcasının yanına gitmiş. Trafik polisliği yapan manken gibi uzun boylu, zayıf kızları görmüş, özenmiş. Polis üniformasını oldubitti severmiş. Armalı şapkayı da. 1. sınıf öğrencisi kardeşi ona emanet. Yatakhane de bir ranzanın alt yatağını küçük kardeşe, üstünü ablaya vermişler. Küçük kız yalnız yatmaktan oldubitti korkarmış.

Koğuştakiler yataklarına çekilince üst kata çıktı, ablasına sarılarak uyudu. Gece düşünde tatlı tatlı konuşuyor, anesine nazlı sesiyle ilk dersini anlatıyordu.

"Ali koş! Gül gel! Top at!"

Yatakhane koğuşt tarzında düzenlenmiş, bir koğuştta 50-60 öğrenci var. Çaprazımdaki yatakta yatan kız ellerini açmış, gözlerini tavana dikmiş, dua ediyordu. 8 kardeşin en küçüğüymüş. Babası kalp krizinden ölmüş. Yurtdışında işçi olarak çalışan akrabaları yardım etmezse okuyamazmış. Ağabeylerinin ikisi işçiymiş. Ablaları küçük yaşta evlendirilmiş.

Kız geçen yıl halk oyunları topluluğuna girmiş, hayran olmuş öğretmenine. Folklor ve müzik öğretmenliği düşmüş yüreğine. Anasına söylese, "Zil takıp oynayacak, ele güne güldürecek misin arkamızdan" der, sözünü ağzına tıkarmış.

İki gözün dört çatısını birleştiren uykuya düşmeden bir dakika önce sesli sesli esnedi.

"Oooovv... Gün ola harman döne!"

*Daldan dala atladım
sarı çiçek topladım
Çiçeklerim döküldü
Dere aldı götürdü.*

aşkale

26 Mart 2004'teki Erzurum Aşkale merkezli 5.1 şiddetindeki deprem çevre ilçelerde de yıkıma neden olmuş. Birçok bina yerle bir olmuş, yıkılmayanların da çoğu ağır hasarlı. Kandilli YİBO'nun bahçesine Kızılay çadırları kurulmuş. Çadır halkı gece ayazları başlamış olmasına karşın geçici konutların henüz bitmemesinden şikâyetçi. Yatılı okula yalnızca gündüzlü öğrenciler gelmiş. Pansiyon binası yıkıldığı, kalınacak yer belirsizliği sürdüğü için yatılı öğrenciler henüz öğretime başlamamışlar.

Aşkale denizden 1.650 metre yükseklikte, Dumanlı, Güllü, Merşem, Kop dağlarıyla çevrelenmiş, tarihi İpek Yolu'nun üstünde bir ilçe. Dört yıl önce açılmış Aşkale YİBO'nun pansiyon ve okul binaları birbirinden 2 kilometre uzakta. Kış günleri öğrencileri bir binadan ötekine belediyenin araçları taşımış. 25 köyden 300 öğrenci alan okulun öğretmenleri stajyer, asker ve bir-iki yıllık genç öğretmenler. Okulun suyu akıyordu. "Akşam ve sabah saatlerinde yarım saat, bir saat su akarsa ne âlâ," diyordu çocuklar. Duvarların sıcak renkleri ve yenilenmiş görüntü iç acıcı bir etki bırakıyordu. Çok amaçlı salonun koltukları mavi, okulun girişi mavi-yeşil renklerle boyanmış, kütüphanenin rafları

Okumak isteyen kızlar.

mavi, masa ve sandalyeler sarı. Kütüphane alanı geniş ama raflarının % 90'ı boş. Çocuk kitabı neredeyse hiç yok. Çocukların en iyi bildiği yazar kütüphanede kitapları bulunan Ahmet Günbay Yıldız. Milliyetçi, dinî görüşleri aşılarmayı amaçlayan yazarın kitaplarını kimin seçtiğini bilen yok. Okulun edebiyat öğretmenleri, kütüphane sorumluları çocuk edebiyatı yazarlarını tanımıyor. Kitaplığın yetersizliği görüşümüze öğretmenlerin yanıtı şöyle:

“Kemalettin Tuğcu ve Ömer Seyfettin kitapları olsa iyi olurdu.”

Belli ki son kırk yılın yazarları tanınmamış.

Zinnet ve Ayşe akrabamışlar. Zinnet'in ablaları 3. sınıfa kadar okumuş. Ailesinin felsefesi, “Okumayı, para hesabını öğrendin mi, okul işi biter”miş. Küçük ablası her yıl okulların açıldığı gün zırıl zırıl ağlarmış. Babanın mesleği seyyar satıcılıkmış. Atlı arabasıyla o köy senin bu köy benim dolaşır, veresiye elbise satarmış. Yaz günleri annesiyle beraber yardımına koşarlarmış. Zinnet, mikrofonu kapar, “Yatak takımı, elbise, kazak getirdim,” diye bağırarmış.

Zinnet'in ablası akraba evliliği yapacaktı. Zinnet akrabaların evlenmesine karşı.

"Amcam da hala kızıyla evlenmiş. Üç çocuğu var, üçü de özürlü."

Zinnet'in 6 aylık bebek kardeşi var. Yazın ona bakmış, biberonla süt vermiş.

"Sütannesiyim onun. Büyüyünce kulağına fısıldarım, ne şaşar!"

Ayşe de gelecek düşü kuramayan kızlardan.

"Beni çoktan okuldan alacaklardı, ben zorla geldim. Kendi kendimizi avutuyoruz işte. Lise öğretimi de zorunlu olsa ya. Babamı komşular ayıplıyor, 'Koca kızı okula gönderiyorsun,' diyorlar. 4 bine, 5 bine satıyorlar kızlarını, babamla alay ediyorlar. 'At beslenende kuş seslenende, kız istenende güzelmiş', abla!"

Ayşeler 9 kardeşmiş. Onun da babası seyyar satıcı.

Beş sınıfı bir öğretmenin okuttuğu köy okulundan gelen Yakup bir türlü annesinden kopup derse giremiyordu. Baş önünde, için için ağlıyor, kimseyle iletişim kurmuyordu. Yakup 5 kardeşin en küçüğüyümüş, ötekiler evlenip gitmiş. En son 16 yaşındaki ablalarını kocaya vermişler. Baba İstanbul'da çalışmış. Yakup yazları danalara bakarmış. En sevdiği danası taze yeşil yonca yemiş, üstüne su içmiş, şişmiş, ölmüş. Delibat otuymuş zehirleyen. Yakup geceleri annesiyle koyun koyuna yatarmış. Anne de kıyamazmış oğluna.

"'Yaza çıkardım danayı, beğenmez oldu anayı,' derler bizim köyde... O türden değil çekinikliğimiz... Koskoca bir okula geldi. Nasıl yaparım, korkusu yaşıyor. Köy okulundaki öğretmeni fena alıştırdı çocukları. Saat 9'dan önce okulun kapısını açmadı. İki dedin mi de kapattı. Akşam geç saatlere kadar oturur, sabah erken kalkamaz, çocukları başından savdı. O yüzden bildiğine güvenmiyor çocuk."

Öğlen yemeğinde Yakup'un gülüp şakalaştığını görünce ikna olduğunu sanmıştım, ama öğleden sonra annesi okuldan gidince onun da derse girmeyip kaçtığını duydum.

Sınıf arkadaşlarının arasında zekâsıyla sivrilen Enes'in dünyası ise kolay erişilebilecek yalınlıkta değil. Gözlüklü, atletik bedenli, esmer, başı dik; kara giysilerden hoşlanan bir

genç o. İlkokulu sınıf atlaya atlaya iki senede bitirmiş. Ahmet Günbay Yıldız'ın kitapları etkilemiş, 5 yıl imamlık kursuna gitmiş, imam sertifikası almış. İsteddiği yerde olamadığını görmüş, yine okuluna devam etmiş. 17 yaşında 8. sınıf öğrencisi. Fen lisesine girmeyi hedefleyen Enes'in zekâ oyunlarını çözmede üstüne yok. Gözü ne matematik ne de mühendislikte. "Beyin cerrahı olacağım," diyor kafa tuta tuta.

Aşkale'den Karasu Irmağı geçiyor. Gündoğumunda koyun sürülerini önüne katan çobanlar Elazığ'a kadar sürecek uzun yolculuklarına başlıyorlar. At ve eşeklere erzakları yüklemişler, 25 günde hedefledikleri yere ulaşmayı düşünüyorlar. Güneş kızıl ışıklarıyla koyunların tüylerini turuncuya kesiyor; turuncu, kırmızı, sarı çiçek vermiş bodur ağaçların, bambuların üstünden geçirdiği titrek ışıklarıyla içimizi kırıptırıyor.

evime gitsem

Erzurum-Bayburt yolunun ilk kilometresini arıkuslarıyla aştık. Serpinti halinde dağılmış yüzlerce tepenin kenarından, Kop Geçidi'nden, Çoruh Nehri kıyısından kızılçam, ardıç, gürgen ağaçlarının arasından 900 kilometrekarelik bir ovaya sahip Bayburt'a geçtik. Burada ekilebilir alan oranı % 27, mera, çayır alanı % 50. Tarım ve hayvancılık başlıca geçim kaynağıymış. Buğday, arpa, çavdar, patates, şekerpancarı, fasulye, elma, armut, erik, vişne yetiştirilir, koyun, kıl keçisi, sığır, manda, tavuk beslenirmiş.

Bayburt-Demirözü YİBO beş yıl önce kurulmuş. Öğrenim yılı başında 22 köyden 320 öğrenci almış. Yıl ortasına doğru bu sayı 250'lere düşermiş. Aileler kız çocuklarını yarı yıl olmadan okuldan alır ya da kış koşullarında evine giden öğrenci uzun süre okula dönmezmiş. Okul inşaatı sekiz yıl zorunlu eğitime geçiş sürecinde hızla yapılmış, altyapı, inşaat eksikleri bitmemiş. Geçen kış rüzgârda binanın çatısı uçmuş. Kalorifer sistemi bölge iklim koşulları düşünülmeyen yapılmış. Kışları çok soğuk geçen bu bölgede

kömür yerine fuel oil kullanılmış. Okulun öğretmenleri genç, çoğu bir-iki yıllık öğretmen. Yedek subay müzik öğretmeni yeni gelmiş, nisana kadar kalacaktı.

9 kardeşli Meryem karanlık gecede parlayan ay kadar ani ve şaşırtıcı çıktı önüme. Babası iki evliymiş. Tanımadığı, görmediği kardeşleri varmış. Babanın ilk eşi felç geçirmiş, hayatını kaybetmiş. İkinci eş Meryem'in annesi. Baba İstanbul'da, İzmir'de, Fransa'da çalışmış. Hep kız çocuğu olmuş, en sonunda bir erkek çocuk sahibi olmayı da başarmış. Erkek çocuk şimdi 5. sınıfta.

"Seviyor musun?" diye sordum.

"Sevmesem olmaz. O kıymetli, tek.. Evde her şey onun," dedi.

Meryem elimi hiç bırakmıyor. Kolay kolay kimseyi sevmediğini söylüyor. Beni sevmiş.

Meryem kavak ağacının iki dalını tutmuş, kendine çekiyordu, birine o, birisi annesi çıksa, göklere tırmansalar...

Bir metre ötemizde boğazını tutmuş, böğüren küçük kıza çevrildi dikkatim.

"Neyin var?"

"Midem..." dedi, ekşi yüzüyle.

3. sınıftaymış. Köyden yeni gelmiş, geçen yılki sınıf arkadaşlarını bulamamış. Aileleri okula göndermemiş. Gelecekler mi bilmiyor.

"Midende ne var? Bir çaresine bakalım," dedim.

Bilmişçe elimi tuttu, sıktı.

"Bir şey gerekmez. Geçen yıl da aynısı oluyordu. Okula gelince böyle oluyor. Yemekten sonra midemdekileri çıkarıyorum. Evde bir şey olmuyor."

"Doktora gitmelisin."

"Evime gitsem bir şeyciğim kalmaz."

"Evini özlüyor musun?"

"Çook... Ama eve gitmek istemiyorum şimdi. Köyümde hayvanlara bir hastalık geldi. Her gün 5-6 koyun ölüyor. Benim de kuzularımdan biri öldü. Ya ötekiler de ölmüşse..."

Kavağın dibine gitti o da. Kırmızı bir çaput bağladı dalına. Dudağında mırıl mırıl bir mani:

*Keklik gelir seke seke
Ayağında gümüş toka
Ben annemden ayrılmazdım
Ayırdılar çeke çeke.*

kutsal sayı

Rotamız 1. Dünya Savaşı'nda Mareşal Fevzi Çakmak'ın karargâhını kurduğu Giresun Alucra'ya döndü. İlçe nüfusu göç yüzünden her yıl azalırmış. 1997'de 18.500 iken şimdi 12.400'e inmiş. İlçede suni göletler kurulmuş, balık yetiştiriciliği başlatılmış. Arıcılık, yaylacılık gelişmiş.

Martın 14'ü geldi mi, yılbaşı kutlanırmış. O sabah ne-hirden eve su taşınır, eşikten sağ ayakla atlanarak eve girilir-miş. Su evin dört bir yanına ve hayvanlara serpilirmiş. O gece evde ısırgan ve paça pişirilirmiş. Yemeğin içine yeşil boncuk atılır, boncuk kimin ağzına gelirse onun evine, tarla-sına bereket gelirmiş.

Kuşburnu, aluc ve elma ağaçlarının arasına kurulmuş Alucra YİBO'nun, 1940'larda yapılmış izlenimi veren eski püskü, gri boyalı, bakımsız binası aslında 1986 yılında öğre-nime açılmış. Duvarlara çoğu YİBO'da gördüğümüz Türk büyüklerinin miğferli, sarıklı, sarkık bıyıklı, kötü çizilmiş re-simleri asılmış. Öğrenci çalışmaları, öyküler, fıkralar özensiz-ce seloteyle tutturulmuş. Sıralar aşırı derecede yıpranmış, çizilmiş. Okul müdürü ilahiyat fakültesi mezunu. Kahvaltı ve yemeklere "yemek dua"sı edilmeden başlanmıyor.

Bu okulda "uzaktaki sevdiğimize mesaj, armağan, bir-kaç söz" gönderdiğimiz bir atölye çalışması gerçekleştirdik. Yasemin de katıldı, kâğıdına annesinin hayalindeki resmini yaptı. Yasemin'in anne ve babası 2.5 yaşındayken ayrılmış-lar. Anne İstanbul'a gitmiş, evlenmiş, ardı ardına 5 çocuğu olmuş. Baba da evlenmiş. Şimdi 8. sınıfta okuyan Yasemin'i anneannesi büyütmüş. 2.5 yaşından bu yana annesiyle yal-nızca birkaç kez telefonla, iki kez de yüz yüze görüşmüş.

Yasemin anne resminin altına küçük harflerle şöyle yaz-mıştı:

“Sevgili anneciğim,

Unutma ki uzaklarda bıraktığın bir kızın var. Yanında çocukların olsa da, ben de senin evladınım. Sana çok kırgın ve sinirliyim. Bir alo desen ne olur şu kızına!”

Esmâ'nın da hikâyesi başka. O annesinin tek çocuğu. Babası iki eşli. Adamın ilk eşinden 6 çocuğu varmış. Annesi ev şartlarından çok yorulmuş, yüzüne derin çizgiler, ruhuna acılar inmiş. Kan kanseri teşhisi konmuş. Tedavi görürken ani bir beyin kanamasıyla yaşamını kaybetmiş. Babası annesinden çok yaşlıymış. O da bir ay önce ölmüş. Esmâ'ya amcaları kol kanat germişler. Hafta sonu amca evine çıkamıyormuş. Ancak yaz tatilinde yanlarına gidebilecekmiş.

“O zaman da okul açılrsa da gitse diye gözümün içine bakarlar.”

Esmâ atölye çalışmamızda çok uzaktaki birine, annesine yazdı mesajını.

“Anneciğim yanına gelmek için sabırsızlanıyorum. Sensiz bu dünyayı çekemiyorum.”

Ayşe'nin 4 kardeşi var. Babası ne iş olursa yaparmış. İstanbul'da doktor dayısı varmış. Hemşire olursa onun yanına gidecekmiş. Bu bahar inekleri doğurmuş, yavrunun adını Bahar koymuşlar. Esmâ Bahar'ı göremeyeceği için üzgün.

“Babam sığır çobanı tuttu, ineklerle beraber Bahar'ı ona verdi. Yaza kadar göremem artık. Görünce de tanıyamam. Koca memeli bir inek olur.”

Esmanın köyünde bahar geldiğinde dere kenarında toplaşır, dereye yedi çift, bir tek taş atarlarmış. Dertlerini, belaları bu yolla denize saldıklarına inanırlarmış.

Kız, eliyle yedi işareti yapıyor,

“7 sayısı kutsaldır,” diyordu.

Esmâ ve arkadaşları yaz tatilinde peygamberlerin yaşam öykülerini okumuşlar. Kuran kursuna gitmişler.

“Camide değildi kurs. Bir kadın evine alıyordu bizi.”

Esmâ belime sarıldı.

“Çocuğunuz var mı?” diye sordu.

“Yok,” dedim.

“Sacayağını bilir misiniz?” dedi.

“Laboratuvarda kullanırdık,” dedim.

“O sacayaktan hoplayarak atla, bir oğlum olsun de, olur... ama tam üç kez atlayacaksın... üç sayısı kutsal sayıdır.”

“Peki asal sayıları biliyor musunuz?”

Hazır ol durumuna geçtiler, göğe çevirdiler başlarını. Baktım ses çıkmıyor, sıralamaya başladım.

“2, 3, 5, 7, 11, 13...”

Ağızlarını açtılar, durgun bakışlarını kıpırtısız yüzüme diktiler.

“İki dışında asal sayılar tektir,” dedim

Yüzlerine şakacı gülüşler dağıldı, yeni keşiflerini haykırdılar:

“Yaa! İki sayısı kutsal o zaman!”

imamın manken kızı

Ordu'nun en geniş ilçesi Mesudiye yaylalarıyla olduğu kadar (Zile, Tekneci, Cüle) Meydandüzü yayla şenlikleriyle de ünlüymüş. 350 öğrencili Mesudiye YİBO'nun müdürü buralı, öğretmenler altı-yedi yıllık. Okulun hemen yanı başından dere akıyor. Yabani elma, yabani kıvılcık, kuşburnu ağaçlarıyla okul çevresi cennet bahçesi gibi. Güzelim görüntüyü bozan, okulun kapısına ve dere kıyısına dökülmüş çöpler, naylon poşetler, yemek artıkları. Okulun her türden çöpü okul kapısının tam karşısındaki çöplüğe boşaltılıyor. Çöplüğün içinde inekler geziniyor. Okulun bahçesi küçük, yetersiz; pansiyon ve okul binası arasında ciddi bir uzaklık var. Duvarlara “bitten korunma yolları”, “altını ıslatma”yla ilgili duyurular asılmış. Çocukların saç diplerinde bit görülmesi olağanmış. Bit bulunan çocuğun saçları sıfır numara kesilir, bit ilacıyla ilaçlanırmış. Bit yumurtalarının tek tek ayıklanması, sürekli kontrolü zormuş. Aynı yatakta yatmakla, kafa kafaya vermekle, aynı tarağı kullanmakla hızla yayılıverirmiş.

Birgül, kırmızı yanaklı, kahve saçlı, güleç, neşeli, konuşmadan duramayan bir kız. Onun da saçını kazımışlar. 10

kardeşler. Avukat olmak istemiş. Amacı suçsuzları hapisten çıkarıp evlerine göndermek. Elimden çekiyor, beni bir ağaç altına götürmek istiyordu. "Hadi gidelim bağa, yeşil yaprak altında neler söylerim sana," manisi de dilinde.

"Kuran kursuna gittim, abla. Çok şey öğrendim valla. Artık cehennemde yanılmıyormuş, biliyor musun? Yanmak kalkmış, onun yerine yüz yıl işkence konmuş. İşkence ne dersen... yılan, örümcek yemek, kor ateşte yürümek gibi şeyler... Yüz yılda bir, ruh dünyaya geri dönermiş. Ruh yaşlanmaz ve yanmaz."

Atakan atıldı benim yerime.

"Batıl inanç kızım bunlar, hurafe... Kimse bilemez ölünce olacakları..."

Atakan fırıncının oğlu. O da Kuran hocasından ders almış. Hocası cinleri sokmuş oğlanın kafasına.

"Saat 10'dan sonra sakın cin lafı etme, abla. At bacaklı, kadın gövdeli bir cin gelir, böbreklerini yer. Bizim hoca söyledi. Annem evin her köşesine sarmısak kırıp koyar. Cin kaçarmış sarmısak kokusundan."

Okula yeni başlamış 1. sınıfın kızlarının heyecanı okul bahçesine sığmıyordu. Biri annesinin ördüğü, kendine birkaç beden büyük gelen pembe, uzun paltosunu giymiş. Yemek tepsisini tek başına taşıyamıyor, döküyormuş. Yemek masasına üç plastik tabureyi birbirine geçirip öyle oturur, geceleri tek başına uyuyamaz, annesinin ördüğü paltoya sınıksı sarılırmış.

Sarı yelekli, dağınık saçlı küçük kız, dolabının anahtarını boynuna takmış, ikide bir yerinde mi, yokluyordu. 3. sınıf öğrencisi ablanın gözü üstünden ayrılmıyordu. Ders aralarında kardeşinin sınıfına koşuyor, tuvalete götürüyor, "Derste ne yaptın," diye soruyordu. Bir ders arasında ablayı kıpkırmızı bir yüzle merdivenlerden hızla koşarken gördüm.

"Kardeşim kayıp! Kardeşim kayıp!" diye bağıyordu.

Birkaç ders sonra abla kardeş bir duvarın dibinde sarmaş dolaşılar.

Gece çişini, kakasını altına kaçırان çocuklar tüm YİBO' larda olduğu gibi burada da nöbetçi öğretmenlerin baş der-

di. Problemlı çocukların yataklarını sık sık kontrol etmek, gece tuvalete götürmek gerekiyormuş.

Çocuklara ne okudunuz diye sorduğumda aldığım yanıtlar ilginçti:

“Camiden kitap aldım, okudum.”

“Evliyaların yaşamını okudum.”

“Mucize ve kehanetleri...”

“*Sabıkalı ve Dul.*”

“*Kel Papağan!*”

Mavi gözlü örgülü saçlı, ince yapılı, uzun boyunlu bir kız elini kaldırmakta zorlanıyordu.

“Sen?” dedim.

“Ben söylesem arkadaşların güler. Sonra size söyleyeyim.”

İsrar ettim, sınıf “gülmeme” sözü verdi.

“Ben imamın kızıyım. Okuduğum kitap bugüne kadar okuduğum en eğlenceli kitap. Adı, *İmamın Manken Kızı.*”

İmam babasına karşı çıkan kızın mankenlik serüvenini Emine Şenlikoğlu yazmış. *Sabıkalı ve Dul*’u da.

Kızlar dersten çıkar çıkmaz horona durdular.

Harmanın o yanına

Dolan gel bu yanına

Kızlar horon oynuyor

Girelim kollarına.

nisandı

Nisandı. Evrene bahar düşmüştü. Anadolu’nun en eski yerleşim yerlerinden birine, Konya Halkapınar’a doğru yol alırken dilime,

Açıldı hep çiçekler

Uçuşun kelebekler

Ne çiçek ne kelebek

Gönlüm hep seni özler,

manisini takmıştım.

Baharın ilk yıldırımlarında kapı önlerini koyunların sü-
tüyle yıkamış köylüler, "Eski yıl geçti, yeni yıl geldi," demiş-
ler de azdırmışlar kışı. Tepeden turnağa çiçeğe kesmiş ağaç-
lara hışımla indirmiş beyaz örtüsünü kar!

Yine dağlar görünmüştü; adı ister Aladağ, ister Bolkar
olsun benim için yıllardan beri dağların çoğu Kaf Dağı'ydı.
Dünyayı çevreleyen zümrütten bir kuşak Kaf Dağı; her sa-
bah güneş doğarken tepeleri yeşile çalan. Gece yarısına doğ-
ru ay silinmişti gökyüzünden. Işığı 450 öğrencili Halkapınar
YİBO'nun pencerelerini sarmış meğer. Pencerelerden sar-
kan kıpır kıpır başların heyecanı ta otobüsten geçmişti eki-
bimize. Yatılıların çoğu dağ köylerinden gelmiş. Önlerinde
çılgın ağaçları, dibinde yahşi pınarı olan küçük evlerden.
Tertemiz bir okul burası. Her tuvalete kâğıt havlu, tuvalet
kâğıdı, sıvı sabun konmuş. Yatakhanenin çarşafı temiz,
yemekler doyurucu, çöp kutuları, yerler pırıl pırıl.

Sabah kahvaltısında masa arkadaşım Esra'yı tanıdım.
Boynundaki zikzaklı kolyeden mi, dalga dalga kızaran ya-
naklarından mı, içe kapanık, duygulu görünümünden mi,
nedense yanına çekti işte bu kız beni. Kolyesini bugün için
arkadaşından ödünç almış. Kalesaray köyündenmiş. Dağların
sesine kulak verilen, dağlara öyküler anlatılan bir dağ köyü
onun köyü de.

"Bir görseniz köyümü, siz de başka yer aramazsınız. De-
reler akıyor, çağlayanlar çağlıyor, kuzular yayılıyor. Koca bir
ormana yaslanmış," derken göz dibinden devrilen yaşa takıl-
mıştı gözüm.

Dere kıyısında yapılan düğünlerle kurulan evlilikler
sarsılmazmış. Düşünde üç ayrı yerde üç ayrı güneş görenin
gündüz vakti gözünün içine dolarmış güneş birden. Kimin
gözlerinden akmışsa ışık, evinin sultanı o olurmuş.

Hitit şehir devletlerinden Tuvana Krallığı'na ait bir de
saray kalıntısı varmış köyde. Babası heykel yontarmış. Köy-
lerinin yakınındaki ocaktan almış mermeri. Esra babasının
heykellerinin fotoğrafını defterinin arasında saklamış. Dağ-
lardan kopardığı mermerleri günlerce, haftalarca yonta yon-

ta can verirmiş baba. Politikacıların, aslan, fil, kuş gibi hayvanların ve müzedeki heykellerin benzerlerini oymuş taş. Bir çalışmaya koyulmasın, toza dumana bulanır, dünyayı umursamazmış. Yemek yemese, kimseyi görmese gocunmaz, mermer istediği şekli almadan yastığına huzurla koymazmış başını.

“Taşın ruhunu bulup dışarı çıkarıyor babam.”

Esra, baba dedikçe gözbebeklerinde altı yaylı ebemkuşağı oluşuyor, göğe köprü kuruyordu.

“Televizyona çıksa herkes ona koşa koşa gelir, ama kimse bilmiyor ondaki yeteneği. Bilen var da yoksul hepsi. Yoksul, heykeli ne yapacak? Olmayan parasını heykele mi yatıracak?”

Esra heykel yapmayı denemiş denemesine de mermeri yontarken elleri alev alev yanmış. Annesi öpücükleriyle dindirmiş acısını. O, babasının getirdiği çamurlarla oynamaya çocukluğundan beri doyamamış. Baba yaz kış demez inşaatlarda çalışmış. Esra, “Ailemin tek kızıyım,” derken kaçırıyor gözlerini. Annesi evde yalnızmış şimdi. Bahçelerinde bir de sütü bol inekleri varmış. Doğduğunda dedesi kulağına, “Sana su vermeyene sen süt ver,” demeseymiş sütü bu kadar bol olmayacaktı.

“Tek çocuk duyulur şey değil buralarda. Şanslısın.”

Gözlerini sessiz ve yoğun, “Ne biliyorsun,” dercesine sabitledi gözlerine.

“Odamıza gelsene.”

Yanaklarını al bastı söylerken.

Takıldım peşine. Yatakhane dikdörtgen bir oda. Ortada dikdörtgen bir masa. Ranzalı yataklarda 8 kişi kalırmış. Esra, çelik dolabını açınca dantel örtünün üstünde beyaz yakalı, mavi önlüklü bir kız fotoğrafında kenetlendi bakışlarımız.

“O kardeşim,” derken yel değmişti burnuma.

Gözlerine değdi onun da aynı yel.

“Nerede?”

“Teyzemde. Çocuğu yoktu. Kutlu pınarda, ata mezarında yatmış, yine de olmamış. Evlatlık verdik kardeşimi.”

“Bilmiyor mu?”

“Teyzem son günlerde yüzüne hep söylüyor, o şaka sanıyor.”

Esra'nın gözbebeklerinde sorular uçuşuyordu. Yüreği karmakarışık. Kardeşinin fotoğrafına çakılı gözlerinde buğulu bir esinti var, dinmeyen. Kardeşinin baba evinden koparılışına, kendine sunulan yaşamı sessizce kabullenişine, herkesin bildiği yalandan habersizliğine isyanı açık. Sırlarını, duygularını olanca yalınlığıyla paylaşmak, sular seller gibi konuşmak istediğini anladım. Bir de anladım ki, içinin sönüp alevlenen yangınıymış, yanaklarının kızılığı.

Yalnız bırakmıyorlar ki bizi! Kızlar doluştular yatakhane. Esra kızlardan izin isteyip beni bir köşeye oturttu, elimi küçük bir albüm tutuşturdu. Anneanesi, kardeşi, teyzesi, annesi, babası var fotoğraflarda. Baba uzun boylu, başı dik, neşeli, çevik bir adam. Anne omzuna salınan kıvrıkcık saçları, uzun yüzüyle “Esra'nın büyümüşü.” Kabarık duvaklı bir gelinlik giymiş. Baba kucaklamış anneyi, eşik atlatacak. Fotoğraf çok eski değil... Evlilikleri de eski değil... Bu fotoğrafı önümde ötekilerden birkaç dakika daha uzun tuttu. Hikâyeyi sökeceğimden öyle emindi ki...

Bu ocak ne zaman kurulmuştu? Üç taş kap alıp fırına koyulmuş muydu? Her kaba kırmızı beyaz kurdelelerle bağlanmış söğüt dalı ve tereyağı koyulmuş muydu?

“Ne zaman?” diyecek oldum, o da bir şey söyleyecek gibi oldu, bir lokmada yuttu sözlerini. Çünkü iki meraklı, cin bakışlı kız düşmüştü önümüze. Esra, sırlarıyla, içine sığdıramadığı, bir yol bulup akıtamadığı duygularıyla uzaktaki dağlara bakakaldı.

“Aşağıya niye inmiyorsunuz, eğlence başlıyor,” diyen kızların peşinden sürüklenmekten başka çaremiz kalmadı. Esra'nın konuşurken yanaklarına yayılan al harelerin değişen şekillerini seyretmek hoşuma gitmişti. Mangal alevinin uzunlu, kısalı, sarılı, kırmızılı dalgalanışı gibi. Mangal ateşinin üstünü geceleri külle örter, söndürmezlermiş burada; sabah havalandırır, yeniden alevlendirirlermiş. Evin uğuru kaçmasın, ocağı sönmesin, diye. Arkadaşları oynarken, şarkı

söylerken gözlerinde çoğalan hüznün izini sürdüm. Köy düğünlerinde bile oynamaz, şarkı söylemezmiş. Gözlerini göğe salar, dört tekerlekli arabayı çeken iki atı ve onun yedi bekçisini ararmış. Yatakhane de şarkı söyleyen biri çıkarsa o da içinden, kendine söylemiş aynı şarkıyı. Yatakhane nin en güzel sesli kızı Meryem'miş. O da utanırmış kalabalıklara çıkmaya. Işığı söndürmeden söylemezmiş şarkısını. Sınıfının birincisi sarışın Güllü ise şarkıcılıkta da bir numaraymış. Onun kimseden sakınması, çekinmesi yokmuş.

av

Zuhal Esra'nın arkadaşı. Dışa dönük, gülüşü ağzından taşan, üzüm gözlü bir kız. İvriz'den, şimdiki adıyla Aydın köyünden gelmiş. Tuvana Krallığı'nın izlerini saklarmış köyü. Bereketi, en eski tarımı simgeleyen İvriz Kaya Kabartmalarını görmek için yerli yabancı turistler uğrarmış köye. Zuhal kabartmaların tarihçesini İngilizce anlatırmış yabancılara. Onlar da birkaç madenî para bırakırlarmış gizlice avucuna. Eski kalıntı demek, altın demekmiş köylülerin gözünde. Kabartmanın kıyısını köşesini kurcalayan, altını oyan çok olmuş. Altın çıkmış çıkmasına ama kim ne yapmış, nerelere götürmüş, rivayetler muhtelifmiş. Kabartmanın kıyısından akıntılı, görklü bir dere akarmış. Derenin üstünde bir lokanta kurmuş amcası. Yaz günleri dolar taşarmış. Turistler, komşu köylüler gelirmiş. Düğün dernek kurulurmuş. Zuhal yardıma gidermiş amcasına. Köyde alacak verecek yüzünden tartışma sık yaşanırmış. Her evde silah bulunması âdettenmiş. Domuz, keklik avına çıkarmış baba.

Adı Derviş olan çocuk av sözünü duyunca, "Cinayetini adını av koymuşlar!" diye yükseltti sesini.

Kuşlar arkadaşymış. Meyve yiyip, su içen, ardından kuş olan atalarını duymuş dedelerinden. Derviş kuşlarla konuşur, haber yollar, haber alırmış. Kılına, kanadına zarar gelsin istemezmiş. "Ali oldum, Âdem oldum bahane, güvercin donunda geldim cihane," diyen bir adam varmış köyünde. Renk renk,

çeşit çeşit, kanadı beyaz, sarı, yeşil; hotozlu, hotozsuz sayısız güvercini sabırla, sevgiyle beslemiş. Evinin yakınında dev bir kafes yapmış kuşlarına. Adamı bilen bilir, uzun uzak diyarlar-
dan kuş almaya gelirlermiş. Adam bazen azatlık yaparmış kuşlarını. Kuşu alan özgürlüğünü verirmiş hemen. Kuş gezer, dolaşır, yine kafese geri dönermiş. Geçenlerde bir sansar da-
danmış kafese. Güvercinlerin çoğunu parçalamış.

Sansar der demez Derviş'in suratı bölündü bin parçaya.

Gözlerim Kaf Dağı'nın tepelerinde kişi dilince konu-
şan, çift başlı, ölümsüzlük suyu mengülük suyunu içmiş,
kötünün düşmanı semrük kuşunu aramaya çıktı.

bir tutam hayat

Ertesi sabah erkenden İvriz köyüne uğramak önerisine
alkış tutanlardanım. Dünyanın en eski tarımcılarının kabart-
masında bereket tanrısı ve Tuvana kralına bir merhaba da
ben demezsem aklım kalırdı doğrusu. Zuhallerin lokantasını
geçtim; kabartmayı, gün ışıırken dağın eteklerine bıraktığı
yeşili ilk gören benim. Sağında ay, solunda güneş; doksan
dokuz dallı, gümüş yapraklı, sekiz gölgeli bembeyaz çiçeğe
kesmiş ağaç da cabası.

Okuma yazma oranı yüzde yüzlere ulaşan bir yöreymiş
burası.

*Al babası al babası
Yağlıgımı sar babası
Oğlun mektebe hazırla
Kitap al da sal babası*

manisiyle büyürmüş çocuklar.

14 Şubat 2000 Sevgililer Günü'nde açılan 260 öğrenci-
li Mustafa Küçükavşar YİBO kendine sevgi okulu adını
vermiş. Okulun girişinde arazi bağışını yapan Mustafa K.
Avşar'ın fotoğrafı asılı. 1950'lerin demiryolcu giysisi ve şap-

kası var üstünde. 1940'lı yıllarda fırıncılık yapmış, sonra DDY'ye makinist olarak girmiş.

Okulun bahçesine adım atar atmaz huzur kapladı içimi. Ağaçlandırılmış bahçesinde oyun alanları bulunan sayılı yatılı okuldan biri burası. Okulun içi sıcak görünümlü eşyalarla döşenmiş, duvarları göz okşayan renklerle boyanmış. Bestecilerin resimleri, çocuk resimleri süslemiş düz duvarları. Günışığı adlı okul dergileri bir duvarı baştan aşağı kaplamış. Okulun masatenisi, futbol, voleybol birincilikleri var. Yemek listesini öğrenci, öğretmen ve idarecilerden kurulu bir kurul hazırlarmış. Haftalık yemek listesi okulun web sitesinde yayımlanır, öneriler beklenirmiş. Aşçılar hizmet içi eğitim alarak yemekleri lezzetlendirmeyi ve çeşitlendirmeyi öğretmişler. Sarmısaklı, kekikli, domates soslu tavuk ızgara yediğimiz ilk YİBO burası. Dekoratif malzemelerin bolluğu, masalsı perdeler, sıralara geçirilen örtüler, kalorifer borularına sarılan yapraklar yaşam sevinci aşıyor. Müzik ve resim öğretmenleri ilçedeki ilköğretim okulundan gelirlermiş. Okulun tüm öğrencileri flüt çalmayı öğrenmiş.

5. sınıf öğrencisi Yasemin yeşil gözleriyle beni ilk kendine çeken çocuğu bu okulun. Anne babası o bir buçuk yaşındayken ayrılmışlar. Baba içki içer, eşini dövermiş. Anneannesi ve dedesiyle yaşıyormuş. Anne patates sökümü, bağ bahçe işleri için başkalarının tarlalarında çalışırmış. Dayısı Adana'da lokanta işletirmiş. Teyzesinin eşi borç yüzünden kaçmış, izini kaybetmiş. Teyze dayının lokantasında bulaşıkçı olarak çalışıyormuş. Yasemin'in minik yüreğinin bir köşesi acılı. Bir kardeşini Adana'ya evlatlık vermişler. Bir ablası İstanbul'a gitmiş. Akrabalarının yanında kalıyor, konfeksiyon işinde çalışıyormuş. Dayısının annesiyle ilişkileri bozukmuş. Dayı, boşandığı için suçluyormuş anneyi. "Dünya adı ve ünü iki şeyle durur," derlermiş, "mal, davar, bir de yüz Suyu." Yüz Suyu onur, itibar, demekmiş. Boşanan, malsız, davarsız kadının itibarı mı olurmuş? Dayı ara sıra para gönderirmiş. Kimseye yük olmak istemezmiş Yasemin. İlköğretimi bitirsin okumayı bırakacak, işe girecekmış.

İklim Gülbahar eylül ayında doğmuş. Babası orman işçisiymiş. Bir gün ağaç keserlerken yanındaki arkadaşının tepesine koca ağaç düşmüş, oracıkta ölmüş adam. O gün bugün psikolojik dengesini kaybetmiş baba. Çalışamaz, konsantre olamaz, sudan nedenlerle hır gür çıkarır, evi terk edip gidermiş. Anne tarla tarla dolaşıp iş arar, evinin geçimini sağlama-ya bakarmış. İklim'in kardeşlerinin hiçbiri okumamış.

Gülben, Maden köyünden gelmiş, Babası çiftçi. 3 kardeşler. 6. sınıftaki kardeşi geçen yıl beyin tümöründen ölmüş. Çocuğun kulağının ardına ocak isı sürmüşler, yedi dağın yedi kokulu otunu kaynatıp içirmişler, yetmemiş. Gülben çaresizliklerini, bir şeyler yapamamanın üzüntüsünü bir türlü atamıyormuş üstünden. Okuyup doktor olmayı koymuş kafasına. Hastaları yaşama döndürdükçe kardeşinin de geri geleceğine inanmış.

Okuldan ayrılırken bir kızın yüzündeki sırta takıldı gözüm. Adı Derya'ymış. 3 kardeşlermiş. Babası çiftçiymiş. "Hüznümün nedenini anlatmak için kelimeleri yan yana getiremem," dedi önce. Üsteleyince açılıverdi.

"Bizim önümüze büyük hedefler koydunuz. Beklentinizi boşa çıkarırsak ya... Arkadaşlarım nasıl da neşe içinde koşuyorlar! Sanki yarın hepsi doktor, mühendis, öğretmen olacak. Ben biliyorum neler olacak. Çoğu köyüne geri dönecek. Ben müzik öğretmeni olmak istiyorum. Aileme bunu anlatmak öyle zor ki! Hayattan korkuyorum... Güveneceğim ne var ki! Boş bir meslek için ailem sıkıntı çekmek istemez. Ben de onlar mutlu olsun diye dizimi kırıp evde oturacağım. Bize aşılana en büyük korku ailemizi kaybetmemiz korkusu. Sen ne düşünüyorsun diyen yok."

"Yaşamın boyunca müzikle uğraşsan keşke! Ne keyifli geçer günlerin..." der demez ellerime asıldı.

"Keşke siz benim annem olsaydınız!"

Sıcacık elleri kayarken ellerimin arasından, güneyden gelen rüzgârın kanatlarına takılmış leylekler geçiyordu tepemizden.

yollarına gül serdim

Gün cuma, ay mayıs, gökte ay ilkdördünde. Üvey annesinin zulmünden bıkmış yoksul kızı arıyor gözlerim ayda. İki kovasını tutan sırığın bir ucuyla, kovanın tekini seçiyorum. Kovalarıyla suya giden kız aydan yardım dilenmiş. Soğuk bir günde kız suya giderken ay da inmiş suya, kızı alıp göğe çıkarmış. Akşehir Gülmece Parkı'nda soluklanan Mavi Otobüs yolcuları yoksullara, kalbi kırıklara hüznle gülümseyen iki kovalı kızdan da, az sonra yüz yüze gelecekleri Samanyolu'nun, hayvan gözlerinin, dipsiz, ulu mavi göğün aydınlatacağı maceralı bir yolculuktan da uzak, ilk ve son mola yerinin nimetlerinin peşinde. Eğirdir-Sütçüler yolu haritaya bakarsan sadece 50 kilometre İki saatte bile aşılamayan, hiç sona ermeyecekmiş duygusu veren çamlık, meşelik yollarda yolcuların en yorgunları hemen uykuya geçmiş, en gençleri şarkılara, türkülere kaptırmış kendini; kimi gözünü yola dikmiş, ilk gözükcek ışıkları ilk önce yakalamanın derdine düşmüş, iki yolcu yeni karşılaşmanın heyecanı ile soluksuz konuşmaya dalmış, birinin sıkıntısı diline vurmuş, bir başkası içine gömdüğü şii-rini sessizliğin sesiyle sunmuş koltuk arkadaşına. Sütçüler Kesme'ye vardığımızda gece çoktan yarılanmış, saatler 02.00'yi vurmuştu. Samanyolu'nun yıldızları ışıklarını sonuna kadar açmış, Büyükayı'nın kuyruğu güneye bakıyordu. Hava soğuk da olsa yazın habercisi değil mi bu? İlk dudağa takılan soru aynı: "Neden Kesme denmiş buraya?"

"Bir zamanlar kestiği kestik, astığı astık bir adam yaşamış bu bölgede. Küçük yaşta annesinin öğütlemeleriyle tavuk, süt, yumurta hırsızlığına başlamış. Büyüdükçe korku salan bir eşkıya olmuş, adam öldürür, yol keser, haraç almış. Günün birinde yakalanmış, darağacına götürülmüş. Başını vuracaklarken, 'Kesme,' diye bağırmış. Beni kesme anamı as!"

Kesme bugünlerde nüfusu sürekli azalan bir beldeymiş. 500'den 250'ye düşmüş hane sayısı. Gençler belde kalmak istemiyor, aileler işsizlik yüzünden göçe zorlanıyormuş. Bugün 350 öğrencisi olan Kesme İOO 1931'de köylülerin

katkısıyla üç derslikli olarak inşa edilmiş. 1992'de lojman binaları yapılarak yatılı okul haline dönüştürülmüş. 6 köyden öğrenci almış. Köprüçay Kanyonu'nun dibine, Torosların kolları Dedegöl ve Kuyucak dağları arasına kurulmuş. Yeşillikler içindeki vadinin sorunlarının çokluğuna şaşıyoruz. En yakın merkeze sağlıkla ilgili bir sorunda ulaşmak 4-5 saati almış. Bölgede yeterli su olmadığından araziler sulanamıyormuş. Tarım arazilerinin çoğu orman arazisinden kazanıldığı için erozyona eğilimli ve engebeliymiş. Kar yağdığında çok uzun elektrik kesintileri yaşanmış.

Köylerde halıcılık yaygınmış. Kooperatif bile kurulmuş, ama eskisi gibi bir pazar yokmuş.

Okul bahçesinin hemen bitişiğindeki velinin arazisinde öğretmenlerle öğrenciler seracılık yapmışlar. Çilek, domates, marul, patlıcan yetiştirmişler. Gül bahçesindeki güller, yağ ve su elde etmek için fabrikalara gönderilmiş. Okulda resim, müzik, beden eğitimi öğretmenleri yok. Pansiyon ve okul binaları birbirinden 200 metre kadar uzaklıkta. Kapalı spor salonu yok. Kışları karlarla kaplanan bahçedeki voleybol sahasına koşan çocukları durdurmak kabil değilmiş.

Pınar uzun boylu, gül yanaklı, gül kokulu, sevecen, yollarına gül serilecek bir kız. Ekibimizdeki herkese tek tek ısıltılı yüzüyle, "Günaydın," diyor. Kartos köyünden gelmiş okula. Köyündeki süt mayalı pınardan almış adını. Çocuk isteyen kadınlar yatarlarmış kutsal pınarın kıyısına. Pınar, 8. sınıf öğrencisi. Liseyi ancak yatılıyı kazanırsa okuyabilecekmış. Çiftçi babasının gündüzlü okutacak gücü yokmuş. İki kardeşlermiş. Baba buğday, arpa ekermiş. Kışları Ankara'ya gider, duvar işçiliği yaparmış.

Pınarın hayalinde avukatlık yatarmış. Çok göç veren köyünde ailelerin çoğu parçalanmış.

"Kente giden oradaki hayata özeniyor. Evini, karısını beğenmiyor. Büyük kentin kadınına özgür görüyor. Kendi kızının ona benzemesini istemiyor. Kızı şehre okumaya gidince namussuz olacak sanıyor. Köyündeki kızına işkence ediyor."

Boşanıp mağdur olan, boşanamayıp aile içi şiddet gören,

eski eşinin saldırısına uğrayan, sevdiğine verilmeyen, akrabayla genç yaşta evlendirilen, bunalıma girip ilaç içen, intihar girişiminde bulunan pek çok komşu kadının yaşamlarına tanıklık etmiş Pınar. Dayak yiyen, işkence gören, ekmeği suyu kesilen, psikolojik baskı gören, töre kurbanı, haklarından habersiz kadınların haklarını savunan bir avukat olmayı koymuş kafasına. Düşünü gerçekleştirebilirse köyünün kadınlarının çektiği acı hafifleyecekmiş gibi gelmiş ona.

“Köyümüze bir sığınma eve açacağım abla... Evinde huzuru kaçan kadın gelsin, erkeksiz de nasıl yaşanırmış görsün! Ekmeğimi kazanacağım diyen kadının önüne ‘namus’ duvarını dayıyorlar Çalışan kadın namussuz oluyor da, çalışmayan erkek niye olmuyor? Annelerimiz farkında bile değil, başta kendileri yapıyor ayrımcılığı.”

giysim yok

Havva, Medine ve Şirvan bahçede dört dönüyorlardı. Aynı köyden gelmişler. Önlük ceplerinden sarkan solgun gülleri nereden aldıklarını merak ettim. Peygamberin Kutlu Doğum Şenlikleri’ne gitmişler.

“Şenlikte dağıttılar. Gül simgesi Peygamberimizin.”

Dua etmişler, lokma yemişler şenlikte.

Köylerinin temizliği dillere destanmış. Herkes evinin önünü süpürürmüş. Muhtar bir köşede çöp görse hemen anons ettirir, çöpü kaldırtırmış. Hele pınarbaşı, pınar suyu pırl pırl olmalıymış. “Pınara bir necazet düşse, ol pınarın suyu çekilirmiş çünkü.” Kızların gözü çöp toplamaya alışmış, yerde bir çöp parçası görmesinler, gözüne çapak kaçmış kadar rahatsız olur, hemen yok ederlermiş. Kızlar evlerine gidince bebek bakar, davar güder, tarlada çalışırmış. Şirvan’ın flütü varmış. Koyunlara flüt çalarmış. Flütlü kıza çıkmış adı. Güllü’nün babası kütüphanede memurmuş. Ek iş olarak bıçak yapar satarmış. Güllü evinde bir türlü rahat edemezmiş. Televizyonun düğmesine bassa annesi yaygarayı basarmış, oyun oynamaya kalksa, “Ortalığı karıştırıyorsun, dü-

zeltmiyorsun,” der, tokadı çarparmış. Babası ikide bir seni okutmayacağız, başının çaresine bak, dermiş. Ağabeylerinin, babasının küfürlerinden çok bunalmış. Evinden öğretmen olup çıkmasına daha çok zaman varmış.

Yanıma oturunca başını kucağıma bırakıverdi Güllücük. Bal rengi, gözlerini iri iri açtı, sordu:

“Senin çocuğun var mı?”

“Yok!”

“Beni İstanbul’a götürür müsün?”

“Annen senin gibi güzel bir kızı uzaklara gönderir mi?”

“Beni kimse sevmiyor. Gitsem sevinir annem.”

Sarıldım küçük bedenine, kaldık öylece. Ne kadar geçti anımsamıyorum. Ne diyeceğimi bilemiyor, saçlarını karıştırıp duruyordum.

Doğruldu. Tozlu, burnu çarpılmış pabuçlarına indirdi gözlerini, bir şeyler fısıldadı.

Eğdim başımı ayaklarına.

“Gidemem...” diyordu, ancak kendinin duyabileceği bir sesle.

“Giysim yok benim.”

külkedisi

Karadeniz’in en doğusunda kızlar tarla kazarken ak bir güvercin indi omuzlarına. Gelecek düşleri, tutulmuş niyetler, ucu yanık kâğıda yazılmış mektuplar üşüştü akıllara. Gelin kız, kuşun gagasındaki kâğıdı çekti, okudu:

“Gök yerden ayrılmadan yola düşecekler. Ağaçlı, dumanlı, gün degen dokuz sıradağ, görklü, suyu yeşil yedi ırmak aşacaklar. Üç dağ geçidinden geçerken beyaz saç kılını geçide salacaklar. Mavi mavi, türkü türkü yayılacaklar tepeliklere.”

Tepeliklerde dalga dalga yankılanan ses, çay bahçelerinde, fındıklıklarda, mısır tarlalarında çalışan çocuklara çağrı oldu. İşi gücü bırakanlar dağın eteğindeki okullara koştular. Mavi Otobüs Eylül 2005 yolculuğunda Sarp sınır kapısına yakın Yoldere köyünde soluklandı ilk. 600 nüfuslu, 200 hane-

li bir köymüş burası. Köylülerin çoğu çay ekimine bağlamışlar geçimlerini. Gürcistan sınırına yakınlığı nedeniyle taşıma ve nakliye işlerinde çalışanlar epeyce çokmuş... Yörede akciğer kanseri sık görülür olmuş. Ordu'dan Hopa'ya uzanan bölgenin içme suyuna kirlilik nedeniyle ruhsat alınamıyormuş. Yörede iki dil kullanılırmış. Hemşince ve Türkçe.

Yoldere İlköğretim Okulu gürgen ağaçları, çay bahçeleriyle kaplı yeşilin hercaisi bir dağın eteğinde kurulmuş; bahçe duvarının hemen arkasında bir dere çağlıyor. Dağların doruklarında tahta evler. Evlerin önlerinde bir büyük ağaç, dibince yahşi pınarlar.

Okulun eski çalışanı tarihçesini şöyle anlattı:

"İlkokul Zurbici adıyla zamanın merkez köyünde öğretime başlamış. 1979'dan 1987'ye kadar köy camisinin üst katında eğitim vermiş. 1987-1988'de ortaokul da ilkokul binasına geçmiş, ancak bina iki okula yanıt verecek durumda olmadığı için 1990-1991 yılına kadar çiftli öğrenim yapılmış. 17.09.1990'da ise yeni binaya geçilmiş. 180 öğrencili okul Yoldere köyünün ve Hopa'nın iki köyünün öğrencilerini alır. Altısı sınıf öğretmeni, on bir öğretmen görev yapar. Beden, matematik, sosyal, fen öğretmenleri var, diğer branş öğretmenleri yok."

8. sınıfın 28 öğrencisi OKS sınavına girmiş, ancak 6 çocuk meslek ve imam-hatip liselerine yerleşebilmiş, 300'ün üstünde puan alan olmamış. Başarılı öğrenciler bu okulda durmaz, Hopa gibi illerdeki okullara gidermiş. Okul tarihinde bilinen en başarılı öğrenci iki yıl önce hukuk fakültesine kaydını yaptırmış. Pembe-mavi renklere boyanmış okul duvarları yeni öğrenim yılına hazırlanmamış, karaya çalan kirler, dökük sıvalar göz yakıyor. Dünya Bankası'ndan fon alınma olasılığı rehavet vermiş, 3 yıldır okulun iç bakımı yapılmamış. Okul bahçesinde çocukların gölgesinde oturacağı, dallarında sallanacağı, arkadaş bileceği ağaçlar da yok, bahar çiçekleri de. Kullanıma uygun olmayan tek pota belli ki çocuklar oyalansınlar diye takılmış.

Okulun yanında yörenin en eski okulu olarak kurul-

muş, sonra meslek lisesine geçmiş, birkaç yıl önce de terk edilmiş bir bina var. İlköğretim okulu bu binayı da almış, esaslı bir tamirat yapılmadan anaokulunu ve 336 kitaplı kütüphaneyi oraya geçirmiş.

Mavi Otobüs'ün gönüllüleri çocuklarla etkinlikten etkinliğe koşarken Zeliha Teyze de neler oluyor, diye bakmak için çay bahçesinden okul bahçesine inmiş. Yazması, rahat giysisi, şiveli konuşması, yüzündeki çizgilerin yumuşaklığıyla kalbimi çaldı. Kimsiniz, nerden geldiniz, faslından sonra başladı kendi öyküsünü anlatmaya:

Çavuşlar köyünden Yoldere'ye, 2 göz odalı eve, kalabalık bir aileye gelin gitmiş. Eşi şoförmüş, arabasıyla köyden köye yolcu taşıırken pencerede görmüş genç Zeliş'i. Bakmış, bakışmışlar, yolları, perde kıvrımlarını gözlemişler, korna sesine koşmuş, mısır bahçesinde buluşmuş, sevmişler birbirlerini. Eskiden mısır, fındık tarımı yapılmış bu yörede. Yılda üç kez toplanması, ekonomik oluşu, çok gelir getirişi gibi nedenlerle çayda karar kılmışlar sonra. Gelinliği zamanında elektrik yokmuş, geceleri erkenden yatılırmış. Bazı geceler kaynanası masallar anlatır, Hemşince şarkılar çağırırlarmış. Mısır toplama, soyma şenliklerinin tadı da başkaymış o zamanlar. Maniler, türküler söylenir, kemençe çalınır, atıştırmış yarenler.

"Şimdi herkes işini bitirme derdinde. Çayı toplayan evine, televizyonun karşısına 'gözetleme evlerine' koşuyor. Kalmadı eski güzellikler."

Beş çocuğu olmuş.

"Kadınlar rençberdir burada. Erkekler ya şofördür ya da kahvede kumar oynar. Kumalık var bazı evlerde. Gençliğimde de böyleydi, şimdi de öyle."

56 yıldır bu köyde Zeliha Teyze. İstanbul'u, Ankara'yı görmüş. Televizyon programlarında tanık olduğu şiddet, bozuk ilişkiler, güvensizlik, ahlaksızlık büyük kentlerden soğutmuş. Yaşadığı köyün yeşilini, verimli toprağını, havasını sever, terk etmeyi aklından bile geçirmezmiş. Çay bahçelerinin hatırı sayılır bölümü onunmuş. Birkaç büyük ev yaptırmışlar

köye. Karadeniz kıyılarını betonlaştıran, denizle ormanı uzaklaştıran sahil yoluna hayran. Sayesinde Hopa'ya yarım saatte değil, beş dakikada gidebiliyor, diye mutlu.

Biz konuşurken öğrenciler de birer ikişer yanımıza geldiler. Gözlüklü, kırmızı tişörtlü, 2. sınıf öğrencisi, cana yakın kızın adı Esengül. 3 kardeşler, babası TIR şoförü. Çaydan şimdi gelmiş okula. Eksik dişli Belinay da 2. sınıf öğrencisi. İki ağabeyi varmış. İstanbul'a giden TIR'larda çalışan babasının işini bıraktığını, eve döneceğinin haberini almış. Üzgün. Ayı ve yilandan ödü koparmış.

"Çay bahçelerinde çay keserken yılan çıkar ansızın. Yengemin önüne çıktı, nerdeyse başını kesecekti. Ormanlarda ayılar dolaşır, meyve bahçelerine inerler. Ayının biri kovaladı ağabeyimi, yüzüne tükürdü."

"Evlere yılan girer mi?"

"Girmez. 'Her evin temelinde kocaman bir yılan olur,' der ninem. Engenek yılanı hem de... Başka yılan sokmazmış eve. Ama anne baba sözü dinlemezsem, yaramazlık edersem çıkar, beni ısıtırmış. Bizim ev çok eski. Yılanı da yaşlıdır, di mi abla?"

Belinay elimi tuttu, sıktı sımsıkı.

Sarı bereli bir çocuk elini bıçak yapmış, bir vuruşta ayırdı ellerimizi.

"Benim bir kuşum var, bir bana görünür. Ne zaman, çıkıp salınsa gökte, hava bozar, şimşek çakar, gök yere iner."

"Şeytan kuşu!" diye bağırdı arkamızda oğlanlar.

"Atmacam var benim," dedi sivri kulaklısı. "Dayım verdi."

"Ağaca taktığımız ağa kaç kuş takıldı, söyleyeyim mi, abla?"

Her kafadan bir ses çıkıyordu. Sesler üst üste biniyor, ne söylediklerini anlamıyordum.

melek

780 öğrencili Kemalpaşa YİBO deniz kıyısına kurulmuş. Okul, pansiyon, anaokulu binaları kurulurken öğret-

Boş saksı masalı.

men lojmanı düşünülmemiş. Öğretmenler okulun karşısındaki binalardan yer kiralamışlar. Yörenin Merkez İlkokulu 1936'da öğretime başlamış. 1969-1970'te Kemalpaşa Ortaokulu olarak devam etmiş. 1983-1984'te İlk ve ortaokul birleşerek 60. Yıl Cumhuriyet İlköğretim Okulu olarak açılmış. 1999-2000'de Kemalpaşa PİO olmuş.

Fatih'i masal canlandırma çalışmamızda tanıdım. 2. sınıf öğrencisi. Suskun, utangaç, yavaş hareket eden bir çocuktur. 3 kardeşlermiş. Babası memurmuş. Teyzesi kronik bir hastalık yüzünden Hopa'da hastanede yatıyormuş. Annesi sık sık kardeşinin yanına gidermiş.

"Evde yalnız kalmaktan korkuyorum. Annem giderken beni de götürüyor."

"Okul?"

Sesini yuttu, pembeleşen yanaklarını göğsüne düşürdü.

1. sınıfta okula çok az gidebilmiş. Okumayı, yazmayı öğrenememiş hâlâ.

Kral rolünü hiç düşünmeden ona vermiştim. Rolüne çalışırken dikkati dağılıyor, yoruluyor, başını kollarına yaslıyordu.

“Okumam yok ya, beni seçmezsiniz sanıyordum. Söz veriyorum. Okumayı sökeceğim. İlk mektubu da size yazacağım.”

En uzun okunan mesleği seçecekmiş sonra da. Doktor olacakmış.

2. sınıf öğrencisi Selinler iki odalı bir evde yedi kişi yaşıyorlarmış. 3 kardeşler. Ablası Yağmur da aynı okulda. Babası TIR şoförü. Annesi okumayı öğrenene kadar gitmiş okula. Yazın en çok denize girmekten hoşlanmış. Halası, annesi, yengeleriyle toplaşır, cümbür cemaat sahile inerlermiş. Kara araba lastiğine sarılır, yüzerlermiş tüm aile. Babaannesini kanserden kaybetmiş. Hayatta en çok kavgadan korkarmış. Sık sık kavga çıkarmış evlerde, komşu evlerde, sokak aralarında. Bağrış çağrış duymasın, başına torba geçirir, ıssız köşelere kaçar, saklanırmış.

“Kurnazlık çoktur buralarda. Birbirinin kuyusunu kazmasalar mutsuz olurlar. Dedikodudan geçilmez.”

Babaannesini görmüş dün gece düşünde. Kedisini arıyormuş bahçede.

“Siz gelecekmişsiniz meğer. Babaannem hep güzel haberler verir bana.”

Göz dibinden ninesinin anılarıyla dopdolu irice bir yaş damlası yuvarlandı, beyaz kolalı yakalığına.

Dalgalı saçlı esmer kız Seher Üçkardeş köyünden gelmiş. Babası elektrikli alet tamircisi. Bu mevsimde ailecek çay toplamaya giderlermiş. Çayın arasından engenek çıkar, çakal çıkar, diye çok korkarmış.

“Çakal hiç görmedim, ama düşlerime insan başlı çakal gövdeli yaratıklar giriyor.”

Köyünde çocukların çoğu yazın Kuran kursuna gitmiş. Onlar kardeşiyle Halkevi’ndeki çocuk etkinliklerine katılmışlar. Oyun öğrenmişler, tiyatroda rol almışlar, festivale katılmışlar.

Seher başına kaza gelsin de hastanede yatsın istermiş.

“Ailem ancak o zaman ilgilenir benimle. Elim kesilmişti, kanı durmadı, hastaneye gittik. Üç gün her istediğimi yaptım.”

lar. Ailemin dışındakiler beni çok seviyor, ama evdekiler bazen çok kötü, bazen iyi davranıyorlar. Gündüz sever gibi görünüyorlar, akşamına küfre buluyorlar.”

Okulda çocuklar birbirlerine cin peri hikâyeleri anlatırmış. Tuvaletin arkasında viyaklayan kurbağanın sesi, “Şavşat Canavarı” hikâyeleri yaratmış. Annesinin anlattığı bir masal aklından çıkmamış Seher’in.

“Bir köyde kız çocuklar doğar doğmaz öldürülürmüş. Bir anne kızını yedi yıl, yedi bin ağaçlı ormanda saklamış, beslemiş, büyütmüş, sonunda ölmüş. Kızın yaşadığının duyan şeytan onu izlemiş, canını almış.”

Yalnızken ve gece karanlıkta bu masal aklına düşer, tir tir titrermiş. Böbrek hırsızları, tecavüzcüler, hırsızlık hikâyeleri çok anlatılırmış çocuklar arasında.

“Köyümden başka bir Hopa’yı gördüm. Büyük kentleri bir bir görmek isterim.”

Bir hayali daha var şimdi. Yazar olup dünyayı dolaşmak, çocuklarla konuşmak, onları sevindirmek. Sihirli bir gücü olsa iki yüzlü insanların hepsini melek yaparmış.

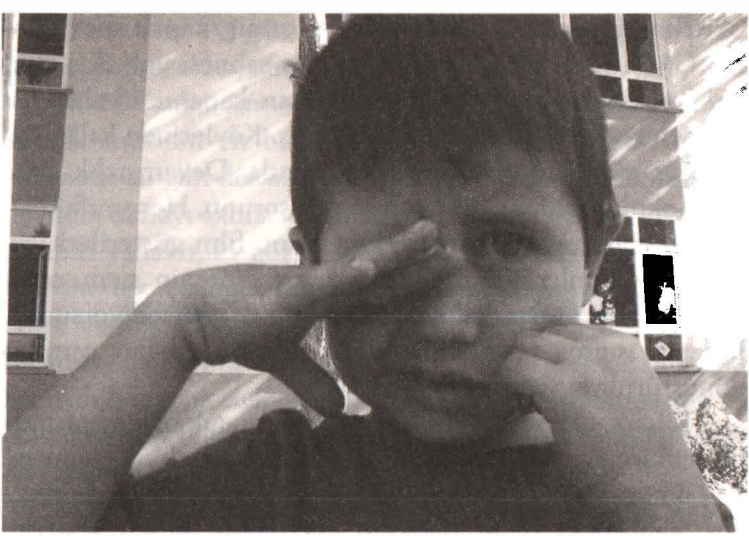
Zayıf, uzun boylu bir çocuk geçti önümüzden. Sustu Seher. Kulağıma minik ellerini yasladı:

“Sınıfın tüm kızları bu çocuğa âşık, ama o bir kızı seviyor. Sana bir sır vereyim mi abla, 1. sınıfta ben de âşıktım ona. Sonra geçti.”

*Bir teneke balım var
Yazılacak yazım var
Demeye utanıyorum
Şu oğlanda gözüm var.*

portakal

Sıkı gürgen ağaçları ve çay bahçelerinin kapladığı yüksek dağların, tepeliklerin çevirdiği düzenli, temiz bir okul Rize Çayeli Kaptanpaşa PİO. Okul Müdürü Süleyman Toptan öğrenci merkezli bir anlayışla okulu yönetmeyi ilke

Gözüme toz kaçtı.

edinmiş. Yemek listelerinin hazırlanmasında, okul duvarlarının boyanmasında, kitap seçiminde, etüt saatlerinin ayarlanmasında, sosyal çalışmalarda öğrencilerin görüşlerini almadan işe girişmezmiş.

Beş köyden taşınmalı sistemle gelen 60'ı yatılı ve erkek, 190 öğrenci öğrenim görürmüş okulda. Civar köylerdeki yetim kız çocukları için ana binanın aşağısında bir yurt inşası planlanmış. Öğretmen lojmanının altı, anaokulu ve kız pansiyonuymuş. Yatakhane ve yemekhane ana binanın en üst katına alınmış. Masa örtüleri, düzeni, yemek servisiyle ev havası esiyordu yemekhane. Yatakhaneler tahta tabanlı; yan yana üçlü ranza sistemiyle yerleştirilmiş yataklar. Bir koğuşa gece işemesi olan çocuklar için özel korumalı yataklar konulmuş. Çevre okulların altına kaçırma sorunu olan öğrencileri de 15-20 günlüğüne bu okula alınır, iyileşme gösterince tekrar okullarına geri gönderilirlermiş. 8. sınıf öğrencisinin 30 öğrencisinden ancak ikisi Anadolu lisesine yerleşmiş bu yıl. Geçmişinde kaymakam, öğretim üyeleri çıkarmış bir okulmuş burası.

Bina yatılı okul olarak planlanmamış, kapalı spor salonu, ÇAS'ı (çok amaçlı salon), tiyatro sahnesi yok. Kış günleri kar 5-6 metreye ulaşır, köy yolları kapanır, okulun üst kat pencerelerine kadar kar yığılmış. Köylerinde kalan öğrenciler günlerce ulaşamazlarmış okula. Devamsızlık çoğu yatılı okulun olduğu gibi buranın da sorunu. Her sınıfa televizyon konmuş. Video destekli eğitim, film gösterileri için uzun kış günlerinde işe yarıyormuş. Yörenin nem oranı yüksek. Hareketsiz kalınca üşüdüğünüzü hissediyorsunuz. Binanın ısınma problemi olduğu için bu yıl çift camlıya dönüştürülmüş pencereler.

Küçük, çelimsiz, temiz giyimli bir çocuk öğlen arasında birdenbire eve gitme telaşına girdi. Gözü tepelerde kalmıştı. Ani bir atakla dik patika yola doğru koşuyor, bir an duraksıyor, bahçedeki oyun oynayan çocukların neşeli seslerini dinliyor, geri koşuyordu.

Bir ineği varmış, adı Portakal. İneğin tüm bakımı ondan sorulurmuş.

“O yemek yemeden ben yiyemem. Yemeğini zamanında önüne koymazsam tepeler beni.”

Düşündü, tarttı, kararını verdi. Bir gözü arkada koşa koşu tırmandı tepeye çıkan patikayı. Sislerin buğusunda kayboldu.

Nurseli Çataldere köyünden yeni gelmiş. Babası bir şirkette çalışmış. Evde sekiz kişiler. Geçen yıl sel felaketi yaşanmış, evlerinin arka bölümü sel sularıyla sürüklenmiş, bodruma da çamur birikmiş, evlerini hâlâ tamir edememişler. Köyüne dışarıdan gelen seyyar satıcılar, yaşlı ve çocukların yalnız kaldığı evleri dolandırmışlar bu yaz. Muhtar köyün girişine “Seyyar Satıcı Giremez” levhası asmak zorunda kalmış. Sarı, düz saçlı, lacivert montlu Elif'le, enine renk renk çizgili çorap giymiş dalgacı saçlı Yaren her yere birlikte gidiyorlar. Kardeşler. Aynı sınıftalar. İki kardeş birlikte gitsinler diye Elif bir yaş geç yazdırılmış okula. Bir yıl arayla aynı günde doğmuşlar. 26 Ekim'de. Bu yıl doğum günlerini arkadaşlarıyla okulda kutlayacaklarmış. Şimdiden hayal kurmaya başlamışlar bile

“Pastamızı yengemler getirecek. Annemgiller çeyizliklerden getirecekler, ninem patik örecek...”

Masal canlandırma etkinliğimizde anlatıcı rolü üstlenen M. Ali sınıfının en başarılı öğrencisi. Masal metni birkaç okumada su gibi dökülmüştü ağzından. Babası imammış. O da hafız olmayı aklına koymuş. Kral rolünü üstlenen Cüneyt tombul yanaklı, iri gözlü, çilli yanaklı, çekingen bir çocuk. Ailenin tek çocuğu. Babası imam. Köylerinde bir doktor odası varmış. Çoğu zaman boşmuş. Arada bir doktor gelir köylülere bakarmış. Cüneyt doktor olursa doktor odasının kapısını hep açık tutacak. O, köy okulunun kapanmasına da çok üzölmüş. Öğrenci gelmiyor gerekçesiyle kapatılan okulda fareler cirit atıyormuş.

“Arkadaşlarım da öğretmen olsa... gelip o okulu açsa...”

Cüneyt kulaklarını dikmiş uzakları dinliyordu. Ben de kulak kabarttım.

Tepelerden rüzgâr sesi geliyordu.

“Tepede yağmur yağar. Burada güneş açar. Emmimin küçük bebesi korkar şimdi rüzgârdan.”

Kral tacını taktım başına.

O atalarının yedi babasının oturduğu tepenin doruğuna bakıyordu hâlâ.

gülümseyiş ver

2005-2006 öğrenim yılının ilk gününe Bereketli YİBO' da gireceğiz. Gecesinde uyu uyuyabilirsen. Mars tepelerden aşağı kayıyor, Ülker yıldızı göğes sıkı sıkı tutunuyor, şehir kuşları göğes tırmanıyor. Temiz giysiler, yıkanmış saçlar, tozsuz ayakkabılarla tam sekizde girdik okula. Bizdeki heyecan okulun yöneticilerinde yok. Okul bahçesi bomboş. Mavi Otobüs'ü gören koşuyor, sayıyoruz, topu topu 20 öğrenci gelmiş.

Yöneticilerin umurunda değil.

“15 günden önce kimse gelmez. Çocuklar çayda fındıkta.”

Büşra, Züleyha ve Elif meraklı bakışlarını çekmiyorlar üstümden. Züleyha, Sürmene'nin Karacakaya köyünden.

Kısa saçlı, uzun boylu, çilli yanaklı. 6. sınıfta. İki kardeşler. Abisi 8. sınıfta. Babası imam. Abisi okulu bitirince onu da okuldan alacaklar. Dersleri çok iyiymiş, ama baba isteğine boyun eğecekmiş, çaresiz.

“Kız başıma bırakmazlar beni okulda.”

Okumazsa Kuran kursuna gidecekmiş. Kursu bitirsin, evlere Kuran okumaya gidebilir, kurs öğretmenliği yapabilir-miş. İyi de para kazanırmış.

Büşra da bu yaz yatılı Kuran kursuna gitmiş.

“Tam 1.5 ay sürdü. Sıkıntıdan patladım.”

Kışın 15 günde bir giderlermiş eve. Kış günlerini hiç sevmiyor. Okul günlerini neşeli kılmak için eğlence düzenlerlermiş. Gür sesli Semra'nın türkülerine ne hayaller sığdırırmış çocuklar!

Yakın arkadaşı trafik kazasında ölmüş. Geçen dönem, bir hafta sonu babası almaya gelememiş kızını, o da köyüne yürüyerek gitmeye kalkmış. Anayola çıkmış, taş yüklü kam-yondan önce karşıya geçerim, demiş, başaramamış.

“Mezarı bizim evin hemen yanında. Çiçek koyarım hep.”

Züleyha koşmayı seviyormuş, ama kros takımına girememiş. Koşmasına izin vermezmiş babası. Kaşlarının çatıldığını görünce, “Arkadaşlarla, voleybol oynuyoruz...” dedi, ezik sesiyle.

Züleyha'nın en büyük arzusu zengin biriyle evlenmek, iki kız çocuğu annesi olmak.

“Evlenirken ocakta yağ kaynatacak annem. Yağ parlar-ken ben duaya duracağım. Bana mutluluk ver, zenginlik ver, ahır dolusu hayvan, iki tanecik de çocuk ver, diyeceğim.”

Elif'in kara saçlarını tutan mor taç, esmer, sevecen yü-züne çok yakışmış. Aşağı İrfanlı köyünden gelmiş. 4. sınıf öğrencisi. Annesi o iki yaşındayken kaçmış. O gün bugün annesini hiç görmemiş. Halası almış yanına. Hala bu yıl ev-lenmiş. Artık babaanneyle kalacakmış.

Kızlar kışın okul yoluna inen domuzları anımsadılar birden.

“Ne korkmuştuk. Üç taneydiler, ama biz peşlerinde

tüm okulu dolduracak kadar büyük bir sürü olduğunu hayal ettik."

Televizyon dizilerinden, *Sırlar Dünyası*, *Sır Kapısı*, *Kalp Gözü*'nü seyrederlermiş en çok. Korkudan tir tir titrerlermiş sonra da.

Elif'in yüzünde dünyanın gülüşleri.

"Hiç kötü düş görmem ben. Gözlerimi kapayayım, en çok yapmak istediklerimi görürüm. Dün gece Şeyma ile kartopu oynadım. Düşlerim öyle güzeldir ki, hiç uyanmak istemem."

"Beşköylüler daha gelmediler abla!"

"Kim onlar?"

"Kendi aralarında yabancı dilden konuşan kızlar var bu okulda. Ne diyorlar anlamıyoruz. Küfür mü ediyorlar, bilemiyoruz. Biz de onlara kızıp duruyoruz işte!"

Kürt köyündenmiş kızlar.

Sümeyra 8. sınıfta olması gerekirken 5. sınıfta okuyor. Anne ve babası o küçük yaştayken ayrılmışlar, baba evlenmiş, İstanbul'a gitmişler. Üvey anne onu okula göndermemiş, ev işlerinde çalıştırmış. Okula üç yıl geç gitmiş.

"Bir gün cebimde oyuncak bir bebek buldu üvey anne, dövdü. Ölecektim nerdeyse."

Bacağı kırılmış, alçıya alınmış. Kırık kemik eğri kaynamış, ayağı aksıyordu kızın. Okula ara verdiği ve ara sıra gittiği için okuması yazması bozukmuş. Şu günlerde evden kaçmış, akrabalarının yanında kalıyormuş.

"Öykü, şiir yazmayı seviyorum. Duygularımın en yoğun olduğu anlarda küçücük bir yere kapanıp yazmaktan daha iyi rahatlatan bir şey yok."

Yatakhaneye çıkmak için ayrıldım yanlarından. Benim kaldığım koğuştaki ışıklar yanmıyordu. Uzun boylu, uzun etekli, sessiz, sülün boyunlu Cemre'ye o sırada rastladım. Sorunun nerede olduğunu bir bakışta anladı, sağlam bir ampul bulup getirdi. Ranzanın en üstüne tırmandı. Alışkın ellerle tavandan bitik ampulü çıkarıp yenisini takarken ayaklarını tutuyordum sımsıkı.

Ampul değişti, ama h    karanlıktayız. Arıza kablolar-daymış, Cemre   yle dedi

Yatağıma çoktu sonra. Yedi kardeşlermiş. Babalarının doğru dürüst bir işi yokmuş. Büyük ağabeyi mermer işinde çalışır, aileye bakarmış. Cemre, köyündeki hastaların çektiği sıkıntıları gördükçe doktor olmanın hayalini kurarmış hep.

“Kanser   ok... Kanser in çaresini bulmak isterdim.”

Hastası olanlar yedi çift, bir tek taşı, “Derdim tasam su-lara,” diye atarlarmış, taşlıymış o yüzden buralarda dereler.

Yolumuza çıkan bazı k  y çocukları gibi Cemre de do-yasıya g  le miyordu. Gözlerinde yıldızlar, pırıltılı tozlar arı-yorum, dudak kenarlarında ince gülüşler... boşuna...

Yüzümü yüzünün önüne germek, haykırmak geliyor içimden.

“G  nbatımlarından geldim, bana bir g  l  mse yiş ver!”

bugünler de geçer

Giresun’a bağlı   lper’in adı   rpermekten gelirmiş. Es-kiden ilçenin kurulduğu yerden y  k katarları geçermiş. Dere yatağında yol alan tacirler soğuktan   rperirmiş.   rpermek,   lper’e dönüşmüş zamanla. Ülper’e bağlı 40 köy var şimdi. şehit   mit Kılıç Y  BO, 7 yıl önce açılmış. Ümit Kılıç 1977’ de ailesinin beşinci çocuğu olarak doğmuş. Liseyi bitirdiğin-de babası ölünce askerliğini 3 yıl tecil ettirmiş. 1999’da Tun-celi’de askerken   i  ekli mevkiinde bir çatışmada yaşamını kaybetmiş.

Okula başlangıçta 270   ğrencisi kaydolmuşken şimdi sayı 170’e düşmüş. Anaokulunun on   ğrencisi varmış. K  y-l  ler anaokuluna pek sıcak bakmıyorlarmış. Anaokulu   ğ-retmeni, anne babaları eğitmek, okul öncesi eğitime ikna etmek için yerel radyoda programlar d  zenlermiş. Resim, müzik, beden eğitimi öğretmenleri yokmuş.

Okulun LGS başarısı yüksek değilmiş. Geçen yıl   ğret-menler dershanelerle konuşup indirimler sağlamışlar, başarı oranını artırmışlar. Yedi yılda bir   ğrenci Anadolu lisesine gi-

rebilmişken bu yıl 14 öğrenci Anadolu ve öğretmen liselerine giriş yapmış. Okulun satranç, atletizm, halk oyunları, kros dallarında birincilikleri var. *Fındık Dalı* adında bir okul gazetesini çıkarmışlar. Geniş bahçeye voleybol, futbol, basket sahaları kurulmuş. Sınıf kitaplıklarının kimi bomboş, kimine olabildiğince farklı yazarlardan kitaplar konulmuş. Örneğin, 5. sınıf kitaplığında Kemalettin Tuğcu, Ömer Seyfettin, Abbas Cılga, Jules Verne, Jack London, Charles Dickens kitapları çarpmıştı gözüme.

Havva mavi gözlü. Saçına rengârenk tokalar takmış. Babası imammış. Ablası okumamış, fındık topluyormuş şimdi. Havva okul için kendi başına hazırlanmış. Annesi bağ bahçe işlerine bakarken onunla ilgilenememiş. Havva insanların dertlerine, hastalıklarına dokunmayı severmiş.

“Senden ilgi bekleyen çaresiz birinin elini tutmak, yalnız değilsin demekten önemli ne var abla hayatta?”

Minik ağızdan dökülen bilgece sözler şaşırtmıştı beni.

“Ailem o kadar uzak ki bana... Birilerinin dertlerini uzun uzun dinlemek, ailesinden yakın olmak isterdim. O zaman beni de severler di mi abla?”

Havva kesin kararını vermiş çoktan.

“Yaşlılara, sakatlara, çocuklara adayacağım kendimi.”

Tuğba ve Fatma kapı önünde diz dize oturmuşlar. “Çifte kumrular” adını takmış arkadaşları. Fatma’nın babasının iki eşi varmış. 13 kardeşlermiş. İş ve evlilik nedeniyle çocuklar dağılmışlar. Şu anda evde 4 çocuk varmış. Tarla ve ev işlerinde çalışmaktan nasır içinde kalmış elleri.

Tuğba’nın babası çiftçi. Buğday, arpa, pancar ekermiş. Baba ara sıra başka kentlere inşaatlarda çalışmaya gidermiş. 3 kardeşler. Yatılı okula gidene kadar Giresun’da babaannesinin yanında kalmış. Yatılı okulda kaldığı ilk yıl babaannesini kaybetmiş.

“Telefon demesinler, evden kötü haber gelecek diye ödüm kopar. Babaannemi çok özlüyorum. Evde sanıyorum hâlâ. Gitsem beni kapıda karşılayacak sanki.”

Tombul yanaklı, bebek yüzlü bir erkek çocuğu dolanıyordu duvar dibinde. Annesi kaçmış, babaannesiyse kalıyor-

muş. Yıllar olmuş, annesinden hiç haber alamamış, sesini duyamamış, tenini koklayamamış.

“Bir anne çocuğum ne yapıyor diye sormaz mı hiç? Benimki...”

Sözlerini bitirmeden gözünden yaşlar inmişti. Başımı başına yasladım. Doludizgin yaşları yaktı yanaklarımı.

O an, “Ben sen olmak istiyorum,” diye fısıldadım kulağına.

Evet, ben bebek yüzlü bir çocuk olmak istiyordum şimdi. Sonra bir rüzgâr, sabah rüzgârı, köknar yaprağı, su kerkenkesi, nilüfer çiçeği, balıklı dere, örgülü saçlı kız, tüm evren. Öznur ve Özlem kardeşler sıyırdı düşüncelerimden.

“Gel. Bizimle de konuş.”

6. ve 8. sınıftalarmış. Anne babaları ayrılmış.

“Babamız çok içki içiyor, evle hiç ilgilenmiyor.”

Annenin nereye gittiği belirsizmiş. Baba kızlarını yanına almıyormuş. Yaz tatillerinde Giresun’da salaş bir evde ağabeyleriyle beraber kalmışlar.

Bahtiyar yaslamış başını duvara, bahçede oynayanlara boş boş bakıyordu. 4. sınıf öğrencisiymiş. Üç kardeşler. Anne ve babası boşanmışlar. Babası İstanbul’da çalışıyor. Hafta sonlarını dedesinde geçirirmiş. Annesi arayamasın diye telefonu değiştirmiş babası. Annenin evlendiğini biliyor, çocukları var mı, bilmiyor.

“Resim yaparak eğleniyorum bir tek. Giresun’da bir resim yarışmasına katıldım, üçüncü oldum.”

Karne hediyesi bisiklet alınan çocukları kıskanırmış. “Annesiz, babasız çocuklara kim bisiklet alır?” diye soruyor bana.

“Polis olmak isterim. Bisikletli, motosikletli polis. Banka soyanları, hırsızları hiç affetmem.”

Dudakları, burnunun üstü, yanakları uçuklarla kaplı bir kız oturmuş duvarın dibinde. Yanına yanaştım. Sormadan söyledim:

“Davarları toplamaya gittim. Düve yoktu. Ararken köpekler kovaladı. Ertesi sabah patladı yüzüm.”

Evde 8 kişi yaşarlarmış. Dört kişi onlar, amca yenge, iki çocuk, biri de yolda. Ağabeyi imam hatip lisesinde bir yıl okumuş, bırakmış, şimdi çoban. Babası çiftçi.

“İyi bir evimiz olsa mutlu olurum.”

Evi küçükmüş, harapmış, duvarları ıslakmış.

Babaannesini mide kanserinden kaybetmiş. Anne ve babasının da ölmesinden çok korkarmış. şarkı söylemeye çekinirmiş, ama dinlemeyi severmiş.

“Acı acı şarkılar, ha! şinanay, şinanay değil.”

Yatılı yaşam onu ailesinden kopardığı için buruk hissedermiş kendini.

“Yatılıda özlem çok... ama ders iyi çalışılıyor burada.”

Başını yastığa koyduğunda köy öğretmeni olarak görürmüş kendini. Arkadaşları kadar güzel öğrencileri olan, çocukları çok seven, iyi kalpli bir öğretmen.

Pınarlar köyünden gelen kız, işaretparmağıyla bir kep çiziyor başının üstüne.

Köyündeki sağlık ocağına erkek bir hemşire gelmiş yeni.

“Elim kesildiğinde o dikiş attı yarama. Hiç acımadı.”

O gün bugün hemşirelik düşmüş yüreğine.

Aysunlar 5 kardeş. 16 kişi bir evde yaşıyorlar. Okula bir yıl geç gönderilmiş. Babası kız erkek karışık olduğu için yatılı okumasına izin vermemiş, ancak haftada iki gün okula gitmesini onaylıyormuş. Buna rağmen geçen yıl takdir almış. Evde işler yüzünden ders çalışamıyormuş. Çakır Çiçek bir köşede mahzun, içine kapanmış. Yatılı okulda ilk günüymüş. 5. sınıfa kadar köyde okumuş. Babaannesinin annesinin adıymış Çakır Çiçek. Erkek adını andırdığı için adını sevmiyor.

“Geçer,” diyerek çekeliyor eteğini arkadaşları. “Hepimiz aynıydık ilk günler. Gel kantinden şeker alalım. Kardeşine götürürsün.”

Köyünde sabah ayazında tarlaya gidenler cin peri görürlermiş.

“Tarla kazıyor cinler. Lahana toplarken bir yerden çıkıverir, çarpılmayın ha,” diye uyarırlarmış birbirlerini. Yeni geline dadanırmış periler cinler.

Bir süre dinlenmek için öğretmenler odasına girdim. Öğretmenler bardaklara taze çay doldurmuşlar,

"Tam üstüne geldiniz," dedi en gençleri. Çaydan bir yudum aldım, başımı koltuğun arkalığına yasladım, gözlerim kapandı hemen.

Anne ve babası boşanmış eski bir öğrencinin öyküsünü anlatıyordu öğretmeni. Kızlarını yaz tatilinde bile okuldan almazlarmış. Anne "dünyanın en eski mesleğini" yapmaya başlamış sonra. Kız da büyüüp geliştikçe annesine özenmeye başlamış.

Yüzümü minderlere gömmek, gerisini işitmek istemiyordum. Ses tekdüze anlatımını sürdürüyordu. Bir şarkı doladım dilime, sesi siler ümidiyle. Evimi, kedilerimi, sevdiklerimi getirdim hatırıma.

"İşbölümü yaptık, 8. sınıfta kıza özel ders verdik," deyiverdi aynı ses. "Meslek lisesinde yatılı okuyor şimdi."

Oh!

başıma ne gelirse...

1994'te kurulmuş Havlucu PİO 5. sınıfa kadar gündüzlü öğrenci alan, üst sınıfların yatılı olduğu bir okul. Okul ve pansiyon binası birbirine 200 metre uzakta. Okulun bahçesine fındıklar serilmiş. Bahçe beton, tek ağaç yok. 350 öğrencisinin 100'ü yatılı. Eskiden bu yöre patates yatağıymış. Çernobil'den sonra fındık, mısır, ayçiçeği ağırlık kazanmış. Almanya, Fransa ve İsrail'e inşaatlarda çalışmak üzere giden çokmuş. Okulun yoksul çocukları daha çok tepe köylerden, Uzundere'den gelirmiş.

İki resim öğretmeni, müzik, beden ve iki Türkçe öğretmeni var. Çocuk adları içinde Tevrat, Büşra, Furkan, Yasin, Muhammed adlarının çokluğu şaşırtıyor.

Aygül'ün babası hapisteymiş. Kız fındık toplayarak okul masraflarını çıkarırmış. Okula ilk günler bu yüzden rahatlıkla gelememişti. Sayılı çalışkan öğrencilerden de olsa da okuma şansı çok düşükmüştü. Safiye 8. sınıf öğrencisi. 5 kardeşler.

Evde 8 kişi yaşıyorlar. Televizyon, iş, g, gürültü, patırtı yüzünden ders alışamazmış evde.

“Babam sorunlu. İnadı tuttu mu kimse geri çeviremez. Yanlışı oktur.”

Ağabeylerinin okumasına izin vermemiş baba. Safiye engelleri aşmaya kararlıymış.

“Kendimi, babamı iyi tanımak için psikolog olmak istiyorum.”

Zehra ve Onur iki kardeş. Babaları İsrail’de alışıyor. Onr doktor olacak, Zehra ğretmen. İki de birlikte okula gitsin diye geç yazılmış ağabeyi. 2. sınıftalar.

Abdullah Belana köyünden gelmiş. 5 kardeşler. Babası işsiz. şimdi 18 yaşında olan ablası hiç okula gitmemiş. Evde 12 kişi bir arada yaşıyorlar. Köyünde arpa, buğday ekiyor, fındık topluyorlar. Amcası Azerbeycan’da çalışmış, oradan gelin getirmiş. O, imam hatip lisesine gidecek. İmam olacak

“Köyün imamı çok zengin. Hem iyi para kazanıyor hem de kötü adamları imana çağırıyor.”

Allah’tan başka kimse korkutamazmış onu.

“Başıma ne gelirse Allah verdi, derim, katlanırım.”

Öğretmenlerle sohbetler yaşamın bin bir yüzünden anıları çağırılıyordu:

“şu gördüğünüz ocuk var ya, köyünde yanlışlıkla tüfekle oynarken komşularının çocuğunu öldürdü. Kan davası gibi bir durum olmasın diye köyden kaçırdılar YİBO’ya getirdiler. ocuk o kadar boş boş bakıyor ki sağa sola...”

“Anne babaları trafik kazasında ölünce 3 çocuğu birden YİBO’ya aldık. şimdi şu gördüğünüz 1. sınıftaki Ayşe, ‘Ben 23 Nisan’da gelinlik istiyorum, ğretmenim,’ dedi. Bayramı gelinlikle geçirdi.”

“Geçen sene 4. sınıfta bir kız öğrencimizi kaybettik. Bu sene annesi hamileydi, telefon gelince, hemen köye gittim, aldım anneyi hastaneye götürdüm, gene bir kız doğurdu. Birini alan Allah, birini verdi dedik, acıyı sinemize gömdük.”

“Bir gece dzenlemiştik. Fatma adlı, berrak sesli bir kızımız sahneye ıktı, ‘Zeytinyağlı yiyemem’ türküsünü söyledi.

Babası nasılsa haber almış, kızını aramış, ateş püskürmüş, 'nasıl kız kısmı türkü söyler' diye. 'Babana söyle,' dedim, 'din bilgisi öğretmenim izin verdi,' de."

"Geçen sene bir susuzluk oldu... 10 gün su akmadı. Çocukların hepsini köylerine gönderdik, yıkanın gelin, diye. Öyle yokluk var ki, birinin annesi telefon açıyor, ne olur göndermeyin, benim onun yol parasını ödeyecek halim yok."

bir parça ay

Korgan YİBO, 2000 yılında yapılmış, 200'ü yatılı 300 öğrencisini sekiz köyden alan bir okul. Okulun duvarları mor-mavi boyanmış, el yapımı çiçek desenli bordürlerle süslenmiş. Öğretmen ve öğrencilerin eserleri asılmış girişe. Korgan denizden 700 metre, YİBO ise 1.200 metre yüksekte. Köy halkının bağnazlığı, kız erkek karışık okunan okul hakkında asılsız söylentiler çıkarması, çocuklarını okula göndermede direnmeleri idarecilerin baş sorunu olmuş. Anne baba, yöre halkının destek ve ilgisinin zayıflığı öğrenim kalitesini olumsuz etkilemiş. 8. sınıfların 100 öğrencisinden 30'u öğretmen lisesi ve imam hatip lisesine gitmiş. Ercan öğretmen çocukların okula sahip çıkabilmesi için nasıl elbirliğiyle çabaladıklarını şöyle anlattı:

"Öğrencilerin hem boş zamanları değerlendirsin hem de odaları sıcak bir havaya bürünsün diye ranzaları boyamaya karar verdik. Baktuk çok güzel oluyor, metal dolapları da boyadık. Bir hafta sonu Korgan'a indim, öğrencilerim bir dönercinin önüne geçmişler, nasıl ağızlarının suyu akıyor, ceplerinde de para yok... İçim bir tuhaf oldu. Döndüğümde aşçıya, 'Yapar mısın?' deyip de, 'Denerim,' yanıtını alınca biriktirdiğimiz paralardan bir döner aleti aldık. Her hafta bir gün döner günümüz şimdi. Bu sene tulumba tatlısı makinesi almayı planlıyoruz. Türkçe öğretmenimiz okullar arası tiyatro yarışmasının duyurusunu görmüş geçen dönem. YİBO'yu bu yarışmaya katmak için kolları sıvadı. Önce bir senaryo yazdı, oyuncular bulundu. Okulda sahne yok. Yemekhanede sırala-

rı birleştirildi, üzerine tahta parçaları, muşambayla bir sahne kuruldu. Senaryo kısa olmak zorunda, 15 dakika içinde her şey olup bitecek. Tüm öğretmenler el ele verdi, dekor ve diğerk eksikleri tamamlamaya çalıştılar. 10 kişilik ekibi İstanbul'a götürecekt desteye kaldı iş. Sonunda bu heyecana destek veren birileri çıktı. Giderken hep düşünüyordum, inşallah 73 okul arasından, 73. olmayız diye. Çoğunluk kolejlerden katılmıştı, tiyatro dünyamızdan tanıdığımız isimler bazı okulların çalıştırıcıları olmuş, bazı okulların dekorcuları, makyözleri, müzikçileri vardı. Tek YİBO bizimkiydi. Sonuç mutlu bitiyor, heyecanlanmayın... Korgan YİBO 5. oldu."

6. sınıf öğrencisi Osman'ın bu okulda ikinci günüymüş. 3 kardeşler. Babaları İrlanda'da su taşıma işinde çalışmış, yeni dönmüş. Hala, nine, dede, amca ve yengeleriyle birlikte yaşarlarken babaanneleri ölmüş. Yenge artık bu evde işiniz yok, deyip Osman ve kardeşlerini evden kovalamış. Ailecek derme çatma bir eve çıkmışlar. Babası yurtdışında kazandığı parayla evi ve harap ahırını yeniden yaptıracakmış. Düve, inek ve atları varmış. Geçen yıl komşuları civcivini öldürdü, diye köpeğini vurmuş Osman'ın.

Köyünde yazın at ve eşekler arası bir yarış düzenlenmiş. Osman da katılmış bu yaz, ama yarışın sonunu getiremeden düşmüş attan. Tatilde derede yüzmeye gitmiş. Yüzme bilmiyormuş.

"Deniz yatağıyla çağlayan suların üstünden yuvarlanmayı, macerayı seviyorum. Suya batıp çıkıyorum... tişörtümün içinden balıklar fırlıyor."

Salih merkezde 6. sınıfın yarısına kadar okumuş, sonra arkadaşları yüzünden buraya gelmiş. 6 kardeşler. Babası çay fabrikasından emekli. Pat pat motoruyla fındık çuvallarını tarlalardan evlere taşıyormuş şimdi. Bir ablası evli, biri evdeymiş. Ağabeyi İstanbul'da fabrikada çalışıyormuş.

"Evimiz yıkılıyordu, yaptırdık, ağabeyim şimdi bize yardım ediyor. Ailemizin parasız yıllarına denk geldi, liseye gidemedi o, askere gitti."

En büyük ağabeyi o küçükken hastalıktan ölmüş. O da

Karadeniz ekibi.

havale geçirmiş. Annesiyle hocaya gitmişler. Hoca evliyaya göndermiş. Yatıra gitmişler, okumuş, üflemiş, yemek yemişler, o günden sonra bir daha havale uğramamış evlerine.

Ev bozma büyüğü yapılmış köylerinde.

“Akrobamızın biri içki, kumar yüzünden evine gelmiyordu. Hocaya gittiler, adam sizin evde muska var, demiş. Bütün evi alt üst etmişler, yatağın altında muskayı bulmuşlar. Kara kuyulara atmışlar. Şimdi düzeldi adam.”

Yükseklere çıkmayı, tepelerde gezinmeyi çok severmiş. İki inek ve bir danaları varmış. Onları otlatmayı bahane eder, dağlara tırmanırmış. Bir şiir defteri yapmış kendine. Kitaplardan, dergilerden şiirler kesmiş, yapıştırmış. Defterini alır, bağıra çağıra şiirler okurmuş tepelerden aşağı.

Rümeysa Sütlüce İ.Ö.O'dan gelmiş. Babası tarım işçiliğinden emekli olacakmış. Eli sakatmış. Çalışırken eli şişiyor, ara verip dinlendirmezse iş göremiyormuş.

Dört yaşında, “Okula gidecem,” diye tutturmuş. İnadinı kesemeyince köy okuluna misafir öğrenci diye sokmuşlar, sayıları, harfleri hemencecik öğrenmiş orada. Birkaç hafta geçmiş, kaymakam gelecek bahanesiyle kapı önüne koy-

muşlar kızı. Hep sınıfının birincisi olmuş. Öğretmen olursa sınıfının kapısını herkese açık tutacakmış. Yaşı tutmayan çocuklara, dedelere, ninelere, okumamış ablalara.

Akşam saatlerinde günün seslerini sindirmek için sakin bir köşe arıyordum. Bahçeye çıktım. Chopin'in müziği, batan güneşin kızılığı, doğuda beliren gümüşsü ay ışığı birdenbire uzaklaştırmıştı beni yorgunluğumdan.

Bahçe duvarına yaslandım. Ay yusyuvarlak değildi, bir ucu yenmişti.

"Köpekler ayın dolunaylaşmasını istemezlermiş. Ayı tepsi halinde gördüklerinde hemen koşar ondan bir parça yerler, ayı küçültürlermiş. Gök tanrısı yaralarını sarar, iyileştirmiş ayı."

Az öteme gelen küçük çocuk kopardı beni gökten akan mitolojik öyküden. Bir sıçrayışta duvara atladı. Cebinden çıkardığı kararmış dişi fırlattı gökyüzüne.

*Al gökyüzü ver bana diş
Kedininkinden beyaz
Köpeğinkinden sağlam.*

aile düzeni

Akpınar YİBO'nun 1928'den kalmış binasında üç sınıflı bir ilkokulda başlamış ilk eğitim. Daha sonra 1945 yılında 14 köy el ele vermişler, çamlıkta beş derslikli bir okul kurmuşlar. Şu anki hizmet binası 1998 yılında 8 yıllık eğitime uygun şekilde düzenlenmiş. 2000-2001 eğitim öğretim yılında belediye hizmet binasını Milli Eğitim'e 10 yıllığına devretmesiyle 150 kişilik öğrenci pansiyonu da açılmış. 525 öğrencili okulun pansiyon binası 150 metre uzakta. Okulda on beş derslik, bir anasınıfı var. Spor salonu yok. Okulun bodrumunda çok amaçlı salon olarak kullanılabilen bir salon, bahçesinde 150 çam ağacının dikili olduğu çamlık bir alan bulunuyor. Okulun altyapısı yetersiz, tuvaletlerin çoğunun bakıma ihtiyacı var. Öğrenci devamlılığı çoğu YİBO'da

olduğu gibi burada da sorun. Öğretmenlerden birinin aktardığı anı günümüze pus indirmeye yetti.

“Bir gün bir kadın geldi, iki gözü iki çeşme. ‘Alın şu kızı mutlaka okutun,’ diyor. Kız kimin, sizin mi, akrabanızın mı; yok hayır! Başkasının çocuğu için gözyaşı döken bu kadının sesine kulak verdim, peşi sıra gittim. İnşaatı yarım, tuğlasız, kolonlarla bırakılmış bir binaya geldik; tenekeyle duvar yapılmış. Ne yerler, ne içerler, manzara anlatılacak gibi değil... Ahh, o sırada kızı gördüm, zeytin siyahı gözleri için her şeyi yaparım, diye düşündüm. Adı Helin’di. Yaşı biraz ileriydi, ama çok kısa sürede okuma yazmayı söktü, günden güne gelişti. Aradan zaman geçti. Öğretmenevinde oturuyordum, arkadaşlardan birisi geldi, meslek yaşamımda duyacağım en acı haberi verdi: Helin öldürülmüştü! Rapora göre anne bir yılanı öldürmek için ateş açmış. Biz inanamadık. Helin çok sevilen bir öğrencimiz olmayı başarmış, tenekeler içindeki yaşamından filiz vermişti. Evde şiddet, geçimsizlik olduğunu biliyorduk...”

8. sınıf öğrencisi Salise’nin hüznü hikâyesi umudunu söndürmeyi başaramamış. Babası o 11 yaşındayken gözünün önünde annesini vurmuş. Baba onbir yıl hapiste yatacakmış. Beş kardeşler. 6. sınıftaki kardeşi satranç birincisi olmuş. Yazları tüm kardeşler fındık toplamaya gider, okul masraflarını karşılarılarmış. Hapisteki babanın harçlığını bile çocuklar düşünürmüş. Kış boyunca okuldan eve gitmezmiş Salise. Yazları babaannesinin evine çıksa da, orada da sorunlar diz boyuymuş.

Kış boyu okulda kalıp evine gitmeyen bir de Türkan varmış. Babasını trafik kazasında kaybetmiş. Annesi İstanbul’da başkasıyla evlenmiş. Annesinin yanına hiç gitmemiş. Babaannesi hasta ve yalnızmış. Yaz tatillerinde onun yanına çıkarmış.

“Buraya öğrenciler hep uzak köylerden yürüyerek geliyorlar. Karlitepe okul arası 2 saat. Çocuklar hep üşütüyor, hastalanıyorlar. Kışın öksürük sesi kesilmez sınıfımızdan.”

Akpınar’da alkol tüketimi çokmuş. Kız çocukların okutulmasına karşı aşırı bir direnç varmış. Bir kızın meslek sahibi

olmak istemesi yasadışı bir talepmiş adeta. İlkıyar Kız Bursu için bir ön araştırma yaptım, başarılı oldukları söylenen üç kıza form doldurmak istedim. Kızlar formları almış, ama akşama kadar geri getirmemişti. Sorup soruşturduğumda formları yırtıp attıklarını öğrendim. Gerekçeleri çok acıklıydı:

“Babamız duysa, keser bizi.”

Zeynep’ler 9 kişi bir evde yaşarlarmış. Babası inşaatlarda çalışmış. Kızların yaşı büyüdükçe, boyu uzadıkça okuldan almış aileler. Eğitiminin yarıda kalmasından korkarmış. Okursa din kültürü öğretmeni olacarmış.

“Dua ezberlemeye bayılıyorum. Yığsınlar önüme duaları. Hiç evden çıkmam, ezberler dururum.”

Lise, diye tutturursa evde çatışma yaşanacağını bilince.

“En korktuğum şey, aile düzenimizin bozulması! Benim hayatım ondan sonra gelir.”

adı sabır

Kula-Uşak hattında, dağlar ve tepeler arasındaki çöküntü havzasına kurulmuş Selendi’nin merkezine bağlı 11 mahallesi ve 44 köyü varmış. İlçenin içinden Gediz Nehri’nin en büyük kolu Selendi Çayı geçermiş. Halk geçimini tütünçülük, hayvancılık, kısmen de meyvecilik, buğday, arpa, haşhaştan sağlarmış. 75 dönüm araziye kurulmuş Selendi YİBO’nun halen 395 öğrencisi, 16 öğretmen varmış. Okulun inşaatı 1975’te başlamış. İlk kademe eğitimini 1981’de 176 öğrenciye vermiş. Lojman, pansiyon, okul, garaj, kantin binaları, bahçesinde voleybol, futbol, basketbol sahaları ve tiyatro sahnesi varmış. Yatakhane 300 kişilikmiş, ama ek ranzalarla 400’e çıkarılmış. Binalar kömürlü kaloriferle ısıtılmış. Resim, müzik, beden, Türkçe öğretmenleri yokmuş.

Okullar açılalı 15 gün olduğu halde dış cephenin yalıtımı, boya ve çatı onarımı yeni başlamış. Yağmur yağsa, hava soğusa okul kapanacak mı, diye sormadan edemezsiniz.

Kahvaltı için sıraya girmiş çocukların arasına karıştım

Kırmızı çantasını bedenine çapraz geçirmiş Feride'nin yanındayım. 4. sınıfta Feride. Babası kamyoncuymuş.

"Yolda mı şimdi?"

Uzaklara salıverdi gözlerini.

"Nerde bilemem! İki evli babam."

İki kardeşi ikinci anneye Salihli'de kalıyormuş. Kendisi anne ve ninesiyle yaşırmış.

"Babam bir-iki gün uğrar bazen, yine gider."

Yazın annesiyle tütün kırmaya gitmiş. Yakın arkadaşlarından biri Ayşe. Ayşe'nin saçlarını babası kısacık kesmiş.

"Neden bu kadar kısa," soruma yanıtı sessiz bir gülüş.

Babası keçi güdermiş, başkalarının koyunlarını satarmış pazarlarda. Annesi evi terk etmiş. Salihli'de evlenmiş, yeni çocukları olmuş. Ayşe babasıyla kalırmış. Komşular göz kulak olurmuş ona. Saçlarından bir tutamı tuttum, yukarı çektim.

"Seni erkek sandım önce. Bir daha bu kadar kısa kestirme."

Feride çekti elimi, hınzırca. Kulağımı ağzına indirdim.

"Biti var! Ondan o kadar kısa... Bak, şu kısa saçlılara... Kız hepsi... Erkek sanma."

"Bit?"

Kalemini düşürdü 1. sınıf öğrencisi. İri yarı bir oğlan kaptı yerden. Küçük kız ağlamaya başladı. Dünyanın uzak batısında turistik uzay yolculuğu için sıra bekliyordu insanlar... mendireğin taşlarına şiirlerini kazıyordu delikanlının biri... yer sarsılıyordu Uzakdoğu'da... farelere insan kromozomu naklediliyordu... bitler kendilerine konak alanı buluyordu, Manisa'nın Selendi'sinde küçük kızların saçlarında...

Ceren, ağlama sesi duyunca ağlayan başka küçük kızları işaret etti.

"Ben alıştım. Benim 3 kardeşim de bu okulda. Onların kimsesi yok. Köylüler bakıyor."

Babası karpuz satarmış Ceren'in.

"Karpuzları siler siler parlatırım."

Benim çantamı da çekti önüne, kazağının ucuyla parlatı.

"Bak, abla şu kızlar mağara gibi bir yerde yaşıyorlar. Evleri, ocakları yok."

Yanakları tozlu, kızıl, saçları keçe...

Ferdi kara yağız bir çocuk. Önümde kapı gibi durunca, küçük kızlar arkasında kaldı.

"Tatilde üzüme gittim, abla. Kazandığımla bisiklet aldım."

Bisiklete bineceğim diye iki gün sürtmüş yollarda.

"Çocuklara, hayvanlara çarptım, düştüm, dizim kanadı."

Pantolonunun paçasını dizinin üstüne kıvrıdı.

"Aha, izi!"

İki günün sonunda, baba, "Bisikletle aylaklık yeter," demiş. Hayvan gütmeye vermiş oğlunu.

"Paramı peşin almış, kiralamış beni, mecbur çalışacam. Kolum, bacağım morarmıştı, ağrıdan ölüyordum. Bisikletimi de götürdüm. Dağlıktı, binemedim, yürüttüm yanımda."

Okul açılmaya yakın davar işi bitmiş, tütüne gitmiş.

"Çalışmazsam göndermezler okula. Para yoksa okul da yok."

Kahvaltı masasına hep birlikte oturduk. Uzun masanın ortasına peynir, zeytin tabakları konmuş. Çocuklar birbirlerinin hakkından alırım korkusuyla kollarını ürkek uzatıyorlardı kahvaltılıklara. Şekerli çay, az peynir ve zeytin yetmemişti hiçbirine. Kuru yarım ekmeği kemire kemire sınıflara sürükleniyorlardı.

7. sınıf öğrencisi Veli gözlerindeki ışıklarla, dimdik duruşuyla, gülen yüzüyle ilk etkinliğimde girdi gözüme. Çamköy'den gelmiş. 2 kardeşlermiş. Babası tarım ve havyan bakımıyla uğraşmış. Kışları minibüsüyle öğrenci taşırmış. Hasan, beş yıl önce kaybettiği dedesinden çok şey öğrenmiş. Ev çatısı döşemiş dede. 3 yaşından beri birlikte gitmişler işe. Dede çatıda çalışırken o aşağıda tahta parçalarıyla yeni oyunlar icat etmiş.

"Dayım da çatı işi yapıyor, ama onun yanına gidemem. Borç yüzünden babamla kavgalılar."

Veli'nin hayalleri hep araç gereç yapma üstüne.

"Tahtaları yontar, kutu yaparım, lastik ayakkabıların topuklarından tekerlek takarım altına, olur sana araba. Bilyeli

araba da yaparım... Elime tahta almayayım, hayaller üşüşür gözümün önüne, hemen kesip biçmesem rahat etmem."

Veli öncelikle polis olmayı düşlermiş. Antalya'da, Balıkesir'de polis akrabaları varmış, "Onlardan özendim," demişti önce. Bir süre sonra küçük sırrını fısıldadı kulağıma. Çıt sesinden, çıtırtıdan bile korkarmış Veli. Köyüne baraj inşa ediliyormuş. Yabancılar gelecek, köylerinde hırsızlık başlayacak diye de korkuyormuş. Sevdiğinden değil, korkularıyla baş etmek için seçecekmiş polisliği.

"Polis okulunun puanlarını tutturamazsam makine mühendisliğini seçerim. Baktım işim ters gitti, okuyamadım, bu yörede durmam. Soma'da, Uşak'ta Eşme'de çakıtaşı işinde çalışan akrabalarımın yanına giderim. Köyümüzün yeşili bol, dağları güzel, huzuru yok. Amcam, oğulları bizleri çekemiyorlar."

Güleç yüzlü, ama ansızın parlayan bir adammış babası. Annesi ise yumuşak, sevecen, sıcak gülüslü, bir adı "sabır" olan bir kadın.

komutan

Halil, Veli'nin köylüsü. Konuşmamız bitsin de kantinden tost alsın, diye beklemiş. Öğle yemeğinde tabaklarına düşen iki kaşık patates ve iki kaşık düdük makarnayla doymamış çocuklar.

Haliller 3 kardeşler. Babası dana satarmış. Şimdi kendine kasalı bir araba almış, hayvan taşıyormuş. Köyünde akrabalar arası çatışmalardan o da yaka silkmiş.

"Annem koyun güderken akrabamın biri ittirmiş, annem düvene düşmüş. Bacağı sakat kaldı. Dedem, 'Ayağını ameliyat mı ettireyim, sana ev mi alayım?' demiş. Annem sakat kalmaya razı olmuş, bizi düşünmüş, 'Ev,' demiş."

Halil'in gözü Uşak'taki fen lisesinde. Yumurtadan, tah-tadan kuklalar yapmaktan hoşlanırmış.

"Yumurtayı oyar üstüne kaş göz çizerim. Gövdeyi tahta-

dan T şeklinde çıkarım. Artık kumaşlardan elbise diker, incik boncukla süslerim. Yazları tiyatro sahneleriz arkadaşlara."

Günün birinde buluş yapacağına inanmış.

"Suyla çalışan traktör var hayalimde."

Traktörün iki yanına takacağı kepçelerle, yerleri daha rahat kazabilmeyi, dağlardan daha kolay malzeme indirmeyi düşünmüş.

Ben Eşref'le konuşmaya hazırlanırken o hâlâ arkamdan bağırıyordu.

"Tarlalarda çalışanlar için limonata üreten bir düzenek kuracam bu yaz. Gezici dükkân!"

Eşrefler iki kardeşler. Abisi ilköğretimi bitirmiş, okumuyormuş. Babası sondaj kuyusu kazarmış. İlk yıllar Selendi'de bir İÖO'da okumuş, sonra bu okula gelmiş. Gidebilse Turgutlu ya da İzmir'e gidermiş. Köyde gözü yok.

"Dedemgillerle ev yapıyorduk. Tavan için kavak vermediler, bozuştuk. Hır gür çoktur köyde."

Lahana, ıspanak, domates, biber ekerlermiş bahçelerine.

"Pazara götürür satarız. Tatilde pazara hep ben gittim."

Veli, Eşref, Halil zil sesini duyunca bize müsaade, deyip kantine koştular.

Çilli yüzlü Hüseyin gülen gözlerini çekmedi hiç yüzünden. Çember çeviriyor, koşuyor, topaç döndürüyor, soluk soluğa yanımda bitiyor, kiminle ne konuşuyorum, dinliyordu. Ben de onu dinlemek istiyordum şimdi.

5. sınıf öğrencisiymiş. Babasını kronik bronşitten kaybetmiş.

"Şubat'ta 3 yıl olacak."

Dokuz kardeşlermiş, yedisi küçük yaşta ölmüş. İnana-madım, tekrar sordum. Doğru!

8. sınıfta bir abisi var Hüseyin'in. Annesi çiftçilik yaparmış. Yazın annesiyle beraber tütün kırmış, bahçe sulamış, ineklere bakmış, saman kesmiş.

"Bir film seyrettim, mesleğimi buldum."

"Ne?"

"Hazır ol!" durumuna geçti, parmaklarını birleştirdiği

elini başına şak diye dayadı, "Komutan! Bir savaş yönetti adam. Hayran kaldım."

İtiraf etti, dersleri kötüymüş.

Gazoz kapağı biriktirmiş Hüseyin. Ceplerindeki kapaklardan birkaçını omuzlarına koymaya çalışırken yere düştü biri.

"Nasıl, komutan olur mu benden?"

Elimi başının üstüne koydum. Ayaklarının ucunda yükseldi, alabildiğine gerdi ince bedenini.

"Babam uzundu, ben de uzarım."

annem beni sever

Kadriye, Bekârlar köyünden. 4 kardeşler. Bir abisi askerde, biri köyde hayvan güdüyormüş.

İlk geldiği yıl, okul yangın tehlikesi atlatmış.

"Üst katta biri kibrit çakıp yatakları yakmış. 6. sınıftan bir oğlanı suçladılar. Okula yeni gelmişti. Sevilmediği için okulu yakmak istemiş, dediler. Bilmem doğru, bilmem yanlış!"

Gece yarısı dumana boğulmuşlar.

"Neye uğradığımızı şaşırdık. İlk uyanan koğuştakileri uyandırdı. Kimseye bir şey olmadı... yatakların büyük bir bölümü yandı."

Bu olaydan sonra yangın olacak, deprem olacak, diye çok korkmuş.

"Başımı yastığa koyduğumda hep bu yangın gelir aklıma."

Özlem kırmızı yüzlü, uzun boylu, kara kısa saçlı bir kız. 6. sınıf öğrencisi. 1. sınıfı köyde okumuş.

"Karda kışta çayı geçmek gerekiyordu. Öğretmen köprü istedi muhtardan. Yapmadılar. O da ayrıldı okulumuzdan."

Babası 2. sınıfta yatılı okula vermiş kızını. Muradiye adlı köylüsünden öğrenmiş ilk kuralları.

"Muradiye 7. sınıfta iken bıraktı okulu. Yaşı 16 olduğu için babası göndermedi. Annesi de yeni doğum yapmıştı. Bebek bakımı ona kaldı."

"Yakında evlendirecekler," diyerek gülüştü arkadaşları.

Tatilde dinî romanlar okumuş kızlar. Özlem, Hz. Muhammed'in hayatını bitirmiş.

"Kütüphanenize 700 kitap göndermiştik geçen martta. Okuyan var mı," diye sordum.

Tek tek kalktı eller. Kitap adları sayıldı.:

"Sihirli Kaykay, Sakız Kızın Günleri, Kimsesiz Çocuk, Konuşan Futbol Topu..."

Canı sıkıldığı bir gün oturmuş, kantinin dibindeki kuru dut ağacının resmini çizmiş Özlem.

"İnce ince uğraştım, çizdim, boyadım, uzun uzun sorunlarımı düşündüm. Öğretmen renk tonlamalarımı beğendi. Halk Eğitim'deki resim sergisine gönderdi."

Babası bahçecilik yaparmış. Uşak'ta bir hale meyve sebze verirmiş.

"Babaanneyle ortak kullandığımız bir traktörümüz vardı. Bir gün babaannemin tepesi attı, 'Değmeyin traktörüne,' dedi, bizi kovdu. Babam borç harç etti, bir traktör aldı kendine."

Yaşadığı en üzücü olay halasını kaybetmesiymiş.

Öldü sandım, değil, hala evlenmiş yazın.

"Şimdi kendi çocukları olacak. Benimle ilgilenmeyecek. Ölüm gibi bir şey değil mi bu da?"

Annesi kız meslek lisesine gitmesini istermiş, babası Anadolu lisesine.

"Dut ağacını çizdikten sonra resim düştü gönlüme. Güzel sanatlar lisesine gitmek istiyorum şimdi."

"Babam..." dedi, takıldı kaldı. Ana yoldan geçen traktörün gürültüsüne kulak kabarttı. "Ayyy! Gelme dedim, dinlemedi. Babam geliyor."

Oflaya puflaya koştu bahçe kapısına.

Sibel, Demirci'nin Alağaç köyünden 3. sınıfta gelmiş bu okula. Köy okuluna gitmek için 05.00'te kalkarmış. Orman içinden tam bir saat yürürmüş. Yorulur, çok sık hastalanırmış, sonunda ailesi yatılı okula kaydını yaptırmış. 4 kardeşler. İlaç fabrikasında çalışan ağabeyi aileye bakarmış. Babası çiftçiymiş.

"Buzdolabı, çamaşır makinesi, telefon, televizyon, radyo... hiçbiri yok evimizde!"

8. sınıfta. Bu yıl OKS'ye hazırlanacaktı.

"Dershaneye yazılamadım, paramız yok. Ailemin yüzünü kara çıkarmak istemem. Dizimi kırıp çalışacağım, iyi bir liseye gireceğim."

Ayda bir gidermiş eve. 6 kardeşlermiş aslında. Bir abisini birkaç yıl önce kaybetmişler. 4 yaşındaki kız kardeşi de beyin hastalığından ölmüş. Dede ve ninesi de geçen yıl kaybetmişler.

"Hele Nazlı halama yüreğim çok yanar. Çiçek hastalığından öldü zavallı."

Bakışlarımda ne gördü bilmiyorum. Suçlu gibi kaçırdı gözlerini.

"Ne yapayım abla... Yaşamım acılar içinde geçti..."

Kadir, Şehitlioğlu köyünden gelmiş. 1. sınıfı Kula'da, 2. sınıfı köyde okumuş. Köy okuluna evi 4 kilometre uzaktaymış. Beş yıldır bu okulda. Babası çiftçi. Üç kardeşler. Şeker hastası babaanne de onlarla kalıyormuş. Kış günleri evin boş kalmasını istemezmiş.

"Çocuklardan biri benimle kalsın," demiş. Küçük oğlan kardeşi yatılıya göndermemişler.

Kadir 3. sınıftayken bahçelerde çalışmadan dönerken traktör kasasında uyuyakalmış, traktör devrilmiş, gözünü hendekte açmış, şok geçirmiş.

"Düşlerimde hep kuyulara düştüm ondan sonra... Geceleri kuyularda açtım gözlerimi."

Ayşe'yle Feride'nin kolları sarıldı belime. Hoplayıp sıçırıyorlar, kollarımı, elimi öpüyorlardı.

"Bizi bırakma, abla. Ne olur?"

Ayşe sımsıkı sıkıyordu belimi.

"Beni de götür evine."

Feride'ye kaydı gözüm. O da aynı şeyi ister miydi?

Başını karnıma gömmüş, gözlerini kaçırmıştı.

"Annem beni çok sever. Ben burada kalırım."

hayırlısıyla bitse okul

Yola Ankara'dan akşam saatlerinde kar ve yağmur serpintileriyle çıktık. Yenice'ye vardığımızda bulutlar, soğuk peşimizi bırakmış, ılık bir bahar havasına devretmişti karşılamayı. 1995'ten beri Karabük'ün ilçesi Yenice, Batı Karadeniz kıyı şeridinin 60 kilometre içerisinde Yenice ve İndere Çayı'nın birleştiği yerde kurulmuş. Arazisi ormanlık. Çam, köknar, kayın, meşe, gürgen ağaçları egemen. Eğimli ve engebeli oluşu, düz alanın bulunmayışı tarıma elverişli alanları kısıtlamış. Büyük kentlere çok göç vermiş. Ormancılık yapılsa da ana sanayi kurulamadığı için gelişme gösterememiş. 1998'de kurulan Yenice YİBO'nun 180 yatılı öğrencisi var.

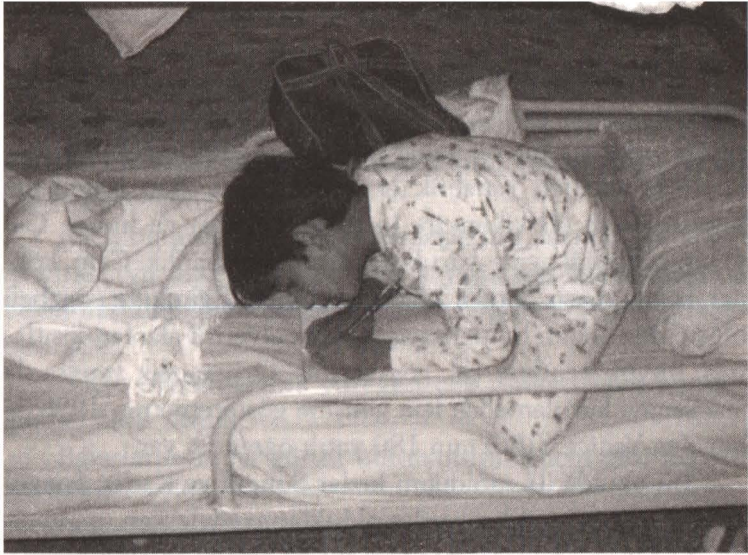
Bu okulda ilk sarıldığım kızlar Songül ve Kader. Songül 1. sınıf öğrencisi. 4 kız kardeş olduklarını söylerken utanıyordu. Kader'le arkadaşlığının temelinde ortak yazgıları varmış. Kaderler de 6 kız kardeş...

"Erkek çocuk olmayınca bizim evde okuyan da olmayacak... Ben erkek doğurursam o okur ancak..."

Kader'in babası Rusya'da, Songül'ünkü garda çalışıyormuş. Eğitimlerinin ilk yılları. İkisi de sayı saymayı öğrenince okulu bitirmeye ne kadar kaldığını hesaplamışlar ilk. 7 sene, diyordu Songül. Kader ise 6 yıl sonra özgür kalacağını düşünüyor...

Gözlerim kızların anlamlı, bilge yüzlerinde dolandı. Ailenin kız çocuğuna biçtiği misyon bilinçaltlarına kopkoyu kazınmış. Peki ama okul? Eğitim kıramaz mıydı bu eşitsiz, feodal, ataerkil bakışı?

Yatakhaneye çıktık kızlar grubuyla. Koğuş tarzında düzenlenmiş yatakhane. Bir koğuşta -saymadım ama- 40'a yakın yatak var. Benim ranzamın karşısındaki üst ranzada kısacık saçlı bir kız yatağını düzeltiyordu. Çarşafını sımsıkı germiş, sıra battaniyeyi çakı gibi katlamaya gelmişti. Her gün bu işi defalarca yaparmışçasına alışkın elleri. Ben hazır yatağımın içine süzüldüm, battaniyemin ucu yere sarktı hemen. Kızın düzene alışmış mavi gözleri anında yakaladı

Ödev beklemez.

bu sapmayı. Ranzadan paldır küldür indi. Battaniyemi topladı, yeniden serdi üstüme, uçlarını içe kıvrıdı. Adı Duygu'ymuş. Cihanbeyli köyünden gelmiş. Beş kardeşlermiş. Bir abisi lisede, Yortanpazarı'nda okuyormuş. Ablası okumamış, Kuran kursuna gönderilmiş. Camide hava akımında kalmış, üşütmüş, aylarca öksürüğü kesilmemiş, bırakmış kursu. Şimdi ev işlerini yapıyor, evleneceği günün hayalini kuruyormuş. Bir ablası evlenmek üzereyken teşhis edilemeyen bir hastalıktan ölmüş. İki küçük kardeşi de bebekliklerinde yaşama veda etmişler.

Ölümden söz açılınca ailenin ölüleri geliyor kızın aklına.

“Dayım ormanda tomrukçuluk yapardı. Üstüne dev bir tomruk düştü, öldü oracıkta. Koca babam oğlunun hasretine dayanamadı o da göçtü gitti.”

Duygu'nun bir abisi evliymiş, İstanbul'da çalışmış. Kulağı duymayan bir abisi daha varmış. O birkaç kez işe girmiş, iyi işitemediği için işten çıkarılmış. Babası Rusya'da çalışıyormuş, orada sarılık kapmış, geri dönmüş. Mobilyacı-

lıkla uğraşmış şimdi, başka kentlere gidermiş iş için. Mobilyacılık atalardan gelme bir meslekmiş ailede. Duygu bile öğrenmiş tahta düzeltmeyi, kesmeyi, talaşları toplayıp torbalara doldurmayı...

Duygular köylerinde bezelye, mısır, fasulye ekerlermiş. İnekleri, düveleri varmış. En sevdiği düvesi yazın dereye düşmüş, ölmüş. Ölen düveyi kesmiş baba. Konu, komşu, evdekiler günlerce yemişler etini. Duygu ağzına sürmemiş, o günlerde yemek masasına oturmamış, et denince kusmuş.

Duygu'nun matematiği iyi değil. 1. sınıfı iki kez okumuş, 8. sınıftan sonra okumayı düşünmüyor. Büyüyünce Çimenlibağlar'da yaşamak istiyor. Kendi köyü de güzelmiş, ama tarla sınırı yüzünden sıkça tartışma çıkar, küfürden kavgadan geçilmezmiş.

Ayakucuma dik ranzadaki kız yatağında doğruldu biz konuşurken. Sesimiz kaçırmış uykusunu. 6 kardeşlermiş onlar da. İki küçükmüş, köylerinde annesiyle kalıyorlarmış. 3 kardeş bu okulda okuyormuş. Arzu'nun da en sevmediği ders matematik.

"Matematik temeli olmayınca başarılı olamıyoruz. 4. sınıftayım. Okul bitsin de matematikten kurtulayım, diye bekliyorum. Düşünebiliyor musun abla, bu yıl bitecek, ondan sonra daha koca 4 yılı devireceğim."

Uzun etekli, mavi nakışlı kazaklı bir kız girdi yatakheden içeri. Saçları dalga dalga, gözleri mavi-yeşil. Benim küçüklüğüm, diye geçirdim içimden. Umudum onda...

Bakışlarım çekti kızı yatağımın dibine. 7 kardeşlermiş. Evin en küçüğü, 3. sınıf öğrencisi. Adı Ebru'ymuş. Bir ablası evli, bir abisi askerdeymiş. Bir abisi boy kısalığından askere gidememiş, çalışıyormuş. Babası İstanbul'da işe girmiş

"Derslerin nasıl?" diye sordum.

"İyi," dedi, tavana bakarak.

Yatağımın köşesinde emanet gibi oturdu. Kaçtı kaçacak. Usulca kayıverdi koltuğumun altından. Gözlerimi kızdan koparamamıştım. Arkadaşı yanıma boylu boyunca uzandı, elimi dürttü.

“Derslerim iyi dedi, sen inanma. 1. sınıfta başarılıydı. Okumayı ilk öğrenenler içindeydi. 1. sınıfın sonunda, yaz tatilinde eline kitap almamış. 2. sınıfa geldiğinde okumayı unutmuştu. Şimdi ne doğru dürüst okuyabiliyor ne de matematik problemi çözebiliyor. Anlamıyor bile. Öğretmen onu matematikte sınıf dışında tutuyor. Herkese soru soruyor, ona ne soruyor ne de öğrendi mi diye kontrol ediyor.”

Kısa sapsarı saçlı, güler yüzlü bir kız dolanmaya başladı yatağımın çevresinde. Sümeyye. Ailesinin tek çocuğuymuş. Babası geçici işçiymiş. 4. sınıf öğrencisiymiş.

“Şanslısın Sümeyye,” diyorum. “Ailen varını yoğunu senin okuyup meslek sahibi olma harcar.”

Kız omuzlarını silktili, ekşi bir yüzle.

“Ben okumayacağım. Hayırlısıyla bir okulu bitirsem bayram edeceğim.”

Ağzım bir karış açık bakakaldım saçlarının güneş sarısına.

savaşa özenen erkekler

Hem adaletsiz hem otoriter gördükleri toplumun dışında kalan çocukların erkekler kesiminde durum nasıldı acaba?

Sabah kahvaltıdan sonra erkek çocukların bulunduğu gruplar arasında gezindim. Tufan’la tanıştım ilk. 2 kardeşler. Babası Yenice’de şoför. 6. sınıfa kadar bu yatılı okulda okumuş.

Futbol takımına girmiş. Voleybol, basket oynarmış. Mahalle aralarında araba kullanmaktan, pazar günleri babasıyla erkek erkeğe gezmekten haz almış. Kahvehanede bir saat oturur, sonra halasına, akrabalarına uğrarlarmış. Dayısı şubatta askere gidecekmiş. Elini göğsüne üst üste sıkı sıkı vurdu, “Dayımla gurur duyuyorum. Davullu zurnalı törenle uğurlayacağız askere.”

Subay olmakmış en büyük düşü...

“Neden?” diye sordum.

“Silahlar en büyük tutkum. Asker eğitimleri de hoşuma gider.”

“Silah var mı evinizde?”

“Yok... Benim olacak ama... Vatan savunması, ev basmak, çıkarma yapmak, pusu kurmak tam bana göre...”

Büyümüş gözbebeklerimle kaçtım yanından.

Murat kalorifere dayanmış, dışarıyı seyrediyordu. Nasıl biri, anlamak istiyordum.

7. sınıf öğrencisiymiş. Derebaşı köyünden gelmiş. 4 kardeşler, ağabeyi üniversiteyi bitirmiş, Onun da gelecek hayallerini jandarma olmak süslüyor. Niçin soruma yanıtı çarpıcı:

“Kötü, zararlı insanları yok etmek için.”

Cüneyt’in çağla yeşile çalan gözleri gözlerimi yakmıştı. Yanına koştum, bana kendini anlat, dedim. 4 kardeşlermiş. Babası Edirne’de maden ocağında çalışmış. Ablası 4. sınıftan sonra okumamış. Annesi hastanede yatıyor, ablası kardeşlerine bakıyormuş. Bir gece bilinmeyen bir nedenle evleri alev almış, yanmış, kül olmuş. Dedesinin tiroidi şişmiş, paraları olmadığı için doktora götürememişler, dede yaşamını kaybetmiş. Resim, müzik, spor ilgisini çekmiyormuş. Kahvehanede kardeşini dövmüşler. O gün kafasına polis olmayı koymuş.

“Hak, adalet yeterince uygulanmıyor. Ben uygulayacağım.”

Başım duvara mı çarptı, ne? Yıldızlar tepemde dans ediyor.

Emrullah girdi görüş alanıma o an. Yakaladım hemen oğlanı. 6. sınıf öğrencisiymiş. Babası belediyede işçiymiş. Yedi kişi bir evde yaşarlarmış. Tatil günleri internet kafelere koşarmış. Oyun oynar, chat yaparmış. Yaz tatilinde havuza gider, yüzermiş. Baharda erik ağaçlarının bulunduğu bir araziye dalmış arkadaşlarıyla. Adamın biri bitmiş yanlarında.

“Elinde balta vardı, bir salladı, benim burnumun ucunu götürdü. Sonra duvara çıktım, oradan da düştüm, kafam yarıldı.”

Subay olmayı düşünmüş Emrullah.

"Emrimde askerlerim olsun. Onlara savaşmayı öğreteyim, haksızlık edenlerin kökünü kazıyayım, isterim."

Fatih çekti elimden. Yamaç köyünden gelmiş. Babası ormancı. 4 kardeşler. 2 kardeşi hastalıktan ölmüş. Ablası evlenmiş, İstanbul'a yerleşmiş. Büyük abla beşe kadar, ortanca abla 8. sınıfa kadar okumuş.

"Zorunlu diye okudular. Yoksa hiç okula vermeyeceklerdi."

Fatih fitıktan ameliyat olmuş, ardından kolu kırılmış.

"Aksilikler üst üste gelir derler, doğru!"

Müzikle ilgilenmekten hoşlanırmış. Org çalabiliyormuş ama kendine ait bir orgu yokmuş.

"Teyzemlerde var, çalmak için onlara giderim."

Parmaklarında müziği taşıyan bu çocuğa ısınıyor birden kanım. Parmaklar müziğe bulandı mı silah durmaz o elde...

Kendimden emin, alnım ak sordum çocuğa.

"Ne olacaksın büyüyünce?"

Bir an düşünmüyor, yanıtını çoktan hazırlamış.

"Asker olacağım... Çete kuracağım... Düşmanları, vatan hainlerini vuracağım."

Vaaaooooov!

Radyatörün üstüne oturan, dışarıya bakan, düşünen benim şimdi. Bilinçsizce bile olsa dışlandıklarını hissettikleri otoriter toplumda kendince bir yer edinebilmek ya da kendi dilinden konuşanların ağırlıkta olduğu, dışında kaldıkları toplumun bir taklidini yaratmak derdinde değil mi, bu çocuklar? Birbirleriyle etkileşerek el yordamıyla eksikliğini hissettikleri şeyleri elde etmenin ortak yolunu nasıl bulmuşlar? Okullu olmasalar daha vahim durumda olabilecekken eğitim sistemi içine girmiş bu gençlerin kendi ideallerine yaptığı vurgular eğitimin çarpık yapısını sorgulamamız gerektiği noktasına götürüyor beni. Parçalanmış, göç yaşamış, ataerkil yapıdan kurtulamamış, gelir düzeyi, okuryazarlık düzeyi düşük ailelerin yetmezliği de ortada. Eğitimin çocuğun davranışlarına, meslek seçimine yön verecek yanını

düşünürken ailenin misyonunu da yüklenebilecek hale gelmesi gerektiğine iyiden iyiye inanmaya başlıyordum.

Güneyli köyünden gelmiş Muhammet'in yeşil çimen kokan soluğunda aramıştım taptaze umudu. 8. sınıfta okuyormuş. Babası mobilya fabrikasında bekçiymiş. Köylerinde deprem olmuş, evlerin çoğu terk edilmiş. Köy cümbür cemaat İstanbul'a taşınmış.

"Devlet evi yıkılana ev verdi, ama oturan yok. Yazları gelip bahçe yapıp gidiyorlar."

Anne ve babası ayrılmış. Annesi evlenmiş, bir çocuğu olmuş. Babası da evlenmiş, onun da yeni eşinden bir kızı varmış. Yenice'de kalıyormuş, babasının yanında. Dayısı ve amcası ormancıymış. İkisi de ormanda ölmüşler. Ağaç keserlerken dev bir ağaç düşmüş üstlerine.

"Anneannem kafayı sıyırdı bu olaydan sonra. Deli gibi oldu, inleye inleye yaşıyor. 7 yaşıma girdim. Başıma ardı arkasına kötü olaylar gelmeye başladı. Annemle babam ben 7 yaşımda iken ayrıldılar. Okulda başarısız oldum, evdeki kavgalardan ders çalışamazdım. Ayrıldılar, sorunlar bitmedi. Yine rahatım yok."

Bir takım kurmuşlar, mahalle maçları oynarlarmış. Yazları Yenice'de komşularının marketine çırak girermiş. İnternet kafelere gide gele sökmüş bilgisayar dilini. Marketteki bilgisayara program mı yüklenecek, oyun mu seçilecek, ilk ona danışırlarmış.

"Olaylara çözüm bulmak için kafa yormayı seviyorum. Zorbalık eden kazanıyor. Adalet, hak, hukuk hep rafta. İnternette yağmur gibi kes, as, öldür, intikam al mesajları yağıdırıyorlar... Bunlara kim dur diyecek? Ben hukukçu olacağım!"

hayal enstitüsü

Sokakta çalışan çocuklar için geldiğimiz Diyarbakır'da İLKYAR gezici ekibiyle yollarımız keşişti yine. Bir yolculuğa kaç düş sığdırabilir insan? Hasankeyf'in gizil tarihini, Mar-

Biz okullu olduk.

din'in bilge taş evlerini, ovadan denizlerini, Batmanlı, Diyarbakırlı çocukların türkülerle yıkanmış soluk yüzlerine, büyümüş gözlerine yazılı derin hikâyelerini kısacık zamanlara sığdırabilecek miydim?

Mektuplarından tanıdığımız, okullarına "Hayal Enstitüsü" adını takan Hayderekan Mezrası Cumhuriyet İlkokulu öğrencileriyle yüz yüze geleceğiz önce. Okul kapısı önünde rengârenk pankartlar, cıvıl cıvıl sesler ve çiçek demetleriyle sabahın sekizinde karşılanırken kim kimi "motive edecekti" sorusunu sordum kendime. Pankartlardaki yazıları kaçırmadan okumaya çalıştım:

"Uzaktan duyduk sesinizi / Ne mutlu geldiniz şimdi!"

"Farklı dünyaların yollarının kesiştiği yere hoş geldiniz!"

330 öğrenci 13 köy ve mezradan taşınmalı sistemle gelirmiş. Okul bahçesinde voleybol ve basket sahaları var. İnternet duyuruları ve İLKİYAR bağışıyla oluşan güzel kitaplık okul girişine kurulmuş. Çocuklar haftada en az birkaç kitap okurmuş. Karneler dağıtılırken her öğrenciye tatilde

okuması için üçer kitap dağıtmaya karar vermiş okul yönetimi.

Müdürün, öğretmenlerin gözleri ışıltı ışıltı. Yaratıkları güzelliklerin yansımasını çocuklarda görebilmenin sevinçli gururu sinmiş yüzlerine. Son bir aydır bir buçuk saatlik öğle tatillerini öğrencilerin köylerine ziyaretle geçirmişler. Ev ev dolaşıp çocuklarını okutmak istemeyen babalarla konuşmuşlar, eğitimlerine önayak olmaları konusunda söz almışlar. Ailelerin kendi köylerinde okul açılması yönünde talepleri yokmuş. Cumhuriyet okuluna giden çocuklardaki büyük değişiklik ailelerin gözünden kaçmamış.

“Madem okuyacaklar. Bir-iki derslikli köy okulunda yarım yamalak okuyacaklarına Cumhuriyet’e gidip gelsinler,” demişler.

Çocukların anadili Kürtçe. Okulun anaokulu yok. İlk yıllarda eğitim dili sorununu çözen çocuklar öğretmenlerinin özendirilmesiyle kitap okuya okuya dillerini zenginleştirmeye çalışmışlar. Kızlardan biri yazar olduğumu söyleyince upuzun masallar bildiğini söyledi. Işıksız evinde dedesinin anlattığı masallar...

“Bir adam varmış, bana çok büyük şans ver, diye yalvarmış Tanrı’ya... Bir gece düşünde şans ışığının altında görmüş kendini. Ertesi sabah yola düşmüş. Tarla süren bir adama rastlamış. Bana yardım edersen, bu tarlanın altındaki altınları birlikte paylaşıyoruz, demiş. Ben büyük şans yakaladım, istemem, demiş adam. Sonra bir asker çıkmış yoluna, surların dibinde, kaleyi bekliyormuş. Ben çok yalnızım, demiş, şapkasını çıkarmış, erkek değil, kadınmış meğer. Burada benimle kalırsan iyi bir ömür süreriz birlikte demiş, adam onu da reddetmiş. Bir çoban çıkmış önüne, koyun sürüsü dağılmış, toparlayamıyormuş, bana yardım et, koyunlarımla bir bölümünü sana vereyim, demiş, onu da reddetmiş...”

Şores güzel yüzlü, esmer bir kız. Dersten sonra soramadığı soruları için yanıma geldi de tanıştık. Suçıktı köyünden gelmiş. 3’ü erkek, 10 kardeşler. Babası çiftçi. İki ağabeyi Diyarbakır’da lisede okuyormuş. Ev işlerine bakan ablasını

annesini okutmak istememiş, okumaya çok hevesli kızını 4. sınıfta okuldan almış.

“Nerde bir hikâye, roman görse alır okur. Biri gel seni okutacam, dese hiç durmaz gider. Melek gibi bir ablam var. Kimseye anlatamadığım sırları bir ona anlatırım.”

Şores’in ikizi de varmış. Parmağı kapıya sıkışmış, hastaneye götürmüşler, okula gelememiş.

“Sizi tanıyamadığı için çok üzülecek.. ikiziz ya... ben anlatırsam o da benim yaşadıklarımı anlar mı abla?”

Şores’in eli hep belinde. Böbreği ağrıyormuş. Taş varmış.

“Beynimde de bir şeyler var. Baş ağrısı, görme bozukluğu yapıyor... Yıldızlar çakıyor, başım dönüyor, yere düşüyorum. Çok korkuyorum ölecem diye. Derslerime ilgim bu yüzden zayıf.”

Ağabeyi Antalya’da bir otelde çalışır, annesine para gönderirmiş. Gazal Ablası okumamış, ev işlerine o bakarmış.

“Evlendirecekler yakında. Babam amca oğluna söz kestti. Ablam sevmiyor oğlanı. Bir akrabamızı da istemediği adamla everdiler, kız kaçtı, şehre gitti, oradaki köylülerine sığındı. Kötü yola düştü diyerekten küçük kardeşini taktılar peşine. Kardeşi beş kurşunla vurdu Fadime Abla’yı. Yaa...”

Zeynep, Akçabük köyünden gelmiş. 8 kardeşler. Babası geçici işçi olarak çalışıyormuş. Traktörle evine buğday getirirken traktör devrilmiş, ölmüş. Anne ve eniştesi eve bakıyorlarmış. Komşular annesine kızını okula gönderme, başına kötü şeyler gelir diyorlarmış. Bir ablası açık ilköğretim 3. sınıfta okuyormuş.

Ah bir polis olabilse, başka bir şey istemezmiş hayatta! Yolu o kadar açık olacak mı bilmiyor. 5 yıl okula ara vermiş.

“Sonra bir gün dama çıktım. Okula göndermezseniz kendimi öldüreceğim, dedim. Mecbur yazdırdılar okula. İnan abla, atacaktım kendimi aşağı. Bizi zora koşuyorlar. Benim 13 yaşındaki arkadaşımı 35’lik kocaya verdiler, kız fare zehiri içti. Çalışsam da kafama bir şey girmiyor. Hep evin sorunlarını düşünüyorum. Suyumuz bile yok, abla. Su taşı taşı, belim eğildi. Bu yaz evlere kadar su gelecekmiş sözde.”

3. sınıf öğrencisi Kader beline iki çemberi birden takmış, habire çeviriyordu.

“Denedim becerdim. Ha şu kızlar, utandılar, çemberi bellerine takmadılar. Günah diyorlar!”

Ablaları okumamış, bir ağabeyi Diyarbakır’da liseye gidiyormuş.

“Onların zamanında okul yokmuş. Ablam gezici okuma yazma kursuna gidiyordu. Köye her gün gelen araba gelmez oldu. Ablamın da okuması durdu.”

Kader iç mimar olmak istemiş.

“Evler ne kadar düzenli olursa hayat da o kadar güzel geçer.”

Bir otelde yaşamayı dilermiş. Küçüklüğünde çoban babası onlara bir otelin odalarını gezdirmiş. O günden sonra otelde yaşamının özlemini duymuş yüreğinde.

Ceylanlar 11 kardeş. Babası çiftçi. İki ağabeyini çok okutmak istemiş, oğlanlar okuldan kaçıp durmuşlar, bitirememişler. Ablaları da okumamış. Sevdikleriyle değil görücü usulüyle evlendirilmişler.

“Babam bana verdiği sözünü tutar da okutursa fakir bir köyde öğretmenlik yapacağım. Şehre ne diye gideyim? Orada bolluk var, öğretmen de çok. Köy çocukları öğretmen yolu gözlüyor. En çok kime faydam dokunacaksa onun yanında olurum. Kapı kapı dolaşacam, kızları okullu edecem.”

Ona şair diyorlarmış. 10 kardeşler. Babası şoför. Bir ağabeyi okumamış askere gitmiş, büyük ablası da hiç okula gitmemiş. İkinci dönem her gün yirmi sayfa Kuran okuduğu için derslerini aksatmış.

“Annem ve babam için okuyorum. Eve huzur gelsin diye... günahları silinsin, diye. Evlatlık görevimizi böyle yapıyoruz işte. Onların yaptıklarını ödeyemeyiz ya...”

Şu sıralar köyün çoğu çocuğu Kuran okuyormuş ailesi için. Kuzeni ölü babasına okuyormuş. Babayı kardeşi kurşunlamış.

“Arazi anlaşmazlıkları yüzünden pek çok kuzenim öldü. Amcam vurdu. Bu yıl dedem öldü. Bana Keçi derdi. Diyar-

bakır'a gitmiştik birlikte, ben yolumu kaybetmiştim, polislerle sığınmıştım, sonra dedem gelip beni almıştı. O gün Keçi dedi bana, adım Keçi kaldı."

Yaşadığı mezrada 8 ev varmış.

"Evlerdeki çocuk sayısı çok fazla olmasaymış bizim mezra olmayacaktı. Kaç çocuk var diye sorma abla dudakların uçuklar..."

Bir yıl sonra Diyarbakır'a göçecekler. Liseye orada gidecek. "Gezgin doktor" olmayı kafasına koymuş. Çin'e, Amerika'ya, Avustralya'ya gitmek için sabırsızlanıyor.

Şiir yazmayı seviyor. Kendisine "Şair doktor" demelerinin hayalini kuruyor.

"Arkadaşlarım imkânsız diyorlar. Birinden birini olur insan, iki şeyi birden olamazmış. İmkânsıza inanmıyorum ben, abla. 98 şiir yazdım. Okuyayım mı birini?"

kocaköy

İkinci okulumuz 320 öğrencili Kocaköy İlköğretim Okulu. Anadil ve eğitim dili farklılıklarını kırarak anaokul uygulamasına bu okulda geçilmiş.

Burhan'ın alet yapmaya düşkünlüğünü arkadaşından öğrendim. 5 kardeşlermiş. Ablası okulu bırakmış, o teknoloji mühendisi olmayı düşlermiş.

"Hiç can kaybı yaşanmayacak bir araba tasarlayacağım. Çarpışan otolar gibi çarpacak çarpacak, içindekilere bir şey olmayacak. Düşmeyen uçak yapacağım. Sıfır risk üstünde çalışacağım."

Köyünde sık sık trafik kazaları olurmuş. Birkaç yakın köylüsünü kaybetmişler kazalarda.

Resim çizerken içine tatlı bir ferahlık yayılmış.

"Mutluluk öyle bir şey mi abla?"

Dedesı vermiş ilk boya kalemini.

"Küçükken ana babasını kaybetmiş dedem. Dağlarda çobanlık yapmış. Çanakkale Savaşı'na gidememiş, hastalığı engel olmuş. Kardeşi gitmiş, çarpışmada hayatını kaybetmiş.

Şimdi dedem şifa dağıtıyor hastalara. Dişi, başı, karnı ağrıyan çalar kapısını. İşi kötü gidenlere muska yapar. Kuran'ı iyi bilmez. Ana babası küçük yaşta öldüğü için, Kuran dersi aldırta olmamış ona. Belli başlı duaları bilir. Annem evlere gider, Kuran okur. O hafız."

Fatma kendine güvenli, düşüncelerini rahatça söyleyebilen bir genç kız. Babası kızların okumasına karşı değilmiş. Yaşatlarının yanında şanslı görüyor kendini.

"İki insan kavga etti mi, okuma yazması olmayan, parası olmayan suçlu grubuna sokuluyor. Adaletsizlik diz boyu. Diyarbakır'da olaylar oldu, diyaloga girilmedi, bu çok zoruma gitti. Elimden gelir inşallah da avukat olurum."

Aile içi kavgalar çok yaşanmış köyünde.

"Kadının yükü çok. Dayak yer... töreye kurban gider... geri planda kalır... Bir arkadaşım berdel verildi. Adam çok çektiymiş, baba evine döndü. Babası kovdu kızını. Kız da be-beğiyle birlikte intihar etti. Berdel yoluyla evliliğe karşı yasalar işletilmeli, abla."

Bir kardeşi damdan düşmüş. Kafa kemiğini çelik tellerle dikmişler.

"Davranışları normal değil şimdi. Hızlı düşünemiyor, sinirli... 5. sınıfa gidiyor, öğretmenleri derste çok konuşuyor, yerinde duramıyor diye şikâyet ediyorlar. Geceleri evden çıkıp sokak aralarında kayboluyor. Gözümüz hep üstünde. Haline üzülüyoruz."

Kitap okumak tutkusu. Hak mücadelesi veren insanların hayatını anlatan kitapları su gibi okurmuş. Şiir yazarmış. Aklına gelen son şiirini hemen dillendiriyor:

*Ben güneşin batışında
Yıldızların dalgalanışındayım
Ben sürgün gözlerin akan gözyaşlarında
Annelerin çığlıklarındayım
Ben bitmeyen tükenmeyen
Acıların, hayatın mücadelesindeyim.*

Eyüp'ün enerjisi, neşesi bahçelere sığmıyor. Tam 14 kardeşi varmış. Babası iki eşliymiş. İki eşi ve çocukların hepsi aynı evde otururlarmış. Kamyon şoförüymüş baba. Irak, Suriye gibi komşu ülkelere mal taşırmış. Kız kardeşleri hemşire, öğretmen olmanın hayalini kurmuşlarsa da babaları okutmamış. Beni okutacak derken inandığımı gözbebeklerimde görmek istercesine bakmıştı yüzüme.

“Ya doktor ya da rap dansçısı olmak isterim.”

Rap dansının inceliklerini bitimsiz enerjik eğilip bükülmelerle anlatmaya kalkmıştı sonra.

“Rap dansıyla iyi para kazanılır mı abla?”

Yanıtını bilmediğim bir soru bu. Altdudağımı ters çevirip hızla değişen dans figürlerine bıraktım kendimi.

yazı köyü

Yazı köyü İlköğretim Okulu'nun 300'e yakın öğrencisi var. Burada anadili Kürtçe olan çocukların çoğu 2.-3. sınıfa gelmelerine karşın Türkçeyi anlamıyorlar, konuşamıyorlar. 2. sınıf öğrencileri iki yılda tam 7 öğretmen değiştirmişler. Öğretmenlerin çoğu kadrosuz, vekil ya da sözleşmeli. Okul bahçesine sera kurulmuş, duvar diplerine sebzeler ekilmiş. Yazı köyde aileler kızlarını okutmak istemiyorlar. 8 yıllık zorunlu eğitim uygulaması ilköğretimi bitirenlerin sayısını eskiye göre epeyce artırmış olsa da liseye giden kız yokmuş.

Edebiyat etkinliğimizde dede torun ilişkisini anlatan bir öykümü okuduktan sonra çocuklardan dedelerini anlatmalarını istedim. Alnını sivilce basmış bir çocuk kıkır kıkır güldü.

“Dede nedir bilmedim ki!”

“Dedeleri olmayanlar, köylerindeki bakkalı, manavı, berberi, terziyi düşünsün, onları kendi anılarından, gözlemlerinden yola çıkarak anlatmaya çalışsınlar. Dünyayı bir sahne gibi düşünelim. Herkesin kendi dilinden yaşadığı kurgusuz bir öyküsü var. Bir insanla yakınlığımız, yaşadıklarımızın derinliği kadar onun oyununu, öyküsünü görebiliriz. Bazılarını çok, bazılarını daha az.”

Saçını sıfır numaraya vurdurmuş bir oğlan başını ellerinin arasına gömmüş, kendini kapatmıştı. Çenesini tuttum, başını dikleştirdim.

“Ben ne bakkala ne terziye anlatacak kadar yakın bakmadım. Dedemi de hiç tanımadım,” dedi. “Söyleyecek şeyim yok! Ne görmüşüm, ha, ne sesini duymuşum.”

Çocuğun kirden kapkara elini ellerimin arasına aldım.

“Dur, bakalım, hemen kapama kendini... belki birkaç çift söz edebilirsin. Bazı filmlerde görmüşsündür. Ölü bir kahraman filmin gerçek kişilerinden daha güçlü hissettirir kimliğini. Dedenden konuşulmaz mı evinizde?”

“Konuşulur. Dedem çok fakir bir aileye doğmuş. İyi beslenemediği için çok sık hastalanırmış, zatürreeden ölmüş zaten. Zayıfmış. Bir deri, bir kemik. Savaş günlerinde zorluklar çekmiş. Bir bunu duymuşum. Başka da bir şey yok!”

“Dedene ait eşyalar, fotoğraflar, belgeler, giysiler yok mu evinizde?”

Çocuğun gözleri parladı, parmağını havaya dikti.

“Var. Sapsarı bir kâğıt var. Atatürk’ü görmüş dedem. Onunla konuşmuş. Atatürk’ün verdiği bir mektup o sarı kâğıt.”

“Fotoğraf?”

“Aaaa! Dedemin fotoğrafı var. Salonda asılı. Beyaz seyrek sakallı, gözlerinin altı torbalı. İnce yüzlü. Yanakları içe çökmüş. Bakışları iyi bir insan olduğunu gösteren.”

“Başka fotoğraf yok mu?”

“Aaa! Var. Kalpaklı, ellerinde silahlarla. Kurtuluş Savaşı yıllarından. O fotoğrafta dedemin arkadaşı olan bir köylümüz de var. Çok yaşlandı artık. Konuşursa hep geçmiş günleri anlatır. Birazını dinlemişim, ama unuttum şimdi. Şey... bir de tütünlüğü var dedemin. İçinin tütününü atmamışız. Çok sigara sararmış, ha... Yüzü tütün gibi kara sarıymış. Gözlerinin içi, elleri de. Savaşı görmüş ya, çok acı çekmiş, acılarını sigarayla söndürmüş. Bana göre yani... Ninemle çocuk yaşta evlenmiş.”

Sınıfa döndüm.

“Bakın arkadaşınız hiç görmediği dedesinden bize beş dakikadır söz ediyor. Onu dinlerken biz de zihnimizde dedesini canlandırabildik mi?”

Sınıf yayvan yayvan, “Evet,” deyip alkış tutarken çocuk parmağını gözümün önünde sallıyordu. Gözlerinde yıldızlar dans ediyordu şimdi.

“Öğretmenim, ben buradan çıkınca dedemin arkadaşının evine gidecem, ona dedemi anlatıracam. O da ölürse dedemi kimse anlatamayacak bana.”

Yanındaki arkadaş sırasından fırlamış, parmağını sokmuştu gözüme.

“Bizim Ali Amca’ya daha dikkatli bakacam ben de. Bakkalımız olur kendisi... Bir gün yine gelir de, “O nasıl biri,” diye sorarsanız, şimdiki gibi donup kalmayayım.”

Çocukların bazıları, “Tatil ödevi olsun, hocam, yazıp size gönderelim,” diyorlardı.

“Tatilde bol bol öykü, roman, şiir okuyun,” dedim, ayrılırken. “Diliniz gelişir.”

Mustafa bahçede yanıma geldi.

“Ben tek roman okumamışım hocam. Siz dediniz, ama bir tane okuyasım yok.”

“7. sınıftasın ama...”

“Evet. 7 kardeşim var. Babam öldü. Evin babası benim. Çobanlık yaparım, buğdaya giderim. Ağabeyim samancılık yapar. Kışları ben okula gidebileyim diye birkaç işte birden çalışır. Okuldan çıkınca çantamı fırlatır, davarların peşine düşerim. Derste ne öğrenirsem öğrenirim. Evde kitap kapağı açamam. Yatağıma yatarken her yanımin ağrısını duyarım, sızar gibi uyurum. Romanı nereye sığdırayım?”

Sesler, tozlu yollar, dopdolu yorgun sessizliklerle geçen saatlerin ağırlığı kadar uçuculuğunu duyuyorum o dakika. Güneşin tepemdeki yoğun, koyu ısını.

Diyarbakır sokakları çalışan çocuklardan geçilmiyor. Yalnızca üç bin çocuk çöp toplarken birçoğu da mendil, su, piyango, dondurma, çiçek, su satıcılığı, temizlik, boyacılık.

işinde çalışıyor. Gece yarısı saatlerinde kantarının başında uykunun sınırında düştten düşe geçen oğlan, buruşuk bir gülü satmaya çalışan 10 kardeşli, 10 yaşında hiç okula gitmemiş, gelecek hayalini sorduğum ve, "Hiç," yanıtını aldığım kız çocuğu göç, işsizlik sorunları üstüne düşündürüyor.

Ahmet gece sokaklarda kart satıyordu. Su, çiklet, defter, kalem... ne bulsa satarmış. Babası uzun süre işsiz kalmış. Şimdi boyacılık işi bulmuş.

"Çalışmayı bırakamam. Her gün 15 lira götürürüm eve. Az mı? Kız kardeşim de 10 getirir. O hiç okula gitmedi. Para saymayı benden öğrendi. Annem de okuma yazma bilmez. Köyümüzden kalkıp gelmeseydik çalışmazdık."

Gece herkes uykudayken o dolanırmış sokaklarda.

"Belli mi olur, geç saatlerde acıyan çıkar, birkaç lira so-kuşturur cebime. O gün 20 liraya çıkar kazancım. Sabah uyuyakalırsam gidemem okula. Geçenlerde geç gitmişim, ödevin, dedi öğretmen, valla dedim, haberim yok. Okumak değil de abla benim gözüm futbolculukta. Ha bir genç takımına girsem, sırtım değmez yere."

Diyarbakır yolculuğu sırasında Hüseyin'e gelen bir öğretmen mektubu kat edilecek yolların uzun ve zahmetli olduğu gerçeğini bir kez daha yüzümüze vurdu:

"Aslında buraları görmek belki çok şey anlatır sizlere, ama yaşamak daha çok şey anlatıyor bizlere... Hiç bilmediğimiz, filmlerde gördüğümüz, hayal gücümüzde var olan, ama olumsuz olaylara tanık oluyoruz... Kan davaları, tecavüzler, sadece yardım parası almak için okula gönderilen çocuklar... Bazen çabalarımın boşuna olduğu fikrine kapılıyorum.. Ama suçu başkasında aramamalı belki de... İşte bunu düşündüğümde değişebilir diyorum... Gelişebilir..."

En son olay tecavüz olayını anlatmak isterim size. Olay bir intikam olayı... Daha önceki yıllarda iki genç birbirini severek evleniyorlar. Ama evlilik gecesi kızın daha önce başka biriyle birlikte olduğu ortaya çıkıyor... Önce kızın ailesi bu durumun bir kaza sonucu oluştuğunu söyleyerek örtbas etmeye çalışıyor. Fakat gün geçtikçe erkek karısından

daha da şüphelenmeye başlıyor... Ve karısını ailesinin yanına gönderiyor... Kandırıldığını düşünen erkek tarafı intikam peşine düşüyor. Karısının ailesinden olan 12 yaşındaki ufaklık, hiç okula gönderilmemiş masum bir kızı bir akşam evlerine götürüyorlar zorla... Kendi ailelerinden bir erkeğe bu kıza tecavüz edeceksin diyorlar. Erkek dediğimiz çocuk ise 15-16 yaşlarında. Fakat erkek cesaret edemiyor yapamıyor, içi elvermiyor belki de... İşte bu sırada kadınlar ellerine geçirdikleri aletlerle kıza tecavüz ediyorlar ve suç da erkeğe kalıyor... İşte bu bir intikam şekli... Tecavüz ettiği zannedilen çocuk da masum, tecavüz edilen zavallı kız da... Tek suçlu burada hâlâ var olan anlayış. Yapabileceğimiz, yeni nesilleri okula özendirebilmek. Fikirlerini değiştirebilmek, ailelerinin daha mantıklı düşünmesini sağlamak... Eğer gelerseniz ki gerçekten yürekten istiyoruz bunu, sizi misafir etmeyi çok isteriz. Burada aile ziyaretleri yapabiliriz. Bölgeyi daha iyi tanıyabilirsiniz."

eylül 2006

İLKYAR Eylül 2006 Gezici Projesi Hatay-Kırkhan YİBO'dan başladı. Öğrenim yılının ilk günündeyiz. Elden geçirilmiş, pırıl pırıl yıkanmış, boyanmış, sıraları cilalanmış, resimlerle donatılmış, evinden kopmuş çocuğa sıcak "merhaba"sıyla kucak açmış bir okul bekliyoruz ister istemez. Hani "Baba Beni Okula Gönder" projelerimiz var ya. Bir baba hasbelkader başını eğer de nereye göndereyim, derse, okula bakmaya gelse bir çiçek bahçesi karşılamalı onu. 1965'te kurulmuş, 25 köyden 600 öğrenci alan bu okulumuz öğrencilerini ilk günden heyecanla beklemiyor, belli. Okulun depreme karşı güçlendirme çalışması olanca dağınıklığıyla sürüyordu. Erkekler lojmanı tamirat nedeniyle kullanılamaz durumda, derslikler yatakhaneye çevrilmiş.

Bir kızla babası girdiler okul kapısından. Adam yepyeni, kat izleri belli ekose oduncu gömleğini giymiş, kızının çantasını omzuna vurmuş. Kırmızı pabuçlu, lacivert çoraplı kız

hoplaya zıplaya yürüyordu. Yüzüne yeniay oturmuş. "İlk gün-
lükler"e benzemiyor, açtı mı ağzını sustur susturabilirsen...

"6 kardeşiz. Kimi evli, kimi okula gitti. Evde kimse kal-
mamış, ha... Sıkıldım ben de, ilk günden gidecem, diye tut-
turdum. Baak, beğendin mi? Ben seçtim."

Kırmızı parlak pabucunun burnunu tir tir titretirken,
"Ayakkabımı, formamı dün pazardan aldık," diyordu.

Anne evde tek başına kalmış. Sözü ona getirse mi getir-
mese mi bilemez hallerde...

"Düşünmeyecem onu. Aklına getürmezsen, özlemezsin."

Aklına köyüne dair hiçbir şey takmamaya kararlı. El ele
tutuşmuş, oyun oynayan çocukların çemberine davetsiz giri-
verdi. Geçen yıl köy okuluna yazılmış. Kitap, defterlerini
kaybetmiş, eşyalarına sahip çıkamamış, altına kaçırmış, okul-
dan almış annesi.

"O vakit ufaktım. Şimdi büyüdüm. Baak, ayakkabılarım
36 numara."

Öteki 1. sınıf öğrencilerinden güvenli, bilmiş bakıyordu
çevresine. Ben de okumayı söktüğünü düşünerek *Uçurtmam*
Bulut Şimdi kitabımın kapağını uzattım önüne. Harflere par-
maklarını sürdü, "Dinle... Ne yazıyor burada, söyleyeyim
sana: Okumak çok iyidir, faydalıdır. Okursan bilgili adam
olursun..." diye başladı koşullanmış bilgilerini dökmeye.

Acı acı güldürmüştü bizi. Sevebilecek miydi bu çocuk
okumayı?

Mehmet yaslandığı ağacı sırtını vura vura sarsıyordu. Bir
ablası ve bir abisi ölmüş. Kengel yemeğe gitmişler, zehirlen-
mişler.

"Dudakları patlamış, mosmor olmuştu. Köylüler dokto-
ra götürdüler, anlamamış, Hatay'a göndermiş. Oradan Ada-
na'ya sevk edilmişler. Doktor bunlar yaşasa da deli gibi ya-
şarlar, başınıza dert olur, demiş. Sonra ölmüş ikisi de."

O günden sonra Mehmet sinir küpü olmuş. Eve gireme-
miş. Gece yaralarına kadar sokaklarda top oynamış. Ailecek
bir apartmanın kapıcılığını üstlenmişler. Babaları şoförmüş.

Kayıt günü.

“Beni pamuğa gönderirler, sabahları inek sağarım. Futbol kulübüne girecektim, yazdırmadılar. Ailem iyiliğimi istemiyor, beni sevmiyor. Ufak bir görüş ayrılığında hemen üstüme yürüyorlar. Evde bir ben fazlalığım. Okul kurtuluş benim için.”

Okulun kütüphanesine girdim, kitapların çoğu eski, 1965-1985 baskısı. 2000’den sonra alınan kitaplar A. Günbay Yıldız, Necati Sepetçioğlu, Vehbi Vakkasoğlu gibi yazarların dizi kitapları. Çoğu, ilkokul çocuğunun psikolojik, duygusal gereksinimlerine yanıt verebilecek nitelikte değil.

yayladağı

Yayladağı, Keldağlar’ın dibinde tütün zeytin ve elma yetişen dağlık, engebeli ve kıraç bir ilçe. İlçedeki YİBO 22 köyden 400 öğrenci almış.

Kübra okula erken geldim diye üzölmüş. Arkadaşlarının çoğu hâlâ tarlada çalışıyormuş. 5 kardeşlermiş. Kendinden büyüklerin hepsi evlenmiş. Babası demir çelik fabrikasından emekli olmuş. Yazı keçi otlatarak geçirmiş. Babası onu keçi-

lerin yanına verdiğinde heybesine mutlaka bir kitap atıverirmiş. Roman, hikâye, ders kitabı.

“Ganga’yı, Külkedisi’ni okudum, test sorusu çözdüm dağlarda.”

Anne, baba ve iki ablasıyla traktörle giderken uçuruma yuvarlanmışlar, birbirlerini öldü sanmışlar, ama hepsi de kazayı ufak sıyrıklarla atlattmışlar.

“Allah hayatımızı bir anda alır gibi yaptı ve geri verdi. Sınadı bizi. İyi kullarıymışız.”

Dünyagül üç kardeşiyle birlikte gelmiş okula. En büyükleri 8. sınıfta. Bir ablaları evlenmiş. Tatilde Afyon’a ablasının yanına koşmuş, birlikte yemek yapmış, ev süpürmüşler, hasret gidermişler. Konu komşuya gide gele yeni arkadaşlar edinmiş. Evine dönerken süslü püslü mektup kâğıtları almış

“Afyonlu arkadaşlarıma mektup yazarım diye almıştım. Şimdi İLKYAR’cı ablalarıma da yazacağım.”

11’lik oyununu orada öğrenmiş. Herkes sıraya dizilir, 11’den 11’e kadar sayılır, sıra kime gelirse o sıradan çıkarmış.

Gizem, İpek, Hasan kardeşler Gözlüce’nin Fen Çiftliği’nden bugün gelmişler. 7 kardeşlermiş. Bir ablaları evlenmiş. Bir ablaları sağlık meslek lisesinin birincisiymiş. Evlerinde ders çalışmayı kolaylaştırmak için bir odayı çalışma odasına dönüştürmüşler. Dersi olan o odaya çekiliyor, ödevlerini yapıyorlarmış. Babaları hem çiftçi, hem berber, hem şoför, hem araba satıcısıymış. Berber dükkânı yokmuş. Saç sakal kestirmek isteyen eve gelirmiş ya da baba ev ev dolanırmış.

Bir kız kendi kendine yanık bir şarkı tutturmuş, dünyayı unutmuş. Susup dinledik:

*Minik minik adımlar atarken ben
Bir elimden babam tuttu, bir elimden annem
Rabbim ayırma bizleri
Cennette de birbirimizden
Şimdi onlar uzakta ben uzaktayım
Allahım sen hepimize yakınsın*

“İlahi okuyor.”

Kız durdu, gözlerimdeki soruyu yanıtladı.

“Ağabeyimin getirdiği dinî filmlerden öğrendim. Öğretmeni vermiş.”

Resim öğretmeni olacakmış. Kuzuları otlatırken baba-sıyla birlikte o da gidermiş... uçsuz bucaksız çayırların, koyunların resmini çizermiş.

“En uzağa bulutları koyarım. Benim kaderim o uzak bulutun kuyruğunun gösterdiği yerde, derim. Bilinmedik yerlere gitmek isterim. Giderken kuzumu da götürürüm.”

reyhanlı

Amik Gölü'nün kurutulmasıyla buğday ve pamuk üretimi artan Reyhanlı'da hayvancılık da çok yaygın. Reyhanlı halkı Arap Türk karışımı. Ailelerin bir kısmı Hatay'da, bir kısmı Suriye'de kalmış. Anne babalar ve çocukların çoğu Arapça bilirmiş.

Reyhanlı YİBO'nun 580 öğrencisi var. Anaokulu yeni açılmış. Okulun banyosu yok, çocuklar hafta sonları evlerine giderlerse yıkanabiliyorlar. Yatakhanelerde el yıkama yerleri yalak biçiminde. Meryemler 10 kardeş. Babası TIR şoförü. Abisi Kars Üniversitesi'ne girmiş, iki abla ÖSS'de başarılı olamamış, köylerine geri dönmüşler.

“*Kurtlar Vadisi* dizisindeki avukat Elif'in hayranıyım. Avukat çıkayım gidecem yanına, senin yüzünden oldum, diyeceğim. Valla en büyük korkum ÖSS.”

4. sınıftaki Nazlı'nın ilginç bir öyküsü var. Annesi pamukta çalışırken karnındaki çocuğunu teyzesine bağışlamış. Çocuk doğar doymaz teyze Nazlı'yı kendi evine götürmüş. Bu yaz teyzesi Suriye kökenli inşaatçı bir adamla evlenmiş. Teyzesiyle Suriye'ye gitmiş, çarşıda kaybolmuş, o ülkede, o ailede kendini yabancı hissetmiş.

“Bir daha gitmek istemem oraya. Annemin yanına da gidemem. Tatilimi dedemin, ninemin yanında geçirdim. Teyzem bayramlarda bana ve nineme para gönderecek.”

Okulda geçen yıl hırsızlık yaygınmış.

“Okul korkusu oluştu bende. Şihlara götürdü ninem. Muska yaptı, okudu üfledi adam. Muskayı fanilama taktı. Bu muska üstüneyken kim üstüne basar, üstünden geçerse etkisi kaybolur, dedi. Aptal gibi evde anlattım. Ablam ayağıma bastı, arkadaşlarım üstümden atladı, yine korkum depreşti.”

Bir gece kara yılan girmiş düşünce.

“Şihların yılanıydı. Korkudan beladan koruyan yılan. Şihların yılanı, bozulmuş muskaları çözermiş. O geceden sonra yine korku morku kalmadı.”

Edebiyat etkinliğinde okuduğumuz öykünün çağrışımlarıyla yeni öyküler kurmaya çalıştık.

Bir kız söz aldı. Kurulmuş makine gibi öyküsünü anlatmaya başladı:

“İki arkadaş varmış... birinin başı açık, ötekinin kapalıymış. Başı açık çocuğun ailesi başörtülü kızla arkadaşlık etmesini engellemiş. İki canciğer arkadaşın yolları ayrılmış. Yıllar sonra iki arkadaş hastanede karşılaşmışlar. Başı açık olan böbrek hastasıymış, böbrek bulamazsa ölecekmiş. Başı örtülü arkadaş ona böbreğini vermiş, hayatını kurtarmış.”

Kız anlatırken arkadaşları yüksek sesle söylenmeye başladılar. Ne demek istediklerini anlamıyordum. Biri elini kaldırdı:

“Öğretmenin bu öykü onun değil! *Sırlar Dünyası*’nda oynandı. Hile yapıyor!”

“Bisikletli Postacı” öykümdeki bisiklet, çocukları bisiklet öyküsü yazmaya yöneltmişti şimdi de.

Çocuklar bisiklete bir ad takmak istediler önce.

“Azrail!”

“Allah’ın kulu!”

“Cami”

Şaşırmıştım. Cami adlı bisiklet olur mu, dedim.

“Olur,” dedi parmağını burnumun ucunda sallayan oğlan. “Cebrail, Azrail, Mikail, İsrail’in baş harfleri CAMİ...”

“Şimdi de bisikleti süsleyelim mi? Ne tür süsler takalım,” dedim.

“Arka işiğin üstüne Bismillah! yazalım.”

“Allahım beni koru!”

“O şimdi asker!”

“Şehit!”

Bu okulda da kütüphanenin kitapları çoğunlukla 1960-1965 baskısı. Yeni kitap hiç yok. En yeni kitap 1981 baskısı. Kütüphanenin sandalyeleri kırılmış, arkalıkları kopmuş. Duvar köşelerini örümcek ağları bürümüş. Öğrenci velilerinden biri geldi yanımda. Kütüphanenin tozunu, kirini, kırık döküklüğünü görmüyordu. Okulun temizliğini öve öve bitiremiyor, “Biz okul okul dolaştık bu okulu seçtik. En temiz, tertiplisi bu,” diyordu.

İLKİYAR’ın getirdiği yepyeni kitapları raflara yerleştirdim, ders arasında çocukları kütüphaneye çağırdım. Çocuklar alışkanlıkla eski kitaplara yöneldiler. İsrarla, “Kitaplar buradaki raflarda,” dememe karşın çocukların rotaları değişmiyordu. Eski kitapların önünde duruyor, kitapları korkarak elliyorlardı. Baktım, anlatamıyorum, tek tek ellerinden tutup, yeni kitaplardan oluşan kitaplığın önüne getirdim. Çocukların istisnasız tepkisi, “Aaa! Bize yeni kitap mı getirdiniz? Bize hep kullanılmış kitap verirler,” oldu.

Kızlardan biri eski, kara ciltli kitaplardan birini tutmuş, “Yeni kitapları okuyayım, bunları bile okurum sonra üstüne,” diyordu arkadaşına.

Yanaklarımı öpenler, belime sarılanlar, alkış tutanların arasında gülümsememi dudaklarımın arasına kısırmış, utangaç kalakalmıştım.

fevzipaşa

800 öğrencili İMKB Fevzipaşa YİBO 2000 yılında açılmış, yalnızca 6.-7.-8. sınıf öğrencileri öğrenim görüyor. Fevzipaşa neyiyle anılır, diye sorunca “Ökkeş Baba Türbesi’yle,” diye bağırıştı çocuklar. Dileği olan, derdine çare arayan, koyununu, tavuğunu, kuşunu keser, türbenin yolunu tutarmış. Ebru ve arkadaşı bana okullarını gezdirmek istediler.

Kapalı spor salonunu gördük, geniş, ferah kütüphanesinde kitapları karıştırdık. Kızlar gezinirken habire mırıldanıyordı.

“Ne oldu kızlar? Bir şey mi söyleyeceksiniz?”

“Alışkanlık,” deyip gülüştüler. “Perşembe ya. Dua ediyoruz.”

Perşembe günleri ölümler evlerine dönerler, cuma öğleden sonra mezarlarına geri giderlermiş. O yüzden perşembe, cuma evlerde sürekli dua okunurmuş.

Bahçeye çıktık, bir grup çocuk kenetlenmiş, kendi aralarında fısıldaşıyordu. Ne konuştuklarını merak ettim. Kel kafalı bir oğlan, “Hırsızlık oldu,” dedi.

“Aaa! Yatılı okulda hırsızlık mı olurmuş?”

“Büyük hırsızlıklar olur, abla! Bildiğin gibi değil...”

“Senin de başına geldi mi?”

“Gelmez mi? Ben de büyük bir kaza atlattım. Tamı 1.5 milyonum ve 4 çikletim çalındı.”

Bir köşede kızlar iç içe girmiş çivileri birbirinden ayırmaya çalışıyorlardı.

“Sökemiyoruz, yardım!” diye bağışarak yanıma koştular.

“Yardım yok! Kendiniz çözmelisiniz!”

Saçını mavi tokayla tutturmuş kız cebine attı kenetli çivileri.

“Yarın eve gideceğim nasılsa. Annemin eline vereceğim çivileri. Onun sökemediğı bir şey yok.”

Seher’e Çınarlı köyünün en güzel kızı, derlermiş. Bir ablası liseye gidiyormuş. Yaz tatilinde Adana’ya, teyze kızının nişanına gitmiş. Halası da gelmiş. Halası yanında kalın bir kitap taşımış. Her sabah kahvaltıda gece gördükleri rüyaları anlatırlarmış, hala da kitabına bakar söylermiş.

“Hilal nefis demek, yılan düşman, temizlik yapmak dertten kurtulmak...”

Arkadaşlarıyla oyun oynarken yaralanmış, kolu çıkmış.

“Yaşlı bir dedeye götürdü babam. Yerine yerleştirdi, ama

kolum eğri kaldı. Polis olmak istiyordum. Eğri kolla umutlarım da yıkıldı.”

Okursa İstanbul ya da Ankara’da çalışmak istermiş.

“İsteklerim bitmez benim. Allah kısmet ederse Irak’a gideceğim. Çadırlardaki çocuklara eğitim vereceğim. Afganistan’a gideceğim. Karnı içe çökmüş, bir deri bir kemik çocuklara yemek götüreceğim.”

Arzu parmak uçlarında yükselmiş, “Boyum çıkarsa ben de polis olacağım,” diyordu. “İnşallah çıkar.”

Sefil polis diye alay edermiş arkadaşları.

“Kırıkhan’da, Antep’te, İslahiye’de organ mafyaları varmış. Baliciler de... Oralarda iş çok.”

“Çocukları kaçırp böbreklerini, ciğerlerini alıyorlar, sonra da satıyorlar, abla! Bunlarda hiç insaf merhamet yok. Kırıkhan’da bir adam bir çocuğun yanına yanaşmış, ‘Baban seni mezarlıkta bekliyor,’ demiş. Çocuk öğlenleri babasına yemek götürürmüş. Sefertasını almış, mezarlığa gitmiş. Orada pusu kurmuşlar, organlarını almışlar...”

“Ölmüş mü?”

“Sevim Abla, ölmez mi? Karnını öylece açık bırakmışlar.”

“Antep’te baliciler çok. Okul önünde eroin katılmış çikolata satıyorlarmış.”

“Çiklet bir de.”

“Bir çocuk parkta oynuyormuş. Bir kadın gelmiş, şeker ikram etmiş. Oracıkta bayılıvermiş. Alıp götürmüşler organlarını, bankta oturur durumda bırakmışlar. Özellikle kadınları seçiyorlar. Kadınlar tatlı dilliler, çocuklara kolay yanaşıyorlar ya.”

“Benim amcamın çantasını almak istediler, bacağından bıçakladılar. Ben polis olmak istiyorum. Caniler saracak dünyayı. Birilerinin dur demesi gerek.”

“Abla, ben de bir şey anlatayım. İslahiye’de bir kadına parfüm sıkmışlar, kadın bayılmış. Mezarlığa götürmüşler, orada tecavüz etmişler, organlarını almışlar, bayıldığı yere bırakmışlar. Gazeteler yazmıyor bunları, kulaktan kulağa yayılıyor.”

Hatice polis olmaya özenenleri anlamıyor bir türlü.

“Polislik riskli meslek. Öyle gözü dönmüşler var ki, polisleri bile öldürüyorlar.”

Haticeler altı kardeş. Babaları geçici köy korusu. Ağabeyi liseyi bitirmiş, ÖSS’yi kazanamamış. Babası bir kere daha sınava girme hakkı vermiş, başaramazsa işe sokacaktı. Buğday ekiliyorlar, inek, koyun besliyorlardı.

“Afrika’ya gitmek isterim. Orada hasta, aç çocuklara bakmak isterim. Uzaya da gitmek isterim. Ama yıllar alırsa diye korkuyorum. Ben dönene kadar anneme babama bir şey olursa ya... Sizin gibi kitap yazmak isterim abla... Köylere gidip hikâye okumak isterim. Çok çocuk doğur abla! Türkiye’nin nüfusu azalıyor. Deprem oluyor, kuş gribi oluyor, köyde çocuklar sapır sapır ölüyor, nüfusumuzu çoğaltmalıyız ki kolay kolay düşmanlara yenilmeyelim.”

Meryem’in babası çobanmış. İki kardeş gelmişler okula. Kardeşi 2. sınıfa gidiyor.

Söyleşimizin sonunda çocuklar bana sarıldılar, hadi, dediler birlikte resim çektirelim.

Kızlar yanaklarıma öpücükler kondururken, okuyun kızlar, okumayı bırakmayın, dedim.

“Merak etme abla okuruz. Hiçbir şey olamazsak abla, yazar oluruz! Söz veriyoruz sana!”

maraş

600 öğrencili Kahramanmaraş Merkez YİBO’da geçecek yeni günümüz. 3. sınıf öğrencilerinin arasında 11 yaşında olanlar dikkatimi çekti. Okula iki yıl, üç yıl geç yazılanlar varmış meğer. Nüfus kâğıdı 9-10 yaşlarında çıkarılmış çocuklar da cabası. Çocukların önlükleri okulun ilk günleri olmasına karşın tozlu, yırtık, sökükle, renkleri atmış.

Müşerref bu okula ilk geldiğinde çok zorluk çekmiş. Günlerce gözünün yaşı dinmemiş.

“Bu yaz büyükannemi kaybettik. Hastaydı. Adana’ya hastaneye götürdü babam, getiremedi.”

Baba çiftçiymiş, ekin, yonca diker, mal güdermiş.

"Ben din kültürü öğretmenini olacağım. İyi, gelişmiş bir köyde çalışacağım. Oraya anne babamı da götüreceğim."

"Neden din kültürü?"

"En çok o derste öğrendikleri aklımda tutabiliyorum. Âdem Peygamber'in hayatını sorun, anlatayım size. Nasıl cennetten kovulmuş, bilirim. Dua adı söyleyin, su gibi okuyayım. Her sene Kuran kursuna giderim. Büyükanнем için hâlâ dua okumaya geliyor komşular. Babam bırakmadı okula ama, annem git, biz idare ederiz, dedi de erken geldim okula."

Din kültürü öğretmeninini anlattıklarını masal gibi dinlemek hoşuna gidermiş.

"O bize, 'Birine yardım edersen, biri de sana eder,' der, denedim, doğru çıktı. 'Bir adam düşünün' der, 'kırk kere hacca gitmiş ama eli hiç hayra gitmemiş. Bu adam mı iyidir? Yoksa yola düşmüş, yolu kapamış taşı kaldıran mı?' 'Hacca giden' dersin, di'mi abla? Değil, 'Öteki adam iyidir,' der öğretmenimiz. Ben yolda taş görsem, diken görsem kaldırıyorum. Üst kattaki yaşlı, fakir komşularımın odun kömürünü taşıyorum. Yıkanacak çamaşırları var mıymış, sorarım. Ekmeklerini, sütlerini alırım, pazara giderim."

Kapı komşularının kocası ölmüş, çocuğu şeker hastasıymış. Köylerinde Kozdağı denen bir tepe varmış. Orada bir evliya yaşamış. Suyu şifalıymış.

"Hastalığı olan oraya çıkar. Yan komşunun oğlu da bazen çok fenalaşır, tepeye çıkınca iyileşir. Evliya bazen dağdan dağa atlarmış... ışıık şeklinde görülürmüş. Ben sinüzitim için çıktım, geçti. Kansere, vereme iyi gelen sakız satıyorlar orada. Annem korkuyor kötü hastalıktan, o sakızdan çiğniyor. Recep diye bir yer daha var. Oraya dileğin olunca giysini, saatini, paranı bırakırsın. Dilek ağacına çaput bağlar, dilek tutarsın. Ben de bağladım, mesleğim olsun, dedim. Bir de gizli bir dileğim var, onu söylemem."

"Paralar, saatler çalınmaz mı?"

"Tövbe, de abla. Türbeden eşya çalan oracıkta çarpılır!"

Arkadaşı Fadime'nin anne babası arka arkaya ölmüşler. Kardeşini evlatlık vermişler. Fadime amcasının yanında kalıyormuş. Ablasını da evlendirmişler.

"Ben okumayayım üzülmem, o okumazsa aklını kaçıır."

Müşerref ailesini çok özlüyor, evdekiler ne yapıyor merak edip duruyormuş. Evde 8 kişilermiş.

"Saat saat düşünüyorum. Şimdi malları yemliyorlardır. Dedem yukarı kattaki odasında yatıyordur. Hiç dışarı çıkmaz. Yemeğini odasına getiririz. Yer, uyur, rüya görür, bir onu anlatır. Bir gün adamın birine bir bebeğin geldiğini görmüş, o gün halamın kızı düşmüş. O bebek ebemin kucağına gelseymiş, kız ölürmüş, biliyor musun?"

Kitap okurken, televizyon kumandası elindeyken başka dünyalarda gezinirmiş.

"Din kitapları, peygamberlerin hayatları beni alır götürür. Televizyonda en çok haberleri izlerim. *Adak*, *Sahte Prenses* kaçırmadığım diziler. *Sırlar Dünyası*'nın yeri ayrı tabii..."

Tatilde küçük kardeşine bakmış, teyzesine gitmiş. Evin en büyük kızı olduğu için rahatça gezemezmiş, evden yalnız başına dışarı çıkması yasakmış.

Babası astsubay okulunu kazanmış, gitmemiş.

"Sonrasında çok pişman olmuş. Gitseydi asker kızı olacaktım. Babam, 'Her işte bir hayır var,' der. 'Belki de ölüydüm şimdi. Bir çatışmada ölüp gitmiştim.'"

Yazın ninesini kaybetmiş.

"Uyumuştu, uyandıramadık. Çok korkuyorum şimdi. Biz de uyur da uyanamazsak diye."

Babası hatim indirmeye gidermiş geceleri. Evde yalnız kalır, korkarmış.

"Denedim, geceleri Fatiha okursam bir şeycik olmuyor. Bir işe başlarken besmeleyi, duayı eksik etme abla. Bak, biz her yıl mal satarız, bu yıl inek alan çok oldu. Duayı esirgezmezsen her yıl daha iyiye gider işler."

Müşerref elbezi, atkı, kazak örmeyi çok severmiş. El işi dokurken hayal kurarmış.

“Maraş’ta evimiz olsun, isterim. Ninem ölmemiş olsun isterim, fakir çocukları okutmak isterim, Fadime’ye güzel bir hayat isterim, çabucak büyümek isterim.”

“Öğretmenimiz bize hayır yapmayı öğretiyor. Hepimize evden bulgur, pirinç, fasulye, un getirtti, fakir öğrencilere dağıttı. ‘Dilenciye vermeyin, kullanmadıklarınızı bana getirin, ben ihtiyacı olana veririm,’ dedi.”

Münevver yedi kardeşin içinde tek kızmış. Yenice kale Yaylaüstü köyünden gelmiş. Babası çiftçiymiş. Tarlalarına buğday, arpa ekermiş. 5. sınıfa kadar köy okulunda okumuş. Yatılı yaşama yeni başlamış.

“Yemekler iyi de, uyku sorun. Uyku tutmuyor geceleri. Sabah olsun diye bekliyoruz. Büyük kızlar bize, ‘Niye uymuyorsunuz,’ diye çıkışıyorlar. Nasıl uyuruz abla? Bir odada altı kişi kalıyoruz. Dolapların anahtarı yok. Uyursak çarşaf-ları, battaniyeyi, yastıkları götürürler. Bir sabah yenilerden bir kız uyandığında bakmış, yastığı yürümüş.”

Münevver hemşire olmak pahasına her zorluğa katlanmaya kararlı.

“Anamı babamı kimseye muhtaç etmeyecem. Köyümüz çok güzel! Yeşillik... deresi var... orada sağlık ocağında çalışacağım.”

Yanındaki arkadaşı sessiz, dupduru bir kız. On kardeşi varmış. İki ablası evlenmiş, beş kardeşi okuyormuş.

“Annem, ‘Okursanız sizi otuz yaşına kadar satmam,’ diye söz verdi. Bizim köyde 12-13 yaşta söz veriliyor, 14-16 yaşta nişan, 18’inde evlendiriliyor kızlar.”

Köylerinde sık sık huzursuzluk çıkarmış. Bıçaklar, silah-lar konuşurmuş.

“Yengem bile bize iftira etti, babam iki kere hapse girdi. Biz çocuklara hırsız iftirası atan oldu. Babam evden dışarı çıkmamızı yasakladı.”

Yazları göçe çıkarlarmış. Malatya’ya, Ordu’ya, Adana’ya göçe geçme mevsimlik işlerde çalışırlarmış.

“Oruç başlayana kadar göçe göçe gideriz. Kayısı, fındık, pamuk toplanır. Oruç başlarken evimize döneriz. Dersi nasıl çalışayım abla?”

Bu resmi anneme götüreceğim.

Fatma geçen sene köy okulundan gelmiş. Babası çiftçi. Ağabeyi ÖSS'yi kazanamamış, İstanbul'da işe girmiş, askere gidecekmiş. İstanbul'da çalışan yeğeni annesini 9 ay görmemiş, tam buluşmaya giderlerken trafik kazası geçirmiş, ölmüş.

"Yazın iki ay yatılı Kuran kursuna gittim. Kuran'ı aktardım, abla. Eskiden cinlere, perilere çok inanırdım, şimdi o kadar değil. Yaşlılar, 'Sakız çiğneyen ölü eti çiğner,' derler, ben inanmam."

Müşerref çattı kaşlarını.

"Doğru diyorlar."

"Yalan! Batıl inanç onlar."

"Rüyalar da mı yalan? Hacı görürsen kısmetin açılır. Paçan sökölürse para kaybedersin. Sakat görürsen kara haber gelir."

"Aman, git işine! Asıl biz bugün büyük bir rüya gördük. Abla, önce sizleri turist grubu sandık. Resimlerimizi çekip gideceksiniz sandık. Baktık, bizim gibisiniz, çok sevdik. Ne olur gitmeyin! Rüyamızı kısacık bırakmayın."

Sağımdan solumdan itekleyenler soru yağmuruna tuttular beni.

“Abla, siz de yatılı mı okudunuz?”

“İlk kez bir yazarla tanıştım. Bu olayı günlüğüme yazacağım. Bizden birkaç öykü kitabı çıkarırsınız, değil mi?”

“Başkalarının hayatını mı yazıyorsunuz, abla?”

“Bir kitabı kaç günde bitiriyorsunuz?”

Fatma kemerimden tuttu kalabalıktan ayırdı beni, bir ağaç altına götürdü

“Köyümüzde, evimizde aile sorunları çoktur, abla. Babam biz 2. sınıfa gidene kadar çok tartakladı bizi, annemi her gece dövdü. Sorsan, annemi çok seviyormuş. Biz neden başarılı olduk biliyor musun, abla? Annem okumamış, babam annemi döverken, ‘Çocukların da sana çekmiş,’ diyordu. Onun için çok çalıştık, babamı utandırdık. Şimdi pişman mıdır bilmiyorum. Ama eskisi kadar sinirli değil. Eskiden işi yoktu, şimdi inşaatta çalışıyor.”

Fatma kütüphanenin anahtarını buldu, bir çocuk grubuyla açtık kapıyı. Kütüphanenin kitapları ağırlıklı olarak 1960-1981 baskısı. En yeni kitap 1993 baskısı. Kuran tefsirleri, İslam fıkhi, İslam âlimleri ansiklopedileri, Ebussuud fetvaları, Hayatüs... Çocuk dünyasına seslenen kitaplar yok aralarında.

Çocuklar kitap kolilerini sevinç çığlıklarıyla açtılar. Parlak kaplarını okşayıp öptüler. Çocuklara sevdikleri türlere göre kitaplar önerirken bir kız yanaştı yanıma. 6. sınıf öğrencisiymiş. Köyündeki okulunda öğretmeni matematiği, resmi, müziği işlemez, din ve Türkçe dersine ağırlık verirmiş. Dinî öyküleri, tarikat şeyhlerinin felsefeleri, peygamberlerin yaşamlarını anlatırmış.

“Ben de bu yüzden dinî öykülere bayılırım. Siz de getirdiniz mi?”

Kıza, resim ve müziğe ilgisini sordum.

“Resim yapmak, şarkı söylemek günahtır,” dedi, gözlerini döndüre döndüre. “Dinimiz her ikisini de yasaklamıştır.”

Yeni durağımız Pazarcık YİBO. İstiklal YİBO'nun öğrencileri de burada bu sabah. Pazarcık YİBO'nun öğrencileri suskun, çekingenler. Giysileri ütüsüz, tozlu, sökük, lekeli. İstiklal'in öğrencileri rahat tavırlı, saçları, üstbaşları düzgün, tertipli. Çocuklar küçük nüansları öyle aşırı bir duyarlılıkla hissediyorlardı ki, ikide bir bize sormadan edemiyorlardı:

"İstiklalliler güzel, biz çirkiniz, di mi?"

"Siz de çok güzelsiniz," dememiz işe yaramıyor, her fırsatta farkı vurgulamaktan geri kalmıyorlardı.

Masal canlandırma etkinliğimizin anlatıcısı Helin de Pazarcık YİBO'nun öğrencisi değildi. Parlak, düzgün taranmış saçlı, temiz giyimli, pembe yanaklı sessiz bir kızdı. Oyun çalışmalarını sırasında bir ara çocukların köşede yığıldığını fark ettim. Ne oluyor, diye bakınırken, Helin'i gördüm, dibe sıkışmış, korku dolu iri gözlerini bana dikmiş, yalvarıyordu:

"Öğretmenim, ne olur beni kurtarın!"

Ötekiler kızın üstüne abanmış, yanaklarını çekiştiriyor, saçlarını karıştırıyor, kıkırdaşıyorlardı. Helin soluksuz kalmıştı. Çocukları bir çırpıda dağıttım.

"Neden canını acıttınız Helin'in?" diye sordum.

"O çok güzel," dediler bir ağızdan. "Biz çirkiniz!"

Bahçede gezinirken oynayan çocuklardan birisi ters bir dönüş yaptı, kafası çeneme çarptı. Boş bulunmuştum, beynime şimşekler yağmıştı birden. Çocuklar yüzümdeki karmaşıklık ve acıyı görmüşler, oyunu bırakıp yanıma gelmişlerdi.

"Öğretmenim iyi misiniz?"

"Acıyor mu?"

"Kolonya getirelim mi?"

Çarpma çok şiddetliydi, dişlerim, dilim yanıyor, acıyordu. İlk şaşkınlıktan sonra gözlerim bana çarpan çocuğu arandı. Onun başı kim bilir nasıl ağrıyordu!

Merdiven kenarında gördüm onu, başını ellerinin arasına almış, mahcup oturuyordu. Yanına çöktüm, saçını okşadım. Başında ceviz kadar bir alan sımsıcak ve şişti.

“Acıyor mu?”

“Yok hocam... biz alışkınız... Bizim hep kafamıza vururlar... bize bir şey olmaz.”

Bir kız grubu beni aralarına çekti, köylerindeki batıl inançları açtılar:

“Bizim köyde abla, cumartesi günleri saç kesilmez... Ha git berber çağır, gelmez, saçını kestiremezsin.”

“Başına kötü bir iş gelirse o gün üstünde olan giysilerin uğuru kaçır. Uğursuz giysiyi de kimse kolay kolay giymez.”

“Ölü çıkan evin ışığı üç gün söndürülmez.”

“İneğin sütünü yere sağarsan, hastalık gelir.”

Onları dinlerken parmaklarını birbirine geçirmiş, kenetlemişim.

“Aaa, bak, abla... elini böyle kenetler otursan kısmetin kapanıverir, aklında olsun.”

“Çay demlemeyeceksen, çorba, makarna yapmayacaksan suyu boşu boşuna kaynatırsan evinin bereketi olmaz.”

Duygu köy okulunda okumuş, yatılı okula yeni gelmiş.

“Köyde ekmeği azık olarak yanımızda getiriyorduk. Burada yemek iyi, okulla yatakhane yakın. Köy okulu eve uzaktı. Kış günleri tek başına gidemezdik, büyüklerden biri bize kılavuzluk ederdi. Yazın yatılı Kuran kursuna gittim. Yatılı hayatına alıştım.”

Hobilerini sorunca

“Bulaşık yıkamak,” dedi “Hayallerim beni nerelere götürür yıkarken bilemezsin, abla.”

Yatmadan önce, yola çıkarken, arabaya binerken, karanlık bir yere girerken, sınav zamanı hep dua edermiş.

“Biraz gayret, biraz dua... başarının sihirli formülü bu! Abla, sana bir tavsiyem olsun, kapı eşiğinde oturma, hem bekâr kalırsın, hem paran olmaz, sürünürsün.”

Her gece yatmadan önce hayaller kurar, Allah’tan dilekte bulunurmuş.

“Zengin et bizi, derim, taksimiz olsun, derim, beni meslek sahibi et, merhametli, paralı bir koca ver, derim.”

İki sene önce her gün, “Bana bir kardeş ver,” diye dua etmiş.

“Sonunda duam tuttu, annem gebe kaldı. Çocuğu doğurdu. Aman, aman! Çocuk bir yaramaz, bir yaramaz çıkmaz mı? Bu kez bin pişmanlık bende! ‘Keşke o kadar dua etmeseymişim,’ diyorum şimdi.”

Bugünlerde gözlerini kapayınca annesi ve kucağındaki kardeşi gelirmiş gözlerinin önüne.

“Köy okulundaydım daha önce. Keşke bu okulumuz da köyümüzde olsaydı. Okuldan eve gelince annemin kek kokuları karşılardı beni. Çocuk annemin belini büktü, yaşlandı zavallı. Eğer ölmez de büyürse, seneye akıllanır, o kadar ağlamaz.”

“Niye ölsün?”

“Bizim köyde çok bebe yürümeden ölür.”

4. sınıf öğrencisi Arzu’nun iki kardeşi varmış. Baba odunculuk yapar, sokaklarda domates satarmış. Deniz gözlü ağabeyi küçücükken ölmüş.

“Annem kar yerdi, ona da yedirirmiş. Üşüttü, dediler.”

Çocuklara nasıl bir yatılı okul hayal ettiklerini sordum.

“Tuvaleti temiz, duvarları mavi-pembe boyalı, resimlerle süslü bir okul.”

“Ağaçlıklı, çiçekli bahçesi olsun.”

“Yanından tren geçsin. Bizi taa Ankara’ya götürsün...”

“Annemiz de burada, lojmanda kalsın. Öğle yemeğinde yanına gideriz, öperiz, sarılırız.”

“Akşam olduğunda biz yatakhane kalsak bile, bilirim ki annem hemen yanı başımda. Dünyalar benim olur.”

“Tiyatro gelsin... sineması olsun... Hafta sonları şarkılı çalgılı eğlence olsun!”

kara kedi

Tarihi 40.000 yıl öncesine dayanan kentin adının öyküsünü Adıyaman 75. Yıl Merkez YİBO’nun öğrencisinden dinledim.

“Bir zamanlar yedi çocuklu, puta tapan bir baba varmış. Babanın ava gittiği bir gün oğullar evdeki tüm putları yık-

mişlar, 'Allah birdir,' diye bağırılmışlar. Baba av dönüşü olayı duymuş, yedi oğlunun da canına kıymış. Oğlanların anısına bir manastır yapılmış, şehre de 'Yedi Yaman' adı konulmuş. Zamanla bu ad Adıyaman'a değişmiş."

Okulun bahçesindeki ormanın çam kokusu yüzümüze çarptığında aydın bir anlayışla, çocuğu merkeze koyan bir bakışla yönetilen bir okula geldiğimizi hemen algıladık. Okul müdürü çalışkan, dönüştürücü işler başarma çabasında olan, sanatın, estetiğin gücüne inanan bir aydın. Bahçedeki 5.000 ağacı öğretmenlere zimmetlemiş. Her öğretmen kendine düşen ağaç topluluğunu sulamak, bakımını yapmakla sorumlu. YİBO'nun başka okullara model olabilecek kelli felli bir tiyatro salonu var. Kulisi, soyunma odası, kostüm odaları, dekorları unutulmamış dört dörtlük bir salon. Çocuklar bu sahnede her yıl birkaç oyun sahneye koyarlar, köylüler, öğrenciler, veliler izlermiş. Okul Müdürü Yusuf Bey öğrencilerin dertlerini baba şefkatiyle dinlerken bir yığın anı biriktirmiş. Bizimle paylaştığı dokunaklı bir anısını aktarmadan geçemeyeceğim:

"YİBO'muzun birinci kattaki müdür odası bahçeye bakar. Mevsim güz, dönem yeni başlamış. Öğrenciler yeni yeni geliyor, okul henüz tam kapasitesine ulaşmamış. Bir öğleden sonra, dersler bitmiş, hava günlük güneşlik ve herkes bahçede koşup oynuyor. Baktım giriş kapısının dışında küçük bir kız çocuğu var. Kız mavi önlüğüyle bu sabah ilk defa yatılı okula gelmişti. Annesi kızının eşyalarını bırakmış, hemencecik gitmişti. Kız bahçe duvarını izliyor, bir uçtan diğer uca yürüyor. Uca gelince birkaç dakika duruyor, tekrar geri dönüyor öteki uca yürümeye devam ediyor... Belli, ortada sıkıntılı bir durum var, yeni geldiğini de düşününce hemen dışarı çıktım. 'Kızım nasılsın, bir şey mi oldu, seni kimse üzdü mü bugün? Niye sürekli gidip geliyorsun,' diye sordum. Kız utangaç gözlerini yere indirdi. 'Öğretmenim, gidip gelirken hep kokluyorum, acaba köyümüzden annemin kokusu gelir mi, diye bekliyorum.'"

Derya da bahçede tek başına dolaşıyordu. 8 kardeşler. Bir kardeşleri ölmüş. Babası işsiz.

“Babamı vurdular. Uzun süre hastanede yattı, sonra çıkardılar, ama şimdi deli gibi. Çalışmıyor. Çok sinirli çünkü. Hangi işe girse çıkarıyorlar. Beni kucağına alıyor, sevecek sanıyorum, yere çivi çakar gibi vuruyor. Annemin sırtına tekme vurdu, annem bayıldı. Çamın altına götürdük, ayıltamadık, hastaneye yatırdık. Babam iki keklik aldı geçenlerde. Şimdi günü gecesi onlar. Kafes yapıyor, yemlerini ayarlıyor, tüylerini okşuyor. Saatlerce yanlarında duruyor, konuşuyor onlarla. Artık bize o kadar kötü davranmıyor.”

Derya’nın anadili Kürtçe. Evinde Türkçe konuşmazmış. 3. sınıf öğrencisi olmasına karşın önüne koyduğum basit bir yazıyı okurken zorlandı.

“İyi okuyamasam da öğretmen hepimize pekiyi veriyor. Aşağı yukarı çoğumuz aynı durumdayız.”

1. sınıfı köy okulunda okumuş. 5 sınıfın eğitiminden bir öğretmen sorumlumuş.

“İlk yıl okumayı sökemedim. Aklımı veremiyordum. Başka sınıfların konularına kafam takılıyordu. Evde mutlu değilim. Ağabeyim dövüyor, babam kafama vuruyor, annem de tekmeliyor. İnan, geceyi iple çekerim, abla. Gece yorganımı kafama çeker, ne hayaller kurarım! Çalışkan olmuşum... su gibi okuyormuşum... problem çözüyormüşum... büyümüşüm, doktor olmuşum.”

5. sınıf öğrencisi Gülbahar, Derya’nın yakın arkadaşı. Konuşmamızın başında iki ağabeyinin yanarak öldüğünü söylemez mi?

“Işıklar kesilmişti, dışarıda fırtına vardı, pencere kırıldı, rüzgâr içeri giriyordu. Birden ışıklar geldi, ampul koptu, yatakta yatan ağabeylerimin üstüne düştü. Ağır derecede yandılar, hastanede yattılar, ama kurtulamadılar.”

Ninesiyle çocukları da bir araba kazasında hayatlarını yitirmişler.

“Okursam trafik polisi olacağım. Güzel bir evim olur, di mi abla? İki katlı, pembe renkli, çiçekli perdeli.”

Babası çiftçiymiş. Bir ablası meslek lisesinde, üç kardeşi bu okuldaymış

Seda ip atlayan kızları gösterdi.

"Ha bunlar, 4 kardeşler. Dördü de gece altına kaçırıyolar."

"Neden acaba?"

"Sade onlar mı 50 kişi var aynı durumda. Korku yüzünden... Anneleri yoktur yanlarında ondan... Biz bir gece topladık, birini sorguya çektik. Rüyasında beyaz bir at ve üstünde kan revan içinde bir adam görüyormuş. Korkudan işiyormuş. O gece biz de o adamı düşündük, bir korktuk, bir korktuk, uyuyamadık!"

5. sınıf öğrencisi Yağmur sınıf arkadaşlarının ablası gibi. Okula geç başlamış.

"Köyde okul yok, diye bahane ettiler, iki yıl yollamadılar."

Ablası köyde halı kursuna gidiyormuş.

"Bizim köyün adını duydun mu abla? Gedik köyü. Televizyona çıktık biz. Halılarımız dünyaca ünlüdür. Taa Amerika'dan geldiler, çekim yaptılar. Dünyanın en büyük halısı bizim köyde üretildi. Ekipte ablam da çalıştı. Ben de yardım ettim onlara. Adıyaman Valiliği'nin önünde toplandık, ablama altın verdiler, alkışladık."

Çiçek Taksi dizisinden özenmiş, trafik polisi olmaya karar vermiş. Babası çiftçiymiş. Kemikleri erimiş, eğrilmiş.

"Buluşlar yapmak isterim, abla... Edison gibi dünyaya yararlı işler yapmak isterim... Babamın eğrilmiş kemiklerini düzeltecek ilacı bulmak isterim."

Okulun kurulduğu yerde eskiden mezarlık varmış, söylentisi yayılmış yatakhane.

"Herkes yatınca cinler periler dolaşır diyorlar. Uyurgezerler gezinirken, insan boğar diyorlar, korkuyoruz. Arkadaşlar arasında uyurgezer var... Benim abim de öyle. Bir gece çatıya çıktı, babam görmüş, hemen tutup indirmiş, yoksa düşüp ölürdü. Bizim pansiyondaki odamız mezarlığın karşısında. Mezarlıkta baliciler toplaşmış. Perde yüzünden kavgaderiz akşamları. Ben korkuyorum, perdeyi hep kapalı tutuyorum. Ölüler gelecek sanıyorum. Ölü beyaz köpek

şekline girer, kötülük yapanları ısıtırmış. Duymuş muydun abla?"

Seda, "Kara kedi geçti," diyerek hopladı. Kızlar elleriyle saçlarını kavradılar.

"Saçını tut abla, yoksa kel olursun."

Kara kediği görmedim. Ne olduğunu anlamamıştım. Kızlardan biri saçına asıldı.

"Ben hep tutardım abla, sonra bir ara unuttum, kel de olmadım. Sen de olmazsın ama, yine de turalım... ne olur ne olmaz!"

af

Fatma yatılı okulun kendisi için kurtuluş olduğuna inanmış. 8. sınıf öğrencisi. Beş kardeşler. Ağabey ve ablaları evli. Babası sıvacılık yapıyor. İlkokulu merkezde okumuş, 6. sınıfta bu okula gelmiş.

"Annem öldü benim. Felç geçirdi, iyileşemedi. Okula iki yıl geç başladım. Babam evlendi. Bir oğlu daha oldu. Babamla konuşmuyoruz. Komşular 'üvey anne muska yapmış babana,' dediler. Hiçbir kardeşimizin yüzüne bakmak istemiyor, hangi baba böyle yapar ki! Evli ağabeyimin yanında kalıyorum. İşe güce koşuyorum. Evde olsam hiç ders çalışmam. Televizyon sabahtan akşama açık."

İki katlı bir evleri varmış, ağabeyleri altta, onlar üstte otururlarmış.

"Babam evlenince bizi abimgillerle evden çıkardılar. Artık Allah'a havale ettik onları."

Geçen yıl okulun voleybol takımına girmiş.

"Spor çok iyi geldi bana... Yorulunca geceleri ölü gibi uyuyorum, düşünceme kötü şeyler girmiyor. Bu yıl takımdan çıkardılar beni. Yaşım büyükmüş sözde."

Ebru 5. sınıfa kadar köy okulunda okumuş, her yıl öğretmenleri değişmiş.

"5. sınıfta okulun pencereleri yoktu, kapı kapansa açılmıyordu. Kışın ders yapamıyorduk. Sonunda köylüler yardım

etti, camiye taşındık. Caminin bodrumunda tek göz bir odada beş sınıf ders yapıyorduk. Aklımız başka şeylere kayıyordu. Ders çalışmanın önemini anlamıyorduk. Okuldan kaçmaya bakıyorduk. Nemli köşelerden akrep, kertenkele çıkıyordu. Mercan TV'den geldiler, bizim sefil halimizi çektiler. Sonunda okulumuzun pencereleri yapıldı, ama kış da geçti."

6. sınıfa geldiğinde daha iyi bir yaşam için çalışmanın şart olduğunu kavramış.

"Bugün ise siz geldiniz. Zekâmızı nasıl geliştirebileceğimizi, hayallerimizin sınırlarını geliştirebileceğimizi, buluş yapabileceğimi anladım. Bilim teknik kitaplarını daha çok okuyacağım şimdi. İlerde ben de böyle olayım, diye sizleri örnek alacağım."

Babası çiçekçiymiş.

"Ortağı onu kandırdı, kaçtı. Babam borçları ödemek için Güney Kore'ye çalışmaya gitti. Gidişi gece yarısı olmuştu. Kardeşlerim bilmiyordu. Küçük kardeşim hep onu duvar dibinde beklerdi, 'Baba gel, gel,' diye seslenirdi. Babam borçları ödeyince geri geldi. Evimiz harabe, samanlarımız dışarıda. Yeni ev yapacaktık. Amcam bize köyün mezrasında tarla verecekti, sözünü tutmadı. Annem, 'Ömrümüz köy hayatında çürüdü gitti,' diyor. Babam krize giriyor, geceleri uyuyamıyor, kafasını duvarlara çarpıyor. Çaresiz, Güney Kore'ye yine gidecek."

Ebru'nun 5 kız kardeşi var. İlk doğan abisi ölmüş. Bedeni mosmor oluyor, nefes alamıyormuş, doktora götürememişler, ölmüş. Amcasının oğlu yanlış yapılan enjeksiyondan sonra kangren olmuş, ayağı sakat kalmış.

"Babam Kore'den iki misafirle geldi. Bize elbise, boya, kalem, bilgisayar getirdiler. Yedi kişi bir odada kalıyoruz, bir de üstü naylonla kaplı bir mutfağımız var. Bilgisayarı koyacak yer bulamadık. Bu evde hayal bile kuramıyorum abla. Geceleri burada kendimi öğretmen olarak hayal ediyorum. Çocukların olmuş, çok iyi yerlere gelmişler, yatılı okulda okutmamışım onları, hep başlarında durmuşum. Ben de sizlere katılmak isterim, bizden kopmazsınız di mi?"

Gece eğlencesindeki gösterimiz için “masalcı çocuklarla” ders aralarında çalışıyorduk. Zeynep çok istekli olduğu halde oyuna adapte olamıyor, öteki oyuncuların da dikkatini dağıtıyordu. İstemeye istemeye onu ve birkaç kişiyi oyun dışı bırakıp yenilerle çalışmayı seçmiştim.

Yeni ekip sahnede eskilere göre biraz daha iyi oynamıştı. Oyun dışı kalanlar,

“Biz daha iyiydik, yeniler hep hata yaptılar,” diye eleştirmekten geri durmuyorlardı. Hatta oyuncuları yuhalayenlar bile çıkmıştı içlerinden.

Zeynep yine kıpır kıpırdı, oradan oraya koşturuyor, bitimsiz telaşını sürdürüyordu. Oyundan çıkardığım için tepki vermeyen, umursamaz görünen yalnızca o idi.

Eğlencenin doruk noktasında, türküler şarkılar söylenir, dans edilir, horon tepilirken Zeynep’i seçtim uzaktan. Bir köşede kıpırdamadan put gibi duruşuna şaşırmışım. Kala-balığın içinden yol bulup yanına gittim. Küçük kardeşi günün yorgunluğuna dayanamamış uyumuş. O da iki sandalyeyi birleştirmiş, kardeşini ayaklarının üstüne yatırmış, ondanmış hareketsizliği. “Küçük anne”nin saçlarını okşarken öğrendim, 8 kardeşinin en küçüğüymüş kardeşi.

“Bundan küçüğü de vardı, öldü,” dedi, usulca.

Zeynep’i oyun dışı bıraktığıma öyle pişman olmuşum ki o an. Çantamdaki kitabım geldi aklıma, içine sevgi sözleri yazıp imzaladım, eline verdim. Gözlerinde binlerce ışık çaktı, kardeşini sarsmadan boynunu uzatıp yanaklarımdan öpmek istedi.

“Beni affettin mi,” dedim.

Başını koluma sürdü.

“Siz affedin beni,” dedi.

Alev rengi gelincikler boşaldı iki kardeşin üstüne. Her an yaramazlık yapacakmış gülüşü, anlık neşesi, kıpırtısızlığıyla koruduğundan fazlasıydı gözlerinde gördüğüm şimdi.

hayalet

Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesi tektonik gölleri, Göksu Çayıyla hayat fişkırان yemyeşil bir yer. 330 öğrencili, çam kokulu Gölbaşı İMKB 75. Yıl YİBO'nun müdür ve öğretmenleri okulu çocuğa sempatik göstermek için güçlerini seferber etmişler Okul dere yatağında kurulmuş. Deprem yaşanmadan kolonların bazıları çatlamış. Okulu yapan inşaatçı sonradan işi taşeronla devretmiş, gitmiş. Yağmur yağdığında çatılar akıyor, spor salonunu su basıyormuş. Kışın kaloriferler etkili bir şekilde yanmıyormuş. Okul müdüründen depresyon görüntüsü veren okulların halini anlamama yardım eden ipuçlarını aldım.

“Sorunlara zaman geçirmeden çözüm bulmalıyız. Bürokrasi, elindeki olanakları etkili kullanamamak sorunların üst üste birikmesine yol açıyor. Bir gün okulu su basmışsa, ertesi gün su kalorifer sistemi çökmüşse ve bir şey yapamamışsanız sorunların göbeğinde onları görmeden de yaşamamız olası. Bu psikolojik bir çöküştür; o noktaya gelmemek gerekir.”

Çevre köylerde kız çocuklarının okula gönderilmesinde problemler yaşanıyormuş. Okul Müdürü Mehmet Bey okul açılmadan önce öğretmenlerle köy köy, ev ev dolaşarak öğrenci topladıklarını anlattı. İlk hafta okula gelmesi gereken 340 öğrencinin 260'ı gelmiş. Bu, Doğu'daki okullar için çok iyi bir sayıymış. Uzak köylerden birinde kızlar hiç okula gönderilmiyormuş. Bu köyden 9 kız çocuğunu okula kaydettirmeyi başarmışlar.

İbrahim'in gözleri bir süredir üstümde. Dudağında tuttuğu soruyu saldı birden:

“Siz yeni öğretmen misiniz?”

5 kardeşlermiş, ikisi ölmüş. Bir kardeşi hastalanmış, tedavi ettirememişler. Bir ağabeyi hap içererek yaşama veda etmiş. Babası servis şoförüymüş. O, kararını küçücükten vermiş, “Okusam da okumasam da futbolcu olacağım. Dünya fani. İçinde ukde bırakmayacan.” Trabzonspor fana-

tiğiymiş. İsmail YK'yı ve "Allah Belanı Versin," şarkısını se-
vermiş.

Dönay yatılı okul yaşamından yaka silkmiş. 2. sınıfa
giden kardeşinin kalbi delikmiş.

"Başına bir şey gelir mi, diye düşünürüm hep. Resim
yaparken bile dağılıyorum. Ev çizerken, bir bakıyorum çi-
çek çizmişim."

Yatılı okula başlayınca günlük tutmaya başlamış.

"Evimi, köyümü özledim diye ağlayan çok var. Geceleri
korkunç öyküler anlatıyorlar, uykumuz kaçıyor. Rüya, korku
filmi gibi şeyler. Bizim koğuş karar aldı, cin peri, korku öykü-
sü anlatmayacağız artık. Okumak böyle olacağına hiç olma-
sın. Ailemden, evimden ayrı kaldım. Her çocuk köyündeki
okula gitmeli. Hep hasretlik, hep hasretlik, bıktım abla!"

Zorlukla açtığı gözlerini ovuşturup duruyordu. Geceyi
uykusuz geçirmiş.

"Koğuşta ışıkları kapadılar, 'hayalet gelirse üç kere vur-
sun,' diye bağırdılar. Üç kere vurdu gerçekten. Sabahı sabah
ettik. Birbirimize sarıldık, yine de uyuyamadık."

çelikhan

Güney Toroslar'ı izleyen dağların eteklerinde engebeli
arazide kurulmuş Çelikhan, tütün, arpa, tahıl, sebze, meyve
ekilen, hayvancılığı gelişmiş bir ilçe. Adıyaman Çelikhan
YİBO'nun binası ise tam 30 yıl önce yapılmış. 330 öğrenci-
si var.

"Masal Canlandırma" etkinliğimizde Tuğba'yla yakın-
laştım. 3. sınıfların birincisi olmuş, akıllı bir kız. 6 kardeşler.
İkisi Adıyaman'da üçü yatılı okuyormuş.

Babası briket işinde çalışmış.

"Annem babam okumamış. Derslerimize yardımcı ola-
mıyorlar. Fakiriz, kitap defter parası bile çok geliyor. Onun
için gündüzlü okumama imkân yok."

Ablası 5. sınıfta okulu bırakmış. Şimdi Adıyaman'da bir
tekstil atölyesinde çalışıyormuş.

"Hiç mutlu değil. Sabah 05.00'te işe gidiyor akşam 17.00'de geliyor. Ramazanda sahura kalkıp 02.30'da yatıyor. Hep yorgun ablam."

Yatakhane de ders çalışmamaktan şikâyetçi.

"Biz alt katta kalıyoruz. Işığımız yanmıyor. Bir gece çok üzgün yatmıştım. Biri tepemde beni bekliyor sanarak uyku-ya dalmıştım. Arkadaşlarıma anlattım, melekler seni korudu dediler. İnandım ben de, iç sıkıntımı da alıp götürmüşlerdi çünkü."

Tatilde Malatya'ya kayısı toplamaya gitmişler.

"Çadır kurduk, 28 gün çadırdaki yaşadık. Teyzemgillerle gittik. Biri kayısı ağacına çıkıyor, silkeliyor, kadınlar topluyor, kasaya dolduruyorlar. Beni çadırdaki bırakıyorlardı, küçük bebelere bakayım da akrep, yılan sokmasın, diye. Ağamız iyi adamdı. Birkaç kez çadırlara karpuz, kola dağıttı. Tren gördüm orada. Binemedim ama gördüm ya... binmesi 10 lira zaten. Kayısı toplanırken şarkılar, türküler söylüyorsunuz, komik fıkralar anlatan oluyor, eğleniyon. Eve geldikten bir hafta sonra ablamlar fındığa gittiler, bizi babam göndermedi. 'Okula gidin,' dedi. Biz buraya gelince öğrendik ki babamı işten çıkarmışlar, kimseye söylemedim, ama geceleri yatağымda hep ağlıyorum."

Elleri kapkara olmuş kıza döndüm.

"Neden kara?"

Avuç içini burnuma yapıştırdı.

"Cevizden. Yaz tatilim ceviz toplamakla geçti."

Dilan'ın babası iki kere evlenmiş. 14 kardeşi var.

"İlk evlendiği kadın ölmüş. Sonra annemle evlendi."

Babası çiftçiymiş, inşaatlarda da çalışmış. Köyde evli abla ve ağabeyleri varmış.

"Yatılıya koşarak geliyorum. Burası iyi. Saklambaç top oynuyoruz, şaka yapıp gülüyoruz. Sırlarımızı paylaşıyoruz, sessiz sinema oynuyoruz. Ebru Gündeş, Hülya Avşar şarkıları söylüyoruz."

Edebiyat etkinliğinde öyküler yaratmaya çalıştık. Çocuklar onları neşeli konulara yönlendirmeye çalışsam da anne babası ölmüş, aşırı yoksul çocuk kahramanlar seçmekte inat

ediyorlardı. Kahramanın kedisi, köpeği varsa, öykünün sonunda onları da öldürüyorlardı.

“Neden bu kadar çok ölüm var,” sorumu, “hayat acı çektirsin de intikam alsınlar,” diye yanıtladı yanağı lekeli çocuk.

“Kimsesiz çocukların başlarından hikâyeler geçer.”

“Zordan geçmeli ki yaşamının değeri anlaşılsın.”

“Bazı insanların hiçbir şeyi yoktur.”

“Ölüm kötü değildir, ölümler gökyüzünden bizi izlerler.”

Son sözü kıvrıkcık saçlı bir kız aldı:

“Köylerde ölüm her eve girer... bebekmiş, dedeymiş bakmaz, alır götürür... bizim aklımıza da hep ölüm gelir... özür dileriz öğretmenim.”

Dilim kurudu. “Öykü yaratma oyunu”ndan vazgeçtim o an. Kitabımdan okuyacağım neşeli öyküyü seçtim. Gözlerini kapadılar. Hiç uyanmayacakmış gibi donup kaldılar. İçim ürperdi birden. Oysa biliyordum, beklenti dolu bir sessizliğin içinde yüzdüğümüzü.

Sözler uçtu. Gözkapaklarında gün ışıkları oynadı. Yüzlere yumuşacık gülüşler, tutulamayan sabırsız kahkahalar yayıldı.

Hayatın karışıklıklarını barındırdığı o beklenmedik anı tadıyorduk beraber.

Sonu gelmez yolculuklarımızın kaynağının ve hep oralara dönme arzusunun bu anlarda saklı olduğunu bir kez daha itiraf ettim kendime.

hekimhan

Malatya'nın Hekimhan'ı, Doğu Anadolu'nun Yukarı Fırat bölümünde, tarihî Kral Yolu üzerinde yer almış, bugün bozkıra dönüşmüş bir ilçe. 2000 yılında öğretime açılmış 300 öğrencili İMKB YİBO yirmi beş köyden öğrenci almış. Eksikleri yüzünden hâlâ devir teslim işlemi bitmemiş okulda, öteki YİBO'larda göremediğimiz psikolojik danışman ve sosyal hizmet görevlisi var.

Semanur bahçede toplanan çocuk grubunun en önüne

geçmiş, çabucak içeri girme telaşında. Salacık köyünden gelmiş. 3 kardeşlermiş.

"Dörttü, bir kardeşim öldü," dedi, titrek ve suçlu sesiyle.

"Pencere kırık, soğuk geliyordu, üşüttü, iyileşemedi."

Babası davar yayarmış.

"Babamın kulağı ve ayağı sakat. Küçükken babası vurmuş, kulak zarı patlamış, iyi duyamıyor. Bir de araba çarpmış, ayağı ezilmiş. İşe almıyorlar."

En iyi dostu dedesiymiş. Bu yaz "Tuvana İyilik Perisi" adlı kitabı hediye etmiş ona. Bir isteği olsa dedesine koşarmış. Ceketinin cebine dileğini yazar, koyarmış.

"Bekletmez beni. Notumu hemen görür, çarşıya iner, istediğimi alır. Burada en çok annemin yaprak sarmasını öz-lüyorum. Özlediklerimi rüyamda görüyorum. Geçen gece Yaren kardeşimi gördüm. Koğuşa geldi, bizi sahura kaldırdı. Sıkılmıyorum hiç. Yalnız kalsam bile Acemi Cadı, Sihirli An-nem rolüne giriyorum, akıl almaz oyunlar oynuyorum. Ha-yalet kılığına girip bizi korkutmaya çalışanlar çıkıyor. Ben korkmuyorum, dizilerden alışkınım sihre, periye. Evde be-nim işim çocuk bakıcılığı. Yengemin, teyzemin çocuklarına bakarım. Teyzem pasta, kısır yapar, beni ödüllendirir. Azıcık yerim, eve götürürüm, kardeşlerim yesin diye. Evde hayat zor! Kardeşlerime bakmazsam, evi süpürmezsem döverler, ekmek vermezler. Burası bizim için iyidir yine de!"

Gökhan, Ayvalık köyünden bu yıl gelmiş yatılıya. Ba-bası muhtar.

"İlk gün okula arkadaşlarımla babasıyla geldim. Çok ağladım. Şimdi iyiyim. Tuvaletler pis, ama sınıflar güzel. Ye-mekler de iyi... Bilgisayar da var. Zaten bilgisayar mühendi-si olacağım ben. Bu bile yeter bana. Siz de bilgisayar getir-diniz, di mi? Yaaaov!"

Köyünde suyu buz şelaleler, asırlık surlar varmış. Sur tepelerinde gezinmeyi, şelalenin suyunda canına can katma-yı çok sevmiş.

"Hasan Gazi Türbesi'ne giderim, hayallerimi anlatırım, onları isterim."

Demet'le gece eğlencesinde kapıda karşılaştım. Çok amaçlı salonu gözü yaşlı terk etmeye hazırlanırken.

"Nereye gidiyorsun?"

"Dışarıda yalnız duracam."

Peşinden gittim. Bana anlatacağı hüznü bir hikâyesinin olduğunu sezmiştim.

Tek çocukmuş. Annesi bu yaz menenjite yakalanmış, yaşamını kaybetmiş.

"Babam odun kesiyor, bağlara bakıyor. Annem yok diye evimizde kalamıyorum. Babaannemgillere gidiyorum."

Sarıköz köyünden gelmiş. Kızların saçları çoğunlukla sarıymış köyde.

"Babam evlenmeyi düşünüyor. Ben istemiyorum. Gece olsun istiyorum hep. Gece düşlerime annem geliyor. Bu gece gösterdiğiniz *Buz Devri* filminde de çocuğu annesi bir kenara bırakıyor. Fil ve sincap bebeği görüyorlar, almıyorlar. O sahnede annemi hatırladım, çok kötü oldum. Beni de annem bu dünyada terk etti."

"Hadi şimdi müzik başladı. Gidelim dans edelim."

Tırabzanlara sımsıkı yapıştı. İnadı inat.

"Siz gidin. Ben gelemem."

Yanına oturup bedenine sarılmaktan başka yol bulamamıştım. Sırtına kollarına sımsıkı yapışıp içimdeki tüm olumlu duygularımı ona geçirmek, rahatlatmak istiyordum.

"Annemle düğünlere giderdim, şarkı, türkü duyunca onu hatırlıyorum..."

"Benim de annem yok."

Yaş içindeki gözlerini dikti yüzüme. Berrak berrak, soru dolu baktı.

"Bu yaz mı öldü seninki de?"

"Hayır, çok oldu..."

"Sen de benim gibiymişsin... Annen rüyana geliyor mu?"

"Gelir. Çok sevindirir beni."

"Dün gece bir rüya gördüm, çok korktum. Bir kuyu varmış, derinmiş, annemi arıyormuşum, aramış aramış yorulmuşum, cevizin altına oturmuşum, ceviz yıkılmış, kuyuya düşmüş, ölmüşüm."

“Okulda yeni bir yaşam başlayacak senin için...”

Ankara’da oturmuşlar. Babası orada çalışmış.

“Çok süt içerdim ben. Annem, ‘Süt yetiştiremiyorum sana,’ derdi. Ondan mı öldü acaba? Süt görünce tiksiniyorum artık.”

“ Asıl, süt içmezsen annen üzülür.”

“Okuldan gelince annem öpüp sevmeyecek beni. Babam da ne kadar öper bilmiyorum.”

Köyünü seviyormuş.

“Köy iyi de köylüler sinirli. Anlaşmazlıklar olur, dövüşürler. Annem babam da dövüşürdü. Babam anneme vururdu. Ben korkardım. Arka odada sakince oturur, geçmesini beklerdim.”

Koltukaltlarından tutup kaldırdım kızı.

“Hadi gel, ben senin annen olayım, eğlenceye gidelim. Düğüne gider gibi...”

Boyun eğdi. Hafiflemiş bedeni sürüklendi peşimden.

pamukpınar

Köpeği, koyunu, balıklı kaplıcasıyla ünlü Sivas Kangal’da ideal denilebilecek bir yatılı okul var. Binaları Pamukpınar Köy Enstitüsü olarak 1939’da kurulmuş. 1955’lerden sonra öğretmen lisesine dönüşmüş. 1997’den beri de YİBO. 550 öğrenci, ağaçlıklı bir arazi içine dağılmış çok sayıda binada öğretim görüyor. Kavak, sedir, çam ağaçlarının arasına bir oyun bahçesi, rengârenk masalar, sıralar yerleştirilmiş. Okulun müdürü eski öğretmen lisesinin mezunu. Kütüphanesi bir il halk kütüphanesi zenginliğinde. Tiyatro tarihinin belli başlı örneklerine bu kütüphaneden ulaşmak mümkün. Kitaplık raflarını öğrenciler tahtaları kendi elleriyle kesip biçerek yapmışlar. Çocukların ünlü ressamların resimlerine bakarak boyadıkları resimler süslemiş duvarlarını.

Sezercan getirdiğimiz armağanlardan basket topunu kimselelere vermemeye kararlı. 4 kardeşlermiş. Abisi lisede okuyormuş. Babası İstanbul’da aşçıymış. Köye çok az gelirmiş.

“İyi ders çalışıyoruz burada. Arkadaşlar iyi. Boş zamanlarda top da oynuyoruz. Ben futbolcu olacam zaten. Fenerbahçeli Fatih'i örnek aldım kendime. Zenginlik başka türlü zor!”

Yanındaki arkadaşı onun kadar konuşkan değil. Soru sorunca açıyor dünyasını. 7 kardeşi varmış.

“12 idi. 2 kız, 3 erkek kardeşim öldü. Biri uçurumdan atladı, biri kendini astı, biri kalpten öldü. 2 ablam da ben küçükken ölmüş. Hastalanmışlar.”

Yalan söyler mi diye bakışlarının gerisine diktim gözlerimi. Yalan değil. İki ablası evliymiş, iki abisi üniversitede.

“Babam da öldü. Bir köyden bir köye giderken yıldırım çarptı. Bize abim bakıyor şimdi.”

Polis olacakmış. İneklerle geçmiş tatili.

“Benim Sürprizim’ adında bir tosunum var. Tosun ne bilir misiniz? Erkek inek. Onu arkadaş bilmişim. Oyun oynarız, el işaretiyle anlarız, ne desem anlar.”

Saz çalar, türkü söylermiş.

“Beste bile kurarım. Aynı düş kurar gibi.”

“Zengin olmanın hayalini de kurarım. Düşlerimde aileler kurarım bir de. Benim ailem darmadağın.”

Zeynep ip atlarken nefes nefese kalmış.

“Benim de ailem yavaş yavaş küçülüyor. Bu yaz amcam öldü. İnşaatta çalışırken başına kalas düşmüş. Cenazesini getirdiler köye. Ne ağladık, ne ağladık!”

Zeynepler üç kardeşmiş. Bir abisi ishalden ölmüş. Babası çiftçilik edermiş.

Öğretmen olmayı düşlermiş. 1. sınıfta evini çok özlemiş, köye gitti mi okula dönmeyi istemezmiş. Şimdi ise, “Okul benim geleceğim,” diyormuş.

Uğur iç içe giren çivileri sökmeyi başarmış, çivileri burunumun ucunda sallıyordu.

“Benim de bir kardeşim öldü. Az bulunan bir hastalığı vardı. Çok pahalı mamalar yemesi gerekiyordu. Babam alamadı. Bir gece yattı, sabaha uyanmadı. Annem, ‘Ölmüş,’ de-

di. Annem en küçük kardeşim Yağmur'u bebekken, süt emerken terk etti. İstanbul'a çalışmaya gitti."

Babası çobanmış. Anne baba ayrılmışlar. Babası yeniden evlenmiş.

"Yeni anne ile anlaşıyoruz. Haftada bir eve gidebiliriz, ama gitmeyeceğiz. Babam bizden izin istedi, öyle evlendi. Annem de bize kötü davranıyor, sinirli sinirli konuşuyor. Bir telefonda konuşuyoruz zaten. Yanına gidemiyoruz."

"Geceleri dua eder misin abla? Ben ederim. Annem geri gelsin diye yalvarırım Allah'a."

Annesi kardeşlerini götürmemiş. 3 yaşındaki kardeşini çok özlüyormuş.

"Nerede kalıyorsunuz?"

"Serpilgillerde kalıyoruz. Faruk dedemin kızı. Bahara kadar ordayız. Onur kardeşimin sesi yeri göğü inletiyordu. Eşegimiz komşunun ahırına kaçıyordu. Evden kovdular bizi. Suyumuz yoktu. 1 kilometre öteden suyu biz taşıyorduk, odun da taşıyorduk."

Mehmet suyla çalışan roketi dikmiş gözlerini. Roketi düştüğü yerde yakaladı, getirdi. Yerlice köyünden gelmiş. Babası demir madeninde işçiymiş. Evden en çok kınalı kekliklerini özlüyormuş. Yeni doğan yavruların büyümesini gözleyemediği için çok üzülüyormuş. Köyünde Kangal köpeği yetiştirilmiş. Yurtdışından yüksek fiyatlarla köpek almaya gelenler olurmuş.

"Benim de Kangal'ım var. Adı Duman. Dost köpektir Kangal. Bir şey yapmazsan dokunmaz. Sahibinin kişiliğini alır. Benim derdim annem babam... Okulda bile aklım onlarda. Kavga ederler, yumruklaşırlar... Annemin yüzü, bacağı morarır... Ara sıra ayrılırlar. Bir gün ayrılıp barışmazlarsa... en büyük korkum o."

Yaprak çantamdaki kitapları karıştırıyordu. *Domates Saçlı Kız*'ı ayırdı, önce onu okuyacakmış. Babası İstanbul'da taksi şoförüymüş.

"İstanbul'da oturuyorduk. Annem babam ayrıldılar. Annem bizleri kaçırmamasın diye babam buraya getirdi."

Annesi İzmir Selçuk'ta çalışıyormuş. Ara sıra telefon edermiş.

"Aradığı günler dünyalar benim oluyor. Keşke yeniden barışsalar..."

Tatilde Antalya'ya teyzesinin yanına göndemişler onu.

"Ayrılık sıkıntısını onun yanında daha kolay atlatırım sandılar. Nereye gidersen git sorunların da seninle geliyor abla. Benim için İstanbul, burası, hiç fark etmez, yeter ki huzurum olsun. Bu okul iyi. İstanbul'daki okullarda çok ders yaptırıyorlar, burada daha az ders var, ama daha çok bilgi sahibi oluyorum."

Kitap bulsa teneffüste bile okurmuş. En son *Kınalı Kuzu*'yu okumuş. İstanbul'dayken annesi, *Babamın Gözleri Kedi Gözleri* kitabını almış, birkaç kere okumuş.

"Anne babası terk etmiş çocukları anlatan başka kitabın var mı abla?"

Çerçiler

80'i gündüzlü, 360 öğrencili Çerçiler YİBO 2000 yılında açılmış. Öğrencilerini 13 köyden almış. Birinci kademedekiler gündüzlü, ikinci kademedekiler yatılıymış. Yakın köylerden yürüyerek okula ulaşan çocuk çokmuş. Köylerdeki okullar tek öğretmenliymiş, birçoğu da vekil öğretmene emanet edilmiş. Öğretmen bir yıldan sonra okulu bırakınca, çocuklar yeni öğretmene alışma sorunları yaşarlarmış. 6. sınıfa geldiği halde okuma yazma bilmeyen öğrencilerin varlığı köy okullarındaki sorunların derinliğini anlamaya yetiyor. YİBO'ya 1. sınıftan başlayanların başarısı köy okullarından gelenlerden açıkça farklı. Devamsızlık sorunu velilerin çocukları ekin zamanlarında okuldan alıp uzun süre göndermemeleriyle artış gösterirmiş. Çocuklarını Bafra'da çobanlık için, hayvan satışı için kiraya veren aileler varmış. Yönetim, çözümü çocukları 3 haftada bir evlerine göndermekte bulmuş. Çünkü köyüne giden çocuk çeşitli bahanelerle okula dönmüyormuş. Ailelerle pazarlık yapmak sık denenen yol-

Bebeğimin adı Melek.

lardanmış. İş güç bahanesiyle baba çocuğunu bir hafta okula yollamazsa, yöneticiler de çocuğu yalnızca ayda bir gün evine gönderiyorlarmış. Okulu ziyaretimiz sömestr tatilinin hemen arkasındaki haftaydı, yatılı öğrencilerin ancak 70-80'i gelmişti, ötekiler tatili bir hafta uzatmayı kendilerine hak görmüşlerdi. Perşembe günleri Durağan'da pazar kurulmuş.

Öğretmenlerden biri, "Babalar pazara gelirken çocuklarını da getirir, okula bırakırlar, görecekseniz öğleden sonra okulun öğrenci sayısı artacak," demişti, yalancı çıkmadı.

Çocukların okumaya ilgisinin zayıflığını anlamak için müneccim olmaya gerek yok. "Tatilde kitap okudum" sözünü eden öğrenciye pek rastlamadım. "Tatilde ne yaptınız?" sorusunun yanıtı hep aynı:

"Test çözdük, dizi izledik, ev işi yaptık, çocuk baktık."

Köylerde kız çocuklarının 8. sınıftan sonrasını okuduğu pek görülmemiş. Durağan'da kız pansiyonunun olmayışı

kızların liseye gidememelerinin önündeki engellerden biri. Aileler çocuklarını başka kentlere, ilçelere göndermek istemezlermiş. Nedeni, baştan çıkarlar, şehir kızları gibi süse püse düşkün olurlar, dar pantolon giyerler korkusu...

Ayşe şaşırtıcı kimya deneylerini izlemiş, bir sıvının nasıl çoğalabileceğini soruyordu arkadaşlarına. Fen, matematik ve İngilizcede başarılı değilmiş. Ablası evliymiş, ağabeyi çalışıyormuş, üç kardeşi okuyormuş. İdeali özürlü çocukların öğretmenini olmakmış.

"Gözü görmeyene göz, ayağı olmayana ayak olmak isterim. Biz ne istesek yapabiliriz. Onlarsa özgür değil. Yardıma ihtiyaçları var."

Sözlerini bitirirken gözlerinin beyazına sis inmişti birden. "Kardeşim çok başarılı. Annem birinizi okutacağız, seçimi siz yapın, dedi. Ben kardeşimi seçtim."

Annesi kalp hastasıymış, işlerine yardımcı gerekiyormuş, yaşı uygun tek kız kendisiymiş.

"Annem okuyun, zorluk çekmeyin bizim gibi diyor da komşular babamı etkiliyor. Kız okur mu, pantolon giyer mi, başı açık gezer mi, diyorlar. Köyde bir Yasemin ablamız üniversiteye gidiyor. Onu ailelerimize örnek gösteriyoruz, biz de okuruz diyoruz. Sizin aklınız on karış havada, diyorlar. Liseye başka şehre göndersek kocaya kaçarsınız, diyorlar. Ben derslerimi bugünden sonra daha çok çalışacağım artık. Abim okutabilir belki beni."

"Okutmazlarsa?"

"Hayalimi gerçekleştiririm gene. Bilgim yetmezse de vicdanım var ya, o yeter..."

Fehime annesiyle gelmiş okula. 3 kardeşlermiş, biri 4 yaşında, öteki 2. sınıfta. Babası çiftçiymiş. Köyünden okula yürüyerek gelirmiş.

"Kardeşim ortaokula geçince, küçüğü ilkokula gidecek, ben de liseye gideceğim. O zaman İstanbul'a yerleşeceğiz. Babam, 'Üniversiteyi okumadın mı, okumanın yararı yok, beni boşuna yormayın,' diyor. İstanbul'da babamın tek yevmiyesiyle geçinemeyiz. Mecbur işe girip çalışacağım. Babam ne derse kanundur."

Ailesine, arkadaşlarına çok bağlı Fehime. Yakın arkadaşları Durağan'a, İstanbul'a göçmüşler.

"Her gece düşümde görürüm onları. Çok seviyorum, özlüyorum, ama göremiyorum... Bu ne kadar feci bir şey, bilir misin abla? Hayatı yeni tanımaya başlamışsın, arkadaşlıklar kurmuşsun... biri ayağının altındaki örtüyü çekiyor sanki. Her şeyini kaybediyorsun... sıfırdan başlıyorsun."

Annesi babası hangi diziyi severse ailecek o dizileri izlerlermiş. Dayısı Çankırı'da askermiş.

"Asker programlarını kaçırmayız. Şebnem Kısaparmak'ın şiirleriyle gözyaşı döküyoruz. Bence en iyi şair o! 'Paylaştıkça' programını seyredersin abla? Anne şiirleri, asker şiirleri, mektupları okuyorlar. Askerleri aileleriyle konuşturuyorlar. Duygulanıyorum, ağlıyorum, hep böyle programlar olsun istiyorum."

"Evinde huzurlu bir yaşam var mı?"

"Eh, işte... Babam çok sinirli... Dayak yemedim desem yalan olur... Babaannem çorabımı yaktı, babam dudağımı patlattı. Çantamı, kitaplarımı yaktı, vermedi. Okul yolunda önüme çıktı, beni geri çevirdi. Aynayı ayağımda kırdı. Ruh hastası gibi bir adam babam... Ama ona kızamıyorum. Kötü bir yaşamı olmuş, iyilik görmemiş. Çoğu çocuk sıcak evinde yemek yiyip yatarken o dağlarda koyun gütmüş, çalışmış. Çocuk olamamış, baba mı olacaktı? Gerçekten ha, ona kızamıyorum abla, seviyorum inan. Kalemimi, silgimi de çok severim. Kaybedersem üzülürüm."

Erkekler koridordaki banklara dizilmişler, aralarında şakalaşıyorlardı. Büyücek bir kartopu omuzdan omuza çarparak parçalanıyordu. Âdem son kar parçasını yakalamıştı.

8 kardeşmiş Âdemler. Abla ve ağabeyleri 5. sınıftan sonra okumamış. Bir abisi çobanmış, biri Bursa'da çalışıyormuş. Babası çiftçi.

Âdem'in dersleri iyi değilmiş. Hayat yüzüne gülerse jandarma olsun istermiş.

"Vatanımı düşmanlardan korumak için... *Kurtlar Vadi-si*'nin yeni bölümünü izledin mi abla? Ben hiç sevmedim... Eskisi gibi değil... Silah, savaş sahneleri yetersiz kalmış."

Elindeki kar parçası hızla küçülürken benim gözbebeklerim büyümüştü.

“Savaşı, silahı mı seviyorsunuz çocuklar?”

Âdem’in arkadaşı ceketlere yapışan kar parçalarını topladığı gibi durumu da topladı.

“Filmde heyecan için olabilir... Aman hayatta olmasın.”

“Yalan söylüyor, hocam. Siz ayıplamayın, diye... *Kurtlar Vadisi* olduğu gün sokaklarda kimse olmaz... tüm erkekler televizyon başındadır... Çeteleşmeye, savaşımaya pek özenirler. Polat Alemdar olmak isterler.”

Ailesinde askere gidecekler varmış oğlanın. Gelecek hafta köyüne gidip onları askere uğurlama törenine katılacakmış.

“Kaçırmayız valla törenleri...”

“Törenle askere uğurlamanın anlamını bilmiyorum ben. Biz ağabeyimi sessizce göndermiştik. Emir komuta ilişkisi içinde incinirse, incitirse korkusu taşıya taşıya...” dedim saf saf.

Çocuklardan biri ıslığıyla marş çalmaya başladı.

“Vatana, millete dil uzatanları öldürsün, kahraman dönsünler diye moral verimiz. Arabalarla şehrin çıkışına kadar uğurlarız askeri. Vatan için yapılan şeylerin hiçbirisi günah değil, deriz.”

İnce, seyrek saçlı bir çocuk parmağını burnuna takmış, düşünür gibi yapıyordu.

“Peki, bir sorum var ağabeyler: Askerin öldürdüğü kişi senin abin, kardeşin olsa?”

“Ayy, Allah korusun...” diye bağıştı babayiğitler. “Tövbe de, ulan!”

“Ben hiç bu yönünü düşünmemiştim,” dedi Âdem.

Marş değil de türkü söylemeyi çok severmiş aslında. Uzun hava söylerken göğsüne ağırlar saplanır, soluğu yetmezmiş.

İsa seyirci kaldı hep, sustu. Çatak köyünden gelmiş. 7. sınıftaymış. 8 kardeşlermiş. İki kardeşi hem liseye hem de Kuran kursuna gidiyormuş. Bir gün eve giderken bir inşaattan

kafasına tuğlalar yağmış. Baş yarılmış, tedavi olmuş, ama baş ağrıları geçmemiş. Köyünde huzursuzluklar arttığında, okulda kavga çıktığında baş ağrıları dayanılmaz bir hal almış.

“Köyümüzde bir adam var, birini öldürmüş. Ölen adamın çocukları onu vurmaya çalışıyorlar. Silahlar patlıyor geceleri.”

Televizyonun başından saatlerce kalkmazmış. En sevdiği programlar *Şoray Uzun Yolda* ve Şebnem Kısaparmak'ın programı da uzun da uzunmuş ha..

“Ne yapayım... Başka insanların hayat öyküleri hoşuma gidiyor. Asker anneleri mektuplar okunurken ağlıyorlar, ben de kötü oluyorum. Ha ben askerde olsam şimdi, bu da benim annem olsa diyorum. Fakir insanlara el uzatıyorlar.. Evsize ev veren çıkıyor, mutlu oluyorum. Ben de dara düşsem para verecek biri çıkacak diye teselli buluyorum.”

bir umut

350 öğrencili 75. Yıl Durağan YİBO'dayız. Okulun bahçesine girişteki ağaçlık alanı aşarken şoförümüz otobüsün dallara çarpmamasına özen gösteriyor. Ağaçlara küçük tablolar asılmış. Her sınıfın diktiği, bakımını yaptığı ağaçlardan oluşmuş minik bir koru var burada. Bahçeye futbol, basketbol, voleybol sahaları kurulmuş. Çocuklar kış günlerinin soğuk geçtiğinden, evlerine üç haftada bir gittiklerinden, okulda kaldıkları zamanları çoğunlukla boş geçirdiklerinden yakındılar hemen. Erkekler bir futbol takımı kurmuşlar, turnuvalara hazırlanıyorlarmış. YİBO'nun kapalı spor salonu, sinema, tiyatro kulübü, sosyal, kültürel, sanatsal faaliyetleri yokmuş.

Zülfüye'nin gözleri nemli. Neye üzüldün, diye soruyorum, söylemiyor. 9 kardeşlermiş. 4'ü evli, 5'i evde. Akçağlar köyünden gelmiş. Babası ölmüş, annesi çiftçi. Ablası 8'e kadar okumuş. Abisi imam hatip lisesindeymiş.

“Hayallerim var, ama yetimim ben...Yetime hayal çok. Annem buğday, arpa eker. Kıraz, vişne ağaçlarımız var... tek başına yetemez işlere.”

Çatlı köyünden gelmiş bir kız sözü kaptı ağzından.

“Sen esas beni dinle abla... Zil çalacak şimdi. 4 kardeşiz, en ufağımız öldü. 3. sınıftaydım. Taştan örülmüş duvarın altında oturmuş, oynuyorduk. O sırada küçük kardeşim geldi, bir taşı çekeceği tuttu, duvar o an üstümüze yıkıldı. Annem yıllarca beni suçladı, konuya komşuya rezil etti. Çok üzuldüm, derslerimi çalışamaz hale geldim. Öğretmenlerim annemi çağırıp konuştular. Şimdi şükür üstüme gelmiyorlar.”

Babası imammış. Şener dayısı ve eşi doktormuş. Onları kendine örnek almış.

“Kardeşim benim yüzümden öldüğü için hayat kurtarmak istiyorum... Kendimi hastalara adayacağım.”

Şans yardım etmez de okuyamazsa yedekte bir ideali daha varmış. Hafızlık!

“Öteki yengem evlere Kuran okumaya gidiyor, saygı görüyor.”

Sınıfta matematikten en yüksek notu o almış. Abisini okutmak istemişler, başarılı olamayınca gözler kendisine çevrilmiş.

“Abla, ben el işini çok severim... şimdiye kadar hediye para vermedim. Parça kumaşlardan, iplerden ne istesem yaparım. Geçenlerde arkadaşımın doğum günüydü. Bir çanta diktim, üstüne ‘I love you’ işledim. Annem de çok beceriklidir. Bir ayda tam yedi tane oya ördü.”

Tatilde *Diyet*’i, *Çalılıkusu*’nu okumuş.

“Doktor olup köyümde çalışmak isterim abla. Küçük yerlerde ehliyetli kişiler yok. Bir iğne yaptırıyorsun canından oluyorsun. Bizim köyde bir çocuk iğneden felç oldu. Hastalanmamak için muska yaptırırız. Köyden bir kadın, evli bir adama kaçtı. ‘Muska yapmışlar,’ diye söylenti çıktı. Neden mi? Kadın çok güzel, adamda iş yok, muska olmasa bakmazdı yüzüne. Biz ‘ipek’ bağlatırız. Yedi kat kırmızı ipe düğüm ata ata okur hoca. O ipi ister boynuna bağla, ister beline. Geçen sene bacaklarım, belim çok ağrıyordu, bu okunmuş ipten taktım, Allah’ın takdiri işte, azaldı ağrılarım.”

Merve sessizce sokuluyor yanıma. 8. sınıftaymış. Beş kız

kardeşlermiş. Babası Durağan müftüsünün şoförüymüş. Bir ablası üniversitede fizik bölümünde, bir ablası Anadolu öğretmen lisesinde okurmuş. OKS için dershaneye gidiyormuş.

“Bizim köyde başörtü yüzünden kızları okula göndermiyorlar. Benim de dayımın kızı gidemiyor. Ailesi gitmeyeceksin, dedi, direnmedi, çaba göstermedi. Komşumuzun beş kızı var. Kızlarının üçü okumadı. Biri çok pişman. Pişman olsa ne yazar, katır kadar oldu şimdi. Önceden düşünenecekti.”

“Bir arkadaşım bir gün bana bir öyküsünü okudu. Çok etkilendim. O hafta sonu köye gittim, ben de bir öykü yazdım. Şimdi 9 öyküm var. Satranç oynamayı da öykü yazmak kadar severim.”

Yukarı Karacaören köyünde dedesi ve ninesi varmış. Tatillerde onların yanına gidermiş.

“Ninem tiroit ameliyatı olacaktı, hastaneye yatırdılar. Ben de dedemle kaldım, ona bakıyordum. Bir gece dayanılmaz bir karın ağrısıyla uyandım. Karnıma el değmiyordu. Hastaneye hastane dolaşa dolaşa taa Kastamonu’ya kadar gittik. Apandisit ameliyatı oldum o gece yarısı.”

Melek 4. sınıf öğrencisi. 3 kardeşler.

“Dört olacaktık, biri hastalandı öldü. Babam çiftçi. Kayığı var. Durağan Irmağı’na ağ atar, levrek, sazan çeker. Balıkları lokantaya satarız. Emre kardeşim 1. sınıfta kaldı. Uykusu geliyor, ders dinleyemiyordu. Bir şey öğrenemedi. Ben de köy okuluna bir yıl geç gittim. Okul açıldı, çantam yoktu. Babam çanta alana kadar bir yıl geçti, okul kapandı. 3 haftada bir eve gidiyorum. Annemi, babamı özlüyorum... Bizim köyde sık sık kavga çıkar. Babamla küs olan komşular var. Birkaç hafta önce bizim evin yakınında bir evi yaktılar... Nedenmiş, kızlarını okutuyormuş, şehre gönderiyormuş, köyün namusuna halel getiriyorlarmış... Nerdeyse kıvılcımlar bizimkini de tutuşturacaktı, abla... Burada hiç rahat değilim, aklım evimde, köyümde.”

Matematik öğretmeni olmak istermiş.

“Şarkı söylemeyi de severim, ama şarkıcı yaptırmazlar beni.”

Sihirli Anne, Selena, Acemi Dadı, Ayşegül dizilerini kaçırmazmış. Gülben Ergen'in, Ceylan'ın şarkılarına bayılır-mış. Köyünde batıl inançlar yaygınmış. Cin çıkarma, muska, dua için hoca kapısı aşındıran çokmuş.

"Bir de her derde iyi gelen balımız var. İster şerbet yap, iç... ister yarana sür..."

Okulda zaman zaman büyük kavgalar çıkarmış.

"Olukbaşı köylüleri 'Kürt.' Grup olmuş, birlikte davranıyorlar. Biz de 'Türk' çetesi kuruyoruz onlara karşı. Karşı gruptan biri bizim arkadaşımıza sataşırsa biz de hemen harekete geçiyoruz."

Konu bir anda Trabzon'da çeteleşen gençlere geldi.

"En az bir aydır Hrant Dink adlı gazetecinin cinayeti konuşuluyor. Çok önemli adammış. Vuranın cesaretine hayret ediyorum," dedi bıyıkları terlemiş genç.

"Cinayet işlemiş adamın önüne bayrak gerip resim çek-tiriyorlar. Kahraman yapmışlar katili... Çok kötü örnek oluyorlar."

"Türkiye'nin imajı sarsıldı... her Türk'ü katil sayacak yabancılar..."

"Öldürmüş diye suçlamayalım hemen... bir düşünelim, gazeteci ne yapmış, ne demiş, hak etmiş mi ölümü?"

İrk, cins, din ayrımını her çocuk başka türlü algılıyor, konuştukça her kafadan değişik sesler çıkıyordu. Açıkça anlaşıyor ki gençlerin çoğu etik, evrensel değerleri dahi sağlıklı tartışma platformlarında konuşma şansı bulamamış-lar. Sembollere bağlılığı yücelten bazı genç beyinler klişe görüşlere odaklanmışlar.

boyabat

Boyabat Yaşar Topçu YİBO'dayız şimdi. Okul merkeze çok yakın. Çocuklar Mavi Otobüs yolcularını "Günaydın!" larla, öpücüklerle, gülücüklerle karşıladılar. Okulun duvarlarındaki çocukların çektiği fotoğraflar, vitrinlerdeki karika-türler, haftanın fotoğrafı panosu okşadı gözlerimizi. Okul

ilçeden uzak, veliler okula ilgisizse öğretmenlerin motivasyonları düşük, okullar bakımsız, öğrenciye yönelik faaliyetlerin yetersiz olduğunu gözlüyoruz. Merkeze yakın ve velilerin ilgisini esirgemediği okullarda ise bambaşka havalar esiyor. İşte ikinci grup okullardan biri burası; yöneticilerin ve öğretmenlerin çabalarıyla yatılı öğrencilerin “boş zamanlar”ının nasıl doldurulabildiğinin iyi örneğine burada tanık olduk.

Kızlar önüme düştüler, duvarlardaki fotoğrafların öyküsünü, günlerini nasıl geçirdiklerini anlatıyorlar:

“Her çarşamba ‘haftanın filmi’ saatimiz var. Ayrıca cumartesi gecesi de film izliyoruz. İzcilik, satranç, matematik ve zekâ kulüpleri aktif çalışıyorlar. Masatenisi takımımız var... ayrıca isteyen herkes alt katlara yerleştirilmiş mini kortlarda oynayabiliyor. Gezilere gidiyoruz. Ilgaz’a gideceğiz yakında.”

Resim öğretmeni Aşkın Bey resim iş dersliğine özel bir kütüphane kurmuş. Çocuk ve gençlik yayınlarının iyi örnekleri, sanat kitapları ve CD’leri kütüphanesinin rafları doldurmuş. Kitaplıktan çok sayıda öğrenci yararlanıyor. Seçtiği 15 öğrenci sanat atölyesinde resim çalışması yapıyor. Bu atölyeden çıkan Sinop’taki güzel sanatlar lisesine ve Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Resim Öğretmenliği Bölümü’ne kadar yol alan öğrencilerden söz ediyor çocuklar. Kendi benzeri Aydın öğretmenin sanat atölyesinin çevresindeki çocukların yaşamlarını romanlaştırdığı bir kitabı da var yürekli, çalışkan, köy çocuklarının zihinlerinde dönüşüm yaratan öğretmenimizin...

Aileler okula ilgililer. Her hafta köyden Boyabat’a inen baba, çocuğunu da mutlaka ziyaret edermiş. Uzak köylerdekilere 2-3 haftada bir evlerine gitseler de yakın köylerdekilere her hafta sonu eve çıkabiliyorlarmış.

Resim atölyesinden bir kız günboyu ders aralarında bana refakat etmişti. İmamlı köyündenmiş. 8 kardeşi varmış. 4 kardeşi bu okulda, ötekiler evde. Babası işçiymiş. Dayısı hastanede narkozcu olarak çalışıyormuş.

“Ben ressamlığı meslek olarak seçmeyeceğim, ama resim hep yaşamımda olacak. Sağlık meslek lisesinde okuma-

mı istiyor babam. Bizim köyde 5-6 yıldır kızlar üniversiteye kadar gidebiliyorlar. Çoğu resim ve sanat bölümüne girdi. Aşkın öğretmeninin kursundan çıktı hepsi.”

“Her hafta köyüme gidebilirim ya kurslar için gitmiyorum... Masatenisi çalışıyoruz ayrıca. Beden eğitimi öğretmenimiz iki hafta sonra yarışmaları için Sinop’a götürecek bizi... Satranç kulübümüz var. Din kültürü öğretmenimiz çalıştırıyor.”

Ders aralarında, derslerden sonra çocukların sevdiği türküler çalınırmuş, bahçede, dinlenme odalarında...

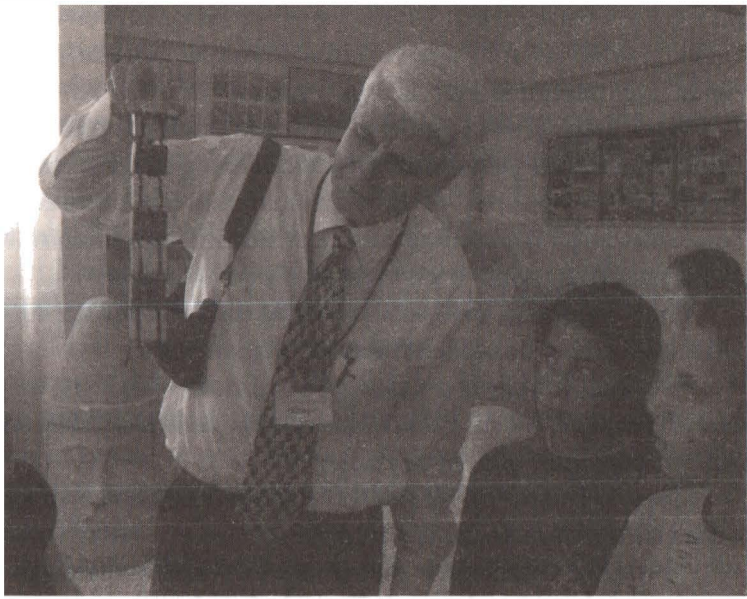
“Türküleri dinlerken neler geçer içimden abla, bilir misin? Bahçeli bir evim olsun... kimse çık demesin... Büyük şehirde zenginler gibi yaşayayım...”

Zeynep 5. sınıf öğrencisi. İki kardeşi var. Babası çiftçi. Resim atölyesinin seçilmiş öğrencisi.

“Şimdi de karikatüre merak sardım. Renkli karikatür çiziyorum. Öğretmenlerim doktor ol, diyorlar... ben ressam olayım diyorum. Ressam doktor olursam daha iyi...”

feke

Bu yolculuk 7 yılın geçişini fısıldadı kulağıma. 2000 yılında ilk İLKYAR Gezici Projesi ekibinden ben, Aysel ve Hüseyin, Feke’ye giden uzun yolda yeniden buluştuk. Feke, Aysel’in doğup büyüdüğü yer. Beş yıl kadar önce kaybettiğimiz babasının anısına Paşalı YİBO’nun kütüphanesini kuracak. Feke Toroslar’ın eteklerinde, engebeli, sarp arazili, ormanlık bir ilçe. Seyhan Nehri ve kollarının yardığı vadiler, volkanik dağlar, kıvrıla kıvrıla yükselen yollar soluk kesiyor. Manzaranın büyüüne kapılıp burada yaşarım dersanız, iş olanaklarının pek de fazla seçenek sunmadığını söylerler size. Köylerde kilimcilik, ağaç oymacılığı, ormancılıkla geçinenler varmış, ama sanayi hiç yokmuş. Hayvancılığa ve sebze ve meyve yetişmesine izin verirmiş arazi yapısı. Uzun boylu tarım yapılamazmış. Demir, kurşun, barit, cam ocakları varmış.

Kim çözecek bilmeceyi.

Lütfiye Ayşe Baytok YİBO, Fekeli Baytok'un oğlu tarafından 2004 yılında yapılmış, MEB'e devredilmiş. 550 yatılı, 50 gündüzlü öğrenciye kucak açmış. 22 derslikli okulun, 180 kişilik ÇAS'si, 600 kişilik tribünlü spor salonu, basket sahası var. Okula 12-13 köyden öğrenci geliyor. 2.5 saat uzaklıktan gelen çocuklar yol uzun ve tek gidiş 5 lira olunca eve ancak ayda bir ulaşabiliyorlarmış. Veliler okula çocuklarını görmeye, okul sorunlarını paylaşmaya gelmezlermiş. Resim, müzik öğretmenlerinin bulunması büyük şans. Müzik öğretmeni şiir yazarmış. Sayesinde şiirle ilgilenen, kâğıda kalem sarılıp duygularını şiirsel bir dile anlatan çocuklar çıkmış.

Nigar, Kozdere köyünden gelmiş. Babası işsiz.

"Ninem hasta, onun bahçelerine bakıyor şimdi."

8 kardeşlermiş. Nigar en küçükleri.

"En büyük Menşure ablam okumadı, kocası subay, kızları var. Evde bir ablam var şimdi. Evlenmişti, ama eve döndü... Yine gidecek galiba ya, bakalım."

Ağabeyi Fekede lisede okurmuş. Bir ağabeyi de yedek öğretmenmiş.

Nigar yatakhane arkadaşlarını eğlendirmek için neler neler yapmazmış.

"*Ezop Masalları* kitabından ses taklitleri yaparak öyküler okurum. Günün moda şarkılarını söylerim. *Selena* ve *Acemi Cadı* oynarsa herkes televizyona koşar. Beni dinleyen kalmaz. Koğuşta tartışma çıkar bazen. Geçen akşam bir arkadaşımızın eşyası kayboldu, yatakları dolaştı, söyledi. Bir arkadaşımız da söylerken bana çok kötü baktı, sen çaldın demek istedi, dedi. Kız bizim köylü. Biz de alındık. Gece hiç uyuyamadık sinirden. Sabaha barıştık ama. Birinin 5 lirası çalındı geçende. Hafta sonu için öğretmenden çekmiş, dola koymuş. Uçtu gitti paralar. Bir de öğretmen sınıfın ihtiyaçları için temizlik malzemesi, kitap için 39 lira toplamıştı. O da kanatlandı. Nasıl oldu anlamadık."

Yatakhane gece yarısı aniden hastalananlar olurmuş. Fatma geçen ay sancılanmış.

"Gece seslendim seslendim kimseye duyuramadım. Sabahı zor ettim. Sonra öğretmenimiz hastaneye götürdü. Apandisit varmış meğer. Aileme haber verdiler. Gece gece ameliyat ettiler. Ailem hastaneden sonra eve götürmedi. Okulun revirinde daha iyi bakılırsın, dedi, buraya bıraktı."

Merve iki elini beline dayamış, konuşma sırasının kendisine gelmesini bekliyordu.

"Abla, benim de böbreklerim çok ağrıyor. Doktora gitmiyorum, ama iğne vurdurtuyorum, geçiyor. Geçen yıl da karın ağrısı çok çekiyordum. Kozan'a doktora götürdü babam. Parazit varmış meğer."

Doğanın güzelliğinden, dağların yeşilinden, ırmağın şırıltısından söz açtım.

"Aldanma abla bu güzelliklere. Buralarda yaşam zordur. İki sene önce Yerebakan'da üç çocuk sele gitti. Köprünün altında kurumuş dere yatağında çocuklar piknik yapıyorlarmış. Yağmur başlamış, öyle hızlı yağmış ki hemen sel başlamış. Üç çocuk öldü. Biri Sümeyye... arkadaşım. Bu olaydan sonra anne ve babası boşandılar."

Feray omzumu dürttü.

“Kozan Barajı’na çocuk ölüsü atıyorlar, abla.”

Her ölü sözü içime kurşun gibi iniyordu.

“Babam anlattı. Benzincide arama yapmışlar. Bir arabanın bagajında 8-10 çocuğun organlarını bulmuşlar.”

“Bizim köyde de uyuşturucu kullanan bir çocuk var. Para için bir kızı rehin aldı. Kız kaçtı sonra. Çocuğun ayak-kabısının içinde bıçak ve uyuşturucu buldular.”

Nigar sırtarak girdi araya.

“Bizim köye birileri geldi, gizli gizli bir şeyler satıyorlardı. Uyuşturucu satıyorlar sandık. Eve kaçtık. Meğerse köyün madencileriymiş.”

“Ben hava kararmadan evime dönerim. Organ mafyaları buralarda çok dolanırmış.”

“Abla, keçilerin kesildiği bir yer var. İşte orada kalıyor organcılar. Taşların üstüne yıkanmış giysilerini yayıyorlar. Babam gitti, gördü. Bebek giysileri, büyük giysileri varmış bir çuvalda.”

“Bizim burada da garip olaylar oluyor abla... Büyük şehrin derdi büyük olur ama... Bizim oralarda bazı dedeler var... Dede der saygı gösterirsin di mi? Yok, bunlar öylesi değil. Sana 10 lira vereyim, bir kez öpeyim, diyorlar. Büyük-babam onları odunla kovaladı geçende.”

Ersin’in yatılı okulda üçüncü yılıymış. Köyünde okul olmadığı için Belenköy’e taşınmalı gitmiş. 4 kardeşler. Ağabeyi okumamış, liseden ayrılmış. Ablası üniversiteyi bitirmiş, evde tayin bekliyormuş.

“Ormanları çok severim ben. İki yıl öncesinden kafama koydum, orman işletme şefi olacağım.”

Babası Sivas Koyulhisar’da kurşun madeninde çalışıyormuş.

“6 ayda bir eve gelir. Bu okula başladığımda annemi çok özlerdim. Şimdi annemle her gün telefonla konuşuyoruz. Artık babamı özlüyorum.”

Köyüne gitmek istemiyor Ersin.

“Niye gideyim? Bizim Tortullu köyünde elektrik yok. Büyüyüp ailemi o köyden kurtarmak istiyorum.”

Hafta sonları okulda kaldığında film izlemiş... kardeş-ten yakın dostlarıyla oyun oynamış.

Köylüleri Adana'ya, Kozan'a göç etmişler. Parçalanmış aile çokmuş.

Çocuklarla yemek kuyruğunda beklerken çocukluğumun fırınlarını anlattım. Fırından çıkarken dumanı tüten sıcak ekmeğin köşesini nasıl kopardığımı. Şimdi bile ne zaman fırına gitsem elim hemen ekmek ucuna gider, koparırım, dedim. Yemek masama beş çocuk oturmuştu. Yüzü güneş yanığı beş yağız oğlan. Daldan dala konuşurken, "Ekmek almamışsınız," dedi başparmağı nasır tutmuş oğlan.

Pilav vardı, almamıştım gerçekten.

Yağız oğlanlar aynı anda kendi yarım ekmeklerinin ucunu koparıp servis tabağımdaki boş hazneye koymazlar mı?

Eh, buralarda "eli ekmekli olmayanın ağzı yemekli olmaz"mış.

tufanbeyli

Tufanbeyli ilçe olmadan önce Saimbeyli ilçesine bağlı bir bucak merkeziymiş. İlk yerleşenleri Elbistan'ın Yapalak'ından kan davası yüzünden kaçan Çukurkışla ve Şarköyü'ne yerleşmiş iki ailenin üyeleriymiş. Köyden köye gidip gelirken etrafı dağlarla çevrili bu bölgeye Mağara adını takmışlar. Onlardan 30 yıl sonra Bozdağlardan otuz aile yöreye yerleşmiş. 1967'de Mağara adı kaldırılmış, Kuva-yı Milliye kumandanlarından Osman Tufanbeyli'nin adı verilmiş. İlçede sinema, tiyatro yokmuş. Sosyal etkinlikler, okulların ve kaymakamlığın toplantı salonlarında yapılmış. Sanayi kuruluşu da yokmuş. Dededen kalma yöntemlerle tarım ve hayvancılıkla uğraşan geleneklerine, dinine bağlı halkının bir bölümü mevsimlik işçi olarak çevre illere çalışmaya gidermiş.

Fekş-Tufanbeyli yöresinden Güneydoğu'ya çok asker gönderilmiş. Çatışmalarda ölen gençlerin şehit mertebesine ulaşmasının verdiği karışık duyguları küçük Esra şirinde şöyle aktarmış:

*Canım evladım benim, sen gittin gideli soframızdaki
yerin boş kaldı
Boğazımızdan lokma geçmez oldu
her gün yolunu gözler olduk belki gelirsin diye evladım
oralarda ne yaparsın
çalışır mısın, yoksa kara toprağa şehit mi düştün
o mektup yerine sen gelseydin
içinde şehit olduğun yazıyordu
bir yandan üzüldüm, ama bir yandan da gururlandım
gururlanmamın nedeni sendin
bu güzel vatan uğruna şehit düştün evladım
üzülmemin nedeni yine sensin
yüzyıllar boyu sensiz kalacağım canım evladım.*

Şehitlerin günahlarının silindiğine, cennete gideceğine, dünyaya yeniden gelirlerse 10 kez daha şehit olarak gömülme-
meyi isteyeceklerine inanılmış.

Okula giriş duvarlarını boydan boya kaplayan fotokopi-
le çoğaltılmış vahşet fotoğraflarına ne gözle bakmam gerekti-
ğini düşünemedim ilk anda. Altyazılarını okuyunca anladım,
1918’lerde Erzincan’da, Elazığ’da, Hasankale’de Ermenilerin
Türkleri nasıl katlettiğini gösterirmiş bu fotoğraflar. Kadınlara
nasıl tecavüz etmişler, gebe kadınların karınlarını nasıl deş-
mişler, çocukları nasıl hunharca boğazlamışlar, yakmışlar bu
fotoğraflar aracılığıyla öğrencilere teşhir edilmek istenmiş.
Tarih kitapları yeniden yazılırken “düşman”, “gâvur” sözcük-
lerinin silinmesi önerilirken henüz yaşam bilgileri olgunlaş-
mamış 6-15 yaşlarındaki genç beyinlere intikam duygularını
aşılatabilecek bu uygulamanın mantığını kavramakta zorlan-
dım. Birkaç ay önce Ermeni gazeteci Hrant Dink’i, hemen o
günlerde de Malatya’da Hristiyanları vahşice öldüren 16
yaşındaki gençlerin düşmanlık tohumlarını eğitim kurumla-
rından alabileceğini hanginiz düşünmek istersiniz? ,

* * *

Yedi yılın sonunda köy çocuklarından İLKİYAR gönüllülerine binlerce mektup aktı. Yüzlerce çocuğun gelişim süreci, nereden nereye gittiği, nasıl bir hayat sürdüğü olabildiğince izlenmeye çalışıldı. Geleneklere, törelere, aile baskılarına, yoksulluğun getirdiği sorunlara yenik düşüşümüzün kederini yurdun çeşitli köşelerinden gelen başarı öykülerinin sevinciyle silmeye çalıştık.

2000 yılında Aynalıhoca köyünde tanıdığımız Ayfer, meslek lisesi okulöncesi öğretmenliği bölümü 2. sınıfa kadar başarıyla okudu. Köyündeki aşiretin baskısına, ekonomik zorluğa dayanamayan babası lise ikide kızının öğretim hayatına son verdi. 16 yaşındaki Ayfer şimdi evli. Korkut'tan tanıdığımız Albatros geçtiğimiz yıl Kars Üniversitesi'ne kayıt yaptırdı. Ailesi işgücüne ihtiyacı olduğu gerekçesiyle okula devamını engelledi, şimdi işçi. Muş Bulanıklı kızlar Müslime, Hülya, Oya, Evrim, Didem köylerinden çıkan ilk üniversiteli kızlar olmayı başardılar. Öğrenimlerini sürdürüyorlar. Çorum'dan Derya, süper liseyi bitirdi, üniversite yolunda. Diyarbakır'dan Mehmet, Adana Fen Lisesi'nin, Kars Kağızman'dan Yunus, Van Üniversitesi'nin başarılı öğrencisi. Yozgat Çekerek'ten Derya, ilköğretimden sonra eğitimine devam etmedi, babasının seçtiği akrabasıyla evlendi. Ağrı Eleşkirt'ten İmran, liseden sonra çalışma hayatına atıldı. Afyon'dan Kübra, Anadolu lisesinde okuyor...

Meraklısına

Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ve Teşekkür

1739 sayılı “Milli Eğitim Temel Yasası”nın 25. maddesi ve 222 sayılı “İlköğretim ve Eğitim Yasası”nın 9. maddesi hükümleri gereğince; kırsal kesimde nüfusu az ve dağınık olan köy ve köy altı yerleşim birimlerinde bulunan ilköğretim çağındaki çocuklar ile maddi olanaklardan yoksun ailelerin çocuklarına çağdaş ortamlarda eğitim öğretim vermek amacıyla yatılı ilköğretim bölge okulu (YİBO) ve pansiyonlu ilköğretim okulları (PİO) açılmış. 1997’de değiştirilen 4306 sayılı yasayla ilköğretimin 8 yıla çıkartılmasıyla YİBO ve PİO’ların da yeniden düzenlenmesi, sayısının, öğrenci kapasitesinin artırılması, niteliğinin geliştirilmesi gerekmiş. Çünkü çoğu iki-üç derslikli, birleştirilmiş sınıflı köy okulları ancak 5. sınıfa kadar eğitim ve öğrenim verebilir.

Tablo 1 ve 2 incelendiğinde YİBO’ların öğrenci kapasitesi 208.393 olduğu halde bu okullarda okuyan öğrenci sayısı 164.063’tür. Devlet yatılı okul açmış, fakat bu okullarda okuyacak öğrenci bulamamıştır. Bunun çeşitli sosyal, psikolojik sebepleri vardır. Politik tercihlerle ihtiyaç olmayan yerlere açılan okullara öğrenci bulunması da bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 1.

Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarında Sayısal Gelişmeler

YILLAR	OKUL SAYISI	KAPASİTE	YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULLARI			OKUL SAYISI	KAPASİTE	PANSİYONLU İLKÖĞRETİM OKULLARI		
			Kız	Erkek	Toplam			Kız	Erkek	Toplam
1994-95	125	62.311	16.016	61.480	67.496	24	4.524	339	1.841	2.180
1995-96	133	67.808	12.456	50.428	62.884	23	4.240	171	1.758	1.929
1996-97	143	70.262	12.483	52.782	65.265	27	4.217	208	2.244	2.452
1997-98	157				67.587	64				4.353
1998-99	184	91.588	16.183	61.188	77.372	117	20.511	2.940	7.210	10.150
1999-00	223	108.104	16.549	69.223	87.772	167	31.864	4.551	12.437	16.988
2000-01	270	131.251	27.826	87.580	115.386	237	50.248	10.009	21.621	31.630
2001-02	282	137.518	31.728	67.386	119.123	241	50.960	12.689	25.822	38.481
2002-03	287	139.545	34.040	69.339	123.379	259	54.831	14.161	29.039	43.184
2003-04	291	142.101	35.985	84.620	120.605	275	59.534	16.451	31.216	47.666
2004-05	301	148.006	37.807	85.588	123.393	281	60.865	17.581	31.514	49.095
2005-06	301	144.463	38.433	78.888	117.099	288	62.882	17.853	29884	47.317

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.

Tablo 2.

Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Öğrenci Sayısı ve Kapasite (2006-2007)

Pansiyon kapasiteli	Yatılı Öğrenci					Gündüzlü Öğrenci			Genel toplam
	Erkek	Kız	Toplam	Boş Kapasite	Kapasite Üstü	Erkek	Kız	Toplam	
198.333	107.044	58.116	165.160	38.976	6.083	58.886	55.879	115.465	280.625

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.

Tablo.3.

2005-2006 Öğretim Yılı Coğrafi Bölgelere Göre Yetkili İlköğretim Bölge Okullarının Sayısı

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ			İÇ ANADOLU BÖLGESİ		
1	ADYAMAN	7	1	ANKARA	3
2	BATMAN	0	2	AKSARAY	1
3	ERHAK	0	3	KONYA	3
4	DIYARBAKIR	14	4	KAYSERİ	4
5	GAZİANTEP	3	5	KIRIKKALE	2
6	MARDİN	0	6	SİVAS	0
7	SİRT	7	7	YOZGAT	2
8	URFA	0	8	ÇANKIRI	5
9	KİLİS	2	9	NİĞDE	1
	TOPLAM	65	10	KARAMAN	1
DOĞU ANADOLU BÖLGESİ			11	ERKİŞEHİR	0
1	AĞRI	0	12	NEVŞEHİR	0
2	ARDAHAN	2		TOPLAM	31
3	SİNGÖL	0	KARADENİZ BÖLGESİ		
4	SİTLİS	9	1	ARTVİN	9
5	ELAZIĞ	0	2	AMASYA	3
6	ERZURUM	0	3	BAYBURT	1
7	ERZİNCAN	3	4	BOLU	2
8	HAKKARİ	10	5	ÇORUM	7
9	KARS	3	6	GİRİSUN	0
10	MALATYA	0	7	GÜMÜŞHANE	4
11	MUŞ	13	8	KARABÜK	4
12	TUNCELİ	10	9	KASTAMONU	14
13	VAN	14	10	ORDU	0
14	İĞDIR	2	11	RİZE	1
	TOPLAM	103	12	SAMSUN	5
MARMARA BÖLGESİ			13	TOKAT	6
1	BALIKESİR	2	14	TRABZON	1
2	BİLEÇİK	0	15	BARTIN	1
3	BURSA	0	16	SİNOP	0
4	ÇANAKKALE	5	17	DÜZCE	0
5	EDİRNE	0	18	ZONGULDAK	0
6	KIRKLARELİ	0		TOPLAM	74
7	KOCAELİ	1	EGE BÖLGESİ		
8	SAKARYA	0	1	AFYON	0
9	YALOVA	0	2	AYDIN	0
	TOPLAM	0	3	DENİZLİ	0
AKDENİZ BÖLGESİ			4	KÜTAHYA	0
1	ADANA	3	5	MUĞLA	0
2	HATAY	3	6	MANİSA	1
3	ISPARTA	1	7	UŞAK	3
4	K. MARAŞ	5	8	İZMİR	2
5	ANTALYA	2		TOPLAM	0
6	MERSİN	0	GENEL TOPLAM		
7	OSMANİYE	0			301
	TOPLAM	14			

Tablo.4.
2005-2006 Öğretim Yılı Coğrafi Bölgelere Göre
Pansiyonlu İlköğretim Okullarının Sayısı

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ			İÇ ANADOLU BÖLGESİ		
1	ADYAMAN	2	1	ANKARA	2
2	BATMAN	2	2	AMBARAY	1
3	ŞIRNAK	0	3	KONYA	7
4	DIYARBAKIR	5	4	KAYSERİ	8
5	GAZİANTEP	0	5	KIRIKKALE	1
6	MARDİN	1	6	ŞİVAS	7
7	ŞİRT	3	7	YOĞSAT	1
8	URFA	2	8	ÇANKIRI	4
9	KİLİS	1	9	NİĞDE	2
	TOPLAM	19	10	KARAMAN	2
DÖĞÜ ANADOLU BÖLGESİ			11	ESKİŞEHİR	3
1	AĞRI	8	12	NEVŞEHİR	1
2	ARDAHAN	4		TOPLAM	36
3	BİNGÖL	7	KARADENİZ BÖLGESİ		
4	BİTLİS	8	1	ARTVİN	8
5	ELAZİĞ	3	2	AMASYA	1
6	ERZURUM	7	3	BAYBURT	1
7	ERZİNCAN	1	4	BOLU	2
8	HAKKARİ	1	5	ÖRÜM	11
9	KARS	11	6	GİRESUN	8
10	MALATYA	1	7	GÖMÜŞHANE	7
11	MUŞ	8	8	KARABÜK	0
12	TUNCELİ	0	9	KASTAMONU	8
13	VAN	4	10	ORDU	10
14	İĞDİR	3	11	RİZE	1
	TOPLAM	68	12	SAMSUN	14
MARMARA BÖLGESİ			13	TOKAT	7
1	BALIKESİR	2	14	TRABZON	3
2	BİLEÇİK	1	15	BARTIN	1
3	BURSA	3	16	SİNCOP	8
4	ÇANAKKALE	1	17	DÜZCE	4
5	EDİRNE	1	18	ZONGULDAK	1
6	KIRKLARELİ	1		TOPLAM	60
7	KOCAELİ	1	EGE BÖLGESİ		
8	BAKARYA	2	1	AFYON	8
9	VALOVA	1	2	AYDIN	2
	TOPLAM	13	3	DENİZLİ	3
AKDENİZ BÖLGESİ			4	KÜTAHYA	1
1	ADANA	13	5	MUĞLA	2
2	HATAY	0	6	MANİSA	1
3	İSPARTA	8	7	UŞAK	3
4	K.MARAŞ	8	8	İZMİR	3
5	ANTALYA	10		TOPLAM	23
6	MERSİN	4	GENEL TOPLAM		
7	OSMANİYE	2			288
	TOPLAM	42			

2006-2007 öğretim yılından itibaren PİO'lar da YİBO oldular.

Bazı gerçekler:

* Yatılı okullardaki çocukların iç çamaşırından ayakkabısına, günlük giysilerinden formalarına, ders kitaplarına, cep harçlığına kadar pek çok ihtiyacını devlet karşılar.

* Kırsal kesimlerde çocukların yaşlarının nüfusa büyük ya da küçük yazdırılmaları, okula zamanında kaydedilmemeleri yüzünden, aynı sınıftaki öğrenciler arasında yaş farkları vardır. Ailelerin öğrenim yılı sürerken kız çocuklarını çeşitli bahanelerle okuldan alması, engellenmesi güç bir olgudur. Çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan ailelerin, çocuklarını ilkbahar ve sonbahar aylarında okuldan çekip tarlaya, otlığa göndermeleri, eğitimin kalitesini düşüren önemli bir etmendir.

* Doğu ve Güneydoğu'daki YİBO ve PİO'larda öğrencilerin çoğunluğu Türkçe bilmediği için okula uyum sağlamada zorlanır. İlköğretimin ilk 5 sınıfını köy okulunda okuyan çocukların dil problemi, olumsuz koşullar ve öğretmen eksikliği gibi nedenlerle eğitim yeterli düzeye erişemez. Örnek: 2003 verilerine göre Muş'un köylerinde 5 sınıflı, bir öğretmenli 44 okulun 1.465 öğrencisi, Van'ın köylerinde 97 okulun 5.567 öğrencisi, Iğdır'ın köylerinde 42 okulun 1.271 öğrencisi var. YİBO'da 6. sınıfı okuması gereken öğrencinin ancak 2.-3. sınıf düzeyini aşamaması öteki öğrencilerle aralarında derin farklar oluşturur. Seviyelerine göre bir sınıflandırma yapılamaması, öğretmen kadar öğrenciyi de zorlar.

* Eğitim ve gelir düzeyi düşük öğrenci velilerinin çoğu, yatılı okulu çocukları için barınma ve beslenme yeri olarak görür. Veliler işbirliği ve iletişimin önemini kavramadıkları için bu okullarda veli-öğrenci-okul üçgenini kurmak zordur.

* YİBO ve PİO'ların ihalelerinde okul yöneticilerinin rolü büyüktür. Merkezi kurul ve değerlendirme komisyonları mekanizması işlemediğinden, binaların yapımındaki yolsuzluklar, inşaat kalitesine ve okulların güvenliğine doğrudan etki eder. YİBO ve PİO'ların pek çoğunun inşaat kalitesi iyi değildir. Deprem kuşağında yer alan okulların dayanıklılığı sistemli bir şekilde ölçülmemiş. Su, kanalizasyon, kalorifer, elektrik sistemleri sorunlar içerir.

* Aaçlandırılması, bahçe düzenlemesi, basket, voleybol sahaları kurulması öğrenciye moral destek olacak okul bahçelerinin çoğu kira ve bakımsız.

* YİBO ve PİO yöneticilerinin bazısının esnafarla işbirliği, okula kalitesiz mal, yiyecek maddesi, bozuk ürünler girmesinin baş nedeni olarak görülür. Yatılı okullarda kahvaltıda çoğu zaman yağ-ekmek ve şekerli çay; reel-ekmek ve şekerli çay çıkar, öğlen ve akşam yemeklerine yetersiz et girer ya da hiç girmez.

* YİBO ve PİO'larda personel sayısı ihtiyaç karşılamak-tan uzaktır. Personelin yetmediği yerde cam silmek, sınıfları temizlemek, bulaşık yıkamak, yemekhane, tuvalet temizlik-leri gibi işlere öğrenciler koşulur. Yetersiz temizlik, bulaşıcı hastalıkların sık yaşanmasının en belirgin nedenidir.

* Özel ilgi, bakım, şefkat gereksinimi duyan 1. ve 2. sınıf öğrencileriyle ilgilenecek kadın bakıcıların yetersizliği bu görevin de büyük çocuklarca üstlenmesini doğurmuştur.

* Öğrenci sayısı 300-900 arasında değişen YİBO ve PİO'larda sağlık personeli ve doktora raslanmaz. Hastane ve sağlık merkezlerine uzak olan okullarda çocukların sağlık sorunlarını çözmek, sağlık taramalarına katılmalarını sağla-mak problem yaratır.

* Yatılı okullarda görev alacak öğretmenlerin, öncelikle gönüllülük ilkesine göre seçilmiş idealist öğretmenler olması gerekir. Yoksul, sorunlu, aile, dil problemleri yaşayan çocuklara özel ilgi gösterilmesi, sorunlarının sabırla dinlenip zm nerileri geliştirilmesi beklenir. Öğretmenlerle iletişim kopukluğu öğrencileri okuldan soğutabilir. Okuldan kaçma olaylarına yol aabilir. Yatılı okulların çoğunda yeterli belletici ve rehber ğretmen yer almaması da önemli bir sorun teşkil eder. Öğretmenlerin belletmenlik ve rehberlik görevle-rini de üstlenmesi, kendi sınıflarındaki verimlerini düşürür. Oysa her yatılı okulda mutlaka yeterli sayıda rehber ğretmen ve belletici olması gerekir. Yatılı okul ğretmeni olmak demek; anne baba, arkadaş, rehber, psikolog, sosyal hizmet görevlisi olmak da demek. 6 yaşına girmiş, evinden ilk kez

uzaklaşan çocuklar okula, toplu yaşama alışmakta zorlanırken en büyük desteği öğretmeninden alır. Yatılı okul öğretmenleri neredeyse 24 saati öğrencileriyle birlikte geçirir. Tuvalet eğitiminden banyolarına, yiyecek, içeceğinden hastalıklarına, gece işemelerinden uyku bozukluklarına, aile sorunlarından derslerindeki açıkların kapatılmasına kadar pek çok sorunda öğrencinin yanı başında olması gerekir. Yatılı okul öğretmenliği, özel ve desteklenmesi gereken bir alandır.

* YİBO ve PİO'larda sık sık değişen öğretmenler, aday ve yedek subay öğretmenler eğitim kalitesini etkiler. Çoğu YİBO ve PİO'da branş öğretmenleri eksiktir. Yatılı okullarda yılın 8 ayı okulda geçtiğinden spor, müzik, resim, tiyatro gibi etkinliklere, sosyal faaliyetlere yer verilmesi önem taşır. Oysa YİBO'ların birçoğunda resim, beden, müzik öğretmenleri yoktur.

* YİBO'lardaki kütüphaneler yetersizdir. Çocukların yaş gruplarına göre seçilmiş kitaplar ve kaynak kitapları içermez. Güncelliğini yitirmiş ansiklopediler, ders kitapları, din bilgileri veren, evliya ve peygamberlerin yaşamlarını anlatan kitaplar, 20-30 yıl önce basılmış çocuk ve yetişkin kitapları kütüphane raflarını doldurur. Bilgisayar laboratuvarları, el değerse programlarının bozulacağı gerekçesiyle kilit altında tutulur.

* Özellikle eski YİBO'larda yatakhanelerdeki ranzalar paslı, korkuluksuz, güvensiz, dolaplar eski, kırık döküktür. Yatakhaneler, havalanması yetersiz koğuş formunda inşa edilmiş bölümlerden oluşmuştur. Oda tarzında kurulmuş yatakhaneler azdır.

* Tuvalet temizliğinin gereken sıklıkta yapılamaması önemli sorunlardan biri. Personel sayısı az, ödenek yok gibi gerekçelerle bu görev, evlerinde tuvalet eğitimi alamamış çocuklara yüklenir. Sıcak su haftada bir gün, ancak birkaç saat sağlanır. Yatakhaneler, derslikler, tuvaletler hijyenik olmaktan uzaktır. Öğrenci banyoları genelde hamam şeklinde inşa edilmiş, temizlik şartlarının sağlanmasında yetersiz yapılardır.

* Yatılı okullar bu halleriyle yoksul çocukların barınma ve beslenme gereksinimlerini karşılayarak hayatta kalmala-

rını sağlayan kurumlar gibi işler. Bunun ötesinde öğrenciye kendini gerçekleştirme, iletişim ve katılım bilinci katmada doğrudan etkisi yoktur. Yaşamları okulda geçen öğrenciler sosyal, sanatsal, sportif, zekâ geliştirici çalışma ve oyunlara katılmaları konusunda yönlendirilmeleri yetersizdir. Bu çalışmaların sağlıklı bir şekilde yapılması için gerekli malzeme, araç gereç bulmakta zorlanılır. Çok amaçlı salonlar da sinema, tiyatro için değil, etüt çalışmaları için kullanılır.

* Çok amaçlı salonları ve kapalı spor salonu olan YİBO ve PİO'lar sayılıdır. Kış günlerinde ekonomik nedenlerle ya da olumsuz hava koşulları yüzünden evlerine gidemeyen çocuklar okulda tecrit yaşamı sürdürürler. Binalarda, yatakhanelerde sosyal, kültürel, sportif faaliyetlere katılmadan zaman geçirirler. Enerjilerini koridorlarda top oynayarak, ip atlayarak, kovalamaca, bilye oynayarak boşaltmaya çalışırlar.

* Öğrencilerin sosyal ve ekonomik şartları geleceğ ümitle bakmalarını, hedef koymalarını engeller. İleride köyündeki insanlardan daha iyi bir yaşam sürdürebileceklerinin hayalini bile kuramazlar. Tartışma platformları kurulup sorunlar tartışılmadığı; öğrencilerin kendilerini ifade etmeleri, hedeflerini oluşturmak için düşünmeleri sağlanmadığı sürece motivasyonlarını artırmak zordur.

* Eğitimin ağdaş ve ileri düzeylere taşınması için YİBO ve PİO öğretmenlerinin belirli periyotlarla meslek içi eğitimden geçirilmeleri gereklidir.

Deprem riski

Türkiye ve yakın çevresini etkileyen depremlerin en önemli iki kaynağı Kuzey Anadolu ve Doğu Anadolu fay sistemleridir. Kuzey Anadolu Fay Sistemi (KAFS), doğuda Varto ilçesinden başlar, Türkiye'nin kuzey kesimini geçerek batıda Kuzey Ege Denizi'ne değin uzanır. KAFS'nin toplam uzunluğu yaklaşık 1.600 km, genişliği ise 3-110 km'dir. Üzerindeki yıllık hareket miktarı 2-2.5 cm olan KAFS'den, son yüzyıl içinde 18 adet yıkıcı deprem kaynaklanmış,

400.000'in üzerinde yapı tümüyle yıkılmış, 80.000'in üzerinde de can kaybı olmuştur. KAFS üzerinde halen yıkıcı deprem ile sonuçlanmamış, fakat uzun süredir (237 yıl ve 219 yıl) enerji biriktiren iki önemli sismik boşluk bulunmaktadır. Ayrıca, 27 il ve buna bağlı çok sayıda yerleşim yine KAFS içinde yer almaktadır.

Türkiye'nin ikinci önemli deprem kaynağı ise Doğu Anadolu Fay Sistemi (DAFS). DAFS, KD gidişli olup kuzeydoğuda Karlıova yakınlarından başlar ve güneybatıya doğru, Kahramanmaraş ilinin güneyine değin uzanır. Burada iki ana kola ayrılan DAFS'nin kuzey kolu Osmaniye üzerinden geçerek Karataş ilçesine kadar uzanır ve daha sonra deniz altında kalır. Sistemin güney kolu ise, güneye doğru yön değiştirerek Hatay iline kadar uzanır. Daha sonra Samandağ ilçesinin güneybatısında yine deniz altında kalır. Toplam uzunluğu yaklaşık 600 km, genişliği ise 2-30 kilometre arasında değişen DAFS üzerindeki yıllık hareket miktarı 1 cm dolayındadır. DAFS'den 1800'lü yıllarda (1822, 1866, 1872, 1874, 1893) çok sayıda yıkıcı, deprem kaynaklanmış, binlerce yaşam kaybı ile ağır maddi kayba yol açmıştır.

DAFS'nin 3/4'lük kesimi 110-181 yıldır sessizliğini korumakta, başka bir deyişle enerji biriktirmektedir. Özetle, 1971 Bingöl ve 1975 Lice depremleri dışında, DAFS üzerinde, ortalama 140 yıldır ciddi bir yıkıcı deprem oluşmamış. 1 Mayıs 2003 Perşembe günü, yerel saatle sabah 03.27' de oluşan 6.4 büyüklüğündeki deprem (Bingöl Sudüğünü depremi), sol yanal doğrultu atımlı DAFS'den değil, onunla Ağaçeli beldesi yakın batısında kesişen sağ yanal doğrultu atımlı bir fay zonu-nun Hano çayırı segmentinden kaynaklanmış. Sonuç olarak, DAFS üzerinde bulunan çok sayıda sismik boşluğun yakın gelecekte (önümüzdeki yüz yıl içinde), KAFS'de olduğu gibi, bir seri yıkıcı depreme yol açması beklenmektedir.

Kuzeyde KAF, güneyde ise DAF kollarının sınırladığı Erzincan-Karlıova-Palu üçgeni içerisinde çok sayıda fay bulunmakta. Bunlardan biri Bingöl-Karakoçan fay zonuyken, diğerleri Sancak-Uzunpınar (Bingöl) ve Yedisu-Palu-Sincik

fay zonudur. Bu zonlardaki sismik boşluklar deprem beklentisini güçlendirmektedir.

Anadolu depremleri, oluşum mekanizmaları gereği, ovalar ve dolgulu kıyılarda can ve mal kaybına neden olur. Ova, toprak kalınlığının 20 m'den daha fazla ve yeraltı suyu tablasına olan derinliğinin 20 m'den daha az olduğu yerler olarak tanımlanır. Örneğin, Muş ve Bingöl'ün özellikle yeni genişlemekte olan kesimlerinin % 50'sinde toprak kalınlığı 20 m'den fazla ve yeraltı suyu tablasına olan derinlik ise 20 m'den daha azdır. Sıvılaşma, ova ve dolgulu kıyılarda yıkımın en büyük nedenidir. Anadolu depremlerinin yerkabuğu öteleme hareketleri, ilk olduğu ezik kuşak ve yarattığı ova içerisinde yinelenip durmaktadır. Ne yazık ki; Bingöl, Muş, Batman, Doğubeyazıt, Çaldıran ve Van başta olmak üzere diğer yerleşim alanları da hızla ovaya doğru ilerlemektedir.

1 Mayıs 2003 Bingöl depreminde içlerinde okulların da bulunduğu çok sayıda kamu binasının yıkılması ya da ağır hasar alması DAFS içinde bulunan ve yakın gelecekte deprem beklenen bölgeleri de riskli bir bekleyiş içine sokmaktadır. Deprem bölgelerinde depreme dayanıklı yapı projelendirmesi, konusunun uzmanı yetkin mühendisler tarafından yapılmalı, uygulama da sorumluluk sahibi, teknik nitelikli müteahhitler tarafından gerçekleştirilmeli ve her iki aşama nitelikli, uzman inşaat mühendisleri tarafından denetlenmelidir.

Çeltiksuyu Yatılı İlköğretim Bölge Okulu hatalı yapının en iyi örneğidir. Üç binadan oluşan okulda 4 katlı pansiyon binası tamamen yıkılmış, 3 katlı okul binası kullanılmayacak şekilde hasarlı, 4 katlı lojman binasında ise hiç hasar olmamış. Binanın bulunduğu yer çok iri çakıllı, blok taşlı, kumlu, killi, kohezyonlu bir zemindir. Sıvılaşmaya yatkın değildir. Yıkılan ve hasarlı olan binalar denetimden, teknik şartlardan uzak olarak inşa edildiği için betonarme betonu normal değerlerinin çok altında dayanıklılığa sahiptir. Betonarme demir işçiliği yetersizdir. Tamamen dağılmış beton içinde agrega yerine taş parçaları çıkmıştır. İnşaatta dere yatağından alınan kum kullanılmıştır.

DAFS içindeki 11 il ve onlara bağlı ilçeler ve köylerde

öncelikle okul, hastane gibi toplu yaşam alanlarının dep-remsellik durumları bilimsel araştırmalarla ortaya konması, bunun sonuçlarına göre güçlendirme çalışmalarına başlan-ması acilen gereklidir. DAFS içinde bulunan 11 ilde 2002-2003 öğrenim yılı devlet okulu toplam öğrenci sayıları ve YİBO, PİO öğrenci sayıları aşağıdaki tablodaki gibidir:

İl	Resmî Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	YİBO Sayısı	Öğrenci Sayısı	PİO Sayısı	Öğrenci Sayısı
Hatay	619	216.833	3	1.920	–	–
K. Maraş	80	163.191	4	2.324	8	4.748
Malatya	651	117.791	6	2.531	1	533
Muş	442	80.906	13	6.473	9	4.089
Bingöl	232	43.277	9	5.008	8	3.335
Bitlis	378	60.386	7	3.948	2	1.425
Hakkâri	217	49.604	10	4.711	–	–
Tunceli	49	11.353	9	3.242	–	–
Erzincan	203	31.397	3	1.556	1	401
Toplum:	4.615	1.003.214	86	43.241	36	17.788

Çocuk hakları:

26 Eylül 1924'te M. Kemal Atatürk tarafından imzala-nan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, 1959'da geliştirilmişse de hukuki yaptırımlardan uzak bir yapıda kalmış. 1989'da imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle beklenen hukuksal dayanaklar sağlanmış, böylece çocuk hakları uluslararası top-luluğun ortak ve evrensel değeri haline gelmiş. Türkiye söz-leşmeyi 1990'da BM Genel Merkezi'nde, Çocuklar İçin Dün-ya Zirvesi'nde imzalamış, sözleşme 27 Ocak 1995'te Resmî Gazete'de yayımlanarak 4058 Sayılı Yasa ile iç hukuk kural-larına dönüştürülmüş. Sözleşmede yer alan haklar, büyük öl-çüde insan haklarının çocuk olgusuna uyarlaması. Sözleşmenin getirdiği hak ve özgürlüklerden her çocuk ırk, renk, cinsiyet,

dil, ulusal, etnik köken, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle ayırım gözetmeksizin yararlanması hedeflenmiş.

2000 yılı nüfus sayımına göre 68.5 milyon nüfusumuzun % 32'si, 15 yaşın altındaki çocuklardır. Birleşmiş Milletler Yoksulluk Endeksi, Türkiye nüfusunun % 20'sinin yoksulluk ya da yetersizlik koşullarında yaşadığını işaret eder. Yoksul çocuk sayısı ise yaklaşık 6 milyondur.

Peki, ya çocuklarımızın ne kadarı Çocuk Hakları Bildirgesi'ndeki haklarını kullanabiliyor ya da başka bir deyişle ne kadar çocuğa haklarını kullanma şansı veriliyor?

* Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 7. maddesi şöyle der:

“Çocuk doğumdan hemen sonra nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, vatandaşlık kazanma hakkına sahip olacaktır.”

Ülkemizde özellikle kırsal bölgelerde çocuklar doğar doğmaz nüfusa kaydettirilmez. Nüfus kaydı olmayan 0-4 yaş arası çocuk oranı % 26'dır. Ölen ağabey ya da ablasının kimliğiyle, yaşama birkaç yaşında başlamış çocuk sayısı oldukça fazladır. Köylerde ulaşımın özellikle kış aylarında aksaması ve başka mazeretlerle kırsal bölgelerdeki çocukların çoğu nüfusa geç yazdırılır. Bu nedenlerle kâğıt üzerindeki yaşla, gerçek yaş kimi zaman birbirini tutmaz. Bazı tutucu yörelerde kız çocuklar sayılmadığı için hiç nüfusa kaydedilmez. Kimlikleri olmayan çocuklar okula da gönderilmez, evlenirken resmî nikâhları kıyılmaz. Ülkemizde ad sorunu hâlâ çözülmüş değil. Bazı adların, özellikle azınlık dillerindeki adların konulmasına engeller çıkabilir.

* Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 11. maddesi eğitim hakkıyla ilgilidir:

“Her çocuk eğitim hakkına sahiptir. Devletin görevi ilköğretimin zorunlu ve parasız olmasını sağlamaktır. Okul disiplini çocuğun haklarına ve saygınlığına uygun olmalıdır. Eğitim çocuğun kişiliğinin, becerilerinin, zihinsel ve fiziksel yeteneklerinin geliştirilmesini hedefleyecektir.”

Ne yazık ki ülkemizde her çocuk eğitim hakkından yararlanma şansını kullanamıyor. Hâlâ küçük yerleşim bi-

rimlerinde okul olmaması, okula zor ulaşma, aile baskısı gibi nedenlerle okula gidemeyen çocuklarımız var. Kırsal kesimde 6-17 yaş grubunda okula devam oranı % 74.2. Erkekler için bu oran % 79.5 iken kızlar için % 71.1. 2001-2002 öğrenim yılında okula gitmesi gereken 152.703 kız okula gönderilmemiş. 725 bin çocuk eğitim ve öğretim hizmetlerinden yararlanamıyor, 100 çocuktan 21'i okuma yazma bilmiyor. Doğu ve Güneydoğu'da kız çocuklar dini gerekçelerle, annesine yardımcı olacağı, iş gücünden yararlanılacağı, nüfus kâğıdı olmadığı ya da yaş büyüklüğü, erken evlendirileceği gibi nedenlerle eğitim hakkından yararlanılmıyor. Kızların % 25'i yasal sınır olan 18 yaşından önce evleniyor.

8 yıllık zorunlu eğitimin yasalaşması ve ceza uygulamasının getirilmesinden sonra kız çocuklarının okula devam oranı artma eğilimi göstermiş. 1997-1998'de 397.212 devamsız kız öğrenci varken 2000-2001 öğretim yılında bu sayı 173.208'e gerilemiş. Bölgesel farklılıklar, eğitim ve sağlıktan iletişime kadar sosyal alanlarda bölgeye dayalı ayrımcılığa yol açmış. Türkiye'nin eğitim, sağlık, hukuk ve kültür alanındaki yatırımları insani gelişme göstergelerini iyileştirecek düzeye ulaşamamış.

* Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 23. maddesi özürlü haklarını savunur:

"Zihinsel ve bedensel özürlü çocuklara özel bakım hakkı tanınır, eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde, çocuğa ve bakımından sorumlu kişilere yardım yapılmasını taahhüt eder."

Türkiye, dünyada, özürlü insan sayısının bilinmediği birkaç ülkeden biridir. WHO (Dünya Sağlık Teşkilatı) tarafından yapılan bir tahmine göre Türkiye nüfusunun %12'si özürlüdür. Bu ise 0-18 yaş grubunda 9 milyon özürlü ya da özel ihtiyaçları olan çocuğun varlığı anlamına gelir. MEB verilerine göre ise 4-18 yaşları arasında 1 milyon 100 bin özürlü çocuk var. 45 bin görme, 130 bin işitme, 500 bin zihinsel, 300 bin hareket engelli olan özürlü çocuklar için verilen eğitim çok yetersizdir. Özürlü çocukların okullaşma oranı % 2 civarındadır. Özel eğitim dahil ilköğretimden yararlanan özürlü

çocuk sayısı 28 bindir. Türkiye'nin sosyal yardım kurumlarının engellilere sunduğu finans, eğitim ve istihdam olanakları da kısıtlıdır. Özürlü çocukların gelişimini belirlemek ve izlemek için sürekli kayıt sistemi henüz oluşturulamamıştır.

YİBO ve PİO'larda bedensel özürlü çocuklara uygun tuvalet, banyo, yemek masası, merdiven sistemleri düşünülmemiştir.

* Bildirgenin 24. maddesi, çocuk ölümlerinin önlenmesine yöneliktir:

"Taraf devletler, bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesini, besleyici yiyecekler, temiz içme suyu sağlanması, yetersiz beslenmeye ve hastalığa karşı mücadele edilmesi, anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması, tüm çocukların gerekli tıbbi bakımının temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması için her türlü önlemi almalıdır."

Ülkemizde gebe kadınların % 32.5'i doğum öncesi bakım almaktan uzaktır, doğumların % 26.7'si evde, genellikle hijyenik olmayan koşullarda yapılır ve doğumların % 19.4'üne sağlık personeli olmayan bir kişi yardımcı olur. Her yıl 1.5 milyon bebek dünyaya gelirken, bunların % 39'unun bir yaşını tamamlamadan ölmesi bir rastlantı değildir. Günde ortalama 133 çocuğun öldüğü ülkemizde 5 yaş altı çocuk ölümleri sıralamasında yılda 63 bin çocukla Türkiye dünya 42.'sidir. Doğumdan sonraki 5. ve 52. haftalardaki ölümler, Türkiye genelinde binde 42.19 iken bu oran kentte binde 22.09'a düşerken, kırdada ise binde 62.50'ye yükselir. Son 10 yılda bebek ölüm hızı % 20 oranında azalsa da bölgeler arasındaki farklılıklar sürmektedir. Bebek ölüm hızı en yüksek olan bölgelerimiz Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleridir. Bebek ve çocuk ölümlerinin büyük bir kısmı kronik beslenme bozukluğu, solunum enfeksiyonu, ishal gibi önlenabilir nedenlerden kaynaklanır. Çocukların aşılama hâli yetersizdir. Hiç aşı olmayan çocuk oranı % 4. 12-23 aylık çocukların yalnızca % 40.7'si aşıdır. Hiç aşı ve sağlık hizmeti almayan çocuk sayısı 30.000'in üstündedir. Türkiye'de sağlıklı

tuvaleti olmayan hane halkı yüzdesi 31.3, sağlıklı içme suyu olmayan hane halkı yüzdesi ise 26.2'dir.

* Anadil ve kültür sorunu madde 30'da yer alır:

“Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu devletlerde böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleriyle birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.”

Türkiye farklı etnik kimlikleri ve kültürleri barındırır. Kendi aralarında kendi dillerini konuşan ve kültürlerini koruyan pek çok etnik grup –Kürtler dışında– asimilasyonu gönüllü olarak kabul ettiğinden bu grupların çocukları okul çağına geldiklerinde ya iki dilli olarak eğitime başlarlar ya da anadil olarak Türkçeyi kullanırlar. Kürtler ise asimilasyona direndiklerinden anadillerinin yasaklanmasına da karşıdır. Onlar için Türkçe, yabancı dildir. Yabancı dil öğrenmenin anakoşulu kendi dilini derinlemesine öğrenmektir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da nüfusun % 65'i Kürt. Kürt çocuklarının büyük bölümü, Türkçeyi 7 yaşından sonra, üstelik eğitim görürken öğrenir. Öğrenmede en hızlı dönem 0-6 yaş arasındır oysa. Uygun koşullarda bu dönemde çocuklar iki dili de öğrenebilir. 7 yaşında Kürtçeden başka dil bilmeden Türkçe eğitim görmeye gelen çocuk, anadili Türkçe olan çocuğa göre zayıf durumda kalmakta. Okula yeni başlayan Türk çocuğu, o güne kadar öğrendikleriyle öğrenim yaşamının temelini kurarken Kürt çocuğu bir anlamda geçmişini silip sıfırdan başlar. Türkçe yazmayı ve okumayı öğrendikten sonra bile uzunca bir süre düşünme eylemini anadiliyle yapar. Bu da çocuğun öğrenme faaliyetinin çok yavaşlamasına neden olur. Kürt ve Türk çocuklarının bulunduğu okullarda aynı yaştaki çocukların öğrenme düzeyleri arasında belirgin farklar buradan doğmaktadır.

* 31. madde çocuğun sanat ve kültür etkinliklerinden yararlanması konusunu ele alır:

“Taraf devletler, çocuğun dinlenme, boş zaman değer-

lendirme, oynama ve yaşına uygun etkinliklerde bulunma, kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanır- lar. Sanata ve kültüre ilişkin etkinlikler konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.”

Doğu ve Güneydoğu illerinde veya köylerde yaşayan çocukların büyük bir kente gitmedikçe sinema, tiyatro, kü- tüphane gibi merkezlere ulaşma şansları yoktur. Oysa sanat ve oyun kendini ifade aracıdır. YİBO ve PİO'larda oyuncak odaları bile kurulmamıştır. Resim, müzik, beden eğitimi öğretmenlerinin çok ender bulunduğu bu okullarda çocu- ğun sanatsal ve sportif eğitimi yetersiz kalır.

* 32. madde çocuğun çalıştırılmasına karşı hükümler içerir:

“Taraf devletler, çocuğun ekonomik sömürüye açık her türlü işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı, beden- sel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.”

Çocuk İşgücü Araştırması'na göre Türkiye'de 6-14 yaş grubundaki çalışan çocuk sayısı 1.2 milyondur. Kırsal kesim- deki çocukların 3/4'ü ev işlerinde, tarla, bağ, bahçe işlerinde çalıştırılır. Çalışma nedeni, ailenin isteğiyle hane halkı gelirine katkıda bulunmak, ekonomik faaliyete yardımcı olmaktır. Ev işlerinde çalışan 7 yaşından küçük çocukların % 58.5'i erkek, % 22.3 ü kızken; 8-15 yaş grubunda bu oran kızlarda %34, erkeklerde %30 olarak değişir. Kırsal bölgelerde ekonomik iş- lerde çalışan çocuklardan erkeklerin % 84.6'sı, kızların % 95'i tarımda çalışır. Ekim ve toplama işleri ilkbahar ve sonbaharda yapıldığı için çocuklar bu aylarda okuldan alınıp tarlalara gön- derilir. Bu da eğitimden yoksun kalmasına, sağlığının ve beden- nin olumsuz etkilenmesine ve sosyal zararlara yol açar.

Çalışan erkek çocukların % 60'ı ücret ve gelirlerin düşük oluşundan, % 30'u işin yorucu oluşundan şikâyetçiyken, kız- larda durum tersinedir. Kızların % 30'u ücretin düşük olma- sından, % 62'si işin yorucu olmasından dolayı işinden mem- nun değil. Türkiye'de (ILO Türkiye Temsilciliği Raporu) 1997'de yapılan çocuk işçiliği araştırması sonuçları ise şöyle:

Sağlığa zararlı işlerde çalışan çocukların oranı % 60. Ağır sanayide çalışan çocuklarda yaralanma oranı % 26, tarım sektöründe %12, taşıma ve iletişim sektöründe ise % 18. Çocukların % 50'den fazlası stresli bir ortamda çalışır. Çocukların % 60'tan fazlası eve yorgun gelir. Çocukların % 80'den fazlasının boş zamanı yok. Çalışan çocukların % 30'u okula gitmez. % 10'dan fazlası haftada 56 saat veya daha fazla çalışır. Çalışmaya başlamış her 100 çocuktan 3'ü yaralanma ve hastalıklar yüzünden, % 50'si ise yaralanma ve sakatlanmalar yüzünden geçici olarak çalışmayı bırakmış.

Ayrıca Doğu bölgelerindeki iç çatışmalar, terör, iş bula-mama gibi nedenlerle başka kentlere göç de çocukların düzeyini bozarken çalışan çocuk sayısını artırmış, eğitim hakkını engellemiştir. Bu bölgelerde aileler çok çocuklu olduklarından göç eden nüfusun yarısından fazlasını çocuklar oluşturur. Deprem, güvensiz yaşam koşulları gibi nedenlerle yerinden yurdundan olan, çevre değiştiren, elverişsiz koşullarda yaşamak zorunda kalan çocuklar, yaşamları boyunca bu sarsıntının izlerini taşır. Eğitimlerine devam ederken ekonomik nedenlerle okulu bırakan çocukların oranı % 54.4 iken, terör ve çatışmalar nedeniyle kente göç ve aynı nedenlerle okul kapanmasıyla okulu bırakma % 23. Kendi isteğiyle okul bırakan çocukların oranı ise % 18. Burada neden, yine aile geçimine katkı ve okuldan gelen itici tepkilerdir. Kentlere giden çocuklar ya da kırsal bölgelerindeki yatılı okula gidip de tatillerinde ailelerinin göçtüğü kente gelen çocuklar ayakkabı boyacılığı, oto siliciliği, şişe, kutu toplama işleri, kâğıt mendil, su satışı gibi işlerde yoğun olarak çalıştıkları gibi imalat, konfeksiyon işlerinde de çalışırlar. Kente göç, sokak çocuklarının sayısındaki artışın da nedenidir. Bu çocuklar kalabalık, eğitim ve ekonomik düzeyi düşük, büyük oranda parçalanmış ailelerin çocuklarıdır. Türkiye'de henüz kurumsal çözüme ulaşmamış çocuk sorunlarının en trajik olanlarından biri de sokak çocukları sorunudur. Türkiye'de 80.000 sokak çocuğunun 20.000 kadarı İstanbul'da yaşıyor.

* Bildirgenin 38. maddesi ise silahlı çatışma, savaş gibi durumlarda çocuğun korunmasını hedefler:

“Taraf devletler, 15 yaşımdan küçük çocukların çatışmalara katılmamalarını sağlamak için her türlü önlemi alacaktır. Devlet, silahlı çatışma, işkence, ihmal, kötü muamele ve sömürü mağduru çocukların sağlıklarına kavuşturulması ve toplumla bütünleşmesini sağlamak için uygun önlemleri almakla yükümlüdür.”

1984-1998 yıllarında Doğu ve Güneydoğu’da yaşanan etnik çatışmalar en ağır darbeyi çocuklara vurmuş. Çocukların tanıklığında evler yakılmış, kurşunlanmış, yakınları, köylüleri yaralanmış, öldürülmüş, çok sayıda çocuk da yaşamalarını kaybetmiş. Çatışmaların yaşandığı köy ve mezralarda çocuklar ölüm korkusuyla çocukluklarını geçirmişler. Bölgeden kaçış, göç çözüm olmamış, tedirgin, güvencesiz koşullar ayrı bir travma yaşanmasına neden olmuş. Türkiye’de işkenceye maruz kalanların % 10’u çocuktur.

Çocukların aile ortamlarında ya da eğitim kurumlarında sık sık şiddete, istismara hedef oldukları da bir gerçek. Eğitimimizde disiplin yöntemi olarak fiziksel cezaya sıklıkla başvurulur. 4-12 yaşındaki çocukların % 62’sinin fiziksel cezaya maruz kaldığı saptanmış.

Türkiye’de sanık sandalyesine çıkan çocukların sayısında son beş yılda artış gözlenmiş. 1998 yılında çocuk mahkemelerinde yargılanan çocuk sayısı 11.195. İşlediği suçun türüne göre hükümlü çocukların yüzde dağılımı ise şöyle: Hırsızlık % 14, gasp % 10, adam öldürme %19, ırza geçme-taciz % 13, saldırı % 6, uyuşturucu % 1. Çocuk ıslahevlerinde annelerinin yanında kalan çocuk sayısı her geçen yıl artış göstermektedir.

Türkiye’de koruma altındaki çocuk sayısı 16.595. Korumayıcı aile uygulaması sembolik düzeyde kalmış. Kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuk sayısı 800 bin.

Çocuk Hakları Bildirgesi’nin altına imza atmamız önemli bir adım gibi görünebilirse de asıl önemlisi uygulanabilirlik ve yaptırımlar açısından ne kadar yol aldığımızdır. Yukarıdaki gerçekler, çocuklarınıza verdiğimiz değerin boyutunu gözler önüne sermektedir.

KAYNAKÇA

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Ulusal İlk Rapor, Ankara, 1999.

Çalışan Çocuklar, Türkiye'de ve Dünyada Çalışan Çocuk Sorunlarına Genel Bir Bakış, Ankara, 1994.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü, Çalışan Çocuklar Bölümü Raporları.

Çocuk Vakfı, Çocuk Hakları Okulu, Çocuk Bilgi Merkezi Verileri.

Çocuk Hakları Koalisyonu Alternatif Ülke Raporu.

Doğan, İsmail, *Akullı Küçük*, Sistem Yayıncılık, 2000.

Jeoloji Müh. Odası Kentleşme Bildirgesi.

MEB İstatistikleri.

ODTÜ Jeofizik Müh. Bingöl Deprem Raporu.

TMMOB İMO Bingöl Deprem Raporu.

Yedi yıl boyunca gerçekleştirilen yolculuklarla Gezici Deneyler Projesi'nin gönüllüleriyle 140 yatılı ilköğretim bölge okulu ve 30 köy okuluna gittik. ODTÜ'nün emektar Mavi Otobüs'ü taşıdı bizi.

Amaç köy çocuklarına, "Sizler de büyük kentlerdeki çocuklar gibi başarabilirsiniz," demekti. "Yeter ki isteyin, çalışın; biz tıkanıdığınız yerde arkanızda olacağız," demekti; bilimsel merakı, yaratıcı düşünmeyi, hayal gücünü kamçulamaktı.

Büyük kentlerin tüketim çılgınlığına kapılmış çocuklarıyla, çocukluğu bilmeden yoksulluğun, acıların sorunlarıyla boğuşan bu çocuklar aynı ülkede birbirlerinin varlığından habersiz yaşıyorlardı. Aileleri kalabalıktı, yoksuldu. Çocukların kimi tarlalarda, bahçelerde çalışıyor kimi hasta yaşlı anne babasına bakıyor, eve gider gitmez mutfağa koşup yemek pişiriyor, koyun güdüyor, tezek topluyordu.

Onlar, okulsuz köyleri, öğretmensizliği, kardan, çığdan kapalı köy yollarını, selden, depremden yıkılmış okulları, kitapsızlığı, okula gidebilmiş bir kız öğrenci olmanın ayrıcalığını, yarının belirsizliğini biliyorlardı. Yolculuğun ilk günlerinden beri beni derinden etkileyen köy çocuklarının öyküsünün mutlaka yazılması gerektiğine inanmıştım. *Güneşin Çocukları* böyle bir kitap oldu.

#köyçocukları #yaşamaazmi #hayalgücü #yoksulluk #yoksulluk #imkansızlık

